

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย “ตัวชี้วัดทางสังคม: การศึกษาสภาวะทางสังคมเศรษฐกิจ
เพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง”

กรณีศึกษา “พื้นที่ริมสองฝั่งแม่น้ำปากพนังและพื้นที่นา
บริเวณตำบลบ้านเพิง ปากแพรก และท่าพญา”

โดย สุนทราภรณ์ จันทภาโส

เมษายน 2551

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย “ตัวชี้วัดทางสังคม: การศึกษาสภาวะทางสังคมเศรษฐกิจ
เพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง”

กรณี “พื้นที่ริมสองฝั่งแม่น้ำปากพนังและพื้นที่นา
บริเวณตำบลบ้านเพิง ปากแพรก และท่าพญา”

ผู้วิจัย

สุนทราภรณ์ จันทภาโส

โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG4840055

ชื่อโครงการ : “ตัวชี้วัดทางสังคม: การศึกษาสภาวะทางสังคมเศรษฐกิจเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง กรณี “พื้นที่ริมสองฝั่งแม่น้ำปากพนังและพื้นที่นา

ชื่อนักวิจัย : อาจารย์สุนทรภรณ์ จันทภาโส*

* โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช

E-mail Address : ไม่มี

ระยะเวลาโครงการ : กันยายน 2548 – กุมภาพันธ์ 2550

การศึกษาเรื่องตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง ท่าพญา และปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติชุมชนในพื้นที่ ตำบลท่าพญา ตำบลบ้านเพ็ง และตำบลปากแพรกในยุคคลีต (ก่อน พ.ศ. 2500) และยุคพัฒนา (หลัง พ.ศ. 2500-ปัจจุบัน) เพื่อศึกษาความรู้ทางสังคมเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง ด้านความรู้ ด้านเครือข่าย และด้านความวัฒนธรรม และความเชื่อ เพื่อสร้างตัวชี้วัดเกณฑ์ และเครื่องมือในการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง

ผู้ศึกษาได้ใช้ระบบวิธีวิจัยโดยการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสัมภาษณ์ เพิ่มเติมในประเด็นประวัติศาสตร์ชุมชน โดยใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จากบุคคลหลายฝ่ายได้แก่ ประชาชนทั่วไปผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้อง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อ.บ.ต. เป็นต้นประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในเชิงลึก ใช้วิธีการคัดเลือก จากผู้ที่ให้ข้อมูล แบบเฉพาะเจาะจง โดยการสัมภาษณ์กลุ่ม และเดี่ยว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และเรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัย นักวิจัยในพื้นที่ เมื่อเกิดกระบวนการร่วมกัน คิดร่วมกัน วิเคราะห์สภาพปัญหาเมื่อกำหนดตัวชี้วัดในประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติศาสตร์ในยุคคลีตมีเหตุการณ์เด่นได้แก่ความเจริญทางด้านการค้าข้าว การขุดลอกคูคลองเพื่อความสะดวกในการคมนาคมมีความเหนียวแน่นทางด้านเครือข่ายทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนส่วนใน ยุคที่ 2 ยุคพัฒนามีเหตุการณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การย้ายถิ่น การได้รับการส่งเสริมการปลูกข้าวพันธุ์ กข. การเกิดถนนสายปากพนัง-หัวไทร-เชียรใหญ่ การเปลี่ยนนาข้าวเป็นไร่นาสวนผสม การเข้ามาของนากุ้ง ราคาข้าวตกต่ำ นำมาขึ้นราคา การปรับเปลี่ยนอาชีพ โครงการพระราชดำริ ความรุ่งเรืองแบบवादร้าของนากุ้ง การปรับเปลี่ยนอาชีพตัวชี้วัดประกอบด้วยตัวชี้วัดทาง เศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดการด้านความรู้ แหล่งน้ำ ทุน ที่ดิน แรงงาน การสร้างเครือข่าย ส่วนตัวชี้วัดทางด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรมและจิตใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลทางสังคม ครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และกลุ่มทางสังคม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(ก)
Abstract	(ข)
สารบัญ	(ค)
สารบัญตาราง	(จ)
สารบัญภาพ	(ฉ)
บทที่ 1 บทนำ	1-1
วัตถุประสงค์	1-1
ขอบเขตการวิจัย	1-2
ระเบียบวิธีวิจัย	1-3
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์ชุมชน	2-1
ยุคที่ 1: วิถีชุมชนชาวลุ่มน้ำปากพนังยุคอดีต “บ้านเพิง	
ท่าพญา และปากแพรก” ก่อน พ.ศ. 2500	2-1
ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	2-1
การตั้งถิ่นฐานและการก่อตั้งบ้านเรือน	2-6
การขุดคลองและการคมนาคมในอดีต	2-7
วิถีการค้าข้าวในอดีต	2-9
ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร	2-11
ภูมิปัญญาที่สำคัญในอดีต	2-14
ความสัมพันธ์ของผู้คนกับชาวจีนในอดีต	2-17
วัฒนธรรมความเชื่อและประเพณี	2-21
การศึกษา	2-26
เครือข่ายทางสังคม	2-28
ยุคที่ 2: วิถีชุมชนชาวลุ่มน้ำปากพนังยุคพัฒนา “บ้านเพิง	
ท่าพญา และปากแพรก” (พ.ศ.2501- พ.ศ.2549)	2-31
ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	2-31
ภัยธรรมชาติ	2-32
ข้อมูลชีวภาพ	2-34
การทำนา	2-35
กุ้งรอยยิ้มและคราบน้ำตา “ความรุ่งเรืองและร่วงโรย	
ของผู้เลี้ยงกุ้ง 2530 – ปัจจุบัน”	2-41
ชาวบ้านริมคลองกับ: การจัดการทรัพยากรภายใต้โครงการพระราชดำริ	2-60
ทรัพยากรสัตว์น้ำในปัจจุบัน	2-63
การปรับเปลี่ยนอาชีพ : ทางเลือกที่ถูกกำหนด	2-63

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ปัจจัยและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง	
ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ตำบลบ้านเพิง	
ท่าพญา และปากแพรกอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	3-1
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	3-1
ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าว	3-5
บทที่ 4 บทวิเคราะห์ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคม	4-1
ความสำคัญของตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคม	4-1
ตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ	4-2
ปัจจัยการผลิต	4-9
กระบวนการผลิต (สภาพปัจจุบัน)	4-9
ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบการผลิต (สภาพปัจจุบัน)	4-9
ระบบการผลิต (สภาพปัจจุบัน)	4-10
เครือข่ายทางสังคม/ญาติ/กลุ่มอาชีพ และศิลปิน (สภาพปัจจุบัน)	4-10
ความเชื่อ /ค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมและจิตใจ	4-10
ระบบสวัสดิการชุมชน	4-11
ปัญหาและความขัดแย้งทางสังคม	4-11
บทที่ 5 สรุปข้อเสนอแนะสำหรับทำตัวชี้วัด	5-1
บรรณานุกรม	(ข)
บุคลากร	(ข)
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. พื้นที่ศึกษาตำบลบ้านเพิง ตำบลท่าพญา และตำบลปากแพรก	ผ-1
อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	
ภาคผนวก ข. พื้นที่ตำบลท่าพญา อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ผ-2
ภาคผนวก ค. พื้นที่ตำบลบ้านเพิง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ผ-4
ภาคผนวก ง. พื้นที่ตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ผ-6
ภาคผนวก จ. สภาพปัจจุบันและลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษาตำบลบ้านเพิง	
ตำบลท่าพญา และตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง	ผ-10

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2-1 แสดงข้อมูลชีวภาพ พันธุ์พืช / สัตว์ เศรษฐกิจและพันธุ์พื้นเมือง	2-34
ตารางที่ 2-2 แสดงปฏิทินกิจกรรมในการดูแลปลูกพืชและสัตว์เลี้ยง	2-34
ตารางที่ 2-3 กิจกรรมที่ประชาชนกระทำการประกอบอาชีพ	2-35
ตารางที่ 2-4 แสดงต้นทุนของการทำนา	2-36
ตารางที่ 2-5 ปริมาณสัตว์น้ำในช่วงหลังจากปิดประตุน้ำ	2-63
ตารางที่ 2-6 แสดงประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพหลักของครอบครัว	2-65
ตารางที่ 2-7 แสดงสภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ ต.ท่าพญา และ ต.บ้านเพิง	2-65
ตารางที่ 2-8 แสดงที่มาของรายได้ของครอบครัว จากการประกอบอาชีพ ของประชากร ตำบลบ้านเพิง	2-66
ตารางที่ 2-9 แสดงที่มาของรายได้ของครอบครัว จากการประกอบอาชีพ ของประชากรตำบลท่าพญา	2-66
ตารางที่ 2-10 แสดงรายได้จากการประกอบอาชีพของประชากรในพื้นที่ บ้านเพิงและท่าพญา รายได้รวม รายได้เฉลี่ยต่อปีและต่อเดือน	2-67
ตารางที่ 2-11 แสดงข้อมูลรายจ่ายของประชากร พ.ศ. 2548	2-67
ตารางที่ 2-12 แสดงหนี้สินของประชากรของตำบลบ้านเพิงและท่าพญา หนี้สินรวม หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน และต่อคน	2-68
ตารางที่ 2-15 แสดงการรวมกลุ่มของชาวบ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง	2-69
ตารางที่ 4-1 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านเศรษฐกิจ	4-5
ตารางที่ 4-2 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านสังคม	4-7
ตารางที่ 4-3 แสดงตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ	4-12
ตารางที่ 4-4 แสดงตัวชี้วัดทางด้านสังคม	4-16
ตารางที่ 5-1 การสร้างตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ	5-3
ตารางที่ 5-2 การสร้างตัวชี้วัดทางสังคม	5-5

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1-1 แผนที่อำเภอปากพนัง	1-4
ภาพที่ 2-1 แสดงลักษณะเครือข่ายงานบุญ	2-28
ภาพที่ 2-2 แสดงลักษณะเครือข่ายโดยธรรมชาติของคนในชุมชน	2-29
ภาพที่ 2-3 แสดงลักษณะเครือข่ายการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ	2-30
ภาพที่ 2-4 แสดงลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกลในกลุ่มเครือญาติ	2-30
ภาพที่ 2-5 พ.ศ. 2532 การเข้ามาของนาุ้งในยุคแรกของตำบลท่าพญา	2-46
ภาพที่ 2-6 นาุ้งยุคแรกเริ่ม ตำบลปากแพรก ตั้งแต่ปี 2532 เริ่มต้นประมาณ 20% ของพื้นที่ทั้งหมด หมู่ที่ 7,9 เริ่มด้วยกุ้งกุลาดำ	2-47
ภาพที่ 2-7 ยุคแรกของนาุ้งของตำบลบ้านเพิง	2-48
ภาพที่ 2-8 ยุคแรกของนาุ้งของ พ.ศ.2532 หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 8 ส่วนหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 อยู่ในอันดับที่ 2 ในหมู่ที่ 3, 4 และหมู่ที่ 7 ในอันดับ 3 ส่วนพื้นที่ที่เลี้ยงกุ้งน้อยที่สุดคือ หมู่ที่ 2 ของตำบลบ้านเพิง	2-49
ภาพที่ 2-9 ขยายตัวเต็มพื้นที่ทั้งตำบลท่าพญา พ.ศ. 2536-2540 โดยการมีอัตราส่วนระหว่าง นาุ้งกับนาข้าว 50/50%	2-50
ภาพที่ 2-10 ยุครุ่งเรืองสุด ๆ พ.ศ. 2537-2540 ขยายตัวไปทุกหมู่บ้าน ประมาณ 30-40% ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบลปากแพรก	2-51
ภาพที่ 2-11 2536 – 2540 ขยายเต็มพื้นที่ตำบลบ้านเพิง อัตราส่วนนาข้าว 60% นาุ้ง 40%	2-52
ภาพที่ 2-12 2539-2542 นาุ้งเริ่มทรุด พื้นที่ ๆ ได้รับผลกระทบโรคระบาด, ราคา,น้ำเน่าเสีย, การก่อตั้งประตูระบายน้ำ	2-53
ภาพที่ 2-13 พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบสุด ๆ ได้แก่ หมู่ 7,9,8,6 และ หมู่ที่ 4 ตำบลปากแพรกตามลำดับ หลัง พ.ศ. 2541	2-54
ภาพที่ 2-14 2545 เริ่มรู้จักกุ้งขาวพันธุ์ไวนาไมล์ เข้าในหมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 7 หลังจากนั้นขยายสู่ หมู่ 4,6 และ หมู่ที่ 8 กระจายไปทั่วทั้งตำบลปากแพรก	2-55
ภาพที่ 2-15 พื้นที่กุ้งกุลาดำ ตำบลท่าพญา ยุคปัจจุบันคงเหลือ 10% พื้นที่นาข้าว ยุคปัจจุบันเพิ่มขึ้น 90% พ.ศ. 2548 – ปัจจุบัน	2-56
ภาพที่ 2-16 ตำบลท่าพญา พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน นาข้าว 80% นาุ้งกุลาดำ 20%	2-57
ภาพที่ 2-17 ณ ปัจจุบัน 2548-2549 มีการเลี้ยงกุ้งขาวไม่เกิน 5% ของพื้นที่ในหมู่ 4,6,7,8 และ หมู่ที่ 9 ตำบลปากแพรก	2-58
ภาพที่ 2-18 พื้นที่นาุ้งตำบลบ้านเพิง ในปัจจุบัน หมู่ที่ 8 นาข้าวในปัจจุบันโดดเด่น กระจายทุกพื้นที่ป่าจาก หมู่ 5,8,7,1	2-59

บทที่ 1

บทนำ

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอปากพนัง ชะอวด ร่อนพิบูลย์ เชียรใหญ่ หัวไทร ลานสกา จุฬาภรณ์ เฉลิมพระเกียรติ พระพรหม และเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา อำเภควรขนุน และอำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง มีพื้นที่รวมกัน 1.9 ล้านไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่กว่า 5 แสนไร่ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมา ได้แก่ การเพาะปลูกผลไม้ และยางพารา การทำประมง เพาะเลี้ยงกุ้ง นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพอื่นๆ และรับจ้าง

ในอดีตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง นอกจากจะเป็นแหล่งอยู่อาศัย อันน้ำแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญของภาคใต้ ที่สามารถผลิตข้าวออกไปขายต่างประเทศจนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่รุ่งเรือง ประชากรมีความเป็นอยู่ดีกินดี ดังปรากฏหลักฐาน “โรงสีไฟ” จำนวนมากในพื้นที่ที่ยังมีท่าเทียบเรือนานาชาติที่มีเรือสำเภาจากเมืองจีน และห้วมลายู บรรทุกสินค้าข้าวขายทั้งปี

ด้วยการเปลี่ยนแปลงของประชากรที่เพิ่มจำนวนขึ้นทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ในพื้นที่ถูกนำไปใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยและไม่ถนอมรักษา โดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำถูกทำลาย ทำให้ลำน้ำธรรมชาติในลุ่มน้ำปากพนังลดลงเรื่อยๆ พบกับสภาพปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด เพื่อการเกษตร อุปโภค บริโภค ทำให้การประกอบอาชีพการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง

หลังก่อตั้งประตุนายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ เกษตรยังใช้พื้นที่ในการปลูกข้าว จากสถิติพบว่า ในบางพื้นที่ปลูกข้าวกว่าแต่ก่อนที่มีการก่อตั้งประตุนายน้ำ ด้วยเหตุผลความไม่แน่นอนของผลผลิต ข้าวมีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกษตรบางรายหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน เช่น เลี้ยงกุ้งกุลาดำ ด้วยเหตุผลดังกล่าว เมื่อมีการก่อสร้าง ประกอบมีแนวทางโครงสร้างพื้นฐานชลประทาน ประกอบมีแนวทางในการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่ชัดเจน คาดว่าแนวโน้มพื้นที่ปลูกข้าวจะได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของชาวลุ่มน้ำได้อย่างแน่นอน

การศึกษาประวัติชุมชนของชาวลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้ได้ข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ในการประกอบการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ตำบลท่าพญา บ้านเพิง และปากแพรก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพทำนาข้าว นาทุ่ง ไร่นาสวนผสม และหาสัตว์น้ำริมคลอง ด้วยลักษณะพื้นที่ริมทะเล ริมคลอง และที่ราบสูงอันได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างประตุนายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ

การศึกษาค้นคว้าความรู้ทางด้าน การบริหารจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมและความเชื่อ และเครือข่ายทางสังคมของสังคมในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อสร้างตัวชี้วัดอันจะนำข้อมูลดังกล่าวมาบริหารจัดการ การเปิดปิดประตุนายน้ำ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสังคมต่อไป

1. วัตถุประสงค์

1.1 ศึกษาประวัติชุมชนในพื้นที่ ต.ท่าพญา ต.บ้านเพิง และ ต.ปากแพรก ในยุคต่างๆ ได้แก่

- ยุคอดีต (ก่อน พ.ศ.2500)
- ยุคพัฒนา (หลัง พ.ศ.2500-ปัจจุบัน)

1.2 ศึกษาองค์ความรู้ทางสังคมเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง

- ด้านความรู้
- ด้านเครือข่าย
- ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ

1.3 เพื่อสร้างตัวชี้วัดเกณฑ์และเครื่องมือในการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ตำบลท่าพญา ตำบลบ้านเพิง และตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีลักษณะเด่นของพื้นที่คือ อยู่ในเขตใกล้ชิดกับประตูลำน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ์ ในโครงการพัฒนาลำน้ำปากพนัง ซึ่งอยู่ริมคลองปากพนังและอยู่ใกล้ทะเล มีความหลากหลายของระบบนิเวศ มีอาชีพ ทำนาข้าว นาทุ่ง และหาสัตว์น้ำในลำคลอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างได้รับผลกระทบสูงหลังการก่อสร้างประตูลำน้ำ

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

2.1.1 อดีตของลุ่มน้ำปากพนัง (พื้นที่บ้านเพิง ท่าพญาและปากแพรก) ก่อน พ.ศ.2500

- 1) ยุครุ่งเรืองของการค้าข้าว
- 2) การขุดคลองเพื่อความสะดวกทางการคมนาคม การมีน้ำจืดใช้ในพื้นที่
- 3) การผูกขาดทางการค้าข้าว

2.1.2 ลุ่มน้ำปากพนัง ยุคพัฒนา (หลัง พ.ศ.2501-ปัจจุบัน)

- 1) พ.ศ.2500 การย้ายถิ่นหนีนาหายน
- 2) พ.ศ.2510-พ.ศ.2515 - รัฐส่งเสริมการปลูกข้าวพันธุ์ กข.
- นาข้าวกลายเป็นเกลือ
- การย้ายถิ่น
- 3) พ.ศ.2510-พ.ศ.2518 - การเกิดถนนสายปากพนัง-หัวไทร ปากพนัง-เชียรใหญ่
- 4) พ.ศ.2520-พ.ศ.2530- เปลี่ยนนาข้าวเป็นไร่นาสวนผสม
- การเข้ามาของนาทุ่ง
- นาทุ่งรุ่งเรือง
- การย้ายถิ่นกลับเพื่อทำนาทุ่ง
- 5) พ.ศ.2529-พ.ศ.2530 - ราคาข้าวตกต่ำ
- น้ำมันขึ้นราคา
- ไร่นาสวนผสมหมดความสำคัญลง
- ยุคทองของการขายที่ดิน
- รุกกล้าที่สวน
6) พ.ศ.2531-พ.ศ.2535 - น้ำท่วมใหญ่
- เปลี่ยนอาชีพ
- เลิกทำนา
7) พ.ศ.2536- พ.ศ.2549 - โครงการพระราชดำริ
- ความรุ่งเรืองและปวดร้าวนาจากนาทุ่ง
- มุ้งมันทำนา
- หันเหสู่โครงการปรับเปลี่ยนอาชีพ
- พื้นฟูป่าจาก
- รัฐส่งเสริมการจัดระบบการเลี้ยงกุ้ง

2.2 องค์ความรู้ทางด้านตัวชี้วัดทางสังคม

2.2.1 ด้านความรู้

- 1) ความรู้กับการจัดการทรัพยากร

2) ความรู้กับเศรษฐกิจชุมชน

3) ความรู้กับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2.2.2 ด้านเครือข่าย

1) เครือข่ายกับการจัดการทรัพยากร

2) เครือข่ายกับเศรษฐกิจชุมชน

3) เครือข่ายกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม

2.2.3 ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ

1) วัฒนธรรมและความเชื่อกับการจัดการทรัพยากร

2) วัฒนธรรมและความเชื่อทางเศรษฐกิจ

3) วัฒนธรรมและความเชื่อทางสังคม

2.3 การสร้างตัวชี้วัดทางสังคม

- ความรู้

- การบริหารจัดการทรัพยากร

- เครือข่าย

- เศรษฐกิจชุมชน

- วัฒนธรรมและความเชื่อ

- สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในประเด็นประวัติศาสตร์ชุมชน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ ประชาชนทั่วไป ซึ่งมีความหลากหลายในการประกอบอาชีพต่าง ๆ พระ อดีตผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เกษตรอำเภอ เป็นต้น

2.2 ประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึก ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) วิธีการดำเนินการใช้วิธีการสัมภาษณ์เดี่ยว สัมภาษณ์กลุ่มย่อย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนในอดีต-ปัจจุบัน

3.2 แบบสัมภาษณ์ ในประเด็นประวัติศาสตร์ชุมชน องค์ความรู้ทางสังคม และตัวชี้วัด โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง

4. วิเคราะห์ผล ใช้วิธีการพรรณวิเคราะห์

5. กระบวนการวิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และเรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่ ต.บ้านเพิง ต.ท่าพญาและ ต.ปากแพรก ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เมื่อเกิดกระบวนการร่วมกันคิดร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา เพื่อกำหนดตัวชี้วัดในประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตของการวิจัย

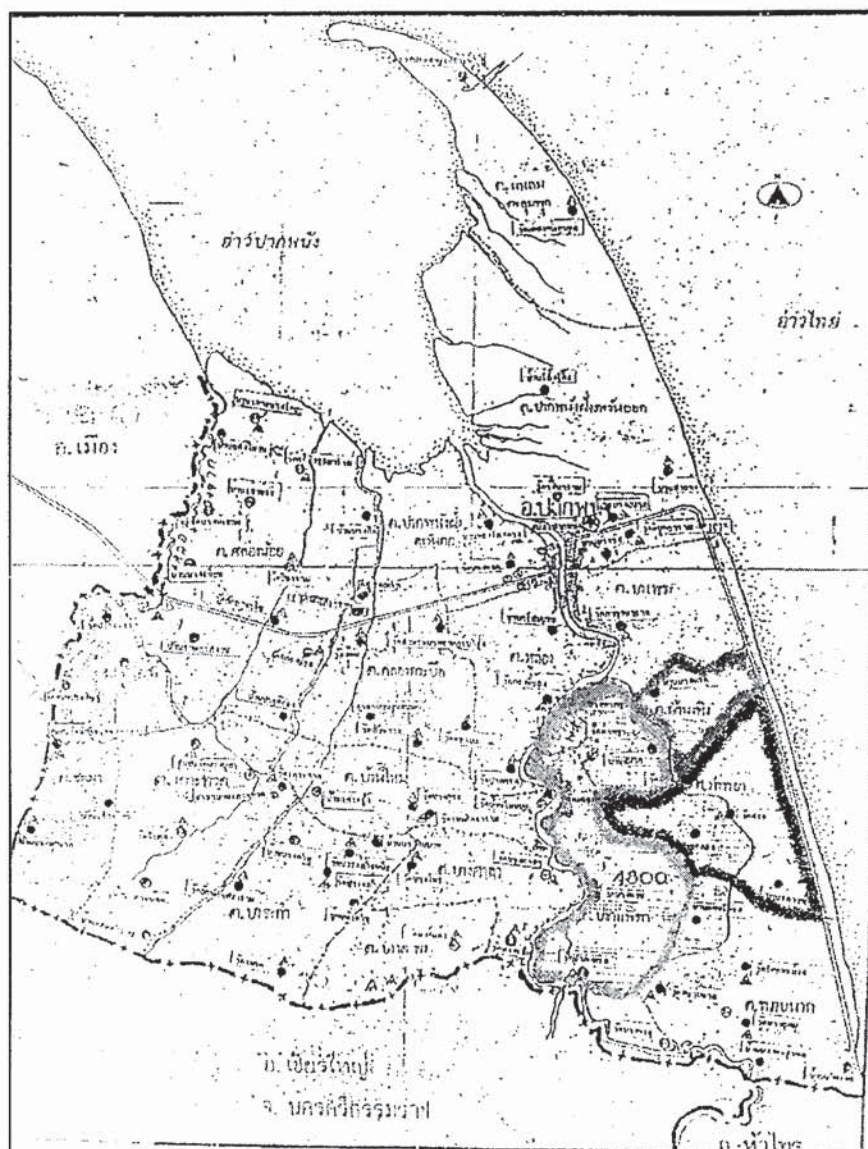
6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 จะได้ทราบถึงประวัติชุมชนอดีตของลุ่มน้ำปากพนัง (พื้นที่บ้านเพิง ท่าพญาและปากแพรก) ก่อน พ.ศ.2500 และลุ่มน้ำปากพนัง ยุคพัฒนา (หลัง พ.ศ.2501-ปัจจุบัน)

6.2 จะได้ทราบถึงปัจจัยและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม "ตำบลบ้านเพิง ท่าพญา และปากแพรก" อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

6.3 จะได้ทราบถึงการสร้างตัวชี้วัดเกณฑ์และเครื่องมือในการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง

แผนที่อำเภอปากพนัง
พื้นที่ศึกษา ตำบลบ้านเพ็ง ท่าพญา และปากแพรก

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์ชุมชน

ยุคที่ 1: วิถีชุมชนชาวลุ่มน้ำปากพนังยุคอดีต “บ้านเพิง ท่าพญาและปากแพรก”

ก่อน พ.ศ. 2500

เหตุการณ์เด่นในยุคนี้ ได้แก่ ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า การขุดคลองเพื่อความสะดวกทางการคมนาคม การมีน้ำจืดใช้ในพื้นที่และการผูกขาดทางการค้า

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอปากพนัง ชะอวด ร่อนพิบูลย์ เชียรใหญ่ หัวไทร ลานสกา จุฬาภรณ์ เจริญพระเกียรติ พระพรหม และอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อำเภอกว๊าน และป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง มีพื้นที่รวมกัน 1.9 ล้านไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่กว่า 5 แสนไร่ ใช้ทำนา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมา ได้แก่ การปลูกผลไม้ และยางพารา ทำประมง เพาะเลี้ยงกุ้ง นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพอื่นๆ และรับจ้าง

ในอดีตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง นอกจากจะเป็นแหล่งอยู่อาศัย อันน่าแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญของภาคใต้ ที่สามารถผลิตข้าวออกไปขายต่างประเทศ จนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่รุ่งเรือง ประชากร มีความเป็นอยู่ดีกินดี ดังปรากฏหลักฐาน “โรงสีไฟ” จำนวนมากในพื้นที่แล้ว ยังเป็นท่าเรือนานาชาติที่มีเรือสำเภาจากเมืองจีน และหัวมลายู บรรทุกสินค้าข้าวขายทั้งปี (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ: พลิกฟื้นดินสู่แผ่นดินทอง “ปากพนัง” ระบบบูรณาการ หน้า 15)

ลุ่มน้ำปากพนัง ตั้งแต่โบราณเป็นลุ่มน้ำที่สำคัญยิ่งและเป็นอยู่อาศัย เป็นแหล่งที่อุดม-สมบูรณ์มาก เป็นศูนย์กลางการค้าในอดีต มีข้าวเป็นสินค้าที่สำคัญ จะมีเรือมาจากไกลๆ เช่น มาเลเซีย มาซื้อข้าวจากลุ่มน้ำปากพนัง นอกจากนี้ข้าวที่ปลูกในลุ่มน้ำปากพนังส่งขายไปทั่วภาคใต้ เมื่อก่อนนี้ พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีการทำนาเกือบ 500,000 ไร่ ประชาชนอยู่ดีกินดี (สวัสดิ์ วัฒนยากร องคมนตรี อดีตอธิบดีกรมชลประทาน: พลิกฟื้นดินสู่แผ่นดินทอง “ปากพนัง” ระบบ-บูรณาการ)

ด้วยพื้นที่ศึกษา คือ ต.บ้านเพิง ท่าพญาและปากแพรก อันเป็นพื้นที่แผ่นดินที่มีความสำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ในพื้นที่ของตำบลบ้านเพิง 15,325 ไร่ ตำบลท่าพญา 12,160 ไร่ และตำบลปากแพรก 15,012 ไร่ โดยรวมของพื้นที่ทั้งหมด 42,297 ไร่ ซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีขนาดกว้างใหญ่พอสมควร สภาพพื้นที่ของตำบลบ้านเพิง โดยทั่วไปเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล น้ำทะเลเคยท่วมขังมาก่อน พื้นลาดเทจากตะวันตกไปทางตะวันออกจนจรดอ่าวไทย มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปากพนังไหลผ่านทางตะวันตกของตำบลมีลำคลองคลองธรรมชาติ ได้แก่ คลองท่าพญา คลองบางแรด ไหลผ่านตอนเหนือของตำบล และคลองบ้านหมากไหลผ่านทางตอนกลางของตำบล ตำบลท่าพญา อยู่ห่างจากอำเภอปากพนังประมาณ 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ทางด้านตะวันออกติดชายฝั่งทะเลและบางส่วนเป็นที่ราบลุ่มฝนตกชุก ในฤดูฝนมีน้ำท่วมขังเหมาะแก่การทำการเกษตร และทำประมง

ส่วนตำบลปากแพรก มีสภาพทั่วไปเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล น้ำทะเลท่วมถึง เพราะห่างจากระดับน้ำทะเลเพียง 3-8 เมตร เท่านั้น ส่วนดินจัดอยู่ในประเภทดินโคลน (ดินที่มีสภาพเป็นกรด) พื้นจะลาดจากตะวันตกไปตะวันออกทางด้านทิศใต้และทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำ ปากพนัง ทำให้น้ำที่ใช้เป็นน้ำกร่อย มีคลองธรรมชาติ เช่น คลองบางดี มีน้ำไหลจากตำบล ท่าพญา ตำบลขนานบาก ผ่านหมู่ที่ 6 บ้านบางดี ตำบลปากแพรก ลงสู่แม่น้ำปากพนัง มีความยาว ประมาณ 3.2 กิโลเมตร คลองมาไชยปก ไหลผ่านตำบลท่าพญา ผ่านหมู่ที่ 6 บ้านบางดีและหมู่ที่ 8 บ้านบาง

ดวน ตำบลปากแพรก ไหลลงสู่แม่น้ำปากพนัง มีความยาว 4.3 กิโลเมตร และคลองบางโค มีน้ำไหลจากตำบลท่าพญา ผ่านหมู่ที่ 7 บ้านหอยกัน และหมู่ที่ 9 บ้านมะขามเรียง ตำบลปากแพรก ไหลลงสู่แม่น้ำปากพนัง มีความยาว ประมาณ 2.8 กิโลเมตร ส่วนพื้นที่ส่วนใหญ่ในอดีตใช้ประโยชน์ในการทำนา

ลำคลองสายสำคัญที่ชาวบ้านตำบลท่าพญาใช้ในการคมนาคม สัญจรไปมาภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ออกไปสู่ตลาดในอำเภอปากพนัง หรือการสัญจรทางน้ำจากท่าพญาไปสู่อำเภอใกล้เคียง เช่น สายอำเภอเชียรใหญ่ หัวไทร ระโนด เป็นต้น และจากท่าพญาไปสู่อำเภอลานสกา จากท่าพญาไปนคร (วัดพระบรมธาตุ) เส้นทางที่ชาวท่าพญาใช้เป็นลำคลองสายหลักหรือคลองสายท่าพญาออกไปสู่สายริมคลองปากพนัง หมู่ที่ 9 บ้านหอยกัน ตำบลปากแพรก

สำหรับคลองสายใหญ่ที่ใช้ออกไปยังอำเภอใกล้เคียง นอกจากจะนำสินค้าไปแลกเปลี่ยน ได้แก่ ข้าว, ปลาแห้ง, ปูเค็มและอื่นๆ ไปแลกเปลี่ยนกับผักผลไม้ของชาวอำเภอลานสกา ทั้งยังมีการไป ตัดไม้ เพื่อใช้ในการก่อสร้างเรือหรือบ้านเรือน แหล่งไม้ที่นิยมไปตัดกันมากอีกแห่งหนึ่งคือ แถบอำเภอชะอวด ซึ่งมีไม้สำหรับก่อสร้างบ้านเรือนชั่วคราว (หน้า) คอกวัว คอกเป็ด คอกไก่ ส่วนไม้เนื้อแข็งขนาดใหญ่จะไปตัดที่ลานสกา โดยใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1-2 เดือน ถึงจะกลับ ถึงบ้าน เรือที่นิยมใช้ส่วนใหญ่จะเป็นเรือแจว (เรือต่อ) การมัดหรือการส่งไม้ทางสายลำคลอง (สายนำใช้วิธีการมัด หรือผูกติดกันเป็นแพลอยมาตามน้ำ)

คลองย่อยหรือคลองสาขาในตำบลท่าพญา ได้แก่

1. คลองบางโค เชื่อมต่อกับคลองท่าพญาออกทะเลที่ชลประทานท่าพญา และออกแม่น้ำปากพนังที่บ้านหอยกัน หมู่ที่ 9 ตำบลปากแพรก
2. คลองปลาตีน ต่อเชื่อมกับคลองบางโคบรรจบกับคลองวัดสระท่าพญา บ้านเกาะทัง ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือออกไปยังวัดท่านาเมือง (วัดท่าพญานอก) ซึ่งในปี 2533 ยังคงใช้เป็นเรือหางยาว
3. คลองชอยย่อยหรือคลองไส้ไก่ ซึ่งขุดลอกโดยชลประทาน ได้แก่ คลองเกาะ-ทัง, คลองลุงหิน, คลองท่าเข็ญ ไปออกคลองมะขามเทศ ที่ตำบลบ้านเพิง

คลองทุกสายในตำบลท่าพญาไหลออกสู่คลองท่าพญา แต่เดิมการคมนาคมทางน้ำ มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตผู้คนแถบนี้เป็นอย่างมาก ต่อมาเกิดมีการสร้างประตูระบายน้ำปากบาง ท่าพญา (พ.ศ.2522) เรือก็หยุดวิ่งกลับมาใช้ถนนแทน

ลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่ตำบลบ้านเพิง ท่าพญา และปากแพรก มีลักษณะอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน มี 2 ฤดูกาล ได้แก่ ฤดูร้อน จะเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนเมษายน อากาศจะค่อนข้างร้อนชื้น ฤดูฝน แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงแรก เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกันยายน ช่วงนี้ฝนตกปานกลาง ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ช่วงที่สอง เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึง เดือนมกราคม ช่วงนี้ฝนตกมากที่สุด เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากมีฝนตกหนักและบางครั้งมีเหตุการณ์น้ำท่วมเกิดขึ้นเสมอๆ

จากลักษณะทางกายภาพของชุมชนในพื้นที่ๆ ทำการศึกษาเป็นลักษณะที่ราบลุ่มอันเกิดจากการสะสมของตะกอนที่ทับถมเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่เหมาะแก่การทำนา ส่วนพื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำปากพนังทำอาชีพประมง การทำป่าจากมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน ส่วนอาชีพทำสวน ทำไร่อื่นๆ นั้นมีน้อยมาก วิถีชุมชนของชาวบ้านจะผูกติดกับการทำนาและจับสัตว์น้ำริมคลอง ซึ่งอาชีพของชาวบ้านนั้นพึ่งพาธรรมชาติ มีลำคลองหลายสาย ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้ชีวิตของคนแถบนี้มีวิถีชีวิต "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ผู้คนมีความเป็นอยู่ในอดีตแบบ ไม่ต้องดิ้นรนจะมีปัญหาบ้างในฤดูแล้ง ซึ่งน้ำมีปริมาณน้อย ทำให้น้ำเค็มจากทะเลดันทะลักขึ้นตามลำน้ำ ทำให้ทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง

การตั้งถิ่นฐานและการก่อตั้งบ้านเรือน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้ในอดีตนิยมตั้งถิ่นฐานอยู่ริมคลอง โดยหันหลังบ้านเข้าสู่ริมคลอง เพราะจะสะดวกต่อการคมนาคมและการทำมาหากิน ลักษณะของชุมชนมีการตั้งบ้านเรือนแบบหอยมบ้าน (Clues Settlement)

โดยจะมีลักษณะของหอย่อมบ้านก็คือ อยู่ใกล้พื้นนา ใกล้ริมคลองกระจายกันไปทั่ว โดยมีหอย่อมบ้านแต่ละหอย่อมบ้านจะเป็นหอย่อมของเครือญาติ พักพวกเดียวกัน โดยมีลักษณะเป็นแบบครอบครัวขยาย เช่น พื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากในอดีตจะบ่งบอกถึงลักษณะการตั้งหอย่อมบ้าน ได้แก่ หอย่อมบ้านท่าพญาในตำบลบ้านเพ็ง และหอย่อมบ้านเกาะทั้งตำบลท่าพญา ซึ่งอยู่ริมคลองท่าพญา หอย่อมบ้านหอย่อมกัน บ้านมะขามเรียง ริมแม่น้ำปากพนัง

ลักษณะการก่อตั้งบ้านเรือน

บ้านเรือนในพื้นที่แถบนี้ส่วนใหญ่สร้างด้วยมือจากวัสดุธรรมชาติได้จากท้องถิ่น คือ ใบจาก, ใบมะพร้าว เป็นบ้านขนาดเล็ก มุงหลังคาและฝาบ้านมุงด้วยจากที่จับเป็นตับหรือก้านมะพร้าว การสร้างบ้านแต่ละหลังภายในหมู่บ้านเดียวกันจะมีลักษณะคล้ายๆ กัน ลักษณะของการก่อสร้างบ้านเรือน ยังสะท้อนถึงความเชื่อและความอ่อนน้อมของคนด้วย เช่น การสร้างบ้านจะไม่สร้างบ้านให้ใหญ่เกินหน้าหรือทัดเทียมกับเจ้านาย ทั้งที่มีเงินจะสร้างได้ ถ้าผู้ใดมุงฝาเพดานและหลังคามุงกระเบื้อง ก็จะถูกตำหนิติเตียนเป็นการอับมงคล ที่ทำตัวทัดเทียมเจ้านาย สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ปลูกบ้านแบบง่ายๆ เนื่องจากขาดแคลนไม้ขนาดใหญ่ (พอดา แก่นแก้ว, หน้า 17) การสร้างบ้านส่วนใหญ่ไม่มีได้ทุนและหันหน้าบ้านเข้าสู่ริมคลองเพื่อความสะดวกในการเดินทาง โดยจะสร้างด้วยวัสดุพื้นบ้านอย่างง่าย คือ ก้านมะพร้าว – ก้านจาก การสร้างเรือนข้าวสำหรับเก็บข้าวเปลือก (ยุ้งฉาง) จะมีการสร้างอย่างง่าย ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะต่อเพิงออกจากตัวบ้าน มีฝากันฝน ต่อมา มีการสร้างถนนลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนกลับหันหน้าหาถนน และรูปแบบของบ้านเริ่มใช้ปูนและหลังคามุงกระเบื้อง

นอกจากชาวภาคใต้จะมีคติในการเลือกสถานที่และบริเวณที่ตั้งบ้านเรือนให้ “แคบ่อ (น้ำ) แคท่า แคนา แควัด ” การเข้าใจสภาวะของดินฟ้าอากาศ ฤดูกาลและความแปรปรวนของธรรมชาติ ได้กลายเป็นภูมิปัญญาและคติทางสถาปัตยกรรมพื้นฐาน บ้านของชาวใต้หลายประการ เช่น การปลูกบ้านโดยมีดินเสา (ทำด้วยกอนหินหรือไม้หรือวัสดุอื่นๆ) รองรับเสาเรือนแทนการขุดหลุมฝังเสา ทั้งนี้เพื่อป้องกันน้ำท่วม เพื่อสะดวกในการโยกย้ายบ้านไปตั้ง ณ ที่ใหม่ และ เพื่อป้องกันการผุพังเปื่อยเร็ว อันเนื่องจากความชื้นสูงและมีมดกัด ปลวกและสัตว์เลื้อยคลานหนีน้ำขึ้นบ้านเมื่อฝนตกหนักหรือน้ำท่วม มีคติห้ามปลูกบ้านเรือนขวางหัววัน (แสงอาทิตย์) หรือขวางทิศทาง (เอาด้านสกัดไปทิศเหนือและใต้) เพราะขวางทางลมมรสุม อาจทำให้หลังคาปลิวและถูกพายุพัดพังได้ง่าย และยังเป็นเหตุให้แสงแดดส่องหน้าบ้าน ครึ่งวัน ส่องหลังบ้านครึ่งวัน ทำให้อุณหภูมิร้อนอบอ้าวตลอดวัน มีคติวางเสาบานให้ส่วนปลายโน้มเข้าหากันเล็กน้อย ทำให้เชิงของฝาด้านฝ่ายออก ส่วนบนสอบเข้า ตามที่เรียกกันว่า “ทรงช้างเอี้ยว” ช่วยให้ด้านลมได้ดียิ่งขึ้น นิยมทำประตูหน้าต่างให้แคบ ตี้ยและเปิดเข้าด้านในหรือแบบเลื่อน ช่วยแก้ปัญหาลมโยก ลมตีเมื่อเปิดและปิด หลังคาแบบทรงสูง เพื่อกันลมและให้น้ำฝนไหลเร็วไม่รั่วย่ำ ชายคาตี้ยและยื่นยาว เพื่อช่วยกันแสงแดด

วัสดุที่นำมาใช้สร้างบ้านเรือนคือ สิ่งที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ใบชิง ตาล ลาน จาก สาเก หรือนาใบไม้บางชนิดมาผูกกันเป็นตับ เช่น แฝก ปรีหรือหญ้าคา ใบไม้ เป็นพืชที่ทำได้ง่าย การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่พื้กอาศัยขึ้นอยู่ กับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ด้วยชาวใต้ถือคติว่า ถ้าสร้างบ้านเรือนเกินฐานะของคนจะเป็นอับมงคล

การขุดคลองและการคมนาคมในอดีต

การขุดคลอง

1. คลองปากพนัง เกิดจากต้นน้ำบนเทือกเขาบรรทัด (ภูเขานครศรีธรรมราช) ไหลลงสู่อ่าวปากพนัง (พื้นที่คลองปากพนัง ไหลผ่านคือ ตำบลบ้านเพ็ง และตำบลปากแพรก ซึ่งเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ริมคลองปากพนัง) มีความยาว 90 กิโลเมตร ส่วนความกว้างของคลองปากพนัง จะกว้างออกตอนปากน้ำ ฝั่งบริเวณปลายแหลมตะลุมพุก ประมาณ 250 เมตร ส่วนลึกไม่เกิน 6 เมตร ตลอดลำคลอง คลองนี้จะมีน้ำเต็มเกือบตลอดลำคลองน้ำจะจืดในช่วงฤดูฝนประมาณ 3 เดือน แต่ถ้ามีฝนน้อยก็จะเค็มตลอดปี

2. คลองหัวไทร เป็นคลองกั้นเขตอำเภอเชียรใหญ่ เป็นคลองต่อจากทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่อำเภอรโนด ผ่านอำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ และตำบลต่างๆ ของอำเภอปากพนัง เช่น ตำบลขนานบาก ตำบลปากแพก ระยะทางไปปากพนังยาวประมาณ 8 กิโลเมตร คลองนี้เมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะจืดและน้ำเค็มในหน้าแล้ง ใช้ประโยชน์ในการเดินเรือ

แต่อย่างไรก็ตาม คลองที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอยังคงมีปัญหา น้ำเค็มเข้าถึงในฤดูแล้ง และเกิดการตื้นเขิน ข้าหลวงเทศาภิบาลจึงส่งเสริมให้ขุดคลองเพิ่มขึ้น ให้มีการขุดคลองใหม่และบำรุงคลองเก่า รวมถึงการสร้างทำนบต่างๆ เพื่อหวังผลประโยชน์ทางอ้อม คือการเก็บภาษีอากรได้มากขึ้น เพื่อประโยชน์ทางการค้า

จากการขุดคลองดังกล่าวทำให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่ ได้แก่ ราษฎรในอำเภอปากพนัง มีน้ำจืดใช้บริโภค หน้าคลื่นลมจัดได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เรือของพ่อค้าและราษฎรที่ติดต่อกับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ไม่ต้องออกทะเล แต่สามารถผ่านเข้าคลองนี้แทน และมีการขยายพื้นที่ทำนา ทำสวนรวมทั้งสองฝั่งคลอง และผลการการขุดคลองทำให้เกิดถนนเลียบริมฝั่งคลอง โดยวิธีการนำดินที่ได้จากการขุดคลองขึ้นมาถมสองฝั่งกลายเป็นถนน ซึ่งถนน ที่สร้างริมฝั่งคลองส่วนใหญ่ เพื่อเป็นการสะดวกในการขนถ่ายสินค้า การเดินทางที่ใช้การเดินทางเท้า และกำลังคนในการขนส่งสินค้า แต่ยังไม่มียนต์หรือรถม้า ส่วนการขนส่งสินค้าใช้ทางเรือและมีการสร้างถนนระหว่างนครศรีธรรมราชกับอำเภอปากพนังใน พ.ศ.2466 แต่การเดินทางยังคงใช้ทางเท้าเลียบริมคลองสุขุม แต่ไม่สะดวก เพราะถนนบางตอนขาด ยังมีฤดูฝนน้ำท่วมทาง ซึ่งเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนไม่นิยมเดินทางบก

การคมนาคม

การคมนาคมทางน้ำจากปากพนังไปยังนครศรีธรรมราช (อำเภอเมือง) มาได้ 2 ทางคือ ทางแรก แล่นเรือจากปากพนังมาทะเลทางปากนคร ซึ่งอยู่ปากอ่าวปากพนัง ตรงข้ามแหลม-ตะลุมพุก เข้าทางท่าแพ ส่วนอีกทางหนึ่งเข้าทางคลองสุขุม ผ่านทางคลองบางจากและคลอง ไม้เลียบ เข้าสู่นครศรีธรรมราช การคมนาคมทางน้ำทั้งสองทางนี้ เรือใหญ่ไม่สามารถเข้าได้ เพราะเป็นคลองขนาดเล็กและตื้น

การสร้างถนนเชื่อมระหว่างปากพนังและนครศรีธรรมราช กลับมาได้รับความสนใจจัดสร้างขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในปลายปี พ.ศ.2484 โดยญี่ปุ่นเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง แรงงานที่ใช้สร้างถนนสายนี้ใช้แรงงานคนในท้องถิ่นและใช้คนผิวดำซึ่งไม่พบหลักฐานว่าญี่ปุ่นนำมาจากที่ใด เมื่อทำถนนดิน แต่ยังไม่ได้ถมหินลูกรัง พ.ศ.2484 เดือนธันวาคม เป็นวันที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก ที่นครศรีธรรมราช ถนนสายปากพนังนครศรีธรรมราชต้องหยุดชะงักลงอีก (พอดา แก่แก้ว, อ้างจาก กช ร.5 มท. 47/3 เล่ม 1 เรื่องการปกครองท้องที่ทางนครศรีธรรมราช)

คำทำนายหรือคำพยากรณ์ หรือนิทานปรัมปราที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปของบ้านเมือง ในอนาคต ซึ่งมีคนเฒ่าคนแก่ได้เล่าไว้ดังนี้ (ยายตั้งเหนียว อายุ 78 ปี)

“เมืองคอนจะได้ยาก

บางจากจะได้ทุกข์

ปากพนังจะสนุก

แหลมตะลุมพุกจะเป็นวัง”

จากคำกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงว่า เมืองนครศรีธรรมราชต่อไปจะมีแต่ความยากลำบาก ชาวบางจากผู้คนจะอยู่กันอย่างไม่สบายมีแต่ความทุกข์เข็ญ คนปากพนังจะมีความสุขเจริญรุ่งเรือง ชาวบ้านจะมีเงินทองใช้จ่ายอย่างสบายชีวิตจะมีความสุข ส่วนชาวแหลมตะลุมพุกจะมีวังเกิดขึ้นในพื้นที่ จากคำกล่าวข้างต้นจะสันนิษฐานได้ว่า คำคาดเดาต่างๆ ของคนโบราณนั้น คาดการณ์จากสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

บทเพลงร้องเรือ ซึ่งแสดงถึงภัยธรรมชาติ

“นอนวันเหอ ผันว่าเลแห่ง

ปลาตายเหมือนเค้าแข่ง

แรงเหอมาสงเหมือนหวานยา

ปลาอื่นตายหมด

รอดแต่จันเมื่อกับโลม
 แร้งเหอสงเหมือนหวานยา
 เฉียวฉาวคาบไปเหอ"

บทเพลงที่ซบกล่อมเด็กเพื่อให้นอนหลับ ทั้งยังมีคติแง่คิดในเรื่องภัยธรรมชาติที่อาจจะมาถึงได้เสมอๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่มีใครคาดคิด

สรุป : ชีวิตของผู้คนในยุคนี้ผูกติดกับสายน้ำอย่างแนบสนิทสายน้ำคือชีวิตของผู้คนเส้นทางน้ำทุกเส้นทางมีคุณค่าทั้งนำไปใช้ดื่ม-กิน และสัญจรไปมาน้ำในสระน้ำถูกขุดขึ้นมาด้วยพลังของผู้คนเพื่อใช้ดื่มกินในยามขาดแคลนน้ำ

วิถีการค้าข้าวในอดีต

การค้าข้าวในลุ่มน้ำปากพนัง ตั้งแต่ พ.ศ. 2439 ถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระหว่าง พ.ศ.2439-2482 เศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการผลิตข้าวเพื่อการส่งออก เช่น พม่า ไทย เวียดนาม และกัมพูชา กลายเป็นแหล่งที่สำคัญที่ผลิตข้าวเพื่อส่งออกตลาดโลก ซึ่งส่งไปขายยัง ฮองกง จีน และสิงคโปร์ ซึ่งเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทย ซึ่งรับซื้อข้าวไปเลี้ยงแรงงานชาวจีนและอินเดีย ซึ่งมาเป็นลูกจ้างในกิจการเหมืองแร่ และกิจการไร่ขนาดใหญ่ ของนายทุนชาติตะวันตกในอาณานิคม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ, หน้า 334)

ชุมชนชาวปากพนังได้รับการส่งเสริมทำให้ด้านการผลิตและการค้า นับตั้งแต่มีการปฏิรูปการปกครอง ทั้งนี้เพราะบริเวณนี้เป็นชุมชนใหญ่ การคมนาคมสะดวก มีราษฎรอาศัยอยู่มากพอควร มีรากฐานทางเศรษฐกิจดี เพราะเคยเป็นเมืองท่าที่ทำการขนถ่ายสินค้ามาก่อน

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น ทางความต้องการควบคุมข้าวภายในประเทศ มิให้ถูกส่งออกต่างประเทศ จึงได้ออกกฎหมายเป็นประกาศกระทรวง ประกาศพิเศษ พระราชบัญญัติต่างๆ ที่ดูเหมือนจะเข้มงวด แต่ในความจริงแล้วมีการรั่วไหลแหกกฎกันมาก ผู้ที่มีชีวิตผ่านเหตุการณ์ในช่วงนั้น และเคยทำธุรกิจมาตั้งแต่ก่อนสงคราม จนถึงหลังสงคราม เห็นว่าการคอร์รัปชัน กินสินบนในวงราชการของไทยเพิ่งจะเริ่มในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวถูกลักลอบออกนอกประเทศ แต่ก็ไม่กระทบต่อปริมาณการบริโภค การผลิตข้าวของชาวนาก็ไม่ได้ลดลง ในระยะแรกของสงครามราคาข้าวตกต่ำ สินค้าต่างๆ เริ่มขาดตลาด และราคาแพงขึ้นทุกวัน สินค้าออกของไทยในขณะนั้นมีแต่ข้าวสาร แต่ส่งออกขายไม่ได้ ราคาตกลงมาก ครึ่งลำสุดท้ายลดลงเหลือเกวียนละ 15 บาท (ข้าวเปลือก) ข้าวสารกระสอบละ 5 บาท ถึงละ 90 สตางค์ ถึง 1 บาท ในช่วงนั้นเงินเฟ้อมาก จนกระทั่งรัฐบาลทำเหรียญครึ่งสตางค์ออกมาใช้ ของพื้นเมืองขายไม่ได้ ของนอกขายไม่ทัน ร้านค้าถูกปิดกิจการ ผู้คนไปซื้อขายตามตลาดนัด เช่น ข้าวสารซ้อมมือ และไข่เป็ด

ต่อมาเมื่อสามารถลักลอบข้าวสารส่งออกได้แล้ว ราคาข้าวจึงขยับสูงขึ้นเป็นลำดับ ภาวะสงครามทำให้การผลิตข้าวทุกพื้นที่ของโลกลดลง หรือบางแห่งไม่สามารถผลิตได้ สำหรับประเทศไทยยังนับว่าสงครามกระทบกับการผลิตข้าว น้อยมาก ซึ่งกระทบในช่วงต้นสงครามเท่านั้น ต่อมาก็สามารถผลิตได้ตามปกติ ข้าวไทยจึงเป็นที่ต้องการของต่างประเทศ เช่น จีน มลายู สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ได้สั่งซื้อข้าวจากปากพนัง รัฐบาลไทยในขณะนั้น พ.ศ. 2482 ได้ออกกฎหมายควบคุมการค้าข้าว เพื่อป้องกันมิให้ข้าวรั่วไหลออกสู่ต่างประเทศ ทำให้เกิดการขาดแคลนข้าวภายในประเทศ และได้ตั้งบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ บังคับให้โรงสีข้าวทุกโรง ต้องให้บริษัทข้าว-ไทยปักษ์ใต้เข้ากิจการ โดยให้เจ้าของกิจการโรงสี ดำเนินงานทุกอย่าง เช่น การซื้อข้าวเปลือก การควบคุมคนงาน การสีข้าว การสต็อกข้าวทั่วไปตามปกติ และต้องแสดงบัญชีให้แก่พนักงานบริษัทได้รับทราบ ข้าวที่สีได้ต้องจำหน่ายให้แก่บริษัทเท่านั้น บางโรงสีมีตำรวจคอยควบคุมและมีเสมียนของบริษัทประจำอยู่ 1 คน มีการตรวจสอบบัญชีสม่ำเสมอ ข้าวของบริษัทไทยปักษ์ใต้ ขายให้กับญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี โดยมีผู้รับเหมาขนส่งซึ่งอยู่ที่ปากพนังเป็นผู้รับส่งให้

ระหว่างสงคราม พ.ศ. 2482 จนถึงหลังสงคราม ทางการค้าออก พ.ร.บ. เพื่อควบคุมการค้าและการเคลื่อนย้ายข้าว ประกาศห้ามการขนย้ายข้าวสารครั้งละ เกินกว่า 1 กระสอบ ออกทางทะเล การขนย้ายต้องขออนุญาตจากด้านศุลกากร และ

ผู้ว่าราชการจังหวัด การขนย้ายออกนอกจังหวัด ถือว่าเป็นการขนย้ายข้ามเขต การส่งสินค้าข้าวไปขายต่างประเทศหรือขายให้ชาวต่างชาติ ถือเป็นสิ่งต้องห้ามโดยเด็ดขาด การขายขายกันในนามบริษัทและไปขายยังกรุงเทพฯ

เมื่อสงครามยุติ รัฐบาลไทยได้ยกเลิกกฎการเข้าโรงสี ต้องบรรทุกข้าวจากปากพนังไปกรุงเทพฯ เพื่อขออนุญาต ซึ่งถือเป็นการผูกขาดการส่งออก ส่วนการขายข้ามเขตทั้งทางบกและทางทะเล ต้องขออนุญาตจากศุลกากรและจังหวัด ต่อมาโอนให้พาณิชย์จังหวัดได้ดูแลกฎเกณฑ์ต่างๆ และได้ถูกยกเลิกไป เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530

ในช่วงสงคราม การขาดแคลนข้าวบริโภคในมลายู สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย รุนแรงมาก มีผู้ลักลอบการค้าข้าวไปยังต่างประเทศอยู่ได้บ้าง

เรือใบขนาดเล็ก มาจากมลายู ซึ่งคนท้องถิ่นเรียกว่า “เรือแขก” เคยเข้ามาค้าขายกับนคร ตั้งแต่สมัยโบราณ จนถึงสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเกิดสงคราม รัฐบาลไทยห้ามซื้อขายข้าวกับต่างประเทศ เรือแขกไม่สามารถเข้าได้อย่างเสรี ราคาข้าวสูงมากทำให้เรือแขกที่มีความชำนาญในเส้นทางกับท้องถิ่น กลัวเสี่ยงที่จะลักลอบซื้อข้าวโดยเข้ามายังอำเภอสทิงพระ อำเภอ ระโนด จ.สงขลา ไปถึงอำเภอหัวไทร อำเภอปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช โดยติดต่อกับเรือประมงของคนท้องถิ่นที่ออกไปจับปลา ให้เป็นนายหน้ันดแนกับคนในท้องถิ่น โดยเตรียมนำข้าวมาแลกกับสินค้าที่เรือแขกนำมา การปลูกข้าวจึงเป็นไปตามปกติ แต่การขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเรือแขกได้นำมาแลกเปลี่ยน

เรือเกาะ เป็นเรือใบมีรูปร่างป้อม ซึ่งเป็นเรือของคนเกาะสมุย ซึ่งติดต่อกับค้าขายกับนคร มานานแล้ว เมื่อมีกฎที่เกิดขึ้นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดความยุ่งยากและลำบากในการขนย้าย โดยการเดินเรือของเรือเกาะ จะนำผลไม้มากและขากลับจะซื้อข้าวกลับไป ในสมัยสงครามเรือเกาะต้องอาศัยคนท้องถิ่นปากพนัง ไปมาหาสู่จนผูกเกลอ และเป็นชาวประมงมีเรือประมง จับปลาลักลอบนำข้าวสารจำนวน 10 - 15 กระสอบ ไปส่งให้เรือเกาะที่จอดทอดสมออยู่กลางทะเลนอกฝั่งปากพนัง

เส้นทางการลักลอบนำข้าวไปขายยังต่างประเทศมีหลายทาง ทั้งทางบกและทางทะเล ผู้ลักลอบเป็นทั้งพ่อค้าคนกลางและเจ้าของโรงสี ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เคยส่งออกในสมัยสงคราม เส้นทางการส่งออกที่สำคัญคือ เส้นทางทะเล อ่าวไทย เรือที่ใช้เป็นเรือสำเภา เรือที่บรรทุกข้าวจากปากพนังจะจ่ายค่าผ่านทางพิเศษให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ โดยจ่ายให้ทางอำเภอ 50 บาทต่อกระสอบ จ่ายให้ศุลกากร 50 บาทต่อกระสอบ จ่ายให้ตำรวจ 50 บาทต่อกระสอบ ซึ่งราคาข้าวตอนนั้นกระสอบละ 55 บาท รวมเป็นต้นทุนที่ออกจากท่าปากพนัง 305 บาท เรือที่บรรทุกข้าวจะออกจากปากพนัง ผ่านปัตตานีเข้าสู่แม่น้ำมลายู ไปขายในกลันตันในราคากระสอบละ 600 บาท ตรังกาณูราคา 800 บาท ขายที่สิงคโปร์ กระสอบละ 1,000 บาท อินโดนีเซียกระสอบละ 1,200 บาท การขายจะขึ้นอยู่กับฤดูเก็บเกี่ยว เรือก็จะเลยไปขายยังเมืองไกล และหากอยู่ช่วงต้นฤดูเก็บเกี่ยวก็จะไปขายยังเมืองไกล เพราะระยะทางที่ไกลพอจะมีเวลาที่กลับไปขนข้าวขายได้อีกเที่ยวหนึ่ง และเมื่อข้าวที่ปากพนังมีไม่เพียงพอกับความต้องการ ก็จะไปซื้อถึงเพชรบุรี รวมไปถึง เขตเขมร การลักลอบออกไปมลายู สิงคโปร์ อีกเส้นทางที่ใช้กับคือ ทางรถไฟซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา เมื่อใช้เส้นทางนี้ อย่างจริงจังในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยชนจาก ปากพนังด้วยเรือบก บรรทุกได้ลำละ 200 กระสอบ ใช้เรือยนต์ลากเรือบกได้ทีละ 2 ลำ ไปทางแม่น้ำปากพนัง แล้วเข้าสู่คลองชะอวด แยกปากแพรกไปขึ้นท่าที่สถานีรถไฟชะอวด ที่ชะอวดจะมีโกดังพักข้าวใหญ่ เพื่อรอการถ่ายเข้าตู้รถไฟ (เชาวลิต อังวิทยาธร)

อีกเส้นทางหนึ่งที่ใช้เป็นเส้นทางลักลอบส่งข้าว ข้าวจากนครศรีธรรมราชไปยังสงขลา ที่เสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างน้อยและเสี่ยงน้อยที่สุดคือ การลำเลียงข้าวจากปากพนังหรือจากแหล่งผลิตข้าวอื่นๆ ในลุ่มแม่น้ำปากพนังไปตามคลองปากพนัง บรรทุกข้าวด้วยเรือบกขนาดกลาง ลำละประมาณ 100 – 150 กระสอบ ใช้เรือยนต์ลากจูงเรือบกที่ลากต่อกันถึง 10 ลำ ขนขึ้นเดือนละ 2 เที่ยว ในสมัยนั้นน้ำในคลองมีมาก แต่มีบางตอนเล็กและตื้น จึงต้องเดินเรือหน้าน้ำหรือหน้าเก็บเกี่ยว จะต้องจ่ายค่าบริการพิเศษระหว่างขนถ่ายเพียงแห่งเดียว คือ ที่ด่านปากพนังเข้าคลองแดน ซึ่งเป็นด่านศุลกากรระหว่างจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดสงขลา โดยเรือเล่นเข้าทางทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นแหล่งที่มีเรือเดินสมุทรค้าขายกับต่างประเทศอยู่มากมายและแหล่งที่ลักลอบส่งข้าวออกไปยังมลายูและสิงคโปร์มาก

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทข้าวไทยถูกยกเลิก โรงสีทุกโรงสีได้รับการปลดปล่อยจากการถูกควบคุมของบริษัท สิ่งที่พวกโรงสีได้รับคือประสบการณ์ และข้อมูลมืดในการค้าข้าวระหว่างสงคราม พวกเขาได้นำมาใช้โอกาสนี้

หลังสงคราม เช่น การตัดสินบนต่อเจ้าหน้าที่ ขนข้าว/ผ่านด่านใบอนุญาตใบเดียวใช้ได้หลายครั้ง การชิงกันระหว่างคนค้าในการประมูลส่งข้าวไปขายชายแดน ซึ่งทำกันในพ.ศ. 2482 จนกระทั่งหลังสงคราม รัฐบาลไทยมิได้ยอมยกเลิกกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดในการขนย้ายข้าว และส่งออกต่างประเทศเนื่องมาจาก พ.ศ. 2489 รัฐบาลในฐานะแพ้สงครามญี่ปุ่น ต้องยอมส่งมอบข้าวสารให้กับฝ่ายพันธมิตรจำนวน 1.9 ล้านตัน เป็น ค่าปฏิกรรมสงครามโดยไม่คิดมูลค่า ทำให้ขาดแคลนข้าวชั่วระยะเวลาหนึ่ง (ชาวลิต อังวิทย์ธร)

ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร

1. สระน้ำโบราณ: คุณค่าของผู้คนในอดีต

1) สระโพธิ์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 9 ต.ท่าพญา บริเวณคลองฝั่งตะวันตกของคลองท่าพญา มีขนาดโดยประมาณ กว้าง 20 เมตร ยาว 20 เมตร ลึก 1.5 ถึง 2 เมตร ขุดมานานกว่า 100 ปี เดิมชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากสระแห่งนี้เป็นอย่างมาก สระโพธิ์เป็นสระที่เกิดขึ้นมาใกล้เคียงกับสระโหนด เพราะยุคนั้นชาวบ้านมีการเลี้ยงสัตว์มาก และได้ทำการเกษตรไปด้วย น้ำที่นำมาใช้เฉพาะสระโหนดไม่เพียงพอ จึงได้รวมตัวกันเพื่อขุดสระโพธิ์ขึ้นมาอีกหนึ่งลูก สระโพธิ์ประวัติความเป็นมาใกล้เคียงกับสระโหนด เมื่อชาวบ้านขุดเสร็จแล้วก็ได้มีการทำพิธีฉลองสระสืบต่อกันมาทุก ๆ ปี มาช่วงหลังความเจริญก็ตามมา การใช้ประโยชน์สระโพธิ์ก็ลดน้อยลง เนื่องจากว่าชาวบ้านได้พัฒนาขึ้นมามาก เพราะมีการสร้างถัง, ฝัก, บ่อ เก็บน้ำไว้ใช้กันเพียงพอ ชาวบ้านจึงไม่นิยมใช้สระเหมือนกับสมัยก่อน จึงทำให้สระโพธิ์ร้างไปเหมือนกับสระโหนด

ในปัจจุบันสระโพธิ์แห่งนี้มีลักษณะเป็นสระที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ยังคงใช้ประโยชน์ได้บ้าง เพราะด้วยเหตุว่า ในปัจจุบันมีน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน หรือไม่มีน้ำบาดาลใช้ ทำให้ความสำคัญของสระแห่งนี้ลดความสำคัญลง

2) สระโหนด ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ต.ท่าพญา มีขนาด โดยประมาณ 30 เมตร ยาว 30 เมตร ลึกประมาณ 1.5 ถึง 2 เมตร ตามประวัติสมัยโบราณ ที่ได้ชื่อว่า สระโหนด ได้มีชาวบ้านซึ่งได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่สระ ซึ่งมีบ้านเรือนอยู่กันเป็นกลุ่ม แต่ในสมัยนั้นชาวบ้าน มีความลำบากเรื่องน้ำกิน น้ำใช้ และมีความเดือนร้อนกันอย่างมาก จึงได้ออกความคิดขึ้นมา เพื่อขุดสระน้ำขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์ในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้ลงแรงเพื่อขุดสระขึ้นมา และได้ตั้งชื่อว่า สระโหนด การได้ชื่อว่า สระโหนด นั้น เดิมทีบริเวณพื้นที่ตรงนี้มีต้นตาลโหนดอยู่รอบ ๆ สระและหลังจากนั้นต่อมาทางชาวบ้านได้จัดทำพิธีทางศาสนา เพื่อฉลองสระโหนดตลอดมา แต่มาช่วงยุคหลังความเจริญของหมู่บ้านเจริญขึ้นมาเรื่อย ๆ สระโหนดก็ได้ร้างไปหลายปี และต่อมาหน่วยงานของรัฐเห็นว่าเป็นสระที่เก่าแก่มีมาช้านาน จึงได้มีการปรับปรุงขุดลอกใหม่ขึ้นอีกครั้ง เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเกษตรและเลี้ยงสัตว์ จนถึงปัจจุบัน

3) สระโค (สระคลองบางโค) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9 ต.ท่าพญา ตั้งอยู่ในวัดสระ

4) สระในวัด ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ต.ท่าพญา อยู่ภายในบริเวณวัดสระ มีขนาด กว้าง 20 เมตร ยาว 20 เมตร ลึก 1.5 ถึง 2 เมตร

5) สระवास (วาส หมายถึง ที่นั่งปรีวาสนของพระสงฆ์) ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ต.ท่าพญา มีขนาด กว้าง 20 เมตร ยาว 20 เมตร ลึก 1.5-2 เมตร มีการขุดพบ “บ่อน” สระवास ตามที่สืบประวัติเล่าต่อกันมาของสระवासลูกนี้ เมื่อสมัยโบราณ คือชาวบ้านไม่ค่อยมีน้ำใช้กัน ก็มีพระสงฆ์เจ้าอาวาสของวัดแจ้ง ได้ตีฆ้องร้องป่าวให้ชาวบ้านมาประชุมกันว่าจะขุดสระ เพื่อประชุมตกลงกันเรียบร้อย จึงได้ทำพิธีขุดสระในนี้ และเจ้าอาวาสก็ได้จัดทำพิธีกรรมทางศาสนา ได้ใช้สถานที่ของสระลูกนี้เป็นที่ลงโทษของพระภิกษุที่มีความผิดอาบัติทางวินัย ต้องมานั่งกรรมจิตวิวัฒน์หรือปรีวาส ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากและตั้งชื่อว่า “สระवास” ปัจจุบัน “สระवास” โปนนี้ตั้งอยู่ที่ บ้านดอนขนาน ต.ท่าพญา

6) สระทวด ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ต.ท่าพญา มีขนาด กว้าง 30 เมตร ยาว 30 เมตร ลึก 1.5-2 เมตร

7) สระบ้านแสม ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ต.ท่าพญา มีขนาด กว้าง 30 เมตร ยาว 30 เมตร ลึก 1.5-2 เมตร

8) สระบ้านถนน ตั้งอยู่ที่ 4 ต.ท่าพญา มีขนาดโดยประมาณ กว้าง 15 เมตร ยาว 15 เมตร

9) **สระสมภารสังกฤต** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้างบางแรด ตำบลบ้านเพิง สระสมภาร-สังกฤต จากคำบอกเล่าของ ยายพัน เหลือแหล อายุ 80 ปี สระสมภารสังกฤตขุดขึ้นมานานแล้วหลายชั่วคน ซึ่งผู้นำในการขุดคาดว่าจะเป็นคนสังกฤต จึงได้ตั้งชื่อว่าสระสมภารกฤต “คำว่าสมภาร หมายถึง ผู้ที่มีอายุมากในหมู่บ้าน”

ความสำคัญของสระ คือ ศิลปิน เช่น หนังตะลุง มโนราห์ ขนابแห่งนาค ที่เดินทางผ่านที่ตั้งของสระจะต้องตั้งเครื่องถวาย ถ้าผ่านไม่ตั้งเครื่องถวาย จะเกิดจุกเสียดในหมู่คณะ อุปกรณ์ที่ใช้ขุดสระมี จอบ และหลิว (หลิว คือ ไม้ลักษณะแข็งทนทานคล้ายเสียม)

10) **สระหลวงแก้ว** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านเพิง ผู้นำชาวบ้านขุดคือ พระบวชอยู่ที่วัดหอยกัน ชื่อหลวงแก้ว (สุขเมฆ) เป็นผู้นำชาวบ้านขุด เมื่อประมาณ พ.ศ.2485 ขุดเสร็จได้นำชาวบ้านสวดและฉลองสระ

11) **สระยายทองหล่อ** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 บ้านท่าพญา ตำบลบ้านเพิง จากคำบอกเล่าของยายเจียร คงสวัสดิ์ มีเพลงกล่อมเด็ก เพลงร้องเรือ เกี่ยวพาราสีที่ปากสระเอาไว้ว่า อาเฮ้อ... ขุดบ่อไว้ทำพระ ขุดบ่อไว้ทำฝน ร้อยช่างที่หน้ามล ทำให้ปากคนเขานินทา ป้าเอี้ยดยุคนปากร้อย รักหมายไว้แค่ปากสระ หนูกเหมือนลากพระ ปากสระยายทองหล่อเฮ้อ...

จากเพลงกล่อมเด็กนี้ จะเห็นว่าสระนี้เป็นที่นั้งวิปัสสนาของพระภิกษุสมัยก่อนและเป็นที่พักบิณฑบาตของชนในหมู่บ้าน เช่น งานสงกรานต์ เป็นแสดงหนังตะลุง และมโนราห์ ในบริเวณปากสระและเป็นแหล่งที่พบปะของหนุ่มสาว เมื่อมาดักน้ำเกี่ยวพาราสี เหมือนอย่างเพลง กล่อมเด็ก สระที่ขุดขึ้นจะต้องนิมนต์พระมาสวดและปักธงฉลอง ปูปลาที่อยู่ในสระคนจะไม่เอาไปรับประทาน ถ้าเอาไปรับประทานจะเป็นโรคผิพหนัง เช่น กลาก เกลื้อน

12) **สระบ้านตก** เป็นสระประจำหมู่บ้านในหมู่ที่ 2 ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง ตั้งอยู่ในที่สาธารณะเดิมเป็นเส้นทางที่ใช้ลากพระจากวัดขนานนาไปยังวัดปากแพรก โดยปกติแล้วในอดีตจะเป็นการเว้นที่ไว้เป็นที่สาธารณะ ซึ่งชาวบ้านไว้เพื่อทำประโยชน์ร่วมกัน

สระบ้านตก มีการขุดมาแล้วประมาณ 100 – 110 ปี โดยเดิมนั้นเป็นเพียงปลักควายเล็กๆ เท่านั้น พ่อเฒ่าของน้ำโสภณ เหมทานนท์ รองนายก อบต.ปากแพรก ได้เล่าว่า พ่อเฒ่าชื่อ นายแป้น เหมทานนท์ พ่อเฒ่าทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารของตำบลขนานนา ชื่อปัจจุบันเรียกว่า สารวัดกำนัน ตำบลขนานนา สระบ้านตก มีเนื้อที่ประมาณ 1.5 ไร่

13) **สระบ้านดิน** คำว่า “บ้านดิน” หมายถึง หมู่บ้านที่อยู่ทางทิศเหนือของวัดขนานนา

“สระบ้านดิน” หรือชื่อเดิมเรียกว่า “สระดิน” คนรุ่นหลังๆ เรียกว่า “สระครูต่วน” ซึ่งเป็นครูใหญ่ โรงเรียนวัดขนานนา ชื่อว่า ครูต่วน เหมทานนท์

สระบ้านดิน มีขนาด กว้างยาวโดยรวมประมาณ 500 เมตร การใช้และการดูแลรักษาเหมือนกับสระบ้านตก การบูรณะจะไม่กระทำกันทุกปี แต่ละบูรณะสลับกันไปกับสระบ้านตก 2-3 ปี ต่อการขุดลอกสระ 1 ครั้ง ในกรณีที่เห็นหน้าแล้งจริงๆ การขุดลอกใช้แรงคนทั้งหมด พวกคนนอกส่วนใหญ่ใช้สระบ้านดิน การใช้ประโยชน์นอกจากจะใช้ในครัวเรือนแล้วยังใช้ในงานต่างๆที่มีความต้องการใช้ในจำนวนมากๆ ได้แก่ งานบวช งานศพหรืองานอื่นๆ

กฎระเบียบของชุมชนในการใช้สระ

1. ห้ามอาบน้ำไหลลงในสระ
2. ห้ามลงไปเล่นในสระเด็ดขาด ใครลงไปเล่นจะเป็นกลากเกลื้อนหรือไม่ก็จะคันและเปื่อยตามตัว และจะถือว่าเป็นบาปมากหากใครลงไปเล่นน้ำในสระ
3. ห้ามถอนดอกบัว ใครถอนจะถือว่าบาป
4. หากต้องการใช้น้ำให้ใช้ภาชนะไปตัก
5. ห้ามจับสัตว์น้ำในสระมากิน

น้ำโสภณ เล่าว่า หากใครทำผิดกฎดังกล่าว จะถูกสาป โดย คำแข่งว่า “หากผิดกฎจะเป็นชีกลาก เป็นโรคเรื้อน จะเกิดอุบัติเหตุร้ายๆ ในครอบครัว” กิจกรรมการขุดลอกสระประจำหมู่บ้านจะไม่กระทำกันทุกสระ เช่น สระโพธิ์ สระโหนด สระโนวัด สระवास สระเหล่านี้จะขุดลอกสระเป็นประจำทุกปี

ประเพณีการฉลองสระ

การจัดงานฉลองสระจะจัดในช่วง “หว่าสา” ในเดือน 8 หรือเดือน 9 เท่านั้น

1. นำพระจำนวน 9 รูปขึ้นไป (หากไม่พอก็จะขอพระจากวัดขนานนาก) เข้ามาร่วมด้วย หรือจากวัดปากแพรกเพิ่มเติม
2. มีการสวดมนต์ ทำพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อสวดเสร็จก็จะมีการพรหมน้ำมนต์ เพื่อให้พรแก่ชาวบ้านที่มาเข้าร่วม
3. ชาวบ้านที่มาก็จะนำของมา 2 สิ่ง คือ ปิ่นโตนำมาถวายพระ และธงซึ่งทำด้วยผ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเล็กๆ เพื่อมาผูกติดกับกิ่งไม้ที่ชาวบ้านจัดเตรียมไว้ โดยให้นอนตะแคงลงก่อน เมื่อชาวบ้านมาก็จะมาผูกคนละ 1 ผืน เมื่อทุกคนผูกเสร็จก็จะยกกิ่งไผ่นั้นขึ้นแล้วปักไว้แถวๆ ขอบสระหากจะนับจำนวนคนที่มาก็จะนับจากผืนธง ธง 300 ผืนก็จะหมายถึงคนมาเข้าร่วม 300 คน
4. การตัดไม้ไผ่จะใช้ไม้ไผ่บ้านทั้งลำ โดยที่กิ่งของไม้ไผ่นั้นไม่มีการเหลาออก แล้วให้ชาวบ้านที่เข้าร่วม ร่วมกันผูกธงคนละ 1 ผืน ซึ่งธงนั้นชาวบ้านได้จัดเตรียมมาจากบ้านของตนเอง
5. เมื่อผูกผ้า (ธงเสร็จ) ให้ปักไว้หน้าปะรำพิธี ปักไว้จนชำรุดล้มลงไปเอง
6. ส่วนใหญ่การทำพิธีจะหลีกเลี่ยงไม่ให้ตรงกับวันพระ เพราะในวันพระเจตนาให้พระได้จำพรรษาอยู่กับวัด

ประเพณีนี้ได้สูญหายไปจากหมู่บ้านประมาณ 50 ปี เห็นจะได้ ในคืนสุดท้ายของการฉลองครั้งสุดท้ายได้มีการเล่นหนัง “ประทิน” บั้วทองมาเล่นที่สระในคืนนั้น

สรุป : สระน้ำ ถือได้เป็นสถานที่ที่มีคุณค่าต่อผู้คนในชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างมาก ประโยชน์ทางด้านการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคและบริโภคในยามขาดแคลนได้เป็นอย่างดีตั้งแต่อดีต ทั้งยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน เพื่อการขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ถือเป็นศูนย์รวมพลังแห่งความเชื่อและความรักสามัคคีของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทั้งยังเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาทางพุทธศาสนา โดยใช้พิธีกรรมทางสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับดั่งปรากฏในพิธีการฉลองสระ และในกฎระเบียบในการใช้สระน้ำโบราณ ยังบ่งบอกถึงวิธีอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดคุณค่ามากที่สุด ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของผู้คน นอกจากจะให้ความสำคัญต่อแหล่งน้ำ ทั้งตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่เกิดจากพลังของชุมชน

2. สัตว์น้ำในอดีต

ยายตั้งเหนี่ยว ได้บอกเล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตว่า แต่แรก (ในอดีต) ปลามีชุกชุมมาก คนจะใช้วิธีหาปลาในลำคลอง โดยเฉพาะคลองท่าพญาใช้วิธีการผูกสายปอกกับมดแดง ปลาก็จะมากินมดแดง โดยวิธีดักกับเจีย (อุปกรณ์ที่สานด้วยไม้ไผ่สำหรับช้อนดักสิ่งต่าง ๆ) เจียใส่เรือ ปลาจะกระโดดใส่เรือ ซึ่งพอได้กินได้แจกจ่ายเพื่อนบ้าน วิธีการอื่นที่ใช้วิธีการใช้บวกแทงปลา โดยเฉพาะปลาตัวใหญ่ๆ เช่น ปลาดุก ปลาช่อน ปลาชะโด ฯลฯ หรือวิธีการที่นิยมใช้คือวิธีหนึ่งคือ “พายผีหลอก” โดยวิธีการใช้เรือพาย โดยที่เรือจะมีคันซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ ทำเป็นซี่เล็กๆ ยาวค่าเรือ (ยาวเท่ากับเรือ) พอเสร็จแล้วที่ซี่ที่ปักเรือทาสีขาวประมาณ 3 แผ่นไม้ที่ปักเรือ เสร็จแล้วนำเรือลงพายในคลองตอนกลางคืน ปลามองเห็นเรือในลักษณะนั้นเป็นเรือสีขาวก็ตกใจกระโดดเข้ามาในเรือเอง

ปลาที่จับได้และยังคงมีหลงเหลืออยู่ในขณะนี้ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาดุก ปลาคัง ปลาช่อน ปลาหาง ปลาหลด ปลาโตน เมื่อปิดเขื่อนปลาบางชนิดหมดไปจากคลองเลย เช่น ปลาทิง ปลาโง้งโลง ปลาพรหม ปลาช้ำขาว ปลาหลด ปลาหนวดยาว เป็นต้น

สรุป : สัตว์น้ำในอดีตบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ซึ่งจะได้จากขนาดของสัตว์น้ำแต่ละชนิดที่มีขนาดใหญ่ตามคำบอกเล่า ทั้งชนิดและปริมาณที่มีอยู่มากเกินความต้องการ จนสามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น ปลาและกับผลไม้ แลกกับผักและอื่น ๆ ทั้งยังสามารถนำมาถนอมอาหาร โดยทำเป็นปลาแห้ง ปลาเปรี้ยว ปลาจ๋า กุ้งแห้ง กะปิ น้ำปลาที่นำมาใช้ในการบริโภคกันภายในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงและพื้นที่ใกล้เคียง นอกจากนี้ยังใช้เป็นสื่อแทนความกตัญญูทดแทน โดยการนำเอาสารข้าวใหม่ และปลาช่อนแห้งตัวโตๆ ไปมอบให้ญาติ

ผู้ใหญ่ในวันสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันว่าง (วันสงกรานต์) เป็นต้น ทั้งกรรมวิธีในการจับสัตว์น้ำ ยังบอกถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ อย่างฉลาดของชาวบ้านในอดีต

ภูมิปัญญาที่สำคัญในอดีต

1. หมอตำแย ยายเจียน คงสวัสดิ์ อายุ 79 ปี ที่อยู่ 29 ท่าพญาใน ต.บ้านเพิง อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช ยายเจียน คงสวัสดิ์ นับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตด้านสุขภาพและอนามัยของชาวบ้านตำบลบ้านเพิง (ท่าพญานอก, ท่าพญาใน) ยายเจียนนอกจากจะเป็นหมอตำแยประจำหมู่บ้านแล้ว ยังเป็นหมอจับเส้น หมอรักษาโรคใน จากผู้หญิง โดยที่ยายเจียน ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจาก ยายห้วน ยายแก้ว ซึ่งเป็นญาติสนิท แต่ทั้งสองได้เสียชีวิตไปแล้ว ยายเจียนเริ่มฝึกการทำคลอดจากยายทั้งสอง โดยครั้งแรกๆ จะเป็นลูกมียไปก่อนจนกว่ามีความ ชำนาญ ในที่สุดก็สามารถทำคลอดเองได้ ยายเจียนได้กล่าวว่า หากคนใดเจ็บท้องคลอดก็จะมาตามยายไปทำคลอดให้ที่บ้าน ส่วนเครื่อง ยานี้ยายจะเป็นผู้เตรียมไป หากจัดเตรียมไม่ทันก็ให้ทางฝ่ายญาติหรือสามีคนคลอดไปจัดหามาให้ ด้วยามีดังนี้ ได้แก่ ย่านสะค่าน ก้านเทียม คำไก่ ย่านหมลอ ชิง ดิปลีเขียว พลุและหัวหมู

ทุกอย่างนำมาล้างให้สะอาดแล้วนำมาต้มให้กินหลังคลอดบุตร หรือใช้รักษาแก้โรค “สารี-บาท หน้ำไฟ” (หมายถึง อาการหนาวสั่นอันเกิดในผู้หญิงหลังคลอดบุตร) ส่วนตัวยาที่ใช้ในการรักษาสำหรับแก้พิษเมื่อคนคลอดกิน ของแสดงเข้าไป วิธีการรักษาก็โดยการนำสารส้มมาฝน แล้วใส่น้ำมะนาวมารับประทาน อาการกินของผิด (ของแสดง ได้แก่ อาการหนาวสั่น) ก็จะหายไปทันที

ยายเจียน ได้เล่าถึงความรู้จากการใช้ยาประเภทสมุนไพรว่า ยายได้รับความรู้มาจากโป (คุณปู่) ชื่อว่า นาค เป้า นอกจากรักษาโรคบางอย่างจากสมุนไพรได้แล้ว ยายเจียนยังมีความสามารถในการว่าคาถาสำหรับคนมีลูกยาก โดยยายเจียนได้ยาคาถาของบุตร (ขอลูก) ไว้ดังนี้

“แม่คือแผ่นดิน พ่อคือน้ำฝน
ดกหล่นลงมา ทมพระสุธา
น้ำเต้าข้าพรา ล้ำด้วยน้ำฝน
โอมติตมหาดิด กอขอติตดกติดมาก”

2. ศิลปิน ศิลปินพื้นบ้านในพื้นที่นั้นนับว่ามีน้อยมากเปรียบเทียบกับศิลปินแถบระโนด หัวไทร และเชียรใหญ่ ส่วนใหญ่แล้วในพื้นที่แถบนี้ เมื่อมีงานต่างๆ ที่ชาวบ้านหรือเจ้าของบ้าน มีความต้องการที่จะให้มีการแสดงเพื่อสร้างความ สนุกสนาน หรือแม้กระทั่งในงานศพ ศิลปินที่พบในบ้านกะฉนทร์ ซึ่งเล่ากันว่า มีโนราห์ที่มีชื่อเสียงมากในหมู่บ้าน แห่งนี้ คือ “โนราห์โกรน” หมายถึง โนราห์ซึ่งไม่ใช่โนราห์อาชีพ มีการละเล่นกันภายในหมู่บ้านและละแวกใกล้เคียง ส่วนใหญ่มักมี การแสดงกันตามเทศกาลต่างๆ เช่น ในวันเทศกาลสงกรานต์ งานบวช งานบุญ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น โดย ในการแสดงแต่ละครั้ง ผู้แสดงจะไม่มีการคิดราคาเพื่อเป็นค่าตอบแทนใดๆ และถือว่าการแสดงเพื่อช่วยเหลือกันในงาน เเจ้งๆ โดยจะมีแสดงทั้งคณะประมาณ 10 กว่าคน ส่วนเจ้าภาพจะตอบแทนกันเป็นเงินก้อนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ค่าตั้งราคา” ซึ่ง จะมีราคาเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมหรือฐานะของเจ้าภาพที่มีน้ำใจที่จะให้เป็นค่าตอบแทนหรือค่าตั้งราคา ชื่อเต็มๆ ของโนราห์โกรน ของตำบลปากแพรก ชาว ปากแพรก เรียกกันจนเป็นที่ติดปากว่า “โนราห์โกรนบ้านกะฉนทร์”

นำโสภณ ภาพสุวรรณ รองนายก อบต. ต.ปากแพรก ได้กล่าวไว้ในเรื่องนี้อย่างน่าสนใจว่า “คนในแถบนี้คือ พื้นที่ราบลุ่ม (ปากแพรก ท่าพญา บ้านเพิง และขนานนก) หากเป็นโนราห์ หนึ่งลู่ เพลงบอกมักจะไมเอ็ด คำว่าไมเอ็ด หมายความว่า ไม่ค่อยจะโคงดัง ไม่รุ่งโรจน์

ในกลุ่มศิลปินพื้นบ้านกลุ่มอื่นๆ ในแถบนี้ ได้แก่ เพลงบอกรอด หรือชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “รอดหล่อ” ซึ่ง อยู่หมู่ที่ 2 ต.ขนานนก ซึ่งเป็นเขตแดนต่อกับ ต.ปากแพรก กว่าที่สืบประวัติได้นั้น เพลงบอกรอด เป็นคู่แข่งของเพลง บอกปานบอด เจ้าของเพลงบอกที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของกลุ่มลุ่มน้ำซึ่งอยู่ในพื้นที่ ตำบลเขาพังไกร อ.หัวไทร จ.

นครศรีธรรมราช ส่วนหนึ่งตระกูลอีกคณะหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียงอยู่ประมาณ 40 - 50 ปีก่อนนี้ มีฉายาเรียกอีกจนเป็นที่ติดปากของชาวบ้านว่า "หนังกุหลาบ" ซึ่งอยู่ที่บ้าน นานอก หมู่ที่ 2 ต.ปากแพรก ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ประมาณ 70 - 80 ปี ซึ่งได้ย้ายตนเองและครอบครัวไปอยู่กับลูกหลานที่อำเภอบ้านสอง จ.สุราษฎร์ธานี ส่วนนายหนึ่งที่สำคัญคนหนึ่งของปากแพรกคือ หนังก้อย

สำหรับมโนราห์ที่ถือกันว่ามีชื่อเสียงดังค่อนข้างมากที่สุดในแถบนี้ คงไม่มีใครที่ไม่รู้จัก "โนราห์พลัด" ซึ่งเป็นชาวปากแพรกโดยกำเนิด และเป็นนักแสดงมโนราห์ตั้งแต่วัยหนุ่ม จนกระทั่งเข้าสู่วัยชราก็ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับบุตรหลานสืบต่อไป

โนราห์พลัด : ชาวปากแพรก โนราห์พลัดเดิมชื่อ นายพลัด ศักดิ์เกิด เกิดประมาณ พ.ศ. 2434 ภูมิลำเนาเป็นชาวบ้านเพิง ในหมู่ที่ 7 ตำบลปากแพรก อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช โนราห์พลัดเป็นบุตรของหมื่นศักดิ์ ต้นตระกูล ศักดิ์เกิด กับนางส้มจีน มีบุตรธิดา รวมทั้งสิ้น 7 คน ชาย 4 คน หญิง 3 คน การศึกษาโนราห์พลัด ได้รับการศึกษาครั้งแรกที่วัดหอยกัน ต.ปากแพรก

กำเนิดการเป็นโนราห์ โนราห์พลัด ตามประวัติ นายไพบร์ ศักดิ์เกิด (หลาน) ได้เล่าว่าไป (ปู่) ไม่ได้มีเชื้อสายโนราห์แต่อย่างใด แต่ตนเองมีความสนใจ ใจรักโนราห์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ได้ฝึกหัดจนกระทั่งมีความรู้ความชำนาญ และได้ก่อตั้งวงเป็นของตนเอง มีชื่อว่า โนราห์พลัด ตามชื่อผู้เล่นโนราห์

นอกจากโนราห์พลัดจะมีความสามารถในการรำโนราห์แล้ว ท่านยังมีความสามารถในการรำไท่น (หมายถึงศิลปะการรำแบบพื้นบ้าน คล้ายๆ กับการรำวงโดยทั่วๆ ไป โดยมีผู้รำครั้งละหลายๆ คน มีเครื่องดนตรีประกอบ)

การแสดงโนราห์ของโนราห์พลัดจะมีการแสดงทั้งภายในหมู่บ้าน ทั้งยังรับงานแสดงภายนอกหมู่บ้าน ทั้งตำบลใกล้เคียงและอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอเชียรใหญ่ หัวไทร ชะอวด ทั้งยังได้ร่วมแข่งขันกันหลายๆ ครั้งจนได้รับรางวัล บางทีใช้โนราห์พลัดไปแสดงตามงาน ได้แก่งานประเพณีประจำท้องถิ่นหรือเป็นงานแต่งงาน / งานว่าจ้าง / งานบวช / งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

เชื้อสายของมโนราห์ได้ถูกถ่ายทอดมายังมโนราห์กระจ่าง (โนราห์จ่าง) โนราห์กระจ่างเป็นบุตรชายของโนราห์พลัด ชื่อว่า นายกระจ่าง ศักดิ์เกิด โนราห์กระจ่างไม่ได้ตั้งวงอย่างเป็นทางการ แต่ก็มีการเล่นอยู่บ้างในบางงาน แต่ชื่อเสียงก็ไม่ได้ดังเท่ากับโนราห์พลัดผู้เป็นพ่อ โนราห์กระจ่างได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่บุตรหลานๆ ต่อหลายคน แต่ไม่มีใครที่จะสนใจและมีใจรักโนราห์เหมือน นายสายชล ศักดิ์เกิด บุตรชายคนสุดท้ายของโนราห์กระจ่าง

มโนราห์กระจ่าง ถือเป็นปูชนียบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของชาวปากแพรก มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ทางมโนราห์ ทั้งเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมจนเป็นที่ นับหน้าถือตาของชาวบ้านแถบนี้ ความรู้ความสามารถทางด้านการแสดงมโนราห์ทำให้ได้รับการยอมรับและถูกทาบทามให้เป็นครูพิเศษที่จะสอนนักเรียน เรื่องการรำโนราห์ที่โรงเรียน วัดหอยกัน ประมาณ 5 - 10 ปี ทำให้ศิลปวัฒนธรรมในเรื่องมโนราห์ได้รับการถ่ายทอดไป สู่ลูกหลานได้มาก

มโนราห์สายชล นายสายชล ศักดิ์เกิด เกิดเมื่อวันพุธที่ 15 ปีกอก เดือนตุลาคม พ.ศ. 2511 ภูมิลำเนา 39 หมู่ที่ 9 บ้านมะขามเรียง ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช โนราห์ สายชล เป็นบุตรของนายกระจ่าง ศักดิ์เกิด (โนราห์จ่าง) และนางดี ศักดิ์เกิด (แซ่ลิ้ม) ซึ่งเป็นจีน ไหลหล่า บิดาของนางดี เป็นคนจีนมาจากประเทศจีน ในสมัยที่จีนเกิดสงครามกลางเมือง แล้วนำครอบครัวอ่อนแอเข้ามาทำการค้าใน อ.ปากพนัง ซึ่งตระกูลแซ่ลิ้มถือเป็นตระกูลที่ใหญ่มากสำหรับกลุ่มคนจีนที่ได้เข้ามาอยู่ ส่วนใหญ่ทำการค้าประเภทสิ่งของเครื่องใช้และเปิดร้านทอง สำหรับบิดานางดี แซ่ลิ้ม ได้เปิดร้านทองแถวๆ ตลาดท่าจีน (ปัจจุบันคือ ที่ตั้งของหมู่ที่ 9 บ้านมะขามเรียง ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช

โนราห์สายชล ปัจจุบันอยู่ที่บ้านเลขที่ 62/22 หมู่ที่ 3 ต.คลองท่อมใต้ อ.คลองท่อม จ.กระบี่ รับราชการกรมตำรวจในตำแหน่ง นายสิบตำรวจสายชล ศักดิ์เกิด สมรสกับนางสายฝน สุวรรณรัตน์ มีบุตรธิดา 1 คน ชื่อ เด็กชายภาณุวัฒน์ ศักดิ์เกิด อายุ 2 ขวบ 8 เดือน

ประวัติการศึกษา เข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ณ โรงเรียนวัดหอยกัน ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช (วิทยาลัยนาฏศิลป์) อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ระดับปริญญาตรี ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต สาขาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกพัฒนาชุมชน

ประวัติการแสดงโนราห์ของนายสายชล นายสายชล ได้ฝึกเล่นโนราห์ตั้งแต่ครั้งเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษา โดยมีโนราห์กระจำงเป็นผู้ฝึกหัดให้ ทั้งใจมีความรักความสนใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้โนราห์สายชลเป็นเร็วขึ้น ที่รำได้สวยงามจนเป็นที่ชื่นชอบของบรรดาผู้ชมในละแวกบ้าน โнораห์สายชลได้รับงานแสดงตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นเด็ก ได้รับงานแสดงทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน ตลอดจนอำเภอใกล้เคียงอย่างอำเภอเชียรใหญ่ หัวไทร ชะอวดและอำเภอเมือง เป็นต้น โнораห์สายชล เคยมีความคิดที่จะเลิกเล่นโนราห์ หลังจากที่คุณเองได้สอบเข้ารับราชการตำรวจ ที่จังหวัดกระบี่ เพราะคิดว่าหน้าที่ตนเองรับราชการตำรวจนั้นดูไม่เหมาะสม หากตนเองต้องไปเที่ยวรำโนราห์จะทำให้ภาพลักษณ์ของตำรวจเสื่อมเสียไปได้ โнораห์สายชลจึงได้หยุดเล่นโนราห์อยู่พักหนึ่ง ต่อมาเกิดป่วยขึ้นมาโดยไม่มีสาเหตุ ไปหาหมอมาหลายที่และหลายครั้ง หมอก็ไม่สามารถวินิจฉัยได้อย่างตรงกันว่า เป็นโรคอะไรกันแน่ แต่อาการป่วยก็ไม่ดีขึ้น และกลับป่วยติดต่อกันนานพอสมควร จนกระทั่งได้กลับมาที่บ้านเกิด (ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง) ก็ไปหาหมอบ้าน หมอก็บอกว่าตนถูกครุหมอนโนราห์เข้าแล้ว มีอาการเกิดขึ้น และนึกได้ว่าตนเองได้บนบานสานกล่าวเอาไว้ว่า หากตนเองหายป่วยก็จะรำโนราห์กับบนจนกระทั่งตนเองได้กับบนและรำแสดงโนราห์เต็มรูปแบบ ในขณะนั้นโนราห์สายชลได้รับงานแสดง มีอุปกรณ์การแสดงต่างๆ ครบถ้วนแล้ว และตั้งวงของตนเองจนให้สาธารณชนได้รับทราบในนามของ “โนราห์สายชล” ต่อมานางสาวสุวรรณา คักดีเกิดบุตรสาวของนายไพริบ คักดีเกิด ซึ่งเป็นพี่ชายของโนราห์สายชล เกิดเมื่อวันอังคารที่ 9 กรกฎาคม 2534 บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 9 บ้านมะขามเรียง ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช เป็นบุตรของนายไพริบ คักดีเกิด และนางสายชล คักดีเกิด ได้เข้าเรียนระดับชั้นอนุบาลที่โรงเรียนปากพนังวิทยา ต.ปากพนังฝั่งตะวันออก ระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดหอยกัน ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง ขณะนี้กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยม ณ โรงเรียนสตรี-ปากพนัง อ.ปากพนัง

การแสดงโนราห์ของนางสาวสุวรรณา เริ่มฝึกหัดรำโนราห์ตั้งแต่สมัยเรียนอนุบาลของโรงเรียนปากพนังวิทยา และสนใจฝึกฝนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และได้มีการแสดงในงานต่างๆ เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ แก้วกันต่างๆ งานแต่งงาน และประเพณีประจำท้องถิ่นอย่างวันว่าง (วันสงกรานต์) โดยที่นางสาวสุวรรณาได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัว และครู - อาจารย์ที่คอยให้การสนับสนุนตลอดมา

จากการสัมภาษณ์นางสาวสุวรรณา คักดีเกิด ถึงทัศนคติต่ออาชีพมโนราห์ในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไร นางสาวสุวรรณาได้แจ้งคิดว่า “ตนเองรู้สึกมีความสุข รู้สึกความภาคภูมิใจ ที่ตนเองได้มีเชื้อสายของมโนราห์ เมื่อตนเองได้ขึ้นไปแสดงบนเวทีทุกครั้ง จะรู้สึกภูมิใจเป็นอย่างมาก ยิ่ง รู้สึกขานลูกสู้ อยากจะรำให้สวย และรำให้ดีที่สุด มันเป็นความรู้สึกที่ดีที่สุดจนอธิบายได้ลำบากจริงๆ สำหรับเรื่องอนาคตของตนเอง ไม่เคยมีความคิดว่าจะต้องตั้งวงหรือสนใจที่จะไปเรียนทางสายนาฏศิลป์ อนาคตอยากเรียนทางด้านบริหาร”

สรุป : ศิลปินพื้นบ้านถือเป็นตัวแทนของพลังชุมชน หรือสะท้อนให้เห็นถึงเครือข่ายทางสังคม ในเรื่องของ การสืบทอด ระดมความเชื่อและค่านิยมของสังคม โดยเน้นในเรื่องการมีความกตัญญู รับผิดชอบต่อผู้มีพระคุณ และมีอิทธิพลต่อคนในกลุ่มชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างชุมชนต่อชุมชน เพื่อบอกกล่าวถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาต่าง ๆ เป็นทางผ่านของพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่นำไปใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน ด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่ได้ถ่ายทอดกันมา ในอดีตเพราะการแสดงต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านที่เหน็ดเหนื่อยจากการทำงานได้มาพบปะกัน รับความสุขและความสนุกสนาน เป็นการรวมพลังของผู้คนทั้งในงานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น งานบุญต่าง ๆ งานศพ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่และร้อยรัดผู้คนให้มีความรักและความสามัคคี ให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ โดยผ่านตัวละครตัวต่าง ๆ นอกจากนี้ศิลปินพื้นบ้านยังเป็นผู้นำแห่งความเชื่อความศรัทธา อันจะเห็นได้จากการใช้การแสดงพื้นบ้านประเภทมโนราห์ เพื่อการแก้บน ทั้งยังมี “ครุหมอนโนราห์” ที่เปรียบเสมือน “พันธู์กรรมทางวัฒนธรรม” ของผู้คนในสายสกุลนั้น ๆ นอกจากนี้ศิลปินพื้นบ้านยังเป็นผู้ส่งสารที่ดีที่สุดอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

ความสัมพันธ์ของผู้คนกับชาวจีนในอดีต

การประกอบอาชีพของชาวจีน ซึ่งอพยพมาจากเมืองจีนนั้น มีอาชีพเดิมจากเมืองจีนคือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ประสบปัญหาความยากจน แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองไทย น้อยคนนัก ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จะมีอยู่บ้างก็ปลูกผักขาย พบว่าคนจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามา เพื่อหาประโยชน์ทางการเงิน เพื่อจะได้ส่งกลับไปยังครอบครัวในเมืองจีนที่ได้รับความเดือนร้อน อาชีพหลักที่เขายึดถือเป็นอาชีพที่สำคัญคือ อาชีพการค้าขายและใช้แรงงาน

1. ชาวจีน ชาวจีนในนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยกลุ่มภาษาที่สำคัญ 5 กลุ่ม ได้แก่ แต่จิว ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ไหล่ล่า จากการศึกษาจากร่องรอยโบราณวัตถุและโบราณสถาน พบว่า ชาวจีนได้มาตั้งถิ่นฐานถาวรในนครศรีธรรมราช อย่างน้อย ตั้งแต่สมัยอยุธยา ในสมัยพระนารายณ์มหาราช ตรงกับราชวงศ์ชิงของจีน เมื่อประมาณ 300 ปีเศษมาแล้ว

จากงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์ เรื่องนครศรีธรรมราช กรณีศึกษา การตั้งถิ่นฐานที่กรุงชิงและพรุควรเคร็ง และจีน ประวัติศาสตร์โบราณคดีผู้คนและวัฒนธรรม พบว่าริมฝั่งทะเลและลุ่มน้ำปากพนังมีร่องรอยของชาวจีนเชื้อสายไหหล่ำมาก ในครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประพาสปากพนังในพ.ศ. 2449 ทรงมีพระราชหัตถเลขาว่า “มีเงินมาก เป็นเงินไหหล่ำเป็นพื้น รองจากจำนวนเงินไหหล่ำเป็นเงินนอกเกี้ยน แต่จิวมีน้อย...”

ปากพนังเป็นอำเภอชั้นเอก มีความสำคัญเป็นพิเศษหรือเรียกว่าเป็น “หัวใจ” ของเมืองนครศรีธรรมราช เนื่องจาก

1) เรือขนาดใหญ่ ไม่สามารถเข้าไปต่อเมืองนครศรีธรรมราชได้ เพราะลำน้ำต้น-เขินแต่บริเวณปากแม่น้ำปากพนัง เกิดเป็นสันดอนทรายขนาดใหญ่ ทำเลติจึงกลายเป็นความสะดวกที่จะใช้ปากพนังเป็นท่าเรือสินค้า

2) ปากพนังเริ่มมีผู้คนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวจีนมาตั้งบ้านเรือน อยู่ 2 ฟากของแม่น้ำมีเรือเต่ง (ลักษณะคล้ายเรือกำปั่นตอนหัวหนาและจุ่มเป็นปากนก ท้ายเรือลาดลงเป็นรูปแดงโม มีเสาหัวและเสากลางสำหรับชักใบ) บ้านเรือนถูกต่อเป็นแพสำหรับค้าขาย

ความเจริญของปากพนังจึงจะเห็นได้จากบันทึกต่างๆ ดังเช่น พระราชหัตถเลขาในพระ-บรมโอรสาธิราช สยามมกุฎมหาราชเจ้าฟ้ามหาชิราวุธ ทรงพรรณนาถึงสภาพท้องถิ่น และชาวจีนที่ปากพนัง เช่น จีนหักหี่ เลี้ยงเกาเหลาอย่างจีน ข้าหลวงเทศาภิบาลเลี้ยงอย่างไทย แล้วเดินไปตุรวัน ซึ่งข้าราชการและราษฎรมาตั้งอย่างขายของ แต่ที่แท้เป็นของถวายเป็นทั้งนั้น มีพันธุ์ข้าวต่างๆ น้ำตาลต่างๆ เครื่องจักรสาน ผลไม้ ขนมะ ยาล้างคนเรือที่ไป พวกราษฎรมาเฝ้าพร้อมทั้งทางบก ทั้งทางน้ำแน่นหนามาก บรรดาการเล่นอันมีอยู่ในตำบลนั้นๆ ได้มาเล่นทั้งไทย จีน แขก

ในพระหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บันทึกถึงความสำคัญของปากพนังว่า “สินค้าอื่นไม่สำคัญเท่าข้าว เพราะเหตุที่แต่ก่อนมีแต่โรงสีด้วยมือ สีไปกิน ต้องสีส่งไปที่กรุงเทพฯ ในเวลานี้โรงสีด้วยมือมันเรียงรายไปตามลำแม่น้ำตลอดมีหลายสิบโรงสี เมื่อมาปากพนัง ได้ทราบอยู่แล้วว่าเป็นที่สำคัญอย่างไร แต่เมื่อไปถึงที่ยังรู้สึกว่าการค้าขาย ค้าคละเนิ่นนี้ผิดไปมาก ไม่นึกว่าใหญ่โตมั่งคั่งถึงเพียงนี้”

บันทึกของครูละเวง ไชยานุพงศ์ ได้สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของปากพนังในนิราศ ปากพนัง ใน พ.ศ. 2470 ได้แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของปากพนังที่ยังสืบเนื่องต่อมา

“เข้าปากน้ำปากพนังดังแตงม
ควัดคลองสองฝ่ายเรือนรายเรียบ

ทั้งจีนจามแขกไทยแจ่งไปมา
เป็นระเบียบปีกแผ่นอยู่แน่นหนา”

อำเภอปากพนังเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวส่งออกใหญ่ที่สุดของภาคใต้ ชาวจีนเข้ามาใน ปากพนังในฐานะเจ้าของโรงสี กรรมกร ช่างเครื่อง รับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเพื่อป้อนโรงสีและส่งออกข้าวไปยังต่างประเทศ ชาวจีนเป็นผู้บริโภคชาญฉลาด มีอุปนิสัยซื่อสัตย์ มัธยัส

สภาพความเป็นอยู่ของชาวจีนในปากพนังเมื่อ 70 - 80 ปีก่อน มีความน่าสนใจ ชาวจีนไหหลำเป็นกลุ่มแรกๆ และมีจำนวนค่อนข้างมากที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร ต่อมาชาวจีน ทุกกลุ่มภาษา ชาวจีนที่ยากจนหรือเพิ่งมาจากประเทศจีน จะอาศัยญาติมารับจ้างใช้แรงงานหรือ ทำอาชีพอื่นๆ ที่ตนถนัดแตกต่างกับอาหารและที่อยู่อาศัย จนสามารถสะสมทุนได้ วัฒนธรรมเกี่ยวกับอาชีพมีการใช้เรือแพเป็นที่ขายของกินของใช้ ขายยาทั้งแผนโบราณและแผนปัจจุบัน พาหนะที่ใช้ในการขนข้าวคือเรือข้าวและเกวียนไหหลำ ซึ่งส่งมาจากประเทศจีน

คนงานชาวจีนสูงอายุ และมักสูบฝิ่นส่วนมากเพราะงานหนัก การสูบฝิ่นจะทำให้หายเหนื่อยและทำงานทน โรงฝิ่นมีตามชุมชนต่างๆ ต้องประมูลจากรัฐ โดยรัฐเป็นผู้ขายฝิ่นให้ทำเป็นหลอดจากตะกั่วสีขาวเหมือนเงินมีหลายขนาด เรียกเป็นทุน เช่น หลอดละ 5 ทุน ราคา 35 สตางค์ สูบได้ราว 8 - 10 ครั้ง ครั้งหนึ่งเท่ากับเอาฝิ่นไปติดไว้ที่ปากกลืนฝิ่น แล้วยกไปจอบหลอดตะเกียง (ตะเกียงน้ำมันถั่ว) แล้วดูดควันจนหมดเนื้อฝิ่นที่ติดไว้ ถ้าคนจนก็จะขอซื้อฝิ่นเป็น ผงต่างๆ ผสมกับฝิ่นบริสุทธิ์ มีกลิ่นหอมอ่อนกว่าเนื้อฝิ่นบริสุทธิ์ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ . จดหมายระหว่างทางไปตรวจราชการแหลมมลายู รศ. 126 . 2540. หน้า 63-64.)

ชาวจีนหนุ่มๆ ส่วนหนึ่งเป็นคนงานในโรงสี อีกส่วนหนึ่งมีอาชีพช่างตัดผม ช่างทอง หรือช่างตัดเย็บเสื้อผ้ากางเกง ในสมัยนั้นจักรที่ใช้ส่วนใหญ่เย็บห่อ เวสต์สตาร์ ของเยอรมัน บูลเล่ใหญ่และหมุนนอกนอก ตรงข้ามกับจักรปัจจุบัน เสื้อที่ใช้ใส่ทำนา ค่าเย็บตัวละ 3 สตางค์ ผ้าที่ใช้โดยทั่วไปเป็นสีทากี สีน้ำเงิน คราซ้าง คราเรือบิน เป็นผ้าชั้นดีทททานสั่งซื้อมาจากกรุงเทพฯ นอกจากช่างเย็บผ้า ชาวจีน ยังเป็นช่างทอง เรียกว่า “ช่างทองหาบแร่” เรียกในหมู่บ้าน ไหลหลำว่า “สุดซุย” (คือ ช่างทองที่เป็นคนหนุ่ม แต่งตัวดี สวมหมวกสักหลาด สวมรองเท้าผ้าใบ คนหาบเป็นคนงานใส่เสื้อก๊วยเฮง สวมเกียะ (รองเท้าทำด้วยไม้เบาๆ)) ช่างทองที่เป็นชาวจีนพวกนี้บางคนหากินด้วยการฉ้อโกงด้วยการปลอมปน ใช้เงินเป็นแกนข้างในห่อทองไว้ข้างนอก โกงเนื้อทอง โกงน้ำหนัก เขาจึงมักนิยมการขายทาสกับผู้อยู่ใหญ่ในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือผู้สูงอายุที่มีลูกหลานมาก เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน

พ่อค้าจีนตามชนบท นั้นมักจะแต่งงานกับหญิงสาวในชนบทที่มีญาติพี่น้องมาก อาศัยพวกญาติคุ้มครองและเป็นลูกค้ำ ค่านิยมในการเลือกคู่ครองในของคนปากพนังในสมัยก่อนนั้นครอบครัวไหนมีลูกสาวสวยมักเตรียมหาลูกเขยจีน เพราะคิดว่าช่วยกันในการทำมาหากิน เรียบร้อย ประจบประแจงเก่ง คนจีนต้องการพรรคพวกญาติของภรรยาคนไทย เพื่อสะดวกในการทำมาหากิน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ตัดสินใจแต่งงานกับหญิงไทย

จากการสัมภาษณ์ นายภัยริบ ศักดิ์เกิด ชาวปากแพรก ได้เล่าถึงคนจีนของปากพนังว่า เดิมบ้านมะขามเรียง หมู่ที่ 9 ตำบลปากแพรกที่ตนเองอาศัยอยู่นั้น ชุมชนเดิมเรียกว่า “ชุมชนบ้านท่าจีน” เหตุที่ได้ตั้งชื่อบ้านท่าจีนเพราะ มีคนจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากด้วย บริเวณด้านนั้น ที่อยู่ริมน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยอันสำคัญที่ทำให้ชาวจีนได้ตัดสินใจได้ก่อตั้งบ้านเรือนและกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ อาชีพเปิดร้านทอง เป็นอาชีพหนึ่งที่มีอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ร้านทองที่นับว่ามีชื่อเสียงมากที่สุดในชุมชนแห่งนี้คือ “ร้านโกแสง” ตระกูล แซ่ลิ้มเป็นคนจีนชาวไหหลำ ต่อมาโกแสงได้สมรสกับนางบัว แซ่ลิ้ม (คนในตระกูลเดียวกัน) ต่อมาลูกหลานของโกแสงได้แต่งงานกับคนไทยในท้องถิ่น คุณภัยริบ เล่าว่า แม่เฒ่าของตนก็ได้แต่งงานกับคนจีนไหหลำ สาวๆแถวบ้านแต่งงานกับคนจีนเพิ่มมากขึ้น เพราะคิดว่าหากได้แต่งงานกับคนจีนจะสบาย เพราะคนจีนขยัน ในการทำงาน ชอบทำการค้าขายและร่ำรวยในที่สุด

บ้านท่าจีน นับเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญมากกว่าบริเวณวัดหอยกัน ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้ริมคลองปากพนังด้วยกัน สินค้าที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน คือ ข้าวแลกกับเสื้อผ้า บุหรี่ สิ่งของเครื่องใช้อื่นๆ คนเฒ่าแก่ได้เล่าว่า “คนจีนเป็นคนฉลาด เช่น ในเรื่องของ การดูแลทรัพย์สิน อย่างบุหรี่ยี่เอามาค้าขายหรือแลกเปลี่ยนจากเมืองจีนถือว่าเป็นสินค้าที่มีคุณค่ามาก อยู่ใกล้ตนเองมากที่สุด ยามที่ตนเองนอนหลับ คนในท้องถิ่นก็ได้ให้ความสนใจกับบุหรี่ยี่ ใครได้สูบบุหรี่ยี่ ที่มาจากเมืองจีนถือว่าโกไม่ธรรมดาเลย และมีความต้องการอยากได้จนต้องใช้กลโกง ให้ความพยายามที่จะ

วางแผนลักขโมยบุหรืที่ชาวจีนใช้ทำเป็นหมอนหนุนนอน ก็โดยวิธีการไปเข็ก¹ หัวจีน ที่นอนหลับอยู่ พอคนจีนตกใจที่ใครเข็กหัวก็ยกหัวขึ้นจากบุหรื คนที่เข็กก็รีบคว้าบุหรืนั้นไปทันที”

ชุมชนท่าจีน เป็นชุมชนที่มีความแออัดมากกว่าชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง มีตลาด ผู้คนมีทั้งไทย แวก และจีน กลุ่มคนจีนที่สำคัญของตลาดท่าจีน ได้แก่ โก๋ฮาย โก๋อี โก๋จิง โก๋ซุน โก๋เซง เป็นต้น ต่อมาลูกหลาน ของโก๋ฮายและคนอื่นๆได้แต่งงานกับคนในท้องถิ่น ต่อมาเป็นตระกูล แซ่ลิ้ม

สรุป : กลุ่มคนจีน กลุ่มคนจีนที่เข้ามาในพื้นที่ ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองจีน การแบ่งชั้นหรือระดับของคนจีนส่วนใหญ่ในฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องแบ่ง จึงอาจมีการะส่วนฐานะกันได้ง่ายกว่าคนไทย พวกคนจีนที่มีฐานะดีได้แก่ พวกเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิพิเศษบางประการในการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ส่วนชาวจีนระดับต่ำลงมาได้แก่ พวกพ่อค้าทั่วไป มีกิจการทั่วไปไม่ใหญ่โตมาก รวมทั้งช่างฝีมือลูกจ้างตามร้านค้า พวกที่ใช้แรงงาน พวกพ่อค้าเร่ยี่ปัว คนลากรถ กรรมกร เป็นต้น

2. การผูกเกลือผูกดอง วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน ชาวชุมชนลุ่มน้ำปากพนังตามริมฝั่งคลองริมแม่น้ำปากพนัง มีวิถีชีวิตที่ผูกติดกับแม่น้ำ มาตั้งแต่สมัยอดีต ผลผลิตที่ใช้ในการดำรงชีวิตมีอย่างพอเพียงเหมาะสมกับบริบทของชุมชนริมน้ำ แต่ก็ยังมีความต้องการที่จะใช้วัฒนธรรมแลกเปลี่ยนเครื่องอุปโภคบริโภค เพื่อการใช้ชีวิตที่สมดุล “การแลกเปลี่ยนข้าวกับผลผลิตอย่างอื่น ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานจึงเกิดขึ้น”

ชาวชุมชนวัฒนธรรมริมสองฝั่งคลองแม่น้ำปากพนัง ใช้ข้าว น้ำตาลจาก น้ำส้มจาก น้ำผึ้งจาก ผ้ายและอื่นๆ เป็นปัจจัยที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนกับผลผลิตอื่นๆ เมื่อใช้เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันหลายอย่าง นอกจากข้าวซึ่งถือว่าเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ที่ย่อยรับการแลกเปลี่ยน เช่น ข้าวแลกกับหัวมันกล้วย พริก เกลือ เนื้อหมู ยาเส้น กะปิ ผลไม้ ผักหนะ หมากพลู ใ้้งน้ำ หลังคามุงกระเบื้อง (วิมล คำศรี และไพรินทร์ วยแก้ว, วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจจากชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา, หน้า 137.) ยายตั้งเหนี่ยว ทำพญาในได้เล่าให้ฟังว่า “สมัยย่า เอาข้าวไปแลกกับครกบด ถ้วยชาม แลกกันตั้งแต่สมัยมลายู เข้ามาอยู่ในตลาดปากพนัง ส่วนเสื้อผ้านั้นจะทอดด้วยฝ้าย ซึ่งทอดด้วยกันเองภายในหมู่บ้าน เพราะคนแถวนี้ปลูกฝ้ายกันมากทุกบ้าน มีทุกสำหรับทอดผ้าและตัดเย็บกันที่บ้าน ยังไม่มีจักรเย็บผ้าแต่ตัดเองแล้วเย็บกับมือ ส่วนมากเป็นเสื้อคอกลมแขนยาว ในผู้หญิง ผู้ชายเสื้อแขนสั้นมีกระเป๋าสี 2 ลูก” (ยายตั้งเหนี่ยว) การแลกเปลี่ยนการผลิตซึ่งกันและกัน โดยมีข้าวสารเป็นปัจจัยหลักนั้นกระทำกันภายในชุมชนเดียวกันและต่างชุมชน เช่น ชาวแหลมตะลุมพุกนำกะปิมาแลกกับข้าว ชาวกลาย ทำศาลา ลิซล นำพริก (ตีปลิ) ยาเส้น มาแลกกับข้าวชาวปากพนัง ชาวบ้านเกาะ (พรหมคีรี , พรหมโลก) นำผลไม้ สะตอ ลูกเนียง หมากพลู มาแลกข้าวชาวลุ่มน้ำปากพนัง ชาวบ้านคีรีวง ลานสกา นำผลไม้ สะตอ ลูกเนียง หมากพลู มาและข้าว ลักษณะของการแลกเปลี่ยนระหว่างข้าวกับเครื่องอุปโภคและบริโภคอื่นๆ มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การแลกเปลี่ยนข้าวเปลือกและแลกเปลี่ยนข้าวเลียง ตามที่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันโดยวาจา เช่น ข้าวเปลือก 1 ปี๊ป แลกเป็นเกลือ 1 ปี๊ป , ข้าวเปลือก 1 ปี๊ป และกับน้ำผึ้ง 1 ปี๊ป , ข้าวเปลือก 1 ปี๊ป แลกกับพลู 2 กำ , ข้าว 25 เลียง แลกกับหมู 1 กิโลกรัม , ข้าวเลียง 100 เลียง แลกกับใ้้งจุน้ำได้ 10 ปี๊ป จำนวน 1 ใบ , ข้าวเลียง 100 เลียง แลกกับกระเบื้องมุงหลังคาได้ 20 แผ่น , ข้าวเลียง 100 เลียง แลกกับกะปิได้ 5 กิโลกรัม เป็นต้น

ลักษณะการแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่เป็นการ “แบ่งกันใช้ ให้กันกิน” และชาวบ้านมักจะเป็นผู้ให้เสียมากกว่า ส่วนจุดแลกเปลี่ยนข้าวกับเครื่องอุปโภคบริโภคอื่นๆ มีอยู่หลายแห่ง ที่สำคัญของชาวลุ่มน้ำ ได้แก่ ตลาดปากพนัง ตลาดวัดแจ้งท่าพญา ตลาดนัดบริเวณบ้านท่าจีน (ปัจจุบัน หมู่ที่ 9 บ้านมะขามเรียง) วัดหอยกัน (หมู่ที่ 9 ต.ปากแพรก) วัดปากบางท่าพญา (ตำบลบ้านเพิง) เป็นต้น นอกจากตลาดนัด ที่วัด และยังจุดนัดพบอื่นๆ เช่น ท่าเรือหรือจุดจอดเรือ การขนข้าวส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้เรือพาย (เรือแจว) การขนถ่ายสินค้าและเครื่องอุปโภคบริโภคกระทำกันอย่างหลายลักษณะ เช่น ต่างฝ่ายต่างหาของไปแลกเปลี่ยน ณ จุดนัดหมายหรือไปแลกเปลี่ยนกันถึงบ้าน โดยวิธีการยื่นหมูยื่นแมว แล้วนัด

¹ เข็ก คือ มะเขงก

หมายการนำข้าวกลับไปยังภายหลังหรือมีการนัดหมายไว้ล่วงหน้า แล้วกำหนดรับ – ส่งของแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน หรือ เอาของมาใช้ก่อนและนำข้าว ไปให้ในภายหลัง

จุดลงเรือที่ท่าจีน นับเป็นจุดที่มีความสำคัญยิ่งของชาวปากแพรก ในการใช้จะเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการ แลกเปลี่ยน เรือแจวมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนอยู่อย่างยาวนาน ก่อนที่เรือหางยาว เรืออีซูซุ จะเข้ามา ถ้าต้องการ จะไป ชะอวด หัวไทร เขียวใหญ่ ก็จะใช้วิธีการพายเรือขึ้นไปทางเหนือ โดยลงเรือที่ท่าจีน ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของหมู่ที่ 9 บ้านมะขามเรียง ต.ปากแพรก ซึ่งอยู่ริมคลองพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นที่ชุมชนใกล้เคียง กัน คือ ทำน่าน้ำวัดหอยกัน อีกทั้ง ที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง หากจะเข้าตลาดปากพนังก็จะใช้วิธีการล่องเรือไปทางใต้ วัฒนธรรมของการใช้เรือในชุมชน แห่งนี้เป็นเรือแจวหรือเรือพาย นั้นใช้วิธีการชักชวนกันไปเป็นกลุ่มๆ ญาติหรือเพื่อนสนิทก็จะนัดหมายกันครั้งละ 8 – 10 คน โดยไม่มีการเก็บค่าเรือหรือสินค้าที่บรรจุไปในเรือก็จะเป็นผลผลิตในท้องถิ่น ได้แก่ ข้าว น้ำส้มจาก น้ำตาลจาก เป็นต้น นอกจากจะไปตลาดปากพนัง เพื่อไปแลกเปลี่ยนสินค้าแล้ว ยังอาจจะไปถึงแหลมตะลุมพุกแต่ก็ต้องดูทิศทางลม ด้วยว่าไปอย่างไรให้ปลอดภัยที่สุด

การขึ้นเหนือไปชะอวดมีความสำคัญอย่างยิ่งกับคนในท้องถิ่น เพราะชะอวดเป็นพื้นที่อุดมไปด้วยไม้ที่สามารถ นำมาก่อสร้างบ้านได้หรือปลูกเป็นหน่อ เรือนข้าว คอกวัว คอกเป็ด คอกไก่ เศษไม้ที่เหลือๆ ก็จะทำเป็นไม้พินหรือบาง คนเดินทางเพื่อไปหาไม้พินโดยเฉพาะ (ไม้ที่ใช้ได้ดี ไม้โกงกาง) วิธีการนำไม้กลับมาบ้านเรือนของตนเองก็โดย วิธีการ มัดไม้ที่ตัดเสร็จแล้วมามัดรวมกันเข้า แล้วทำเป็นแพลอยมาตามริมน้ำ เวลาที่ใช้ในการเดินทางประมาณ 1-2 เดือน จาก ชะอวด – ปากพนัง ประมาณ พ.ศ. 2510 เรือหางยาวเข้ามาแทนที่เรือพายหรือเรือแจว เรือหางยาวขึ้นจากวัดหอยกัน ไปยังตลาดปากพนังใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ราคาเรือ 3 บาท ในขณะที่ราคาหมู กิโลกรัมละ 15 บาท ส่วนใหญ่แล้ว ผู้คนนิยมให้ลูกไปเรียนหนังสือที่นครและที่ปากพนังก็จะผูกเรือเป็นรายเดือน (พ.ศ. 2515) ราคาเดือนละ 14 บาท ต่อมา พ.ศ.2515 – 2520 เรือหางยาวเริ่มหมดลง ก็จะมีเรือ อีซูซุ เข้ามาแทนที่ เหตุที่เรียกเรือ อีซูซุ เพราะใช้เครื่องยนต์ อีซูซุ เป็นเครื่องยนต์ขนาด 4-6 สูบ บรรทุกคนได้ 50 คน พร้อมบรรทุกสินค้าอื่นๆ ได้ด้วย เรือ อีซูซุ มีอัตราค่าเรือจากปาก แพรก , ท่าพญา, บ้านเพิง ไปตลาดปากพนัง คนละ 7 บาท ใช้เวลาในการเดินทางจากท่าเรือถึงตลาดปากพนัง 20 – 30 นาที หากเป็นนักเรียนมีอัตราค่าผูกเป็นรายเดือน เดือนละ 14 บาท ในชุดนักเรียน ต่อมาปี พ.ศ. 2520 – 2521 อัตราค่า โดยสารเพิ่มจาก 14 บาท เป็น 25 บาท ยายชีพ นพรัตน์ อายุ 67 ปี เล่าให้ฟังว่า เรือ อีซูซุ มีใช้สัญจรไปมากันมาก ระหว่างหมู่บ้านและตลาดปากพนังถึงอำเภอใกล้เคียง เช่น ชะอวด เขียวใหญ่ถึงระโนด ในระหว่าง พ.ศ. 2515 – 2519 โดยราคาเรือที่ซื้อขายกันในหมู่บ้านจะเป็นเรือมือสอง ราคาเฉลี่ย 8,000 บาท หากจะซื้อเรือลำใหม่ก็ต้องซื้อจาก กรุงเทพฯ ในราคาเฉลี่ย 13,000 – 15,000 บาท ในขณะที่เรืออีซูซุ เข้ามาใน ปากพนัง เรือหางยาวก็ยังคงมีใช้กันอยู่ สำหรับอัตราค่าเรือจากท่าเรือไปตลาด เรืออีซูซุ 5 บาท ส่วนเรือหางยาว 3 บาท แต่สำหรับการบรรทุกข้าวในหมู่บ้านไป ยังโรงสี ยังคงใช้เรือแจว โดยมีคนแจวท้าย 1 คน แจวหัว 1 คน สามารถบรรทุกข้าวเปลือกได้ 1 -2 เกวียน ในประมาณ พ.ศ. 2515 ราคาข้าวสาร ถึงละ 28 บาท ราคาข้าวเปลือก ถึงละ 5 บาท ราคาเคย กิโลกรัมละ 3.50 – 5 บาท ส่วนราคา ทองคำ บาทละ 300 – 400 บาท (ยายชีพ นพรัตน์. อายุ 67 ปี .)

การแลกเปลี่ยนมีลักษณะ “แบ่งกันกินแบ่งกันใช้” มีสัจจะวาจาเป็นสิ่งที่สำคัญที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการ แลกเปลี่ยน การแลกเปลี่ยนกับชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน จะใช้วิธีการ ที่ชาวจีนนำสินค้าไปแลกข้าวกับชาวนา สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยน ได้แก่ เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ ถ้วยชาม หม้อดิน ถ้วยตราไก่ ในระยะหลังมีการแลก ข้าวกับขนมที่เรียก วิธีการแลกเปลี่ยนก็คือ พ่อค้าจะนำเรือสินค้าบรรทุกใส่เรือไปยังคลองสายต่างๆ หากชาวนาคนใด ต้องการสินค้าเหล่านั้นก็จะตกลงราคากันว่าจะแลกกับข้าวเปลือกเป็นจำนวนเท่าใด ข้าวเปลือกที่จะแลกอาจจะเป็นข้าว เลียงหรือข้าวที่นวดแล้วก็ได้ พ่อค้าเหล่านั้นก็จะนำข้าวเปลือกนั้นไปขายอีกทอดหนึ่ง การค้าขายแบบแลกเปลี่ยนกับ พ่อค้านี้จะนิยมไปในหมู่บ้านที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมน้ำ เนื่องจากการก่อตั้งบ้านเรือนของผู้คนในแถบนี้ตั้งอยู่ริมคลองเป็น ส่วนใหญ่ โดยหันหน้าบ้านเข้าสู่ริมคลอง พ่อค้าจะซื้อข้าวเปลือกได้มาก เพราะชาวนาเองก็มีความสะดวกในการซื้อ สินค้าต่างๆ และสะดวกที่จะแลกเปลี่ยนกับข้าวที่มีอยู่ แต่การค้าขายในลักษณะนี้ชาวนาจะเป็นผู้เสียเปรียบ เพราะถูก กตราคาข้าวเปลือก ส่วนราคาสินค้าที่พ่อค้านำมาแลกข้าวนั้นจะมีราคาสูง นอกจากการแลกเปลี่ยนข้าวในลักษณะนี้แล้ว

ยังมีการแลกข้าวอีกลักษณะหนึ่งคือ ชาวนาจะนำข้าวเปลือกแลกกับสินค้าชนิดต่างๆ ที่บ้านของพ่อค้า ดังปรากฏในจดหมายของเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อคราวไปตรวจราชการที่แหลมมลายู พ.ศ. 2445 ได้กล่าวถึง การแลกเปลี่ยนข้าวในเขตอำเภอ-พังไกร ตอนหนึ่งว่า “แต่ริมเลนั้นมีเรือตลาดติดๆ กันไป เป็นที่อยู่หากินแลกข้าวชาวนา รอบคลอง ระโนดมาไว้ขายเรือเขตกานี ตรังกานู ซึ่งมาหาสินค้าเป็นคราวๆ บ่าย 4.30 ขึ้นมาไปแต่ปากกระวะข้างเหนือริมหาดมีโรงสินค้าอยู่ 10 กลัง”

สรุป : ลักษณะการแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่เป็นการ “แบ่งกันใช้ ให้กันกิน” วัฒนธรรมของการแลกเปลี่ยนระหว่างเครือญาติ คนในชุมชนกับคนในชุมชน คนในชุมชนและคนต่างถิ่น รวมถึง กับชาวต่างชาติ ข้าวเปลือก 1 ปีป แลกเป็นเกลือ 1 ปีป , ข้าวเปลือก 1 ปีป และกับน้ำผึ้ง 1 ปีป , ข้าวเปลือก 1 ปีป แลกกับพลู 2 กำ , ข้าว 25 เลียง แลกกับหมู 1 กิโลกรัม , ข้าวเลียง 100 เลียง แลกกับโองจุน้ำได้ 10 ปีป จำนวน 1 ใบ , ข้าวเลียง 100 เลียง แลกกับกระเบื้องมุงหลังคาได้ 20 แผ่น, ข้าวเลียง 100 เลียง แลกกับกะปิได้ 5 กิโลกรัม ฯลฯ ชาวจีนนำสินค้าไปแลกข้าวกับชาวนา สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยน ได้แก่ เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ ถ้วยชาม หม้อเขี้ยว หม้อดิน ถ้วยตราไก่ ในระยะหลังมีการแลกข้าวกับขนม ในลักษณะเช่นนี้ได้ค่อยๆ พัฒนาเป็นพลัง อันสำคัญในการแลกเปลี่ยนและการค้าของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำปากพนังในเวลาต่อมา

วัฒนธรรมความเชื่อและประเพณี

1. วิธีการเรียกฝนของชาวบ้าน ใช้กระดังงาครอบลงบนครกตำข้าว แล้วใช้ใบลานขัด (สอต) ที่ตรงกลางของกระดังงา เมื่อสอตเสร็จก็ตั้งออกจะมีเสียงดังเหมือนเสียง อี้อ่าง ชาวบ้านจะผลัดกันตั้ง (กก)กันไปมาทำให้เสียงดังติดต่อกัน ซึ่งคนที่ถือทำเป็นครั้งแรกในสมัยนั้น ชาวบ้านเรียกว่า “ตาบ้าน” (ป้าบุรณ์)

หลังจากนั้นก็จะเป็นการขุดสระประมาณ 2-3 วัน หรืออาจจะมากกว่านั้น ซึ่งก็แล้วแต่ขนาดของสระ พอขุดเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนิมนต์พระมาสวด “คาถาปลาช่อน” (อาจารย์เจริญ) เพื่อเป็นการขอฝนหรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คาถาขอฝน

คำขอฝนของฝนชาวบ้านมีว่า

“กบเอ๋ยทำไมจึงร้อง
ที่ฉันได้ร้องเพราะท้องมันปวด
ท้องเอ๋ยท้องทำไมจึงปวด
ที่ท้องปวดเพราะกินข้าวดิบ
ข้าวเอ๋ยทำไมจึงดิบ
ก็เพราะพินมันเปียก
พินเอ๋ยทำไมจึงเปียก
เพราะฝนมันตก
ฝนเอ๋ยทำไมจึงตก
ฝนตกเพราะกบมันร้อง
กบเอ๋ยทำไมจึงร้อง”

2. การลากพระบก วันลากพระของชาวลุ่มน้ำเรียกว่า “วันพระเจ็จ” หมายถึงวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 หรืออาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การลากพระห้วย ซึ่งประเพณีการลากพระ-บกในพื้นที่แห่งนี้มีมานานมากแล้ว จนไม่สามารถที่จะย้อนอดีตไปได้ว่าเริ่มมีครั้งแรกตั้งแต่เมื่อใด

พระครูอธิการหนูขัน ฐานิสโร เจ้าอาวาสวัดหอยกัน ต.ปากแพรก ซึ่งบวชเรียนมาประมาณ 7 พรรษา มีภูมิลำเนาอยู่ที่ใกล้ๆ วัดหอยกันได้เล่าว่า คนเฒ่าคนแก่ได้เล่าว่า เส้นทางออกจากหน้าวัดหอยกัน เพื่อไปขนทรายจาก

ปากน้ำท่าศาลา ปากน้ำคลองกลายจะใช้เรือชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า นาทรายลงเรือ เรือที่ใช้คือเรือ "เรือหลุมโพง" ซึ่งเรือประเภทนี้จะมีท้องเรือกว้างกว่าเรือธรรมดา ทำด้วยไม้ตะเคียนมีขนาดยาวประมาณ 15 เมตร กว้าง 5 - 7 เมตร ใช้บรรทุกทรายเพื่อที่จะนำทรายเข้ามาใช้ในวัด โดยในการไปขนทรายแต่ละครั้งจะใช้คนประมาณ 4 - 5 คน ไปกับเรือ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายทั้งหมด เรือจะออกจากหน้าวัดไปท่าศาลาใช้เวลาในการเดินทางแรมเดือน เมื่อนำทรายเหล่านั้นมาทำพิธีฉลองทราย โดยจะกระทำกันในเดือน 3 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อรวมคนให้มารวมกันอันจะก่อให้เกิดความรักความสามัคคีโดยการเอาทรายเข้ามาวัดคนละเล็กคนละน้อย เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัดเป็นพุทธบูชา และเพื่อใช้หนี้สงฆ์ เพราะเมื่อเราเดินออกไปจากวัดจะมีทรายติดออกไปด้วย ฉะนั้นการเอาทรายเข้าวัดถือเป็นการตอบแทนหรือการส่งคืน เพราะปีหนึ่งๆคนเราจะไปวัดหลายครั้ง ทำให้อาหารทรายติดมือติดเท้าไปมากพอสมควร ในการเอาทรายเข้าวัดจึงถือเป็นการเอาทรายไปคืนวัด

3. วัฒนธรรมและความเชื่อแห่งสายน้ำ "ภารกิจและกิจกรรมของชาวบ้านในรอบ 12 เดือน"

เดือนอ้าย / เดือนยี่ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีการขนทรายเข้าวัด

เดือน 3 มีประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ชาวบ้านจะชวนกันมา "คอน" (เมืองนครศรีธรรมราช) เพื่อร่วมประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ซึ่งแต่เดิมใช้เดินทางเท้า พอดตกค่ำก็จะมีการเวียนเทียนและในเดือน 3 เริ่มฤดูการเก็บเกี่ยว ในเดือน 3 ชาวบ้านจะมีการเย็บเปี้ยว ซึ่งทำจากใบจากและใบโหนด แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ใบโหนด ทำแคะเก็บข้าว ทำแกลสำหรับหีบข้าว โดยแกลมักทำจากหวาย ทำคันหีบ โดยทำจากไม้ไผ่สีสุก

เดือน 5 จะมีวันว่าง หรือเล่นสงกรานต์อยู่ 3 วัน คือ

วันที่ 12 เป็นวันส่งเจ้าเมือง

วันที่ 13 วันว่างเทวดา

วันที่ 14 วันรับเจ้าเมืองใหม่

กิจกรรมที่ชาวบ้านได้ทำขึ้นในเดือน 5 จะมีการละเล่นในวันว่าง โดยแบ่งการเล่นออกเป็น 2 เวลา คือ

เวลากลางวัน (ตอนบ่ายแสงแดดไม่ร้อน)

1) การเล่นสะบ้า (ยิงละบ้า) มี 2 ชนิด

1.1 สะบ้าเลย ใช้ลานยาว การเล่นผู้เล่นจะครองลูกสะบ้าข้างละเท่าๆ กัน อาจเป็น 2 หรือ 3 ลูก ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เล่น ผู้ใดยิงถูกสะบ้าล้มได้มากกว่า ทุพ ถือว่าชนะตามจำนวน ที่เกินทุพ

1.2 สะบ้าหลาก ลานสั้นมีเจ้ามือ ลูกคำต้องแทงเงินไว้กับเจ้ามือก่อน แล้วเจ้ามือจะยิงสะบ้าจากลาน ลูกสะบ้าล้มก็ลูกแล้ว ถ้าจะยิงก็จะต้องถามใครยิงได้มากกว่าเจ้ามือถือว่า ชนะ เจ้ามือต้องจ่ายเงินแทงและเงินชนะเท่าเงินแทงให้ลูกคำ ใครยิงได้น้อยกว่าเจ้ามือถือว่าแพ้ เจ้ามือกิน (ได้) เงินที่แทงไป

2) เล่นทอยล้อ การเล่นแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ชาย-หญิง ฝ่ายละเท่ากันและเท่ากับจำนวนลูกล้อที่ทอยและที่ตั้ง ฝ่ายเล่นต้องทอยลูกล้อคนละลูกให้ล้มจนหมดลูกล้อที่ทอย ถ้าถูกหมดทุกคนถือว่าชนะ ถ้าทอยหมดลูกล้อแล้วลูกล้อที่ปัก(ตั้ง) ล้มไม่หมดก็แพ้ ฝ่ายไม่ทอยต้องแพ้ ล้อที่ทอยไว้ให้ฝ่ายแพ้ไปขอคืน การไปขอคืน ถ้าฝ่ายชายต้องรำเพลงมโนราห์ไปขอ ถ้าฝ่ายหญิงให้ไปนั่งลงไหว้ขอ แล้วมาเริ่มเล่นใหม่โดยฝ่ายชนะ

3) ข้างข้ามห้วย การเล่นเป็นคณะประมาณ 3-5 คน ขึ้นไป เริ่มต้นด้วยเกมส์ง่ายๆ ด้วยการหาผู้แพ้ เพื่อเอาเป็นคนที่คนแรก เมื่อได้แล้วผู้แพ้จะก้มให้เพื่อนวิ่งคำคอกแยกขากระโดดข้ามไปจนหมดทุกคน แล้วผู้แพ้จะเลื่อนขึ้นเป็นคนที่ 2,3,4 ตามลำดับ ถ้าผู้กระโดดข้ามไม่พ้นต้องเปลี่ยนมาก้มแทนและเริ่มตั้งแต่ขึ้นต้นใหม่ เล่นไปเรื่อยๆ จนเหนื่อยก็หยุด ยิ่งเล่นต้องประมาณตัวเองว่าสู้เพื่อนไหวไม่ไหว มิฉะนั้นแล้วต้องให้เพื่อนกระโดดข้ามจนเหนื่อย (การเล่นจะแยกชาย-หญิง ต่างหาก)

4) ยับสาก อุปกรณ์ใช้สากซ้อมข้าวสาร จำนวน 2 อัน (ใช้ไม้ไผ่ก็ได้) ผู้เล่น ชาย-หญิง รวมกันก็ได้ ผู้ยบสาก 2 คน อยู่คนละข้างจับตัวสาก ถือคนละอันมีหมอนรองตัวสาก เพื่อยับสะดวง ความกว้างของสาก ทั้ง 2 อันประมาณ 40-50 ซม. ผู้เล่นยืนเข้าแถวตามหลังกัน หันหน้าเข้าหากสาก เริ่มเล่นผู้ยบจะยบสากเป็นจังหวะ ผู้

เล่นจะกระโดดเข้าในร่องสากที่ละเท้าไปยั้งฝั่งตรงข้าม ตามหลังกันทีละคน หากใครถูกยั้งต้องเปลี่ยนมาเป็นผู้ยั้งแทน ผู้เล่นและผู้ยั้งต้องมีความชำนาญพอสมควรจึงจะเล่นสนุกและออกลีลาท่าทางประกอบการเล่นด้วย จึงจะเพิ่มความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

5) ตะกร้อ มี 2 อย่าง คือ ตะกร้อวงและตะกร้อห่วง

5.1 ตะกร้อวง ตั้งวงได้จะต้องเป็นจำนวนคู่ ที่นิยมเล่นกันมากที่สุดคือ 6 คน ไม่ค่อยมีการแข่งขัน นิยมใช้ลีลาการเตะ เช่น มีผู้เล่นสั่งว่า เล่นลูกฟาดหญ้า-ลูกข้าง-ลูกศอก-ลูกหวีและลูกหลัง ทุกคนต้องเล่นเหมือนกันหมด

5.2 ตะกร้อห่วง (หรือตะกร้อลอดห่วง) นิยมจำนวน 6 คนเช่นกัน การเตรียม มีห่วงแขวนไว้ กลางวงสูงพอประมาณ ห่วงจำนวน 2 วง ผู้ไขว้กันความกว้างพอสมควร ผู้เล่นยืนจับคู่เป็นวงกลมตรงกันข้ามเหมือนกันทั้งตะกร้อวงและตะกร้อห่วง เริ่มเล่นคู่โยนให้คนตรงข้าม เตะให้สูงเข้าห่วงที่แขวนไว้ ผู้ดูจะดูว่าใครเตะลอดห่วงได้มากที่สุด และจะตบมือให้กำลังใจ (การเล่นตะกร้อเมื่อก่อนมีเฉพาะชายเท่านั้น)

6) วิ่งเปี้ยว อุปกรณ์ เส้า (หลัก) ลมขนาดลำไม้ไผ่ ปักให้ลึกพอสมควรไม่ให้โยกเอนได้สูงเสมอตัวผู้เล่นห่างกันประมาณ 10 เมตร เป็นอย่างน้อย และมีไม้กระแทกสำหรับถือวิ่งเปลี่ยนกันเหมือนการเล่นในปัจจุบัน การเล่นแยกเป็น หญิง-ชาย คนละฝ่าย หรือชายต่อชายและหญิงต่อหญิง แต่เดิมใช้ต้นไม้เป็นหลัก และใช้กิ่งไม้ยาวแคศอกเป็นกระแทกถือวิ่งเปลี่ยนกัน ความสนุกสนานอยู่ที่ฝ่ายไล่ กำลังไล่และฝ่ายหนึ่งหนี พยายามหนี โดยทั้งสองฝ่ายต่างเปลี่ยนคนที่ฝีเท้าเร็วเข้าไล่ด้วยกัน

เวลากลางคืน (ใช้แสงไฟจากแม่ต้มน้ำและตะเกียงน้ำมันมะพร้าว)

1) ฟาดทิ้ง ผู้หญิงเป็นแม่ทิ้ง ผู้ชายไปฟาดออกมาจากกลุ่มสู่ลานทิ้ง ผู้ชายจะล้อมวง ผลัดกันกระโดดข้ามตรงปลายเท้า แม่ทิ้งต้องก้มส่ายเท้าลงไขปลายเท้า 8 ขึ้นฟาด ถ้าฟาดถูกก็กลับ เข้ากลุ่ม ผู้ถูกฟาดจะต้องไปฟาดผู้หญิงจากกลุ่มออกมาใหม่ แต่ถ้าแม่ทิ้งคนใดฟาดผู้ชายที่กระโดดไม่ถูกเลย เห็นว่าเหนื่อยมากมากก็ยอมให้กลับเข้ากลุ่มไปพักผ่อน ที่สนุกอยู่ที่แม่ทิ้งแก่งฟาดให้ถูกหรือให้ผิด เพื่อนๆ ที่อยู่ดูจะประเมินความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชายไปในตัว

2) ปลาวังฟอง ชายหญิงรวมกันหรือแยกกันก็ได้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม นั่งท่าว (ปอง) แยกปลายเท้าแตะกัน 1 กลุ่มๆ ละประมาณ 6 คน ถ้ามากเกินไม่สนุก ฝ่ายกระโดดต้องกระโดดข้ามตรงปลายเท้าของผู้ที่นั่ง ผู้ใดกระโดดเข้าได้แล้วคนอื่นก็เล่นเข้าตาม โดยผู้ท่าวไม่ต้องยกหรือฟาดเพราะลูกปลาวังตามแม่ปลาเข้าไป แต่ต้องคอยระวังปลากะโดดออก พยายามยกหรือฟาดแม่ปลาที่กระโดดออกคนแรกให้ถูก ถ้าฟาดถูกก็เปลี่ยนเล่นไปเรื่อยๆ ถ้ากระโดดหลงทางหรือเข้า 2 ทาง ก็ยึดถือว่าแพ้ต้องลงนั่งแทน

3) อุบลูกไก่ แยกเป็น 2 ฝ่าย ชายหรือหญิงออกไม่รวมกัน ก็คนก็ได้ แต่ต้องรู้จักกันหมดทุกคน เริ่มเล่นแยกกลุ่มออกห่างๆ กัน เพื่อไม่ให้มองรู้จักกัน แล้วแม่ไก่แต่ละฝ่ายก็เอาผ้าคลุมลูกไก่ของตนพาออกมา โดยนอนคลุมโดยแม่ไก่ของแต่ละฝ่ายนอนคล่อมอยู่ข้างบน ให้หัวชนกันระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม ตอนนี้นักไก่ที่เหลืออยู่ในกลุ่มทั้ง 2 จะเจียบไม่พูด เพราะว่าไก่จะรู้ว่าลูกไก่ที่ออกมาจะเป็นใคร แล้วกลุ่มแม่ไก่ทั้ง 2 ฝ่ายก็จะให้ลูกไก่ที่อุบอยู่ขึ้นขึ้นเพื่อฟังเสียง ฝ่ายลูกไก่อีกจะแก่งขันหาเสียงให้เพื่อนๆ ไปไม่ให้จำได้ หรือถ้าฝั่งเสียงขึ้นหรือเสียงร้องไม่พอ อาจจะขอคำดูบางส่วน แต่ส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงจะไม่ยอม ถ้าอนุโลมได้บ้างแค่คำหว่าหรือผม เมื่อพิจารณาจนพอสมควรแล้ว ต่างฝ่ายก็ทายว่าเป็นใคร ถ้าทางถูกถือว่าแพ้เขาต้องหยุดเล่น และมานั่งรวมกัน ห่างจากกลุ่มเพื่อป้องกันแอบบอกฝ่ายตรงข้ามได้ เมื่อเสร็จการทายแล้วลูกไก่ทั้ง 2 กลุ่มก็ออกมาแสดงความดีใจและสอบถามพฤติกรรมประกอบคำทาย แล้วต่างก็แยกเข้ากลุ่มเพื่อเล่นรอบต่อไป จนกว่าจะหมดลูกไก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4) โยนลูกกลี ลูกกลีใช้ผ้าขาวมาเกลียวพันกันเป็นเกลียวพันปลายทั้ง 2 ข้างมาผูกเป็นปมไม่ให้หลุด แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย แยกชาย-หญิง ฝ่ายละเท่าๆกัน และต้องรู้จักกันเพื่อป้องกันคนแปลกหน้า เสร็จแล้วแยกฝ่ายออกห่างกันพอสมควรให้โยนลูกกลีถึง ฝ่ายโยนต้องโยนลูกกลีให้สูงแต่พอควรให้มองเห็น ฝ่ายรับถ้ารับไม่ติดก็

ให้โยนกลับไป ถ้าฝ่ายรับๆได้ ต้องรีบเอาลูกคลีไปฟาดหรือปาไปถูกฝ่ายตรงข้ามคนใดคนหนึ่งจึงจะชนะ แล้วเอาลูกคลีมาเล่นใหม่ แต่ถ้าปาไม่ถูกรับวิ่งไปจับลูกคลีให้ได้กลับมาใหม่ ความสนุกอยู่ที่วิ่งปากันไปกันมาและผู้ที่เป็นลูกทีมต้องพยายาม วิ่งมาอยู่กับผู้ถือลูกคลี มิฉะนั้นฝ่ายตรงข้ามจะวิ่งเข้าจับเป็นแพได้

5) มอนซ่อนผ้า การเล่นยังเหมือนกับสมัยก่อนและปัจจุบัน

เดือน 6 จะเริ่มมีการแยบ การเริ่มไปสู่ขอหญิงสาว ด้วยการละเล่นร่วมกันของหนุ่มสาว ช่วงเดือน 5 (ช่วงว่าง) ทำให้เกิดรู้จักและชอบพอกัน นอกจากนั้นยังมีพิธีโกนจุก

เดือน 7 ช่วงนั้นฝนจะแล้งอยู่นานพอสมควร ใครสนใจจะบวชเรียนก็จะถูกส่งตัว เพื่อไปศึกษาธรรมะสำหรับคนที่ไปสู่ขอหญิงสาวไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะบวช เพื่อแต่งงานในเดือน 9 หรือไม่เกินเดือน 11 ต่อไป สำหรับคนที่ไปอยู่วัดก็แล้วแต่ใครจะสะดวกใกล้บ้าน

เดือน 8 เข้าพรรษา มีการค้างดอก เอาเก็บไว้ให้พระที่เข้าพรรษา เพราะเป็นช่วงฤดูฝน พระออกไปไหนไม่ได้ ก็จะได้ฉันท์ดอกเป็นอาหาร

เดือน 9 มีการแต่งงานกันมาก เตรียมด้วยกเรน ปลุกบ้าน สร้างเรือน เหตุที่คนชอบ ยกเรือนในช่วงนี้ เพราะว่า คนจะว่างในช่วงนี้จะมีกิจกรรมที่สำคัญคือ "ออกปากยกเรือน"

เดือน 10 ทำขนม พอง ลา เครื่องกระยาสารท ไปทำบุญที่วัด ญาติๆ หรือลูกๆหลานๆ ที่ออกไปทำงานนอกบ้าน ก็จะกลับบ้านมาร่วมกันทำบุญเดือนสิบ

เดือน 11 ชักพระ "ลากพระบก, ลากพระน้ำ" ออกพรรษา ทอดกฐิน การลากพระบกของวัดสระ จะลากจากวัดสระไปยังวัดหอยกันของตำบลปากแพรก ในวัง ในนา ส่วนการลากพระน้ำจากวัดสระ วัดแจ้ง วัดท่าพญาใน จะลากโดยใช้เรือเฟี้ยว ไปยังวัดปากบางท่าพญา ตำบลบ้านเพิง ตามความเชื่อ พระลากวัดสระจะเป็นหญิง วัดหอยกันเป็นชาย ในรอบ 1 ปี ให้ไปลากเพื่อที่จะได้มาพบกัน 1 ครั้ง พระลากวัดสระมีความศักดิ์สิทธิ์มาก บนบานอะไรก็ได้ (ก็จะรับ) หากถ้าได้ เอาไม้ตะเคียนไปรองดิน จะทำให้คนรบหรือขัดแย้งกัน

4. ความเชื่อเรื่อง แม่ทวดปากบาง ชาวบ้านเพิง ท่าพญา ปากแพรก ใช้เส้นทางน้ำเดินทางไปสู่ตลาดปากพ่อง จากคลองท่าพญา ในตำบลบ้านเพิงนับเป็นเส้นทางหลักที่ชาวบ้านได้ใช้ ในการลงเรือไปซื้อขายสินค้าภายในหมู่บ้านไปยังตลาด เรือที่ใช้ในสมัยก่อน ป่าดั่งเหนียว อายุ 78 ปี ได้เล่าว่า จะไปตลาดปากพ่องทั้งที่นั่นต้องเสี่ยงกันอย่างมาก คือเมื่อออกไปจะใช้เรือพายเป็นพาหนะ บางครั้งเจอคลื่นใหญ่มาก (คลื่นเด่นเหมือนภูเขา) เรือบางลำจมสูญหายไพลงแม่น้ำ จะมีความเชื่อในเรื่อง แม่ทวดปากบาง คนในหมู่บ้านเชื่อว่า แม่ทวดปากบางเป็นคนศักดิ์สิทธิ์ บนอะไรจะรับหมด หากจะออกเรือไปหาปลา ก็จะบน จะออกเรือไปตลาด ไปเหนือหรืออื่นๆ ก็จะบนรับหมด สิ่งที่ชาวบ้านบนก็ขอให้เดินทางโดยปลอดภัย โดยชาวบ้านจะต้องรด (เอ่ยชื่อ) แม่ทวดปากบาง และมีการจัดเตรียมสิ่งของ เพื่อไปวางเส้นไหว้ก่อนที่จะกาดขออะไรต่อมิอะไร ได้แก่ การเซียมหามก เซียมพลู แล้วนั่งลงกาดว่าขอให้ลมเหียบ (ลมสงบ) และเดินทางไพลงกลับมาให้มีความปลอดภัย การเดินทางไประหว่าง ปากบางท่าพญาไปถึงตลาดปากพ่องนั้นใช้เวลาเป็นวันๆ และตลอดเส้นทางที่เดินทางนั้นจะมีลิงค้างเป็นจำนวนมาก ผักตบเต็มไปหมด แต่ผักตบติดอยู่อย่างหนึ่งคือ พอน้ำเต็มขึ้นก็จะตายไปเกือบหมดนี้หมายถึง ว่าระบบนิเวศของพื้นที่แห่งนี้ในอดีตมีความสมดุลในตัวเองอยู่แล้ว

วิธีการที่ชาวนาตลาดของชาวบ้าน เพื่อให้มีความปลอดภัยจากจระเข้ หรือ สัตว์ประเภทลิงค่าง ก็โดยการฟันลูกจากใส่สำเรือไป 1 ลาย ใน 1 ลายจะมีลูกประมาณ 70 - 100 ลูก เมื่อพบกับเข้ (จระเข้) ตามข้างทางก็จะชด (ขว้าง/ปา) ด้วยลูกจาก และกะประมาณว่าชดลูกจากจนหมด ก็จะใช้เวลาในการเดินทางไป - กลับพอดี

ยายตั้งเหนียว ได้เล่าต่อว่า แถบนี้ แต่ก่อนเป็นป่าทั้งแพ (ทั้งหมด) ริมคลองปากบาง ท่าพญานั้นมีเรือเต็มไปหมด ใครจะออกไปตลาดปากพ่องก็จะชวนกันไป เพราะส่วนใหญ่แล้ว ทุกบ้านจะมีเรือ (เรือพาย หรือ เรือแจว) เป็นของตนเอง ไม่มีการเรียกเก็บเงินค่าโดยสาร หากใครสนใจจะไปตลาดก็จะชวน (ชักชวนกันไปเป็นกลุ่มเล็กๆ) สักประมาณ 1 ลำเรือ 4 - 5 คน ก็จะลงเรือลำเดียวกันผลัดกันแจวเพื่อไปยังตลาด หากออกไปตอนเช้าก็จะกลับถึงก็เย็นพอดี รวมๆ

เวลาที่ใช้ในการเดินทาง 1 วันเต็มๆ หากเจอสมรภูมิอาจจะช้ากว่าเดิม การเดินทางทุกครั้งต้องดูทิศทางลมเสียก่อน และสิ่งสำคัญคือการคาดถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้ตนเองปลอดภัย

สินค้าที่นำไปขาย ได้แก่ การนำผืนป่า โดยซื้อขายกันในราคาชั้นละ 2 สตางค์ เดิมไม่มีการดวงด้วยกระป๋อง แต่ใช้ขันตวง ในขนาดปากกว้างประมาณ 6 - 8 นิ้ว ราคาตกประมาณ 2 สตางค์ เงินที่ใช้กันในสมัยนั้นใช้เงินรู และสินค้าอีกประเภทหนึ่งที่นำไปขายยังตลาดปากพนัง ก็คือ ข้าวซ้อมมือ (ซ้อมสารไปขาย ในราคาถึงละไม่ถึงบาท) ส่วนสินค้าที่ชาวบ้านได้ซื้อกลับมา ก็คือ มุ้งในราคาหน่วย (หลัง) ละ 7 สตางค์ ส่วนเคยก็ซื้อมาบ้านบ้างในราคาก่อนละ ½ สตางค์ ซึ่งเคยมาในหมู่บ้านไม่มากนัก เพราะว่า หลังศอกฟ้า (หลังฤดูฝน) จะจับกุ้งได้มาก ชาวบ้านก็จะเอากุ้งเหล่านั้นมาทำเคยกันเอง ใช้บริโภคกันในครัวเรือน

นอกจากไปซื้อขายกันแล้วยังมีการแลกเปลี่ยนสินค้าบางชนิดกัน เช่น ข้าวไปแลกกับครกบด ไปแลกกับถ้วยชาม (สมัยมลายู) ส่วนเสื้อผ้า ไม่ได้ไปซื้อที่ตลาดปากพนัง แต่เดิมนั้นคนแถวนี้ปลูกฝ้ายกันส่วนใหญ่ เมื่อบั่นฝ้ายแล้วทอดดัดเป็นเสื้อผ้าใส่กันภายในหมู่บ้าน สำหรับเครื่องสำอาง มีใช้นานแล้ว ตั้งแต่ 100 - 200 ปีก่อน เครื่องสำอางที่ใช้คือน้ำมันละหุ่ง ใช้สำหรับใส่ผม สบู่-ด้า ใช้ใส่ผมและใส่แผลสด หรือใช้เป็นน้ำมันใส่ตะเกียงสำหรับเล่นหนังตะลุง จากสบู่ด้าก็มาใช้น้ำมันวัว สำหรับจุดตะเกียง นอกจากสบู่ด้า ยังมีน้ำมันหิง โดยนำเอาเมล็ดมาเขี่ยใช้ทาผมให้ดกดำเป็นเงางาม แป้งทาหน้าก็ทำกันเอง โดยนำข้าวมาบด แล้วร่อนให้เนียนใส่ใบเคย และหย้าแฝกหอกที่บดละเอียดเอาแต่น้ำมาผสมกับข้าวบด แล้วมาทำเป็นเม็ดเล็กๆ ขนาดพอดี พอจะใช้ ก็จุ่มน้ำเล็กน้อย บีให้เปียกทำเป็นแป้งทาหน้าสำหรับผู้หญิง ทำให้ขาวสวย ถือว่าเป็นเครื่องสำอางของในสมัย 100 ปีที่แล้วได้เป็นอย่างดี รูปสำหรับไหว้พระนั้นก็ไม่มีใช้ ชาวบ้านทำรูปกันเอง โดยใช้หญ้าแฝก (แฝกหอม) ผสมกับข้าวแห้งที่บดละเอียดแล้วคลุกเข้ากับก้านมะพร้าว

5. ความเชื่อของชาวบ้าน “พ่อท่านขาว” “หลวงปู่ชี” และ “แม่ย่านาง”

“พ่อท่านขาว” อดีตเคยเป็นพระจำพรรษาอยู่ที่วัดปากแพรก และต่อมาได้มรณภาพ “พ่อท่านขาว” นอกจากเป็นที่เคารพสักการะของคนในตำบลปากแพรกแล้ว ยังเป็นที่เคารพสักการะและลือชื่อ เป็นที่รู้จักกันทั่วไปของชาวบ้านในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและบริเวณใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นในเขตพื้นที่อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

“หลวงปู่ชี” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ศาลปู่ชี” เป็นอีกความเชื่อหนึ่งของชาวบ้าน ในตำบลปากแพรก เวลาเจ็บไข้ไม่สบายชาวบ้านก็จะมาบนบาน เพื่อให้หายจากอาการเจ็บไข้ ไม่สบาย นอกจากนี้ยังมีการบนบานในอีกหลายๆ เรื่อง “หลวงปู่ชี” เป็นความรู้ที่มีช้านาน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเชื่อ จึงจะทำศาลไว้เป็นสำหรับที่เคารพสักการะ บางครั้งก็จะมีการเข้าทรง

นอกจากนี้แล้วชาวบ้านยังมีความเชื่อเรื่อง “แม่ย่านาง” ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวประมงหรือผู้ที่มีชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับเรือเคารพสักการะอีกด้วย เนื่องจากตำบลปากแพรกเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับแม่น้ำลำคลองและอยู่ใกล้กับทะเล ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีอาชีพประมงและ มีบางส่วนยังคงที่ บางส่วนยังใช้การติดต่อสัญจรทางน้ำ ดังนั้นความเชื่อเรื่อง “แม่ย่านาง” จึงเป็นอีกความเชื่อหนึ่งในตำบลปากแพรก นอกจากนี้แล้วชาวบ้านในตำบลปากแพรกยังคงมีความเชื่อ ในเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละบุคคลอีกด้วย

6. การทำขวัญข้าว หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วในเดือนเมษายนประมาณวันที่ 14 (รับเจ้าเมืองใหม่) ชาวบ้านจะชวนกันไปวัด เพื่อทำกิจกรรม 2 อย่างคือ

1. สรงน้ำพระพุทธรูปในโบสถ์และเจ้าอาวาส เสร็จแล้วถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์
2. ทำขวัญข้าว โดยชาวบ้านต่างนำข้าวรวงคนละเล็กคนละน้อยไปกองรวมกัน ในโบสถ์ (ในรอบบ้าย)

มีการจัดทำบายศรีจัดรูปเทียน ดอกไม้ บูชาพระแม่โพสพ (ต้นตระกูลข้าว) เมื่อเครื่องบูชาและทุกคนเตรียมการพร้อมแล้ว มีคณะเพลงบอกอ่านกลอนเพลงบอก เล่าตำนาน ที่ได้เมล็ดข้าวมาปลูกขยายพันธุ์กันบนโลกมนุษย์เป็นครั้งแรก และแพร่ขยายพันธุ์ต่อมาสรุปเป็นข้อได้ดังนี้

1. ตำนานการได้เมล็ดข้าว (แม่โพสพ) มาปลูกบนโลกครั้งแรก

2. การเตรียมดินการปลูกข้าว ตลอดจนการดูแลรักษาต้นข้าว
3. การเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษาข้าว
4. การรื้อข้าวหรือการเคลื่อนย้ายข้าวออกจากห้องข้าวได้ (ต้องได้ 6 เดือน ขึ้นก่อน)
5. การแปรสภาพทุกขั้นตอนจนถึงพร้อมที่จะกิน
6. การนำข้าวไปใช้ประโยชน์อื่น เช่น ใช้แทนเงินในการแลกเปลี่ยนขายเป็นคัน
7. รับขวัญข้าวเมื่อเก็บต้นข้าวขึ้นห้องเรียบร้อยและในรอบปีหนึ่งๆ โดยกล่าว "ขอแม่โพสพ

จงอยู่กับเราอย่าไปไหน"

ทุกขั้นตอนดังกล่าวจะเน้นการไม่ทำจาตบาดต่อข้าว ทำจาตบาด หมายถึง การกระทำ ดังต่อไปนี้

1. เก็บเกี่ยวข้าวให้ตกหล่นค้างไว้ในนา
2. ขว้างหรือโยนรวงข้าว
3. ผูกเสียงจ้าวขาดหล่นเรียราด
4. ทำให้เมล็ดข้าวร่วงจากรวงและจากเสียงข้าว โดยไม่ระมัดระวัง
5. นวด, สี้, ซ่อม, ฝัด ข้าวให้หกเรียราด
6. ล้างข้าวสารให้ไหลออกตามน้ำจากหม้อหุงข้าว
7. กินข้าวหกจากปากเรียราดกับพื้น
8. กินข้าวให้เหลือในถ้วยข้าวที่กินทุกครั้ง

ข้อควรระวัง ทุกขั้นตอนถ้าเกิดจาตบาดขึ้น ต้องกล่าวคำขอโทษต่อข้าว (แม่-โพสพ) ว่า "ลูกขอโทษแม่โพสพ แม่เจ้าอย่าไปไหนขอให้อยู่กับเรา"

หมายเหตุ เพลงบอกที่จะทำขวัญข้าวได้ ต้องเป็นคนที่มีความรู้เรื่องตำนานของข้าวหรือแม่โพสพดี และเข้าใจการนำความรู้ที่มีต่อข้าว เพื่อสอนหรือแนะนำชาวบ้าน สามารถนำไปปฏิบัติตามทุกขั้นตอน และเป็นคนที่ชาวบ้านเชื่อในคุณธรรมด้านต่างๆ ดี พร้อมทั้งนำความรู้ไปปฏิบัติและสอนลูกหลานสืบทอดกันมา

หลังจากเพลงบอกเชิญขวัญข้าวหรือทำขวัญข้าวเสร็จ ซึ่งใช้เวลาพอสมควรแล้ว พระสงฆ์ก็สวดเจริญพระพุทธมนต์ และประพรมน้ำพระพุทธมนต์เป็นการเสร็จพิธี จากนั้นชาวบ้านก็นำข้าวที่ทำขวัญเสร็จแล้วไปโปรยลงที่ห้องข้าว และตอบแทนพุทธคุณของข้าวที่ได้กินกันทุกวันและน่านำให้ได้ข้าวดี ๆ ทุกปี

การทำขวัญข้าวคือ การเชิญให้ข้าวจงอยู่กับชาวนา โดยชาวนาจะดูแลทำนุบำรุงรักษา รักหวง ไม่ให้ข้าวได้รับความดูแลจากการกระทำที่ไม่ระลึกถึงพระคุณของข้าวนั่นเอง จึงสอนลูกหลานให้ปฏิบัติต่อข้าวอย่างดียิ่ง

การศึกษา

- ใ้รู้ : คำนิยมในการเลื่อนชั้นทางสังคม จากการเป็นสังคมเปิดที่ต้องปฏิสัมพันธ์เชิงการค้าขาย ทำให้คนลุ่มน้ำปากพนังปรับปรุงให้มีบุคลิกภาพให้เป็นผู้ที่มีความรู้ในระบบการค้า เพื่อไม่ให้เสียเปรียบ คำว่า "วิถีการค้า ปัญญาเป็นเครื่องมือ" เป็นคำอธิบายกลุ่มคนลุ่มน้ำ ปากพนังได้ดี นอกจากนี้เป็นโอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคม ด้วยส่งผลให้ "การเรียนรู้เป็นคำนิยม" ที่สำคัญยิ่ง โดยมีสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่มีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมทางการศึกษาตลอดมาและเริ่มลดบทบาทลงเมื่อทศวรรษ 2520 (ณรงค์ บุญสวยขวัญ , 2548)

จากการศึกษา พบว่า การก่อตั้งของวัดในพื้นที่ที่ศึกษา ศึกษาพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรก พบว่า วัดท่าพญาในตำบลบ้านเพิงได้ก่อตั้งใน พ.ศ.2307 (สมัยกรุงศรีอยุธยา) ซึ่งเกิดจากการมีเจ้าพระยาองค์หนึ่ง พร้อมด้วยข้าราชการบริพารจำนวนมากเดินทางมาพักแรม (ค่ายพักแรม) ประกอบกับชาวบ้านเห็นว่า ค่ายแห่งนี้มีทำเลที่เหมาะสมและได้ร่วมกับชาวบ้านในการก่อสร้างจนสำเร็จ และใช้เป็นแหล่งศึกษาของชาวบ้านสืบต่อมา และบุคคลที่มี

ความสำคัญเป็นเจ้าอาวาส (พระครูพรหมจรรยาภิวัด (พ่อท่านเมือง)) ที่เป็นผู้ที่มีความรู้ในการอบรมสั่งสอนและได้พัฒนาวัด ต่อมาขยายเป็นโรงเรียนวัดท่าพญา (พ.ศ.2475) อยู่ในบริเวณเดียวกัน

วัดแจ้ง ซึ่งได้จัดตั้งโดยท่านพระครูโกษาจารย์ พ.ศ.2458 ต่อมาในปี พ.ศ.2473 เปิดโรงเรียนภายในบริเวณวัดแจ้งเป็นการถาวร ซึ่งตั้งอยู่ขอบสระน้ำทางด้านทิศใต้ ซึ่งทางโรงเรียนมอบเป็นโรงเรียนชั่วคราว จนถึง พ.ศ.2476 และต่อมาได้ย้ายไปเรียนชั่วคราวจนถึง พ.ศ.2479 ก็ได้ย้ายไปเรียนที่วิหาร ต่อมา พ.ศ.2483 ก็ได้สร้างเป็นอาคารเรียน

โรงเรียนบ้านบางแรด ตำบลบ้านเพิง ก่อตั้งเมื่อ 2483 สร้างขึ้นด้วยความร่วมมือของประชาชน โดยการนำของนายเต็ง ช่อผูก นายขาว นวลองค์ สถานที่เป็นที่ดินวัดร้าง ขุนไม้-เรียง เป็นอาคารชั่วคราว หลังคามุงจาก ขนาด 8x14 ตารางเมตร

โรงเรียนวัดหอยกัน ตำบลปากแพรก จัดตั้งโดย พระอธิการสมุห์ฉาย เจ้าอาวาส โดยใช้ศาลาการเปรียญและหอฉันที่เป็นที่เรียนต่อ พ.ศ.2477 ขุนไม้เรียง ศึกษาธิการกรรมการอำเภอ ปากพนังในสมัยนั้นได้ยกฐานะโรงเรียนวัดเป็นโรงเรียนประชาบาล พ.ศ.2481 พระอธิการสมุห์-เปลี่ยน เมสโล เจ้าอาวาสกับชาวบ้านได้สร้างอาคารเรียนถาวรขึ้น 1 หลัง ขนาด 3 ห้องเรียน

โรงเรียนวัดบางด้วน ตำบลปากแพรก จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2478 โดยพระคงวงศ์ อักษร โดยไม่รับเงินค่าสอน ใช้ศาลาวัดเป็นที่สอน เปิดครั้งแรกชั้นเตรียมประถมและประถมที่ 1 พระคง ได้ลาออก มีพระอ้อม โรจนสุวรรณ เข้ามาทำการสอนแทน โดยไม่รับเงินค่าตอบแทนเช่นกัน พ.ศ.2480 ทำการเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในปีนั้นรับค่าตอบแทนจากผู้ปกครองบ้าง ถึง พ.ศ.2481 พระอ้อมได้ลาออกไป และในปีนั้นนายอำเภอได้จัดตั้งโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนประชาบาล โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่ทำการสอน

โรงเรียนวัดปากแพรก เปิดทำการสอนก่อน พ.ศ.2471 ซึ่งเป็นโรงเรียนประเภทนายอำเภอมารั้ง จัดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 3 โดยอาศัยศาลาวัดเป็นที่เล่าเรียน (จดหมายเหตุ พ.ศ.2511 นายเมี้ยนสุวรรณ เขียนไว้)

โรงเรียนวัดบางพระ ตำบลปากแพรก ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2471 ในบริเวณวัดบางพระ ซึ่งเป็นที่ดินของวัดบางพระ พระอธิการเจริญ เจ้าอาวาสวัดบางพระได้ริเริ่มก่อตั้งขึ้น โดยความร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจกับชาวบ้านในหมู่ที่ 3 อาคารเรียนในสมัยนั้นเป็นอาคารเรียน 2 ชั้น หลังคาแฝด มี 4 ห้องเรียน โดยมีนักเรียนครั้งแรก 35 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่อ่านหนังสือออกและกลุ่มที่อ่านหนังสือไม่ออก

โรงเรียนอินทร์ธานีวิทยาคม ก่อตั้งใน พ.ศ.2519 ประชาชนในท้องถิ่นตำบลปากแพรกและตำบลบ้านเพิงมีความประสงค์จะจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล ผู้ร่วมในการจัดตั้งคือ คณะกรรมการตำบลปากแพรก โดยการนำของ นายโกมล ชินวงศ์ กำนันตำบลปากแพรก และคณะกรรมการร่วมกับครูถาวร บุญรัตน์ เจ้าคณะอำเภอปากพนัง โดยบริจาคที่ดินจำนวน 35 ไร่ ให้แก่กรมสามัญศึกษา จากนั้นประชาชนตำบลปากแพรกและตำบลบ้านเพิง ได้สละทรัพย์และแรงงาน ก่อสร้างอาคารชั่วคราว หลังคามุงจาก จำนวน 6 ห้องเรียน

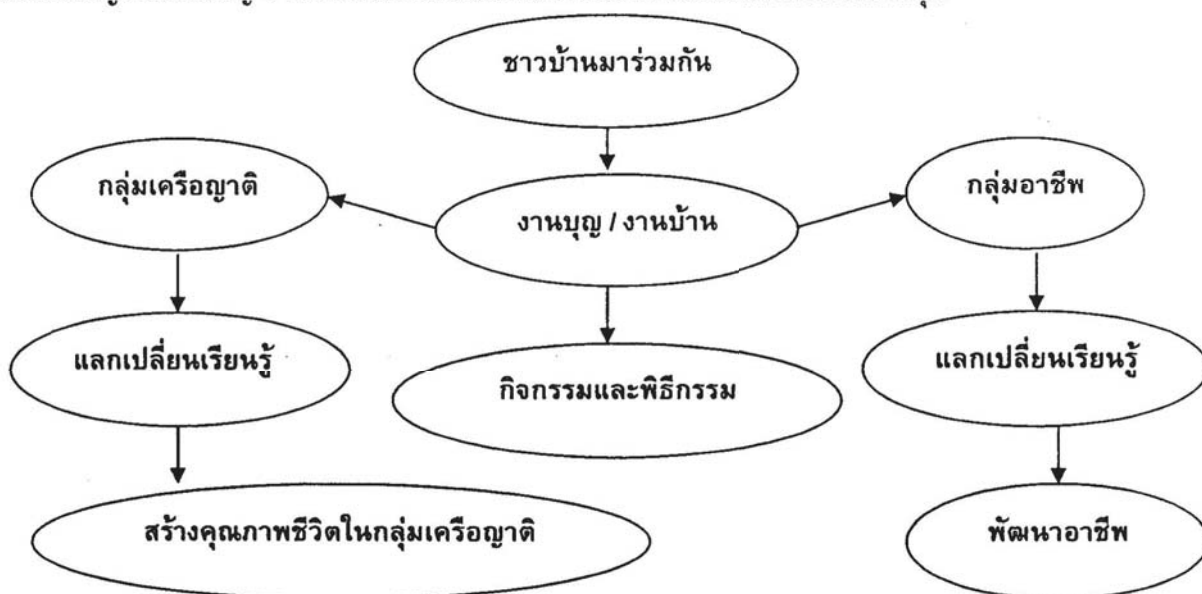
สรุป : จากการศึกษา พบว่า การเรียนรู้ของคนในพื้นที่เริ่มต้นที่วัด โดยผู้ที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษา คือ สถาบันสงฆ์ ซึ่งเป็นสถาบันที่มีบทบาทส่งเสริมการศึกษา และกลุ่มชาวบ้านก็เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อสร้างโรงเรียน เพื่อใช้เป็นสถานที่เรียนรู้ และพื้นที่ๆ วัดยังคงเป็นสถานที่ๆ สำคัญและเหมาะสมที่จะใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ในอดีต ซึ่งต่อมาก็คือโรงเรียน โดยใช้พื้นที่ของวัดเป็นส่วนใหญ่ และจะเห็นได้จากความสำเร็จของผู้คนในพื้นที่แห่งนี้มีความสำเร็จในวงการต่างๆ

1. ท่านม่วงรัตนธัญญ์ (ท่านม่วง) ก่อตั้งโรงเรียน บม. และ ปม.
2. พระพิพิธธรรมสุนทร วัดราชาธิราช
3. นายสมบุรณ์ บุญพินนทร์ อดีตหัวหน้าอัยการเขต 8
4. นายพ้อง บุญพินนทร์ อดีตหัวหน้าอัยการเขต 8

5. นายศุภกิจ สันชัย	หัวหน้าแผนและนโยบายสำนักงานป้องกันและ ปราบปรามยาเสพติด
6. นายสวาท ปุ้ยพันธุ์วงศ์	อดีตผู้ว่าราชการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
7. นายสมจิตต์ มียีน	ผู้พิพากษาศาลฎีกา (เกษียณแล้ว)
8. นายสมพงศ์ นิ่มน้อย	กองบังคับคดีเขต 8
9. นายพงศ์ น้ำขาว	อัยการ
10. นายสุทธิ สุขยิ่ง	อัยการ
11. นายจำเนียร ชุคลี	อัยการจังหวัด อ.ปากพนัง
12. ร้อยโทบรรจบ ชุสิทธิ์	สภอ.เมืองนครศรีธรรมราช
13. พันตำรวจโทพงศ์ศักดิ์ ลั่นช้าน	สภอ.เมืองนครศรีธรรมราช
14. นายประทีป อินทรโชติ	นายเทศบาลเมืองกระบี่
15. นายเสาวนีย์ ทิพย์วาริ	ผอ. ร.ร.
16. นายชวนพงศ์ ลั่นชัย	คณะกรรมการ คมศ. ๗๗

เครือข่ายทางสังคม

ตำบลบ้านเพิง ท่าพญาและปากแพรก เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด แม้ว่าชาวบ้านจะอยู่กันคนละหมู่บ้าน และบ้านเรือนจะอยู่ห่างไกลกันมากก็ตาม แต่ผู้คนส่วนใหญ่จะรู้จักมักคุ้นกัน โดยเฉพาะในช่วงที่งานบุญ งานประจำปี เช่น งานเดือนสิบ งานสงกรานต์ งานชักพระเดือนสิบเอ็ด ประชาชนจะมาร่วมกันที่วัด มีการร่วมมือร่วมแรงกันเป็นจำนวนมากและค่อนข้างบ่อย ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนม นอกจากนี้ช่วงที่มีงานบ้าน เช่น งานบวช งานแต่งงานและงานศพ สำหรับการจัดงานที่เกี่ยวกับศาสนา ซึ่งจัดที่วัดหรือสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนงานบ้านหมายถึง ชาวบ้านจัดงานพิธีขึ้นในบ้านของตนเอง เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานแต่งงานและงานศพ เป็นต้น งานบุญและงานบ้านเป็นศูนย์รวมของคน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความตั้งใจ เต็มใจที่จะร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ทุกครั้งที่มีการระดมแรงงานในการทำงานบุญหรืองานบ้านของคนในชุมชน เมื่อมีการออกปากและบอกเชิญด้วยบัตรเชิญ ชาวบ้านก็มักจะพร้อมใจกันไปร่วมงาน ตลอดจนกำลังเงินสนับสนุน

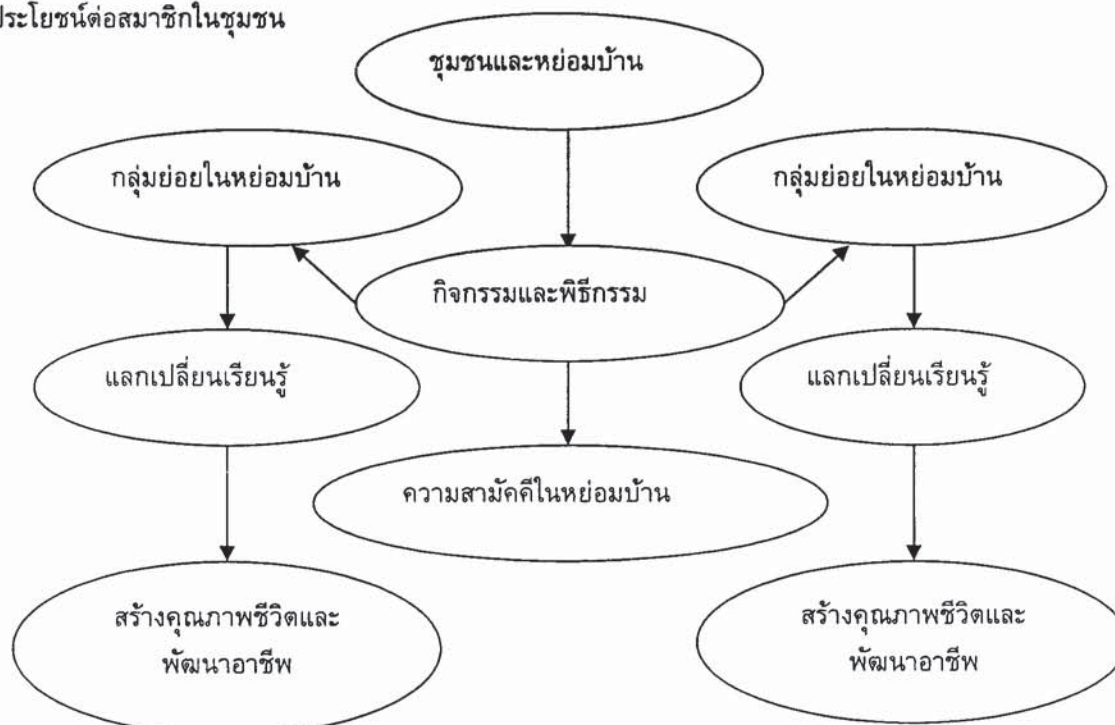
ภาพที่ 2-1 แสดงลักษณะเครือข่ายงานบุญ

เครือข่ายโดยธรรมชาติของคนในชุมชน

การเชื่อมเครือข่ายระบบสังคมของชาวบ้าน จึงอาศัยงานบุญและงานบ้านเป็นตัวเชื่อมประสาน ทำให้เกิดความผูกพันและความสัมพันธ์ต่อกัน ผู้คนเกือบทั้งหมดในหมู่บ้านในตำบลเดียวกันและใกล้เคียง จึงรู้จักกันอย่างใกล้ชิดหรือเป็นสังคมหัวหน้าท้ายบ้าน กิจกรรมที่เชื่อมประสานสังคมที่สำคัญคือ การร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมงานบุญแข่งเรือ เดือนสิบเอ็ด เป็นการแสดงศักยภาพของในละแวกนั้นๆ กิจกรรมงานวัดจึงเป็นการแสดงพลังความสามัคคี ศักดิ์ศรีความภาคภูมิใจของคนชุมชน

พลังความสามัคคีในหย่อมบ้านละแวกบ้าน หย่อมวัดของแต่ละชุมชน เป็นความภาคภูมิใจของสมาชิกในชุมชน มักจะมีการเล่าขานให้คนในละแวกบ้านอื่นๆ ทราบถึงความยิ่งใหญ่ในความร่วมมือ ในการทำกิจกรรมของชุมชนในแต่ละครั้ง และเป็นการแสดงถึงศักดิ์ศรีของชุมชนที่มีความภาคภูมิใจร่วมกัน

ความรู้สึกร่วมและการเข้าร่วมกิจกรรมเช่นนี้ มักจะเป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชนเสมอ และบ่อยครั้งที่โอกาสเช่นนี้ทำให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือกันกำหนดแผนงานชุมชน และการเตรียมการจัดกิจกรรมชุมชน ซึ่งนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข่าวสารวิชาการ ตลอดจนเทคนิควิธีต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน

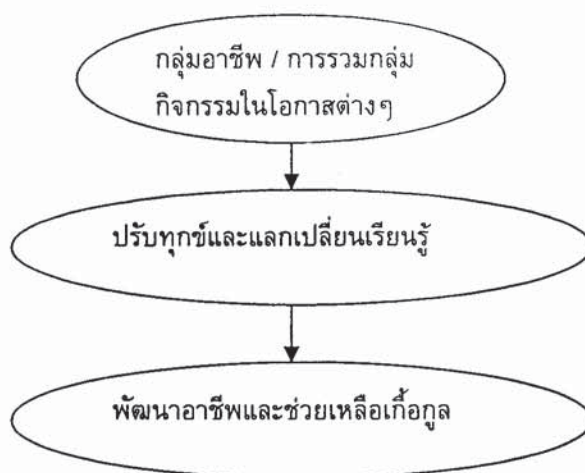

ภาพที่ 2-2 แสดงลักษณะเครือข่ายโดยธรรมชาติของคนในชุมชน

เครือข่ายการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ

ประชาชนชาวบ้านมีอาชีพไม่มีความแตกต่างกันนัก กลุ่มคนที่ทำนาทำไร่ในพื้นที่ทำนาข้าว หาดปลาและจับสัตว์น้ำในแม่น้ำปากพนัง ล่าคลองต่างๆ และกลุ่มคนเลี้ยงวัว ส่วนใหญ่จะรู้จักกันหมด เมื่อมีโอกาสพบกันในงานบุญหรืองานบ้าน กลุ่มคนเหล่านี้จะปรึกษารื้อกัน ปรับทุกข์ผูกมิตรกัน เมื่อมีข่าวสารใหม่ๆ เกี่ยวกับอาชีพก็จะส่งกันฟังเป็นระยะๆ และส่งข่าวกันอย่างรวดเร็วเสมอ

คนที่ประกอบอาชีพเหมือนกัน เมื่อมีโอกาสพบปะกันในงานบุญ งานบ้านหรือสถานที่ต่างๆ กลุ่มอาชีพเดียวกันมักจะรวมกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนการเรียนรู้กัน ปรับทุกข์ซึ่งกันและกันเสมอ โดยเฉพาะเมื่อคนที่มีปัญหาเกี่ยวกับอาชีพนั้นๆ มักจะเล่าให้คนอื่นฟัง ทั้งที่มีปัญหาเดียวกันก่อนหรือยังไม่เกิดปัญหา และตลอดจนความร่วมมือหาหรือถึงแนวทางแก้ไข ปัญหา ทิศทางปฏิบัติเพื่อป้องกันปัญหาร่วมกัน ดังนั้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันจึงมักจะเกิดขึ้นเสมอ เช่น การแพร่กระจายข่าวสารใหม่ๆ และแนวความคิดในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งมักจะกระจายในกลุ่มอาชีพเดียวกันอย่างรวดเร็ว

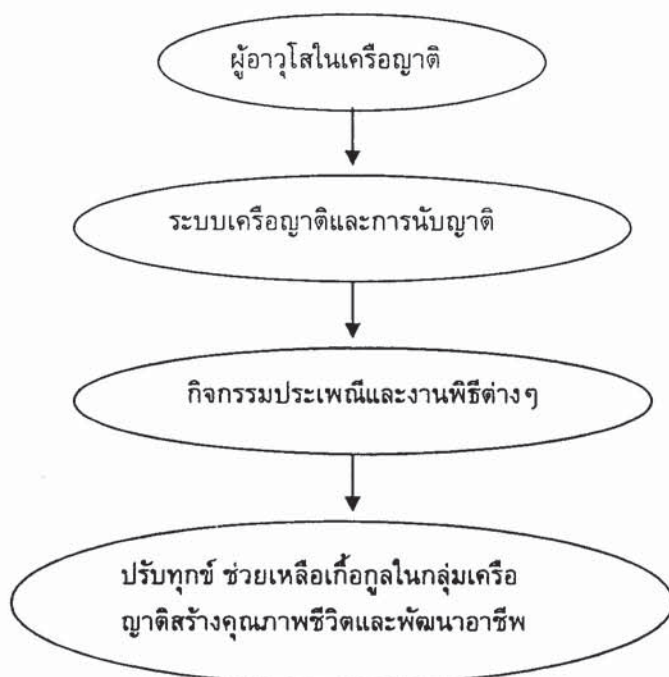

ภาพที่ 2-3 แสดงลักษณะเครือข่ายการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มอาชีพ

เครือข่ายการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มเครือข่าย

จากการพบปะพูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ พบว่า ความสัมพันธ์ระบบเครือข่าย มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดระบบอาชีพ การสร้างเสริมอาชีพให้คนในเครือข่ายที่สนใจจะประกอบอาชีพเหมือนกับตน ได้มีความรู้ ความเข้าใจในกิจกรรมและรายละเอียดต่างๆ ในอาชีพนั้นๆ เช่น คนที่มีความรู้และประสบความสำเร็จในการทำนาถั่ว จะพร้อมที่จะสนับสนุนให้คนในเครือข่ายที่สนใจทำนาถั่ว ให้ได้รับเทคนิควิธีการต่างๆ การสนับสนุนช่วยเหลือในกลุ่มญาติจะมีมากเป็นพิเศษ และในอาชีพอื่นๆ ก็จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน ความเป็นเครือข่ายจะมีส่วนช่วยสนับสนุนในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ทั้งทางด้านบวกและด้านลบ อันจะทำให้การถ่ายทอดทางเทคนิควิธีและหลักวิชาการกระจายอย่างรวดเร็วในหมู่เครือข่าย จึงพบว่า ชาวสารเชิงวิชาการ เทคนิควิธีป้องกันแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับอาชีพหรือความเป็นอยู่ จะแพร่กระจายอย่างทั่วถึงและรวดเร็วในกลุ่มเครือข่าย ซึ่งคนส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันในรูปของเครือข่าย

ความเป็นเครือข่าย บุคคลอาวุโสในชุมชนจะได้รับความสำคัญ การยอมรับนับถืออย่างดี เป็นศูนย์รวมในการระดมแรงงานหรือเป็นศูนย์กลางในการประนีประนอม ไกล่เกลี่ยให้เกิดความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ความเป็นเครือข่ายจึงเป็นระบบสังคมที่มีบทบาทในการเชื่อมประสานคนได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 2-4 เครือข่ายการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มเครือข่าย

ยุคที่2: วิถีชุมชนชาวลุ่มน้ำปากพนังยุคพัฒนา “บ้านเพิง ท่าพญา และปากแพรก” (พ.ศ.2501- พ.ศ.2549)

จุดเด่นในยุคนี้ - วิถีชุมชนของยุคพัฒนา

- 1) พ.ศ.2500 การย้ายถิ่นหนีนาทาสวน
- 2) พ.ศ.2510-พ.ศ.2515
 - รัฐส่งเสริมการปลูกข้าวพันธุ์ กข.
 - นาข้าวกลายเป็นนาเกลือ
 - การย้ายถิ่น
- 3) พ.ศ.2510-พ.ศ.2518
 - การเกิดถนนสายปากพนัง-หัวไทร ปากพนัง-เชียรใหญ่
 - การขุดถนนในหมู่บ้าน
- 4) พ.ศ.2520-พ.ศ.2530
 - เปลี่ยนนาข้าวเป็นไร่นาสวนผสม
 - การเข้ามาของนากุ้ง
 - การย้ายถิ่นกลับเพื่อทำนากุ้ง
- 5) พ.ศ.2529-พ.ศ.2530
 - ราคาข้าวตกต่ำ
 - น้ำมันขึ้นราคา
 - ไร่นาสวนผสมหมดความสำคัญลง
 - ยุคทองของการขายที่ดิน
 - รุกป่าที่สาธารณะ
- 6) พ.ศ.2531-พ.ศ.2535
 - น้ำท่วมใหญ่
 - เปลี่ยนอาชีพ
 - เลิกทำนา
 - รัฐส่งเสริมการจัดระบบการเลี้ยงกุ้ง
- 7) พ.ศ.2536- พ.ศ.2549 - โครงการพระราชดำริ
 - ความรุ่งเรืองและปดราจจากนากุ้ง
 - มุ่งมั่นทำนา
 - หันเหสู่โครงการปรับเปลี่ยนอาชีพ
 - ฟื้นฟูป่าจาก

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

จากลักษณะของชุมชน ดังได้กล่าวมาแล้วในยุคที่ 1 ตอนต้นๆ ของยุคนี้ วิถีชีวิตของชุมชนทั้งในส่วนของการกระบวนการผลิต ซึ่งยังอิงพึ่งพิงธรรมชาติอยู่มาก ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ อันเป็นพื้นที่ทำนาอันกว้างใหญ่ไพศาล สัตว์น้ำชายฝั่งบริเวณทางด้านตะวันออกของตำบลท่าพญาใน เขตหมู่ที่ 2 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 ยังคงประกอบอาชีพทำประมงชายฝั่งกันอย่างหนาแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแถบริมทะเลและใน ส่วนที่ถัดเข้ามาป่าจากนั้นบ่อยังมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งในส่วนของน้ำตลจาก ใบจาก ลูกจาก และต้นจาก ซึ่งยังคงมีอยู่อย่างหนาแน่น เป็นสินค้าที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนที่มีความสำคัญยิ่ง

ลำคลองบางโค ซึ่งไหลผ่านตำบลปากแพรกและลำคลองท่าพญา จากตำบลบ้านเพิง เป็นริมคลองที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตชาวริมคลอง ในยุคนี้ตอนต้นๆ รวม 20 ปี ส่วนตำบลบ้านเพิง ลำคลองท่าพญา ซึ่งเป็นหัวใจของชาวบ้านเหมือนๆ กัน และตำบลปากแพรกวิถีชีวิตชุมชนยังคงผูกติดกับสายน้ำเช่นกัน คือ คลองธรรมชาติในพื้นที่ เช่น คลอง

บางดี คลองบางไชยปก และคลองบางโค จากตำบลท่าพญาไหลผ่านบ้านบางดี บ้านบางด้วน บ้านมะขามเรียง ทำให้ผู้คนแถบนี้มีอาชีพจับสัตว์น้ำริมคลองเป็นอาชีพหลัก

พ.ศ.2504 – 2509 รัฐมีนโยบายใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ประชาชาติ การสะสมทุนทั้งเงินและเครื่องจักรอุปกรณ์ โดยให้นั้นกระบวนการผลิตโดยใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ ส่งเสริมการผลิตภาคเกษตรที่ต้องเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น มีการส่งเสริมด้านพันธุ์ข้าว การให้ความสำคัญของเทคโนโลยีเพื่อการผลิต ส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ปรับปรุงระบบชลประทานและการคมนาคมให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ ทั้งเส้นทางการขนส่งที่มีความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

แต่ในช่วงนี้ ชาวบ้านในพื้นที่บ้านเพิง ท่าพญา และปากแพรก วิถีชุมชนยังไม่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างฉับพลัน และปัจจัยอีกอย่างที่ทำให้วิถีชุมชนเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงไป เมื่อการก่อสร้างถนนสายปากพนัง – นครศรีธรรมราช โดยได้เริ่มก่อสร้างประมาณ พ.ศ.2500 และเสร็จเรียบร้อยใน พ.ศ.2502 โดยเริ่มแรกเป็นถนนที่ขุดขึ้นโดยชาวบ้านไม่มีการถมลูกรังหรือ ลาดยาง ซึ่งต่อมาก็มีการขุดลอกคลองที่ตื้นเขินและปรับปรุงถนนในเวลาต่อมา

ภัยธรรมชาติ

พ.ศ.2512-2515 ชาวบ้านในพื้นที่ได้ประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติ น้ำท่วมที่นาขณะนั้นมีน้ำเค็มรุกเข้าพื้นที่ทำนา ชาวบ้านเรียกน้ำท่วมว่าเป็นนาเกลือ หรือหัวโหล่ ซึ่งหมายถึง การทำฝนตกหนักมีลมพัดอย่างแรงมาก ทำให้คลื่นในทะเลสูงมาก น้ำในทะเลไหลเข้าทะเลในพื้นที่ทำนาของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก จนไม่สามารถทำนาได้ เพราะดินเค็ม ประกอบกับราคาข้าวไม่ดีอยู่แล้ว ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาความยากจนอีกครั้ง และเข้ายุคหนี้สินหาสวนอีกครั้ง บางคนถึงกับขายที่นาเพื่อไปหาซื้อที่ดินตามอำเภอใกล้เคียงหรือไม่ก็ต่างจังหวัด เช่น จังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี บางครอบครัวขายที่นาจนหมด พาลูกหลาน ออกไปยกครอบครัว สำหรับบางครอบครัวที่ยังพอมีเงินทุนอยู่บ้างก็เข้ามาในเมืองนครศรีธรรมราช เพื่อค้าขายเล็กๆ น้อยๆ หรือหากไม่มีเงินทุนก็จะทำอาชีพรับจ้างทั่วไป

พ.ศ.2518 เป็นปีที่เกิดน้ำท่วมหนักอีกครั้งของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและอำเภอใกล้เคียง เกิดการย้ายถิ่นครั้งใหญ่อีกครั้ง ประกอบกับญาติพี่น้องที่เคยไปอาศัยอยู่หรือไปประกอบอาชีพต่างๆ ในต่างอำเภอหรือต่างจังหวัด ก็ทำให้ลูกหลานที่ยังคงหลงเหลืออยู่ย้ายออกไปจากพื้นที่อีก ในขณะที่นั้นอำเภอฉวางมีเขาศูนย์เป็นแหล่งขุดทองคำ ซึ่งคนแถวลุ่มน้ำและคนในต่างอำเภอ ต่างจังหวัดต่างหลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่อำเภอฉวางเพื่อขุดทองคำกัน บางคนก็ไม่ได้กลับไปบ้านเกิดอีกเลยเพราะเสียชีวิต ทั้งยังต้องต่อสู้เพื่อแย่งชิงที่ขุดทองคำกัน ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ความขัดแย้งอย่างรุนแรง

ชาวลุ่มน้ำปากพนังที่ย้ายถิ่นมาทำสวนได้รับการขนานนามว่า เป็นคอมมิวนิสต์ ด้วยเข้ามาบุกรุกที่ป่าสงวน ทำให้รัฐเข้ามาจัดการเพื่อเอาพื้นที่กลับคืน ชาวบ้านกลับไม่พอใจเกิดความขัดแย้งกับฝ่ายรัฐตลอดมา จนต้องเข้าไปเป็นคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา คนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นคนพูดจาโผงผาง ใจกล้า และเด็ดเดี่ยว เมื่อเข้าไปเป็นคอมมิวนิสต์ก็ไปอยู่แนวหน้าหรือที่เรียกกันว่า หัวหน้าคอมฯ และคนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นคนกลุ่มที่เข้าสู่การเป็นคอมมิวนิสต์มากที่สุด

พ.ศ.2510-2518 คนในพื้นที่ลุ่มน้ำแถบตำบลท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรกได้พบกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงในครั้งใหญ่มากที่สุดครั้งหนึ่ง จากเดิมที่เคยใช้วิถีชีวิตแบบชาวริมคลองมีเรือเป็นพาหนะในการสัญจรไปมา กลับมีถนนสายนคร-หัวไทร ถนนสายปากพนังไปยังเชียรใหญ่ วิถีชีวิตแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไป การค้าขายที่เคยใช้เรือในการบรรทุกก็กลับกลายเป็นการใช้รถ โรงสีที่อยู่ริมคลองต่างหมดความสำคัญลงไปอย่างมาก เพราะเวลาในการเดินทางเร็วกว่าการใช้เรือ เทคโนโลยีต่างๆ มีบทบาทในการผลิตมากขึ้น เริ่มใช้รถไถนา เริ่มมีโรงสีขนาดเล็กในพื้นที่เข้ามาแทนการใช้วัวควายในการไถนาเริ่มลดบทบาทลงไปอย่างมาก มีรถมอเตอร์ไซด์ รถสองแถว สำหรับเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองนคร และในตลาดปากพนังมากขึ้น

พ.ศ.2518 ในสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้มีการสร้างถนนในหมู่บ้านหลายสาย เช่น สายปากพ่องสู่ตำบลบ้านเพิง ปากแพรก และอีกเส้นทางคือ ถนนริมทะเล ซึ่งเป็นพื้นที่ของตำบลท่าพญา ถนนในช่วงแรกๆ นั้น ขุดโดยชาวบ้าน โดยใช้แนวทางเดินของชาวบ้านซึ่งเรียกกันว่า “หมอน” อันเป็นที่สาธารณะของชุมชนถูกขยายเป็นถนนดินถนนลูกรัง และลาดยาง ประมาณ พ.ศ.2528 – 2529 ในเวลาต่อมา

การเข้าสู่ Communist (คอมมิวนิสต์) พ.ศ.2520

พื้นที่ส่วนใหญ่ที่ชาวลุ่มน้ำ (ต.ท่าพญา บ้านเพิง ปากแพรก) เดินทางเพื่อบุกเบิกพื้นที่ ทำมาหากิน และเข้าสู่การเป็นคอมมิวนิสต์ ที่โดดเด่นที่สุดในครั้งนั้น คือ บ้านเกียนซา บ้านช่อง-ช้าง อำเภอฟุพลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีสหกรณ์อยู่ในระดับหัวหน้า ได้แก่ สหกรณ์สุชัย แซ่ด่าน สหกรณ์หน้าประเคียง ระงังทอง สหกรณ์เยื้อง สหกรณ์ไสว สหกรณ์ศักดิ์ ซึ่งสหกรณ์เหล่านี้ ขณะนี้อายุประมาณ 60 -70 ปี โดยออกจากพื้นที่ตำบลบ้านเพิง ท่าพญา และขนานนา

พ.ศ.2527 มีการเปิดจองในพื้นที่ ได้แก่ ปิดคลองพระบาง ท่าพญา คลองบางไทร คลองบางโค คลองบางตัน คลองหอยกัน คลองบางไชยปก โดยการทำประตูในลำคลองดังกล่าว เพื่อให้เป็นน้ำจืด แต่ด้วยความสมบูรณ์จากแหล่งต้นน้ำ ทำให้ขาดแคลนน้ำจึงยังคงเป็นน้ำเค็มอยู่ ทำให้พืชพืชเจริญเติบโตมากขึ้น ขยายตัวอย่างรวดเร็ว สัตว์น้ำหลายชนิดไม่สามารถวางไข่ได้ บางชนิดกลับสูญพันธุ์ น้ำเริ่มเน่าเสียบ้าง

พ.ศ.2531 – 2535 หลังจากประสบปัญหาน้ำท่วมหนัก ชาวบ้านได้พบกับวิกฤตเรื่องข้าวในพื้นที่ คือราคาข้าวตกต่ำ ผลผลิตไม่ค่อยได้มาตรฐาน ไร่นาสวนผสมที่รัฐได้ส่งเสริมขาดตลาดรองรับ ชาวบ้านดำเนินชีวิตอย่างไม่เป็นสุข การย้ายถิ่นได้เริ่มขึ้นอีกครั้ง และในช่วงเวลาเดียวกันนั้น นาทุ่งเริ่มเข้ามากระทบกับหูของชาวบ้านในพื้นที่ในเรื่องของผลกำไร เป็นเงินแสน เงินล้าน แทนผลกำไรที่ได้จากการทำนาเป็นเงินพัน เงินหมื่นก็ถือว่ามากแล้ว และระบบทุนนิยมเริ่มขยายเข้าไปในพื้นที่ในช่วงนั้นเป็นต้นมา ชาวบ้านเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต จากคนที่เป็นหนี้ในวงเงินน้อยๆ ไปสู่การนำโฉนดที่ดินไปไว้กับธนาคาร เพื่อมาลงทุนในเงินนับแสนๆ บาท และคาดหวังผลตอบแทนที่จะได้รับคือมาในช่วงเวลา 3-4 เดือนเท่านั้น ชาวบ้านจึงใช้ชีวิตอยู่กับความหวังมาทดแทนความเศร้าจากนาข้าวที่มีอยู่เดิม

2532 กุ้งเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยียนตำบลท่าพญา ในหมู่ที่ 2, 3, 5 และหมู่ที่ 9 เป็นครั้งแรก เพราะลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงกุ้ง “กุลาดำ” แล้วการเลี้ยงกุ้งก็ได้ขยายไปสู่ตำบลปากแพรก ในหมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 9 และตำบลบ้านเพิง ในหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 1 ในเวลาถัดมา และเริ่มมองเห็นช่องทางในการขยายพื้นที่เลี้ยงกุ้งกุลาดำเต็มทุกพื้นที่ต่อไป วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการลงทุนเป็นเงินหลักพันก็เป็นเงินหลักหมื่นหรือหลักแสน ชาวบ้านเดินเข้าออกธนาคาร ธกส. มากขึ้น

2536-2540 กุ้งขยายตัวเต็มทุกพื้นที่ ผลจากการจัดประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่ พบว่า ในช่วงเวลานี้กุ้งขยายพื้นที่การผลิตมากที่สุด ราคากุ้งมากที่สุด ชาวบ้านใช้ชีวิตแบบฟุ่มเฟือย ไฟฟ้าเต็มทุ่งนา ในตลาดปากพ่องเริ่มหมดความสำคัญชาวบ้านไม่อยากจะไปซื้อของจิปจาย ใช้สอยแต่นิยมไปซื้อที่ห้างเทสโก้โลตัส แทนการซื้อของจากร้านค้าของชำ และในตลาดปากพ่อง ธนาคารปล่อยเครดิตในวงกว้างมากขึ้น ชีวิตดูหวานขึ้นขึ้น ความสุขหาที่เปรียบมิได้ “ข้าวที่บ้านมันกินไม่อร่อยต้องไปนั่งร้านอาหารฯ ในตลาดปากพ่องก็สู้ในคอนไม้ได้ เด็กเลี้ยงกุ้งมีตางค์มาก สามารถเอาหญิงมานอนที่หนานากุ้งได้อย่างสบาย” (อ.เชย คุ่มหอยกัน) จากข้อมูลดังกล่าว หมายถึง การกินอาหารแต่ละมื้อชอบกินอาหารนอกบ้านและในร้านหรูๆ ราคาแพงๆ ส่วนใหญ่แล้วจะมากินในตัวเมืองนครศรีธรรมราช สำหรับเด็กเลี้ยงกุ้งซึ่งมีทั้งค่าแรงในพื้นที่และต่างพื้นที่ พวกนี้จะมีรายได้ดีจนสามารถหาความสุขได้จากผู้หญิงขายบริการ และสามารถนำผู้หญิงเหล่านั้นมาค้างอ้างแรมในที่พักของตนเองได้อย่างสบาย

หลัง พ.ศ.2543 ชาวบ้านเริ่มพบกับวิกฤตเรื่องการเลี้ยงกุ้ง ลักษณะสภาพแวดล้อมเริ่มมีปัญหามากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลต่อโรคของกุ้งกุลาดำ ทำให้ชาวบ้านประสบกับการขาดทุนครั้งใหญ่ๆ ในชีวิต ซึ่งซ้ำแล้วซ้ำอีก จากขาดทุนนาข้าวเป็นเงินพัน เงินหมื่น แต่เมื่อนาทุ่งขาดทุน กลับพบว่า ชาวบ้านขาดทุนเงินเป็นแสนเป็นล้าน โฉนดที่ดินต้องไปตกอยู่ในมือธนาคารที่ถูกเปลี่ยนมือไปสู่นายทุนในพื้นที่และต่างพื้นที่ เครดิตของชาวบ้านซึ่งมีอยู่ค่อนข้างสูงในอดีต กลับพบว่า

เครดิตที่ธนาคารคอยปล่อยให้ชาวบ้านกลับลดลง หลายคนปรับเปลี่ยนอาชีพไปแล้ว ในเวลาต่อมานักเรียนบางคนถูกออกกลางคันมากขึ้น แรงงานออกนอกพื้นที่อีกครั้ง ชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำมาเป็นกุ้งขาวแวนวล และขยายพื้นที่ทำนามากขึ้น

2546-2547 รัฐให้การส่งเสริมอาชีพในเรื่องของการปรับเปลี่ยนอาชีพ โดยการให้การสนับสนุนเงินทุนเพื่อปรับเปลี่ยนอาชีพ และอาชีพที่ส่งเสริมในพื้นที่นั้น ได้แก่ อาชีพปลูกปาล์ม ปลูกสน แต่ชาวบ้านให้การสนใจต่ออาชีพดังกล่าวไม่มากนัก กลับสนใจการขยายพื้นที่ทำนามากยิ่งขึ้นกว่าเดิมในปริมาณที่มาก การใช้ชีวิตของชาวบ้าน แต่มีแต่ความประหยัคมมากขึ้น รายได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพต้องนำมาใช้ในการชำระหนี้เป็นอันดับ 1

สภาพถนนก่อนปี 2546 ของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินลูกรังและพัฒนาเป็นหินคลุก สำหรับถนนสายย่อยในพื้นที่ส่วนใหญ่ เกิน 80% จะเป็นถนนคอนกรีตและหินคลุก เนื่องจากถนนหลายสายถูกตัดเข้าสู่หมู่บ้าน ทั้งห้วยมบ้านขนาดใหญ่ กลางและขนาดเล็ก ทำให้ระบบการคมนาคมของชาวบ้านได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น การซื้อสินค้าสำหรับอุปโภคและบริโภคจะไปตั้งแตในตัวเมืองนครศรีธรรมราช ปากพั่นและยังมีตลาดนัดในหมู่บ้าน เช่น ตลาดวัดหอยกัน (จ่ายวันศุกร์) ตลาดนัดวัดแจ้ง (จ่ายวันอาทิตย์) เป็นต้น

สำหรับถนนสายใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นโดย รพช. โยธาธิการจังหวัด เช่น ในเขตตำบลปากแพรกจะมีถนน ซึ่ง รพช. เป็นผู้ดำเนินการอยู่สายปากพั่น – เกาะฝ่าย เป็นถนนลาดยาง ระยะทาง 10,500 เมตร ซึ่งดำเนินการลาดยางเสร็จสิ้นในปี พ.ศ.2548 ในส่วนของถนนที่สร้างโดย โยธาธิการจังหวัด ได้แก่ ถนนบ้านบางไชยบก หมู่ที่ 6 ตำบลปากแพรก สายบ้านปากแพรก หมู่ที่ 5 ตำบลปากแพรก สำหรับในพื้นที่บ้านเพิงและตำบลท่าพญา ถนนที่เชื่อมระหว่างตำบล บ้านเพิงกับท่าพญา เป็นถนนลาดยาง ยาว 5 กิโลเมตร และอีกสายหนึ่งคือ ถนนสายเลียบริมคลองท่าพญาฝั่งขวา ฝั่งซ้ายจะออกทะเลเป็นถนนกันน้ำเดิม ผ่านหมู่ที่ 1 ตำบลบ้านเพิง หมู่ที่ 2 ตำบลท่าพญา ซึ่งดำเนินการก่อสร้างใน พ.ศ.2546 – 2547 ดำเนินการโดยโยธาธิการจังหวัด ทำให้การคมนาคมสะดวกสบายมากขึ้น

ข้อมูลชีวภาพ

ตารางที่ 2-1 แสดงข้อมูลชีวภาพ พันธุ์พืช / สัตว์ เศรษฐกิจและพันธุ์พื้นเมือง

ชนิดพืช	พันธุ์	ชนิดสัตว์	พันธุ์
ข้าว	พันธุ์เล็บนก, เฉียง	สุกร	ลาร์จไวท์ , แลนด์เรด
ส้มโอ	พันธุ์ทองดี	โคเนื้อ	พันธุ์ชาโรเลห์
กระเทียม	พันธุ์ปุยฝ้าย	ไก่เนื้อ	พันธุ์ลูกผสม
มะพร้าว	พันธุ์กลาง	โค	พันธุ์พื้นเมือง
พริก	พันธุ์	ไก่	พันธุ์พื้นเมือง
ไม้สน	พันธุ์พื้นเมือง	เป็ด	พันธุ์สีกาลิ
ต้นจาก	พันธุ์พื้นเมือง	ปลา	ปลากินพืช, กินเนื้อ

จากตาราง จะเห็นได้ว่าพันธุ์พืช / สัตว์ เศรษฐกิจและพันธุ์พื้นเมือง มีดังนี้ ข้าว พันธุ์เล็บนก, ไฉ่ฉียง ส้มโอ พันธุ์ทองดี กระเทียม พันธุ์ปุยฝ้าย มะพร้าว พันธุ์กลาง พริก พันธุ์ ไม้สน พันธุ์พื้นเมือง ต้นจาก พันธุ์พื้นเมือง สุกร ลาร์จไวท์ , แลนด์เรด โคเนื้อ พันธุ์ชาโรเลห์ ไก่เนื้อ พันธุ์ลูกผสม โค พันธุ์พื้นเมือง ไก่ พันธุ์พื้นเมือง เป็ด พันธุ์สีกาลิ ปลาปลากินพืช, กินเนื้อ

ตารางที่ 2-2 แสดงปฏิทินกิจกรรมในการดูแลปลูกพืชและสัตว์เลี้ยง

ชนิด	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ข้าว	←			→						←		→
พริก		←						→				
พืชผัก	←										→	
โค	←											→
สัตว์ปีก	←											→
ปลา	←				→		←			→		

ที่มา : แผนแม่บทชุมชน 2548

จากตาราง พบว่า ข้าวจะมีการดูแลปลูกตั้งแต่ปลายปีคือ ตั้งแต่เดือน ตุลาคมถึงเมษายนพริกจะดูแลตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ถึงกันยายน พืชผักจะดูแลตั้งแต่เดือนมกราคมถึงพฤศจิกายน โคจะดูแลตลอดทั้งปี สัตว์ปีกก็เช่นเดียวกัน และ ปลาจะดูแลตั้งแต่เดือนมกราคมถึงมิถุนายนและตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม

ตารางที่ 2-3 กิจกรรมที่ประชาชนกระทำการประกอบอาชีพ

ที่	กิจกรรม	พันธุ์	วิธีการปฏิบัติ	การดูแลรักษา		
				การใช้ปุ๋ย กก./ไร่	การป้องกัน กำจัดศัตรูพืช	สภาพปัญหา
1	ข้าว	เล็บนก	หว่านสำรว	30-40	-	- แมลง
2	ไม้ผล	ส้มโอ	เป็นแปลงไร่นาสวนผสม	- ปุ๋ยคอก - ปุ๋ยหมัก	ใช้สารเคมี	- โรค
3	สัตว์	โคพื้นเมือง	เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง	-	ฉีดวัคซีน	- แม่พันธุ์
4	ประมง	ปลากินพืช ปลากินสัตว์	เลี้ยงแบบบ่อดิน	-	-	- พันธุ์ปลา

ที่มา : แผนแม่บทชุมชน

จากตาราง พบว่า ข้าวเล็บนก ดูแลหว่านสำรว ปุ๋ยที่ใช้ 30-40 กก. ปัญหาคือ แมลง ไม้ผล ส้มโอ เป็นแปลงไร่นาสวนผสม ปุ๋ยที่ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ใช้สารเคมี ปัญหาคือ โรค สัตว์ โคพื้นเมือง เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง ดูแลฉีดวัคซีน ปัญหาคือ แม่พันธุ์ ประมง ปลากินพืชปลากินสัตว์ เลี้ยงแบบบ่อดิน ปัญหาคือ พันธุ์ปลา

การทำนา

ปัจจุบันการทำนาได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก เริ่มจากการทำนากัน 2 ครั้ง ในบางพื้นที่ พันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีอยู่หลายพันธุ์ โดยเฉพาะข้าวหนุกสุญพันธุ์ไปแล้วจากพื้นที่ คงเหลือข้าวพันธุ์เบาๆไม่กี่พันธุ์ที่ร่วนสุญพันธุ์ พันธุ์ที่ใช้ปลูกกันเป็นพันธุ์ใหม่ที่ทางการส่งเสริม เป็นพันธุ์ที่ใช้เวลาในการปลูกสั้นกว่า ดันเด็กว่า เปลือกเมล็ดบางกว่าข้าวพันธุ์พื้นเมือง ชาวนามีต้นทุนในการทำนาสูงขึ้น นับตั้งแต่การไถ การใช้ควายเหล็กก็ต้องใช้น้ำมันดีเซล รถไถใช้ราคาสูง น้ำที่ใช้ก็ต้องใช้เครื่องสูบน้ำเข้านา เมื่อเก็บก็ต้องจ้างเก็บ

- ต้นทุนการทำนา

ตารางที่ 2-4 แสดงต้นทุนของการทำนา

แหล่งต้นทุน	ต้นทุนต่อไร่ (บาท) : นาปี	ต้นทุนต่อไร่ (บาท) : นาปรัง
1. ค่าพันธุ์ข้าว (30 กิโลกรัม / ไร่ กิโลกรัม ละ 15 บาท)	450	450
2. ค่าไถ 2 ครั้ง	450	450
3. ค่าเก็บเกี่ยวโดยรถ	400	400
4. ค่าปุ๋ย	300	300
5. ค่าน้ำมันในการวิดน้ำเข้านา	-	300
รวม	1,600	1,900

จากตารางพบว่า ต้นทุนในการทำนาปี มีต้นทุนในการผลิตไร่ละ 1,600 บาท ต้นทุนในการทำนาปรังไร่ละ 1,900 บาท

เปลือกเมล็ดข้าวในปัจจุบันค่อนข้างบางต้องรีบทำความสะอาดขึ้นให้สดโดยเร็ว และไม่สามารถเก็บไว้ได้นานในรูปของข้าวเปลือก ชาวนาจึงรีบขาย เรือนข้าวของชาวนาในพื้นที่ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้าง ในบางบ้านจะเก็บข้าวไว้เป็นเลียง แต่ในบางบ้านจะเก็บไว้เป็นกระสอบ เพื่อไว้กินในครัวเรือนหลังจากที่ได้จำหน่ายไปก่อนแล้ว

ในปัจจุบันชาวนานอกจากจะเปลี่ยนวิธีการทำนา เช่น เรื่องพันธุ์ข้าวปลูก เครื่องมือในการเก็บเกี่ยว การเก็บเข้าเรือนข้าวและการขายข้าว การจ้างทำนาก็มีการปรับเปลี่ยนไปด้วย ใน พ.ศ.2539 เริ่มจะมีรถเก็บข้าวจากภาคกลาง ภาคอีสาน เข้ามารับจ้างเก็บข้าวในพื้นที่ ฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวจะไม่ตรงกับภาคอีสานและภาคกลาง รถเก็บจึงมีงานรับจ้างหมุนเวียนไปทั่วประเทศตลอดปี ในภาคใต้ไม่มีปัญหาเรื่องแรงงาน ในการทำนาดังแต่ พ.ศ.2530 ชาวนาจึงนิยมจ้างรถ เก็บข้าวกันมา แต่รถก็มีข้อจำกัดในการทำงาน คือ ในนาหากมีน้ำขังจนกลายเป็นดินเลนเนื่องจากฝนตกหนัก ฝนตกผิดฤดู รถไม่สามารถลงไปเก็บได้ ชาวนาก็ต้องเก็บด้วยแคะอยู่บ้าง

ในปัจจุบันชาวบ้านได้ใช้น้ำจากคลองบางดี คลองบางโค คลองท่าพญา โดยอาศัยน้ำจากแม่น้ำปากพนัง ซึ่งได้แยกน้ำเป็นน้ำจืดขณะที่มีการก่อสร้างประตูระบายน้ำ

2548- 2549 ได้มีการขุดลอกคลองเดิมและขุดเพิ่ม คือ คลองของบ้านเสื่อร้อง (ปากแพรก) ความยาว 2 กิโลเมตร โดยใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลปากแพรก ในงบประมาณ 4 -5 แสนบาท ที่มีลักษณะการขุดต่อเนื่องเพิ่มเติมจากคลองเก่า โดยอาศัยน้ำจากคลองบางพระ (ล่างเขื่อน) ในตำบลบางพระ ซึ่งเป็นเขตต่อของตำบลบ้านเพิงกับตำบลบางพระ โดยขุดเข้าคลองเสื่อร้อง ขณะนี้ดำเนินการขุดเสร็จไปแล้วและสามารถใช้น้ำในการเพาะปลูกได้แล้ว ใช้วิธีการทำน่าน้ำตามโดยการทำเป็นแปลงทดลอง ในพื้นที่ 40 ไร่ ในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 4 ของตำบลปากแพรก งบประมาณที่นำมาใช้ในครั้งนี้งบประมาณ SML โดยใช้ในการซื้อรถไถนา และสามารถให้ผลผลิตได้พอสมควร ผลกำไรก็พอมีบ้าง แต่อยู่ในเครื่องมือที่ใช้ในการลงทุนคือรถไถ

การทำน่าน้ำตามดิบ ในวิธีการไถขณะที่หญ้าอยู่ในนาเต็มไปหมด ไถเสร็จก็ทำเลย เมื่อหญ้าเน่าเปื่อยทำให้ได้ผลไม่ค่อยสมบูรณ์ ในพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านขนานนามีสถาบันราชภัฏเข้ามาทำแปลงทดลอง ในเนื้อที่ 18 ไร่ โดยเป็นการร่วมทุนการวิจัย ทุนของชาวบ้านเอง อ.พรไทย ทำอดิกิจ สำหรับเกษตรกรอำเภอ / เกษตรตำบล ไม่ได้มีบทบาทในการส่งเสริมใดๆ เลย ในแปลงสาธิตแห่งนี้

ในพื้นที่หมู่ที่ 2 มีการก่อตั้งกลุ่มทำนากันขึ้น ประมาณ 3-5 ปีมาแล้ว แต่ยังไม่ได้มีการ จัดทะเบียนใดๆ ขณะนี้มีสมาชิก จำนวน 52 คน มีเงินทุน 40,000 – 50,000 บาท ขณะนี้ให้มีการปล่อยให้ชาวบ้านกู้เพื่อไปจัดซื้อข้าวปลูก ค่าไถและค่าเก็บเกี่ยว ผลผลิตชาวนาในพื้นที่ได้กำไร ไร่ละ 500 บาท

อัตราค่าเก็บเกี่ยวในปัจจุบัน (2549) ราคาไร่ละ 450 บาท ชาวนาส่วนใหญ่นิยมขายข้าว ให้รถเก็บเกี่ยว แต่อีกส่วนหนึ่งจำหน่ายให้กับโรงสี "รัตนโสภณ" ซึ่งเพิ่งดำเนินกิจการในปี พ.ศ.2549 โดยรับซื้อราคาข้าวเปลือก 4,500 – 5,000 บาท (ต้นปี 2549) ในขณะที่โรงสีรัตน-โสภณ เพิ่งเริ่มเปิดดำเนินกิจการ โรงสีศรีวิเชียร ซึ่งอยู่ริมคลองท่าพญา กลับซบเซาลง ต้องแปรสภาพเป็นโรงงานผลิตเส้นไหมในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ในหมู่ที่ 6 บ้านบางดี ตำบลปากแพรก

- ข้าวและการค้าข้าว

พ.ศ.2508 – 2518 โรงสีขนาดกลางและขนาดเล็กค่อยๆ หดประสิทธิภาพลง ด้วยเหตุผล

1) ราคาข้าวในแต่ละปีไม่แน่นอน เริ่มปี พ.ศ. 2514 ราคาข้าวในแต่ละประเทศตกต่ำ เพราะสหรัฐและญี่ปุ่นส่งข้าวของตนออกตลาดข้าวไทย ราคาข้าวเปลือกในประเทศลดลง แต่ราคาข้าวสารในประเทศกลับแพงขึ้น ทำให้ผู้ค้าข้าวในภาคใต้ ซึ่งเป็นโรงสีข้าวต่างๆ ต้องขาดทุน ทำธุรกิจต่อไปอีกไม่ได้

2) กฎเกณฑ์การควบคุมการขนข้าว ข้าวเขตยังมีอยู่ ทำให้โรงสีข้าวมีต้นทุนในการดำเนินการสูง โรงสีต้องผลักภาระไปให้ชาวนา คือ ต้องซื้อราคาข้าวเปลือกในราคาที่ถูกลง และต้นทุนต้องจ่ายเป็นเงินสด

3) โรงสีต้องเข้าสู่ระบบธนาคารและนอกระบบธนาคาร ด้วยเหตุผลที่ต้องใช้ทุนหมุนเวียนด้วย จำเป็นต้องซื้อด้วยเงินสด เพราะชาวนาต้องการเงินสด หากไม่ซื้อด้วยเงินสดก็จะแพ้คู่แข่ง ส่งผลให้กำไรน้อยลง ประกอบกับการใช้งานของโรงสีมานาน จำเป็นต้องซ่อมแซม ทำให้การเงินขาดสภาพคล่อง จึงมีความจำเป็นต้องปิดกิจการลงไป

4) โรงสีที่เจ้าของไม่ได้ดูแลเองอย่างใกล้ชิดต้องอาศัยลูกจ้างสูง ขาดความสนใจติดตามในเรื่องสภาวะการตลาด การรับซื้อ การตรวจสอบตักข้าว หรืออาจถูกลูกจ้างโกงตั้งแต่ตอนรับซื้อข้าวเปลือกหรือในขั้นตอนอื่นๆ ทำให้โรงสีข้าวประสบกับความขาดทุน โรงสีอยู่ในสภาพย่ำแย่และปิดกิจการไปในที่สุด

5) โรงสีข้าวขนาดเล็กต่างกับโรงสีข้าวขนาดใหญ่ โรงสีข้าวขนาดเล็กทำหน้าที่รับจ้างสีข้าวมากกว่าการรับซื้อข้าวเปลือกมาขายเป็นข้าวสารเสียเอง ในยุคหลังชาวนานิยมนำข้าวเปลือก มาใช้สีเพื่อบริโภคและเก็บไว้ขายเอง ไปขายยังตลาดนัดใกล้เคียงบ้านเรือนของตนเอง โรงสีขนาดเล็กทำให้ข้าวมีคุณภาพต่ำด้วยเม็ดข้าวหักมาก เครื่องสีมีประสิทธิภาพต่ำ ขายข้าวไปไม่ได้ราคา ทำให้ข้าวพื้นเมืองมีราคาต่ำไปด้วย โรงสีขนาดกลางซึ่งมีต้นทุนดำเนินการสูงกว่าตกอยู่ในสภาพที่ไม่คุ้มทุนอยู่แล้ว พ.ศ. 2508 – 2511 โรงสีขนาดครอบครัว (ขนาดเล็ก) เกิดขึ้นอย่างมาก เป็นตัวเร่งให้โรงสีขนาดกลางล้มเร็วขึ้น

6) พ.ศ. 2511 – 2512 ราคาข้าวภายในประเทศตกต่ำ ข้าวเปลือกมีราคาเกี่ยวละ 800 – 1,000 บาท แต่ค่าครองชีพสูงขึ้น ชาวนาต่างทิ้งนาไปทำอาชีพอื่นที่ดีกว่า ความจริงชาวนาในลุ่มน้ำปากพนัง เริ่มทิ้งนาอพยพออกจากหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก โดยไปทำไร่ทำสวนที่ชุมพร หลังสวน พระแสง กระบี่ ระนองและเข้ากรุงเทพ และ พ.ศ. 2513 ยังมีบางกลุ่มไปทำแร่ที่เขาสุนัข บ้านทานพอ อำเภอฉวาง การอพยพเช่นนี้ทำให้ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มีปริมาณการผลิตข้าวลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การแข่งขันการซื้อข้าวเปลือกรุนแรงยิ่งขึ้น โรงสีขนาดกลางอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถปรับสภาพของตนเองได้ จึงต้องหยุดกิจการไป

7) พ.ศ. 2518 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากต่อชาวนาและโรงสี โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงสีที่อยู่ริมน้ำ โรงสีได้ซื้อข้าวไว้เต็ม เพราะขณะเกิดเป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยว ทำให้เจ้าของโรงสีต้องขาดทุนอย่างมาก ต้องพลิกผันตนเองไปประกอบอาชีพอื่นและปิดกิจการลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงสีในอำเภอเชียรใหญ่ ชะอวดและปากพนังในบางส่วน

8) การเปลี่ยนแปลงเส้นทางการคมนาคมขนส่ง จากทางเรือเป็นทางถนน ทำให้โรงสีที่อยู่ริมน้ำไม่มีคนส่งข้าวเปลือกให้ เพราะชาวนาและคนกลางรับซื้อข้าว หันไปส่งข้าวเปลือกทางรถยนต์ ทำให้โรงสีข้าวรุ่นใหม่ตั้งอยู่ริมถนน เนื่องจากประหยัด สะดวกและรวดเร็ว

โรงสีที่มีมากมายที่สำคัญของชุมชนในแถบนี้ ซึ่งผูกพันกับชาวนาในพื้นที่ต่ำแต่ในอดีต และในโรงสีบางโรง ยังคงมีบทบาทที่สำคัญต่อชาวลุ่มน้ำแควบริมคลองแม่น้ำปากพนัง บริเวณ ต.ท่าพญา บ้านเพิง ขนาบนาและป่าแพรง พอสรุปได้ดังนี้

โรงสีนำผล (โรงสีครูเชียร)

ครูเชียร ภิญโญ อายุ 81 ปี เป็นชาวบ้านบางด้วน ต.ปากแพรก อ.ปากพนังมาโดยกำเนิด เกิดในปีพ.ศ. 2468 สมรสกับนางประคอง ภิญโญ มีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น 13 คน ครูเชียร เคยรับราชการครูมาก่อน โดยเคยสอนที่โรงเรียนวัดบางด้วน

ครูเชียร ได้เริ่มก่อตั้งโรงสีเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2505 โดยตั้งชื่อว่า โรงสีนำผลโดยได้เลือกพื้นที่ก่อสร้างที่ริมคลองบางด้วน หมู่ที่ 6 บ้านบางด้วน ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมเรียกกันติดปากว่า “โรงสีครูเชียร” ข้าวที่นำมาสีในโรงสีครูเชียรนอกจากจะเป็นข้าวจาก ต.ปากแพรก ต.ขนานนา ต.ท่าพญา และ ต.บ้านเพิง แล้ว ยังมีข้าวเปลือกจาก บ้านราม อำเภอหัวไทร เขียวใหญ่ ต.ป่าระกำ อ.ปากพนัง ต.บางไทร อ.ปากพนัง โดยบรรทุกเข้าเปลือกมาทางเรือ โดยใช้เรือยนต์ 2 ชั้น ซึ่งบรรทุกได้ทั้งคนและข้าว ซึ่งความกว้างและลึกของลำคลองในขณะนั้นทำให้เรือใหญ่เข้าได้เลย

เมื่อข้าวสีเสร็จแล้ว ก็จะส่งไปขายตลาดปากพนัง ตลาดในเมืองนคร ตลาดในอำเภอทุ่งสง และจังหวัดตรังพันธุ์ข้าวที่เข้าสีส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง ได้แก่ ข้าวพันธุ์สิริก ซึ่งเป็นข้าวที่ปลูกกันมากใน ต.ปากแพรก ท่าพญา ขนาบนาและบ้านเพิง ส่วนข้าวหนักจะเป็นข้าวเกรดต่ำจากพื้นที่อื่น

ข้าวในโรงสีครูเชียรจะถูกแบ่งออกเป็นยุ่งๆ ตามคุณภาพของข้าว เช่น

1. ยุ่งข้าวสิริก จะมีลักษณะเมล็ดยาว กิณอรรย นุ่มกิ้นดีมาก จากพื้นที่ใกล้เคียง
2. ยุ่งข้าวไอ้เขี้ยว จะมีลักษณะเมล็ดสั้น จากพื้นที่ใกล้เคียง และจากพื้นที่อื่นๆ

เช่น จากบางทวด จากเขียวใหญ่

3. ยุ่งข้าวหนัก จะมีลักษณะเมล็ดสั้น จากพื้นที่ใกล้เคียง และจากพื้นที่อื่นๆ

ราคาข้าวเดิมราคาประมาณปีพ.ศ. 2500 เกวียนละ 300 บาท ในขณะนั้นราคาหมูกิโลละ 6 - 10 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับราคารูกลาว (การไปขอผู้หญิงแต่งงาน จะมีสินสอด) ในราคา 3,000 - 4,000 บาท ก็ต้องขายข้าวถึง 10 เกวียน จึงขอสาวแต่งงานได้ 1 คน หากเปรียบเทียบกับราคาของในขณะนั้นคือราคาบาทละ 300 บาท

สำหรับผลกำไรที่โรงสีได้รับต่อเกวียน 50 - 60 บาท และการใช้แรงงาน (ลูกน้อง) โรงสีครูเชียรจะมีลูกน้อง (ลูกจ้าง) ประมาณ 4 - 5 คน ค่าแรงเดือนละ 50 บาทแต่ในปัจจุบันที่จะไม่มีลูกจ้างรายเดือน หากมีข้าวสีเมื่อไหร่ก็จะเรียกคนงานซึ่งอยู่แถวละแวกบ้าน ประมาณ 7 - 8 คน โดยให้อัตราค่าจ้างวันละ 200 บาทต่อคนวัน

ปัจจุบันนี้ครูเชียรอายุ 81 ปี ได้ดำเนินกิจการโรงสีมานานร่วม 46 ปี ซึ่งตนเองก็แก่มาแล้วให้บุตรชาย ชื่อ ครูวินัย ภิญโญ ดูแลกิจการโรงสีของครูเชียรแทน ครูเชียรได้เล่าให้ฟังถึงความเจริญรุ่งเรืองของโรงสีในอดีต อย่างมากมาย และพูดถึงผลกำไรว่าเมื่อก่อน มีกำไรเยอะมาก ในทุกวันนี้กำไรน้อยลงมาก เพราะค่าใช้สอยต่างๆมากขึ้น ลูกจ้างก็แพง ข้าวเข้าสู่โรงสีก็น้อยลงกว่าเดิม

นายเชียร ภิญโญ ได้คลุกคลีกับการค้าข้าวมาตั้งแต่วัยเด็ก ปู่และลุง เป็นคนกลางรับซื้อข้าวส่งโรงสี ได้ติดตามลุงไปซื้อข้าวจนเป็นหนุ่มและได้รับกิจการต่อจากลุงเมื่อ พ.ศ. 2498 ได้สร้างโรงสีหับดตามสมัยนิยมในขณะนั้น โรงสีหับดขนาดเล็กติดตั้งไว้กับรถยนต์ สามารถเคลื่อนที่รับจ้างสีข้าวได้ แต่ทำได้ 2 - 3 ปี ก็ต้องหยุด ได้หันมาสร้างเครื่องสีข้าวประเภทเครื่องยนต์ระบบโยก ตั้ง ณ ที่ตั้งโรงสีในปัจจุบัน โดยตั้งชื่อยี่ห้อว่า “โรงสีนำผล” เริ่มแรกใช้เครื่องยนต์ ยี่ห้อบริสตัน กำลัง 13 แรงม้า ต่อมาเปลี่ยนมาเป็น 24 แรงม้า ได้พัฒนาเป็นเครื่องดีเซล ยี่ห้อกลาสเนอร์ กำลัง 90 แรงม้า แล้วพัฒนามาเป็น 150 แรงม้า ล่าสุดได้เพิ่มอีก 150 แรงม้า รวมเป็น 300 แรงม้า ใช้ทั้งเครื่องยนต์และใช้มอเตอร์ไฟฟ้าสลับกัน ปัจจุบันมีกำลังการผลิตสีข้าวได้ประมาณวันละ 80 เกวียน (24 ชั่วโมง) และมีเครื่องอบ 1 ชุด สามารถอบข้าวได้

วันละ 400 กระสอบ ข้าวเลือกที่ซื้อมาจากหัวไทร เขียวใหญ่และปากพ่องี ตลอดจนลูกค้าอยู่ที่สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ภูเก็ต ตรัง ยะลา ไม่เคยส่งไปนราธิวาส

โรงสีชุมชนเสี้ยว ยุค 1 โรงสีมันดินหล้า ยุค 2 โรงสีเอ็งฉี ยุค 3

ที่ตั้ง อยู่บริเวณริมฝั่งซ้าย (นับจากปากแพรกขึ้นไปยังต้นน้ำ) ของชะอวดใกล้ทางแยกปากแพรก ตำบลบ้านเพิง ในเขตอำเภอเชียรใหญ่ (ชาวลิต อังวิทยาธร. การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หน้า 62.)

ประวัติความเป็นมา

นายลิ้มชุนจ้วน พ่อค้าคนสำคัญคนหนึ่งของเมืองนครเป็นผู้ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2463 ตั้งขึ้นหลังจากลิ้มชุนจ้วนล้มละลายจากกิจการโรงฟอกหนังที่กรุงเทพฯ โรงสีนี้และโรงสีที่สงขลาที่ตั้งมาพร้อมกันหยุดกิจการในปี พ.ศ. 2466 และได้ขายโรงสีทั้งสองนี้กับนายมันดิน หล้า พ่อค้าชาวจีน

ฮกเกี้ยน ซึ่งมีกิจการซื้อขายพาราและกิจการเหมืองแร่ในภาคใต้ตอนล่าง มันดิน หล้า เริ่มทำ ใน พ.ศ. 2468 จนถึงปี พ.ศ. 2474 ก็เกิดล้มละลาย โรงสีนี้ถูกยึด (ไม่ทราบแน่ชัดว่าใครยึด) ตั้งร้างจนถึง พ.ศ. 2478 นายเอ็งฉี ชาวจีนฮกเกี้ยนจากสงขลามาช่า นายเอ็งฉี มิได้คิดดำเนินธุรกิจอย่างจริงจัง แต่ใช้วิธีการให้ชาวบ้านไว้วางใจ นำข้าวมาฝากที่โรงสีเป็นจำนวนมาก มีการลักลอบสีข้าวของชาวบ้านจนเกือบหมดโกดัง แล้ววางเพลิงเสียในปี พ.ศ. 2482 และโรงสีนี้ก็ร้างมาตั้งแต่บัดนี้

โรงสีไทยพวงษ์ (โรงสี 10)

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของคลองปากพ่องี ตำบลบ้านเพิง ตรงตำแหน่งใกล้ริมทางน้ำ สามแพรก อยู่ในเขตอำเภอเชียรใหญ่

ประวัติความเป็นมา นายผาง แซ่ด่าน ชาวจีนให้หล้าร่วมทุนกับพรรคพวกอีกหลายคนตั้งโรงสีน้ำขึ้น ในปี พ.ศ. 2479 แต่ต่อมาคนอื่นๆ ก็ถอนทุนกันหมด เหลือนายผางคนเดียวทำต่อมาจนถึงปี 2503 ได้ให้นายวลีย์ ภูศิริ เข้ากิจการมาจนถึงปี พ.ศ. 2507 ลูกสาวของเจ้าของโรงสี ได้เข้ามาทำเสียเอง แต่ก็ทำได้ปีกว่าก็หยุดกิจการลงไป

โรงสีนี้มีคนงาน 15 คน มีกำลังการผลิตสีข้าวได้วันละประมาณ 50 เกวียนข้าวเปลือก (ทำงานตลอด 24 ชั่วโมง) ส่งข้าวไปขายทางใต้เกือบทุกจังหวัด ส่งไปขายกรุงเทพฯ เป็นบางครั้ง

สรุป : การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อเศรษฐกิจลุ่มน้ำปากพ่องี คือ การผูกขาดการค้าข้าวของรัฐ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่เปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวในบริเวณนี้ ทำให้การค้าที่เคยเป็นอิสระของเอกชน ทำให้ได้รับการกระทบกระเทือนอย่างยิ่ง สาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ให้รัฐต้องผูกขาดการค้าข้าว เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยได้เข้าร่วมกับญี่ปุ่นต้องรับผิดชอบในการจัดส่งข้าว โดยไม่คิดค่าตอบแทนให้แก่ฝ่ายพันธมิตรเป็นค่าทำขวัญเป็นจำนวน 1,500,000 เมตริกตัน เพื่อเป็นไปตามข้อสัญญาที่ผูกมัดให้ต้องควบคุมการค้าข้าวภายในประเทศ รัฐได้จัดการผูกขาดการค้าข้าวในปี พ.ศ. 2489 รัฐบาลได้จัดตั้ง “บริษัทไทยนิยม” ขึ้นมา (ขจรจบ กุสุมาวลี. รายงานการวิจัยความขัดแย้งระหว่างรัฐ ทูต และท้องถิ่น ศึกษาจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณตำบลเกาะเพชร และตำบลท่าชอบ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. หน้า 31.)

“บริษัทไทยนิยม” ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลและควบคุมการค้าข้าวภายในประเทศ นอกจากนี้ยังมีการขยายจัดตั้งบริษัทจังหวัดต่างๆ ขึ้นในทุกจังหวัด ข้าวที่ส่งออกจากจังหวัดต่างๆ ต้องส่งผ่านบริษัทจังหวัด จากนั้นบริษัทจังหวัดจึงส่งข้าวมาให้ บริษัทไทยนิยมอีกทอดหนึ่ง เมื่อรัฐผูกขาดการส่งออกและควบคุมราคาข้าวสาร ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อโรงสี ทั้งโรงสีไฟ และโรงสีด้วยมือ ยังผลให้โรงสีหลายแห่งต้องเลิกกิจการลงไป เมื่อโรงสีและการส่งออกข้าวของปากพ่องีได้รับผลกระทบ ยังทำให้เป็นเมืองท่าที่สำคัญของชาวปากพ่องีค่อยๆ หมดความลงไปด้วย เนื่องจากไม่สามารถติดต่อค้าขายข้าวกับต่างประเทศได้อย่างเสรีอีกต่อไป

นอกจากนี้ในเรื่องของการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิต ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีการผลิตพืช / สัตว์ ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีง่ายๆ ในการผลิต ไม่ได้เทคโนโลยีที่มีความยุ่งยากและซับซ้อนมากนัก เช่น รถไถนา จะใช้รถลูกหมา และรถไถเดินตามและรถไถเดินตามขนาดใหญ่ ะหัดวิดน้ำ เพื่อสร้างออกซิเจนในนาทุ่ง เป็นต้น แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานในครอบครัวหรือแรงงานตนเอง แต่ก็มีบ้างที่ใช้แรงงานจ้าง เช่น คนที่ประกอบอาชีพการทำนาทุ่ง เจ้าของนาทุ่งบางคนก็มีการจ้างแรงงาน เช่น จ้างคนไถนาทุ่ง คนให้อาหารทุ่งหรือจ้างคนคัดแยกทุ่ง ในพื้นที่ตำบลท่าพญาลักษณะของการใช้แรงงานจะแตกต่างกันไป คือ พื้นที่นาทุ่งกุลาดำส่วนใหญ่ติดริมทะเล การลงทุนเป็นของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ ชาวบ้านมีสภาพเป็นลูกจ้างของบริษัทในทุกขั้นตอน

สำหรับแรงงานในครอบครัวหรือในชุมชนของชาวบ้าน ส่วนใหญ่เป็นไปตามฤดูกาล เช่น ช่วงไหนที่เป็นฤดูทำนา ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนาก็จะทำนา แต่หลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาก็จะหาอาชีพเสริมอย่างอื่นทำ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว และเมื่อถึงฤดูกาลทำนาครั้งใหม่ ชาวบ้านก็จะกลับมามีนาใหม่ ซึ่งจะเป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ

- ปัญหาที่ชาวนาประสบ

1) การรวมกลุ่มของชาวนา ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มกันภายใน โดยมีระบบเครือญาติมารวมกลุ่มกัน เพื่อหาผลประโยชน์ บางอย่างมีความขัดแย้งกันมาขึ้นด้วย มีเงินจากภาครัฐคอยให้การสนับสนุน ใครทำผิดระเบียบ เช่น กรณีเงินกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มใดที่ไม่ใช่กลุ่มเครือญาติของผู้มีอำนาจ ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ทางกลุ่มได้กำหนดไว้ก็จะถูกออกไปจากกลุ่ม (สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่พร ท่าพญา)

2) การส่งเสริมจากรัฐ สัมภาษณ์ชาวบ้านพบว่าเกษตรอำเภอ ให้การส่งเสริมไม่ค่อยถูกทางนัก เช่น รัฐให้พันธุ์ข้าวชยันนาตามปลูกต่างๆ ที่ในพื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์ชยันนาไม่เคยได้ผล ชาวบ้านมีความจำเป็นต้องไปแลกกับพันธุ์ข้าวปลูกพันธุ์อื่น ในกรณีที่ทำตามที่รัฐกำหนดคือ ปลูกพันธุ์ชยันนา จะพบกับปัญหาข้าวขาดแคลนน้ำ ต้องชักน้ำไกล ต้องใช้น้ำมันชักน้ำ ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง ขาดแคลนคูล่งน้ำในบางพื้นที่ ในการชักน้ำเพื่อให้น้ำเพียงพอ กับข้าวพันธุ์ชยันนา ต้องชักวันต่อวัน ทำให้ต้นทุนสูงเสี่ยงต่อการขาดทุน (ผู้ใหญ่พร ท่าพญา)

3) ขาดแรงงานในการผลิต เพราะเหตุจากการศึกษาพบว่า วัยรุ่นไม่นิยมประกอบอาชีพทำนา หากไม่เรียนหนังสือต่อก็จะไปทำงานทำนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพรับจ้างตามโรงงาน แรงงานก่อสร้างในเมืองปากพนังและอำเภอใกล้เคียง

4) ชาวบ้านประสบกับปัญหาความยากจนเรื้อรัง ทำนาขายข้าวได้ราคาไม่ดี ค่า ไถนาสูงขึ้นด้วยราคาน้ำมันแพง อัตราค่าเช่าสูงขึ้น

ราคาน้ำมันสูงขึ้นกว่า 50% (นับไป 5 ปีย้อนหลัง)

ราคาค่าไถนา (2 ครั้ง) เดิม 300 บาท เป็น 400 บาท / ไร่

ค่าเช่านาจากไร่ละ 100 บาท / ปี เป็น 200 บาท / ปี

พันธุ์ข้าวปลูกราคาถูกลง 50-60 บาท เป็น 80-90 บาท / ถัง

ราคาข้าวถูกลง (โสภณ กาฬสุวรรณ เจ้าของโรงสีแห่งใหม่ ในหมู่ที่ 2 ต.ปากแพรก) เช่น ข้าวพันธุ์ชยันนาจากเดิม 5,100 บาท ราคาลดลงเหลือ 4,800 บาท ด้วยเหตุผลการส่งออกข้าวลดลง และเหตุผลทางการเมืองประกอบด้วย

5) ชาวนามีพื้นที่การผลิตลดลง ด้วยเหตุผลพื้นที่บางส่วนได้ถูกจัดสรรเป็นบ่อทุ่ง เมื่อเลี้ยงกุ้งขาดทุนก็ถูกยึดยึดให้ปลูกสน ปลูกปาล์ม โดยรัฐส่งเสริมให้ไถนาร้างและปรับพื้นที่ (ผู้ใหญ่อยืด) จากการศึกษพบว่า ชาวนาที่ผลิตในเนื้อที่ 1-10 ไร่ จะพบกับปัญหาขาดทุน ผลิต 11-20 ไร่ ผลกำไรพอใช้ ผลิต 20 ไร่ขึ้นไป พอมีกำไรอยู่บ้าง ซึ่งชาวนาน้อยรายนักที่มีเนื้อที่ในครอบครองเป็นของตนเองเกิน 20 ไร่ ส่วนใหญ่ทำนาที่ทำในเนื้อที่มากมาย โดยการเช่า

จากพื้นที่ของผู้อื่น “ทั้งพื้นที่นาได้ถูกเปลี่ยนมือ” (คุณณรงค์ รองประธานสภาตำบลปากแพรก) ด้วยชาวนาในพื้นที่ขายที่ทำนาของตนเองไปให้แก่นายทุนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

6) สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงด้วย ประสบกับปัญหาดินเค็ม ดินแน่นไม่โปร่ง เพราะละทิ้งมานานทำให้ดินแน่น ปลุกข้าวไม่ค่อยได้ผล “ซีไถไม่หัก” (อ.เจริญ) หมายถึง การไถที่ดินเพื่อให้ดินร่วน แต่กลับไถแล้วเป็นก้อนใหญ่ๆ ไม่ร่วนซุย ทำให้รากของต้นข้าวไม่สามารถขยายไปได้อย่างเต็มที่

7) การซื้อข้าวจากภายนอกมาบริโภค จากการสำรวจชาวบ้านที่ ต.ท่าพญา ณ อาคารอเนกประสงค์ โรงเรียนวัดสระ ต.ท่าพญา เรื่อง “เวทียกระดับอาชีพเกษตรกรทำนา” ตำบลท่าพญา พบว่า 30% ชาวบ้านกินข้าวจากผลผลิตของครอบครัว 70% ซื้อข้าวกิน ด้วยเหตุผล ข้าวที่ผลิตน้อยลงและคุณภาพของข้าวไม่ร่อยเทากับข้าวของพื้นที่อื่น เช่น บางรายบอกว่าข้าวของพื้นที่นี้จืดและแข็ง ซึ่งต่างกับในอดีตที่กล่าวกันว่า ข้าวในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีปริมาณมากพอสำหรับการส่งออกขายต่างประเทศและมีรสชาติดี

8) กระบวนการผลิต ทุกขั้นตอนเป็นการจ้างตั้งแต่การไถนา การหว่านข้าว การเก็บเกี่ยว (ใช้รถตัดข้าว) ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น ได้ผลกำไรน้อยลง

9) ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคลองสาขาในพื้นที่เท่าที่ควร ส่วนใหญ่ชาวบ้านทำนาโดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติอยู่ ไม่ได้ชักน้ำจากคลองสาขาด้วย ไม่มีหัวนาหรือหัวนาเหลือน้อยมาก (หัวนาขาด) ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้

กึ่งรอยยิ้มและคราบน้ำตา “ความรุ่งเรืองและร่วงโรยของผู้เลี้ยงกุ้ง 2530 – ปัจจุบัน”

ตั้งแต่ พ.ศ.2530 จนถึงปัจจุบัน ผู้คนในลุ่มน้ำปากพนังจำนวนไม่น้อยได้แปรเปลี่ยนอาชีพ จากการทำนาไปสู่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เข้าสู่วิถีการผลิตเชิงพาณิชย์ที่เข้มข้น ต้องสัมพันธ์และพึ่งพากับระบบตลาดสูงขึ้น ทั้งปัจจัยการผลิตและตลาดที่รองรับผลผลิต รวมไปถึงกระบวนการจ้างงานในรูปแบบต่างๆ ในการทำธุรกิจนากุ้ง ชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ตระหนักถึงความไม่แน่นอนและความ ไม่มั่นคงในการยึดการเลี้ยงกุ้งเป็นอาชีพหลัก แต่เมื่อการทำนาประสบกับความขาดทุน โอกาส ที่จะเปลี่ยนตนเองด้วยการทำนากุ้ง เป็นเสมือนโอกาสที่ไม่อาจปฏิเสธได้

การเข้ามาของนายทุนนอกพื้นที่

เมื่อการทำนาข้าวเป็นอาชีพที่ทำรายได้แค่เพียงเพื่อพอกินเท่านั้น ด้วยเหตุผลราคาข้าว ที่ตกต่ำ ทำให้คนในพื้นที่นั้นเลิกทำนา ขณะที่การทำนากุ้งกำลังได้รับความนิยมเปรียบปานดังยุคตื่นทองที่ผู้คนกำลังแสวงหาทอง พื้นที่แถบนี้เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการทำนากุ้ง จึงได้รับแรงดึงดูดจากนายทุนต่างพื้นที่ ประกอบกับที่ดินแถบนี้ในขณะนั้นราคาไม่แพงนัก นายทุนต่างพื้นที่รายใหญ่ที่เข้ามาคือ คุณแม่ขจิต เพชรานนท์ โดยเข้ามากว้านซื้อที่ดินในบ้านท่าเชิญ (พ.ศ. 2522) ซึ่งที่ดินบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นที่สวน ส่วนนายทุนในพื้นที่คือ ผู้ใหญ่สวัสดิ์ กำเนิดมณี และในปี 2530 เป็นปีที่นายทุนเริ่มเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นเป็นลำดับ ในระยะแรกสภาพดิน น้ำอุดมสมบูรณ์ กุ้งไม่ได้เป็นโรค ราคาค่อนข้างดี พูดกันปากต่อปาก พื้นที่ขยายไปในพื้นที่กว้างมากขึ้น การซื้อขายที่ดินที่ชัดเจนมากในปี พ.ศ.2530 (อ.เชย คุ่มหอยกัน) ในปีนี้กุ้งรุ่งเรืองสุดๆ ช่วงประมาณปี 2525-2530 ทั้งยังได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐในเรื่องของการเลี้ยงกุ้ง บริษัทต่างๆ เข้ามาในพื้นที่ มีเจ้าแก็เข้ามาคือ เจ้าแก็เสรีฐ (เจ้าของแพรชดา) บริษัทเจริญโภคพันธ์ บริษัทแหลมทอง มีการรุกล่าที่สวนวันมากขึ้น ราคาที่ดินในพื้นที่จากไร่ละ 5,000 บาท สูงขึ้นเป็น 50,000 บาท

2530 : การพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง “การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งของรัฐ”

เมื่อนายทุนมุ่งแสวงหาที่ดินทำนากุ้งแล้ว นโยบายของหน่วยงานรัฐมีการส่งเสริมและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยมีนโยบายส่งเสริมการทำนากุ้ง ได้แก่

1) การจัดทำแผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง โดยจังหวัดนครศรีธรรมราช กองทัพภาคที่ 4 และสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มุ่งเน้นให้ความสำคัญและเอื้อประโยชน์ให้กับการเลี้ยงกุ้ง

2) การสนับสนุนเงินทุนในการทำนากุ้ง

3) ยกเว้นภาษีเงินได้แก่ผู้ทำนากุ้ง

4) การจัดหน่วยเคลื่อนที่ออกชักชวนให้เลี้ยงกุ้งแทนการปลูกข้าว

2531-2533 รัฐได้ออกเชิญชวนให้นายทุนที่เข้าไปทำนาทุ่งร่วมกันวางแผนพัฒนาด้วย เช่น การอธิบายถึงวิธีการเลี้ยง และผลตอบแทนที่ได้รับ การออกหน่วยเคลื่อนที่เพื่อให้เลิกทำนาข้าวหันมาทำนากุ้ง

2534 – 2541 โครงการลุ่มน้ำปากพนังในสายตาของชาวบ้าน

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินโครงการมาตั้งแต่ปี 2536 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้รับการอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินการสร้างเมื่อปี 2538 โดยสร้างประตุนายน้ำระบบชลประทาน และระบบย่อยอื่นๆ รวมทั้งการพัฒนาอาชีพ ความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งการดำเนินโครงการได้มีการสร้างประตุนายน้ำหลักกันแม่น้ำปากพนัง และสร้างเสร็จเมื่อปีพ.ศ. 2542 โดยให้ชื่อว่า “ประตุนายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ์” และได้เริ่มปิดประตุนายน้ำเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542 ในขณะที่การก่อสร้างประตุนายน้ำย่อย และระบบอื่นๆ ซึ่งทำการเปิดเป็นครั้งแรกในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2548 ทำให้เกิดผลกระทบต่อเนื่องหลายประการในเวลาต่อมา

2542-2546 ปฏิบัติการของชาวบ้านต่อโครงการ “การต่อสู้กับกฎหมาย”

นายใบจาก (นามแฝง) จากวารสารลุ่มน้ำปากพนัง ปีที่ 3 (28) ,2544 : 46 ได้เขียนบทกลอนวิพากษ์วิจารณ์เรื่องของการปิดประตุนายน้ำ อุทกวิทยาประสิทธิ์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542 ดังนี้

หน้าตุลาสี่สองต้องจำไว้	ทางการได้ปิดเขื่อนเหมือนหมดหวัง
ความสมบูรณ์ลุ่มน้ำปากพนัง	ต้องมาพังทลายแสนเสียดายแทน
น้ำท่วมตลาดปากพนัง	ส่งฝากฝังปริ่มน้ำตานอนอ้าแขน
เศรษฐกิจในตัวเมืองเริ่มคลอนแคลน	ยามเรือแล่นคลื่นสาดแทบขาดใจ
อาชีพหากุ้งปลามาสูญหาย	กุ้งก็ตายปลาไม่ล่องคลองไม่ใส
กุ้งหายหมด ปลามาพรากจากคลองไป	น้ำเคยไหลกลับนิ่งน้ำเศร้าจริงกู
ปลูกนาข้าวใช้ว่าจะรับผล	ชานาจนเพราะราคาน้ำอดสู
ขายข้าวมีขาดทุนทุกคนรู้	แต่พวกลูกกลับส่งเสริมเพิ่มคนจน
น้ำตาลจากบางทรงค้งดันจาก	เคยไหลหลากมากมายปีหลายหน
ขายน้ำกร่อยตาลไหลน้อยคนค่อยจน	น้ำตาลหล่นยิ่งกว่าตาลแรมปี
ถึงตุลาเวียนมาอีกคราหนึ่ง	เผาคิดถึงชีวิตเราเผ่าหมองศรี
ฝากถึงนายกรัฐมนตรี	ขอช่วยที่แก้ปัญหาประชาชน

บทกลอนนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากที่เกิดขึ้น หลังจากการปิดประตุนายน้ำ อุทกวิทยาประสิทธิ์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542 ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ หลายประการไม่ว่าจะเป็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ต้องสูญเสียไป เกิดน้ำท่วมตลาดปากพนัง อาชีพทำการประมง การทำนา ทำน้ำตาลจาก ไม่ได้ผลดังเคยทำให้เกิดความเดือดร้อนทุกข์ของชาวบ้านขยายไปทั่ว อันเป็นผลสืบเนื่องจากการปิดประตุนายน้ำนั่นเอง (ตฤณ สุขนวล , 2546 : 151)

มีนาคม 2543 ที่หอประชุมโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ผู้เข้าร่วมพันกว่าคน ได้มีการเรียกร้องเรื่องหลัก 2 ประเด็น คือ การสร้างประตูระบายน้ำกับคลองปากพนัง ที่บ้านเสื่อร้อง ต.ปากแพรก และให้ขยายพื้นที่น้ำจืด น้ำเค็มใหม่ โดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ซึ่งการประชุมในครั้งนั้นสรุปว่า ทางกรมชลประทานไม่สามารถ ทำประตุนายน้ำที่บ้านเสื่อร้องได้ เพราะพื้นที่ไม่เหมาะสม ส่วนการขยายพื้นที่น้ำจืด-น้ำเค็ม นั้นให้แต่งตั้งคณะกรรมการในแต่ละอำเภอ มีนายอำเภอเป็นประธาน กำหนดผู้ใหญ่บ้านและสมาชิก อบต. เป็นกรรมการ ปลัด อบต. เป็นเลขานุการ แต่เรื่องก็เงียบหายไป

ตุลาคม 2543 หลังจากที่ชาวบ้านรอคอยมานาน ชาวบ้านได้ร่วมประชุมและตัดสินใจรวมกลุ่มเดินทางไปสู่กรมเนียบรัฐบาล เพื่อไปยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรี เรียกร้องให้เปิดประตุนายน้ำจนกว่าโครงการจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ และขอให้สร้างประตุนายน้ำกันคลองปากพนัง ที่บ้านเสื่อร้อง ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง ต่อมีหนังสือตอบกลับ

ลงวันที่ 2 พ.ย. 2543 ว่า ได้ส่งเรื่องให้สำนักงานเลขาธิการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) 12 มกราคม 2544 ได้ว่าทำความเข้าใจกับผู้ร้องและพวกชัดเจนแล้ว การสร้างประตูระบายน้ำ ให้สร้างที่จุดที่กรมชลประทานกำหนด (ตำบลเสือหึง อ.เข็ญใหญ่) ซึ่งเป็นจุดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริไว้

2544 - 2546 หลายพื้นที่ถูกปล่อยทิ้งไว้ให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า เพราะไม่สามารถที่จะทำการเกษตรได้ หรือไม่ก็ถูกปล่อยทิ้งไว้ให้กลายเป็นนาร้างจำนวนมาก สำหรับในพื้นที่ตำบล ท่าพญา ซึ่งส่วนใหญ่อยู่เขตริมทะเล ได้ถูกกำหนดเขตเป็นเขตการเลี้ยงกุ้งกุลาดำและพื้นที่อื่นๆ ให้เลี้ยงกุ้งขาว เพราะต้นทุนการผลิตสูง ราคาน้ำมันสูงขึ้น ลูกกุ้งราคาสูงขึ้น ราคากุ้งตกต่ำ การลงทุนไม่คุ้มกับผลที่ได้รับ ส่งผลให้หลายคนต้องเปลี่ยนอาชีพ และหลายคนถึงกับสิ้นเนื้อประดาตัว ต้องเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดินจากการเป็นเจ้าของที่ดินมาเป็นเช่าที่ดิน

การปฏิบัติการของชาวบ้านถือเป็นการต่อสู้ ในสิทธิความเป็นพลเมือง “การดื้อแพ่งต่อกฎหมาย”(ตฤณ สุขนวล, 2546: 137) หมายถึงการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายโดยสันติวิธี เป็นการกระทำในเชิงศีลธรรม เป็นการประท้วงหรือคัดค้านคำสั่งกฎหมายของผู้ปกครองที่อยู่ธรรม หรือเป็นการต่อต้านการกระทำของรัฐบาลที่ประชาชนเห็นว่าไม่ถูกต้อง

ในกรณีของลุ่มน้ำปากพนัง ชาวบ้านรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ โดยเฉพาะในเรื่องการแบ่งพื้นที่เขตน้ำจืด-น้ำเค็ม ที่มีกฎหมายห้ามประชาชนเลี้ยงกุ้งในเขตน้ำจืด ในเดือนกรกฎาคม 2543 ได้มีมาตรการควบคุมการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ด้วยระบบความเค็มต่ำ ในพื้นที่ น้ำจืด เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในจังหวัด ซึ่งประชาชนเห็นว่าการออกคำสั่งเช่นนี้ไม่เป็นธรรมต่อผู้เลี้ยงกุ้งในเขตน้ำจืด เพราะในเดือนมกราคม 2543 เป็นช่วงของการปิดประตูระบายน้ำ อุทกวิทยาประสิทธิ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ทำความเข้าใจกับประชาชนและสำรวจความคิดเห็นของประชาชนผู้เลี้ยงกุ้งในเขตน้ำจืดหลายครั้ง ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่จะขอเลี้ยงกุ้งต่อ และรวมตัวกันคัดค้าน เพื่อที่จะเลี้ยงกุ้งต่อไป ประกอบกับในขณะนั้นราคากุ้งยังสูงอยู่ ทั้งชาวบ้านยังเห็นว่าการเลี้ยงกุ้งในเขตน้ำจืดไม่ได้ทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อนาข้าวและไร่นาสวนผสม

ตุลาคม 2545 มีการประชุมกันที่ปากแพรก โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาชี้แจงว่า เขาจะมาปิดประตูระบายน้ำแล้ว กุ้งที่อยู่ในบ่อนั้นโดนโลมให้ว่าจับแล้วเอาขึ้นให้หมด แล้วให้หยุด ชาวบ้านบางคนตกใจ เพราะรู้ก่อนประชุม 15 นาทีเลยเสนอว่า จะขอเลี้ยงกุ้งในพื้นที่น้ำจืดจนกว่าโครงการจะแล้วเสร็จ ซึ่งก็ไม่มีเห็นมีใครถูกจับสกราย คำสั่งนั้น ก็ยังมีอยู่แต่เรายังดื้อเลี้ยง วันก่อนที่บ้านเนิน เมื่อ 2-3 เดือนที่แล้ว (2547) ทหารขึ้นมาประชุมจะไม่ให้เลี้ยงกุ้งที่เหลืออยู่ในบ่อคือกฎหมายเป็นกฎหมาย ทหารว่าเด็ดขาดอย่างนั้นเลย เราไปเตรียมข้อมูลหลักฐานตั้งหลายแผ่นว่าจะได้พูด แต่เราไม่มีเวลาได้พูด เพราะเราเป็นเกษตรกรถ้าไม่ให้โอกาสก็ไม่ได้พูด เราก็มั่นใจว่า “ดื้อแพ่งแข็งอานา” คือเขาไม่ให้เราทำทำเราก็ทำ คือเราแข็งกับกฎหมาย เราเชื่อว่ากฎหมายนี้เขียนด้วยมือของคน สามารถลบได้เราก็ต้องใช้พลังต่อสู้กันอีก เพราะว่าเรายอมไม่ได้ เราเสนอมาหลายครั้งแล้ว ... “น้ารุ่ง: อ้างจาก ตฤณ สุขนวล, 2546: 140)

2545 ผลจากการดื้อแพ่ง ทำให้รัฐไม่สามารถทำอะไรได้อย่างเด็ดขาดมากนัก ต้องมีการประนีประนอมของชาวบ้านหลายกรณี เช่น การผ่อนผันให้ชาวบ้านเลี้ยงกุ้งในเขตน้ำจืดไปจนกว่าโครงการจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี 2547 นายวิทยา แก้วภราดัย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำข้อเสนอต่อนายกรัฐมนตรี ว่าขอให้มีการผ่อนปรนให้ผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำเลี้ยงต่อไป โดยใช้ความเค็มที่อยู่ในดินไปจนกว่าสภาพน้ำ

มีนาคม 2545 ผลจากการประชุมจัดทำกรอบแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังในระยะยาว “ส่วนของน้ำจืด” ปัญหาของผู้เลี้ยงกุ้งทะเลในพื้นที่น้ำจืด ซึ่งมีกฎหมายว่าต้องถูกห้ามเลี้ยง ซึ่งปัจจุบันพื้นที่มีมากและมีการขยายตัวอีก กรมประมงก็ไม่ว่าจะอย่างไร พื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่น้ำกร่อย ปัจจุบันเกษตรกรบอกว่ายังกร่อยอยู่ ถ้าห้ามเลยเราจะเอาอะไรไปทดแทนที่เขาทำอาชีพคล้ายเดิม หรือมีบางรายมีรายได้เกือบเท่าเดิม กรมประมงเคยของบประมาณปรับเปลี่ยนอาชีพ ชื้อพันธุ์สัตว์น้ำจืดแจกประมาณ 29 ล้านบาท เกษตรกร 1,850 ราย เสนอความต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพ พอเวลาแจกจริงรับพันธุ์สัตว์น้ำไปเพียง 440 ราย อีก 1,410 ราย ไม่มารับ จะขอเลี้ยงกุ้งอย่างเดิม ซึ่งกรมประมงก็คงรู้ว่าเป็นอะไรที่ยาก

การขุดลอกคลองย่อยสาขาต่างๆ ตามโครงการเพื่อให้น้ำไหลผ่านได้สะดวก มีการขุดลอกคลองเอาดินท้องร่องตั้งไว้บนตลิ่งเป็นคันคู ซึ่งจะต้องขุดทำลายป่าจากทั้งสองฝั่งคลอง ผลที่เกิดขึ้นในลำคลองหลายสาย เช่น คลองบางโค ต.ท่าพญา-ปากแพรก-บ้านเพิง ขุดขึ้นใน พ.ศ. 2545 ออกคลองท่าพญา (ต.บ้านเพิง) ออกทะเลที่ชลประทานท่าพญา ออกสู่ม่าน้ำปากพหนัง หมู่ที่ 9 ตำบลปากแพรก คลองปลาตีนเชื่อมกับคลองบางโค บรรจบกับท่าพญา เป็นเส้นทางออกวัดท่านเมือง (วัดท่าพญานอก) คลองเกาะทัง ต.ท่าพญา ซึ่งขุดโดยกรมชลประทาน คลองลุงหิน ได้ขุดลอกไปยังคลองปลาตีน หมู่ที่ 6 ต.ท่าพญา ลำคลองเกือบทุกสายออกสู่คลองท่าพญา ซึ่งเป็นเส้นทางน้ำในอดีต และเรือได้หยุดวิ่งเมื่อเกิดประตุน้ำปากบางท่าพญา การขุดลอกคลองโดยชลประทาน ทำให้ป่าจากถูกทำลาย สัตว์น้ำต่างๆ ไม่มีที่เพาะผักและอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับต้นจากก็ถูกกระทบกระเทือนไปด้วย อีกทั้งการขุดเอาดินมาทำคันคลองนั้นเมื่อฝนตกก็จะถูกน้ำฝนชะล้างพังทลาย สภาพธรรมชาติและทรัพยากรของท้องถิ่น แต่เพราะการขุดลอกคลองต่างๆ มีการทำลายป่าจากและผลผลิตของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นป่าไผ่ สวนผลไม้ สวนมะพร้าว เป็นต้น

ภาพหลังการเกิดขึ้นของโครงการลุ่มน้ำปากพหนัง ได้มีการปิดกั้นการไหลของแม่น้ำปากพหนัง ได้มีการก่อสร้างประตุน้ำและขุดคลองประตุน้ำหน้าโกฏี เพื่อให้น้ำเค็มไหลเข้ามา น้ำในคลองในพื้นที่แถบนั้นกลายเป็นน้ำเค็ม เพราะมีการปิดกั้นน้ำจืดและให้น้ำทะเลได้ไหลเวียนเข้ามาแทนที่ โดยน้ำเค็มได้ไหลเข้ามาทางประตุน้ำหน้าโกฏี

สำหรับชาวบ้านในพื้นที่ท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรก ซึ่งกล่าวได้ว่า โครงสร้างรอบตัวกำลังเปลี่ยนแปลงหรืออาจจะเรียกว่า วิกฤตสำหรับชาวบ้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ที่การเลี้ยงกุ้งกำลังประสบปัญหาในเรื่องราคา ในขณะที่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นหรือทางด้านสิ่งแวดล้อมกำลังเปลี่ยนแปลงไป (อาจารย์เชย แพบทับ) ได้กล่าวไว้ในปี พ.ศ.2539-3540 เป็นช่วงที่ราคากุ้งค่อนข้างดี (กุ้งกุลาดำในโซนน้ำเค็ม)

กุ้ง 100 ตัวกิโลกรัม ราคาประมาณ 200 บาท

กุ้ง 70 ตัวกิโลกรัม ราคาประมาณ 250 บาท

กุ้ง 30 ตัวกิโลกรัม ราคาประมาณ 380 บาท

ในปี 2546

กุ้ง 100 ตัวกิโลกรัม ราคาไม่เกิน 60 บาท

กุ้ง 55 ตัวกิโลกรัม ราคาไม่เกิน 170 บาท.

ในขณะที่ราคาอาหารกุ้งปรับราคาสูงขึ้นและค่าน้ำมันก็ปรับตัวสูงขึ้นเช่นกัน เดิมราคาอาหาร กระสอบละ 500-600 บาท ในช่วงนี้ราคาอาหารกุ้งราคาประมาณกระสอบละ 800 บาท โดยคิดค่าใช้จ่ายตั้งแต่ปล่อยกุ้งจนจับกุ้งจะเสียค่าใช้จ่ายประมาณกิโลกรัมละ 100 บาท (ไพริบ คักดีเกิด)

สถานการณ์การเลี้ยงกุ้ง ปี 2544 มีการนำกุ้งมาจากต่างประเทศ เป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น 3.6 พันล้านบาท นอกจากนั้นบริษัทแปรรูปอาหารเพื่อส่งออกเหล่านี้ ยังทำเรื่องขอเงินชดเชยการส่งออก เนื่องจากที่ผ่านมารัฐบาลสนับสนุนให้มีการเลี้ยงกุ้งและส่งออกกุ้งกุลาดำที่เพาะเลี้ยงในประเทศไทย โดยชดเชยอัตราภาษีอากรให้แก่ผู้ส่งออกถึงร้อยละ 2 ด้วยเหตุนี้กลุ่มเกษตรกรภายใต้การนำของสมาคมผู้เลี้ยงกุ้งทะเลไทย สมาคมผู้เลี้ยงกุ้ง ผู้ผลิตและผู้ส่งออกกุ้งกุลาดำ และสมาคมผู้เลี้ยงกุ้งในพื้นที่น้ำจืด ได้เรียกร้องให้รัฐบาลทบทวน ให้มีการจัดเก็บภาษีการนำเข้ากุ้งจากต่างประเทศ เพื่อให้สามารถควบคุมและตรวจสอบปริมาณการนำเข้ากุ้งจากต่างประเทศ (วารสาร คัมภีร์เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ, กันยายน 2544)

สถานการณ์ในปัจจุบัน ราคากุ้งได้ประสบกับความตกต่ำอย่างมาก ตลาดกุ้งเป็นตลาด เพื่อการส่งออกเป็นหลัก พึ่งพิงกับตลาดภายนอกประเทศเป็นสำคัญ ทำให้การควบคุมราคา ไม่สามารถกระทำได้ ตั้งแต่ พ.ศ.2543-ปัจจุบัน บริษัทส่งออกอาหารแปรรูปได้นำเข้ากุ้งจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เพื่อทำการแปรรูป เนื่องจากผู้ประกอบการสามารถนำเข้ากุ้งจากต่างประเทศได้อย่างเสรี ไม่ต้องเสียภาษีนำเข้า ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้ากุ้งจากต่างประเทศ ทั้งอินเดีย พม่า เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ทำให้กุ้งล้นตลาด ทำให้กุ้งไทยตกต่ำลงไปอีก ทั้งยังพบว่ากุ้งไทยต้องระมัดระวังเรื่องสารตกค้างหรือสารปนเปื้อน กุ้งไทยกำลังประสบปัญหากับตลาดในสหรัฐอเมริกา ที่ผู้ผลิตกุ้งในสหรัฐอเมริกากล่าวหาว่า ประเทศไทยทุ่มตลาดสินค้ากุ้ง ทำให้ราคากุ้งที่นำเข้ามาจำหน่ายถูกกว่าตลาดในสหรัฐอเมริกา

350 % ในอนาคต อาจจะถูกจัดเก็บภาษีเพิ่มขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มต้นทุนของการส่งออกกุ้ง ทำให้การแข่งขันทางตลาดกุ้งในประเทศไทยลำบากมากยิ่งขึ้น (ขจรจบ กุสุมาวสี)

ในกรณีที่ราคากุ้งตกต่ำ และตลาดส่งออกกุ้งมีการแข่งขันกันสูงขึ้น ในอีกด้านหนึ่งต้นทุนการผลิตของผู้เลี้ยงกุ้งยังคงสูงขึ้น ทั้งค่าอาหาร ค่ายา ค่าน้ำมัน ทำให้ผลตอบแทนที่เคยงดงามในอดีตจากหายไป เหลือเพียงแต่ความผันและความหวังอันริบหรี่ที่จะเห็นราคากุ้งฟื้นคืนมาดังเดิม การเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรก ลดลงเป็นอย่างมาก จากเจ้าของบ่อกุ้งที่มีบ่อกุ้ง 5-6 บ่อ ก็จะเลี้ยงประมาณ 1-2 บ่อเท่านั้น และเลี้ยงกุ้งไม่หนาแน่นเหมือนก่อน เพื่อลดต้นทุนและลดความเสี่ยงจากการเลี้ยงกุ้ง (ลุงเอียด แก้วจีน)

การเลี้ยงกุ้งเป็นการลงทุนที่สูงกว่าการทำนาในอดีตมาก การทำนาข้าวใช้ทุนประมาณ 2 หมื่นบาท (ซึ่งถือว่ามากแล้ว) แต่ในกรณีที่การเลี้ยงกุ้งใช้ทุนประมาณ 6-7 แสนบาท การลงทุนมากก็จะได้รับค่าตอบแทนและความเสี่ยงมากเช่นกัน (ครูเจริญ) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การเลี้ยงกุ้งเป็นการลงทุนที่เสี่ยงไม่ต่างจากการเล่นโป ถ้าได้ก็คือได้ ถ้าเสียก็คือเสีย ในปัจจุบันคาดว่า ผู้เลี้ยงกุ้งประสบกับการเป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ ไม่ต่ำกว่า 90 เปอร์เซ็นต์

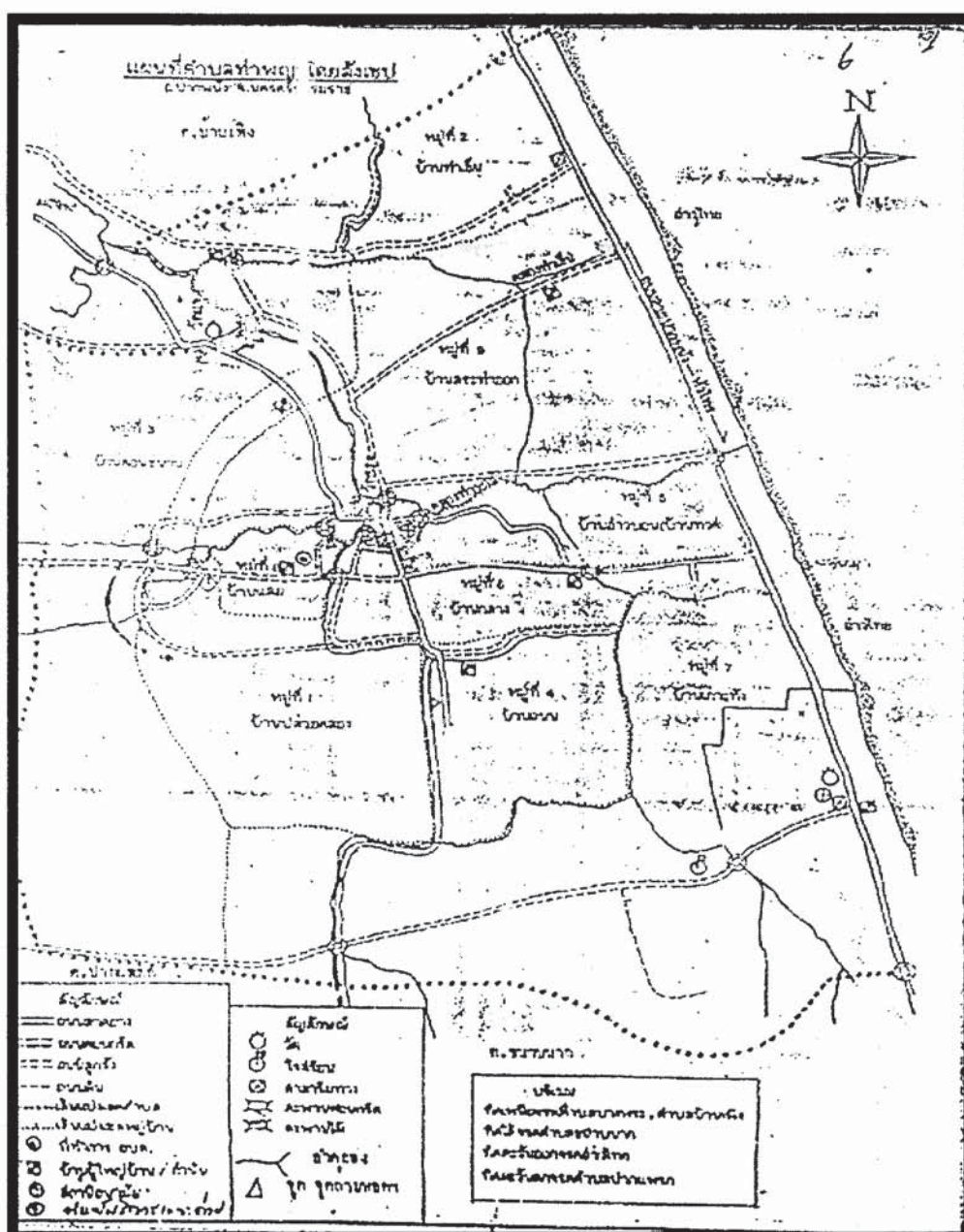
นอกจากสถานการณ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น “การปิดประตูระบายน้ำ” ทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญต่ออาชีพนากุ้งคือน้ำขาดการไหลเวียนไม่สามารถดึงน้ำจากคลองมาเลี้ยงกุ้งให้มีคุณภาพได้ (การเลี้ยงกุ้งชาวในน้ำจืด) ทั้งในพื้นที่นี้บางส่วนได้ถูกประกาศเป็นเขตน้ำจืด รัฐห้ามไม่ให้มีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ทำให้เกิดปัญหาจากการไม่สามารถสร้างมูลค่าจากพื้นที่ได้ เนื่องจากมีการปรับพื้นที่ที่เคยขุดเป็นบ่อกุ้งขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวนากุ้งส่วนหนึ่งต้องทิ้งพื้นที่ให้กร้างไว้ แม้ว่าจะมีบางส่วนยังต้องแบ่งเลี้ยงกุ้งก็ตาม แต่ในอนาคตเมื่อโครงการแล้วเสร็จ (2547) ผู้ที่ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งทั้งในเขตน้ำจืดจะต้องเลิกเลี้ยงทั้งหมดตามนโยบายของรัฐ นอกจากนี้กลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งในเขตน้ำจืดและเขตน่าน้ำ ในพื้นที่ท่าพญา (น้ำเค็มบางส่วน) ในเขต ต.บ้านเพิงและ ต.ปากแพรก (เขตน้ำจืด) ยังประสบปัญหาการขาดทุน เพราะสภาพน้ำเน่าเสีย ทำให้ต้นทุนในการเลี้ยงกุ้งสูงขึ้น กล่าวคือ การที่น้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสีย ไม่สามารถระบายสิ่งสกปรกออกไปสู่ทะเลได้ดังเช่นที่ผ่านมา ทำให้โอกาสการเกิดโรคในกุ้งเพิ่มมากขึ้น เกษตรจำเป็นต้องใช้ยาและสารเคมีเพิ่มขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งดังกล่าว ยังส่งผลต่อชาวบ้านที่มีอาชีพต่อเนื่องจากการเลี้ยงกุ้ง เช่น กลุ่มช่างซ่อมอุปกรณ์เลี้ยงกุ้ง กลุ่มจำหน่ายยา/อาหารกุ้ง กลุ่มผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้ง กลุ่มแรงงานจับกุ้ง และธุรกิจที่ต่อเนื่องต้องว่างงานหรือมีรายได้ลดลง ทำให้เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของการอพยพออกนอกพื้นที่ เพื่อหางานทำอย่างมากขึ้น

การเลี้ยงกุ้งกุลาดำของชาวบ้านแถบนี้ ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ทำให้น้ำเค็มกระจายไปในพื้นที่และเกิดผลกระทบต่อการทำนาที่ลดลง ทำให้รัฐต้องเข้ามาควบคุมการจัดการในการทำนาของชาวบ้าน โดยการกำหนดเขตพื้นที่น้ำจืด-น้ำเค็ม เพื่อแบ่งแยกพื้นที่ในการประกอบอาชีพของชาวบ้านให้ชัดเจนขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหา ค่ากล่าวในกรณีที่ชาวบ้านกลับเห็นว่า การเลี้ยงกุ้งของชาวบ้านนั้นได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ เกินความรู้ของรัฐ กล่าวคือในอดีตมีการเลี้ยงกุ้งในระบบน้ำกร่อย และพัฒนามาสู่การเลี้ยงแบบใช้ความเค็มต่ำ ซึ่งลดการเกิดโรคและให้ผลผลิตดีกว่าเดิม อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยลงอีกด้วย

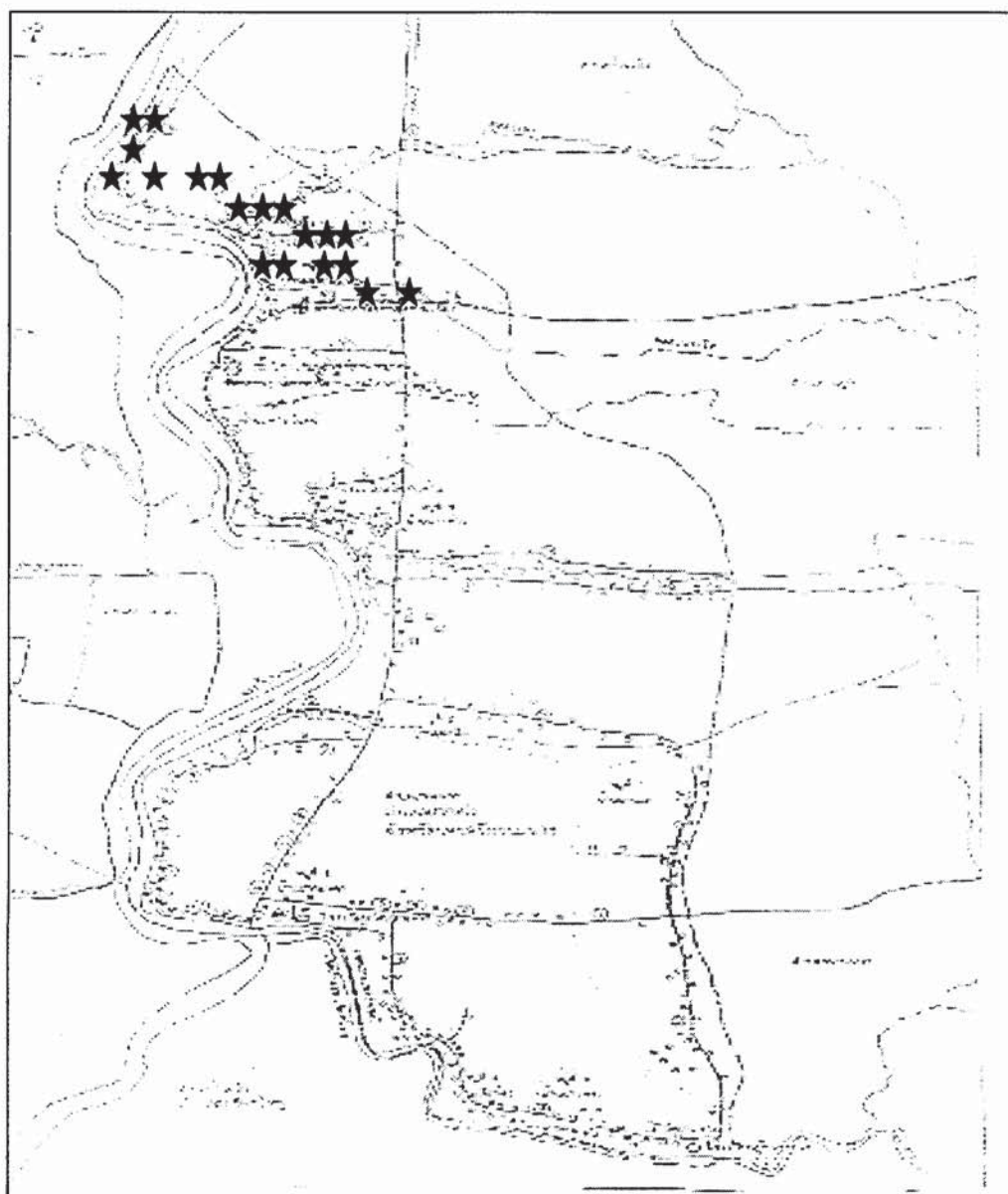
“ผู้เลี้ยงกุ้งเดี๋ยวนี้ไม่ต้องการน้ำเค็มแล้ว เขาเอาเพียงแต่ให้ลูกกุ้งติดสักรด 2 รด เท่านั้น เลี้ยงได้ดีกว่า การที่บอกว่าน้ำเค็มทำให้มันเสียหายมันไม่ใช่แล้ว ลองคิดว่า 1 ไร่ ใช้น้ำเค็มไม่เกิน 5 รด ดีให้สูง รดหนึ่ง 800 ลิตร เท่ากับ 4,000 ลิตรต่อ 1 ไร่ ที่เหลือเป็นน้ำจืด บ่อความสูง 21 เมตร ไร่หนึ่งใช้ 1,600 ลูกบาศก์เมตร ลูกบาศก์เมตรละ 100 ลิตร พื้นที่ 1 ไร่ จึงใช้น้ำทั้งหมดประมาณ 160,000 ลิตร ใช้น้ำเค็มแค่ 4,000 ลิตร เมื่อผสมกันน้ำเค็มก็ไม่ขึ้นเท่าที่วัดๆ กันที่เราใส่ 4-5 รด พอลูกกุ้งติดเท่านั้นน้ำเค็มเท่ากับ 2 (PPT) ไม่ใช่เสียหอะไร (นารุ่ง)

การเข้าสู่ท่ากึ่งของตำบลบ้านเพ็ง ท่าพญา และปากแพรกในยุคแรก ๆ

พ.ศ. 2530

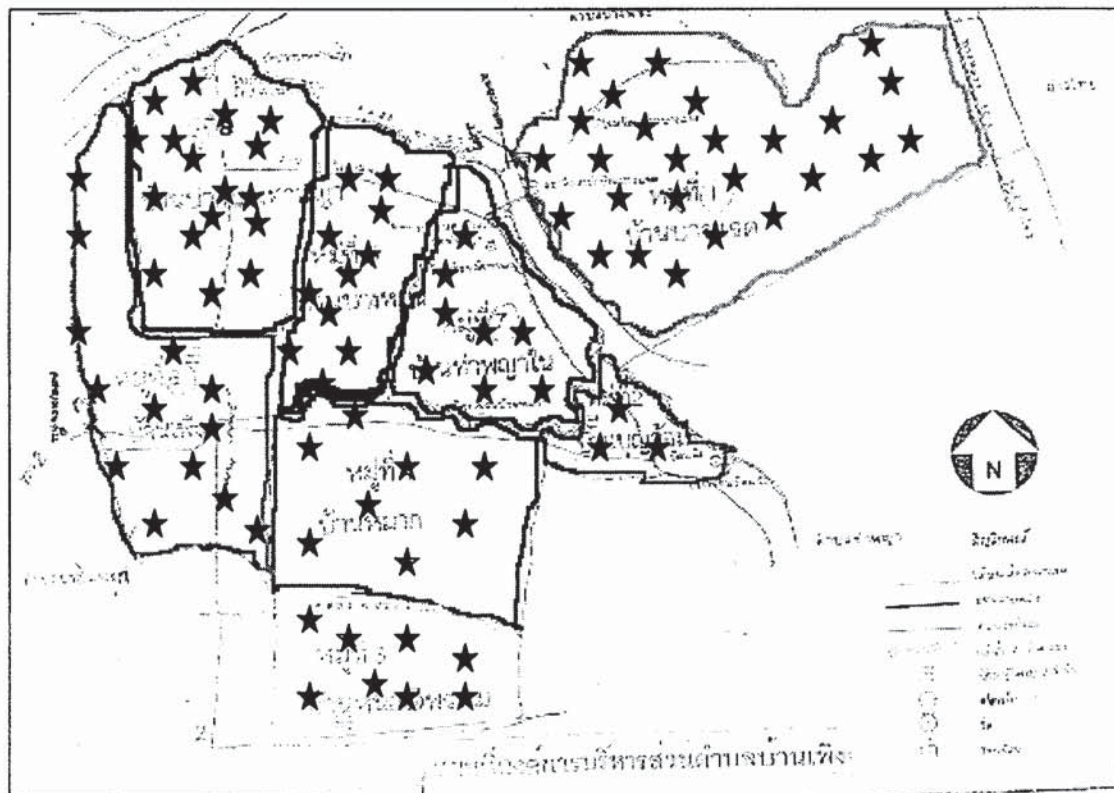

ภาพที่ 2-5 พ.ศ. 2532 การเข้ามาของท่ากึ่งในยุคแรกของตำบลท่าพญา

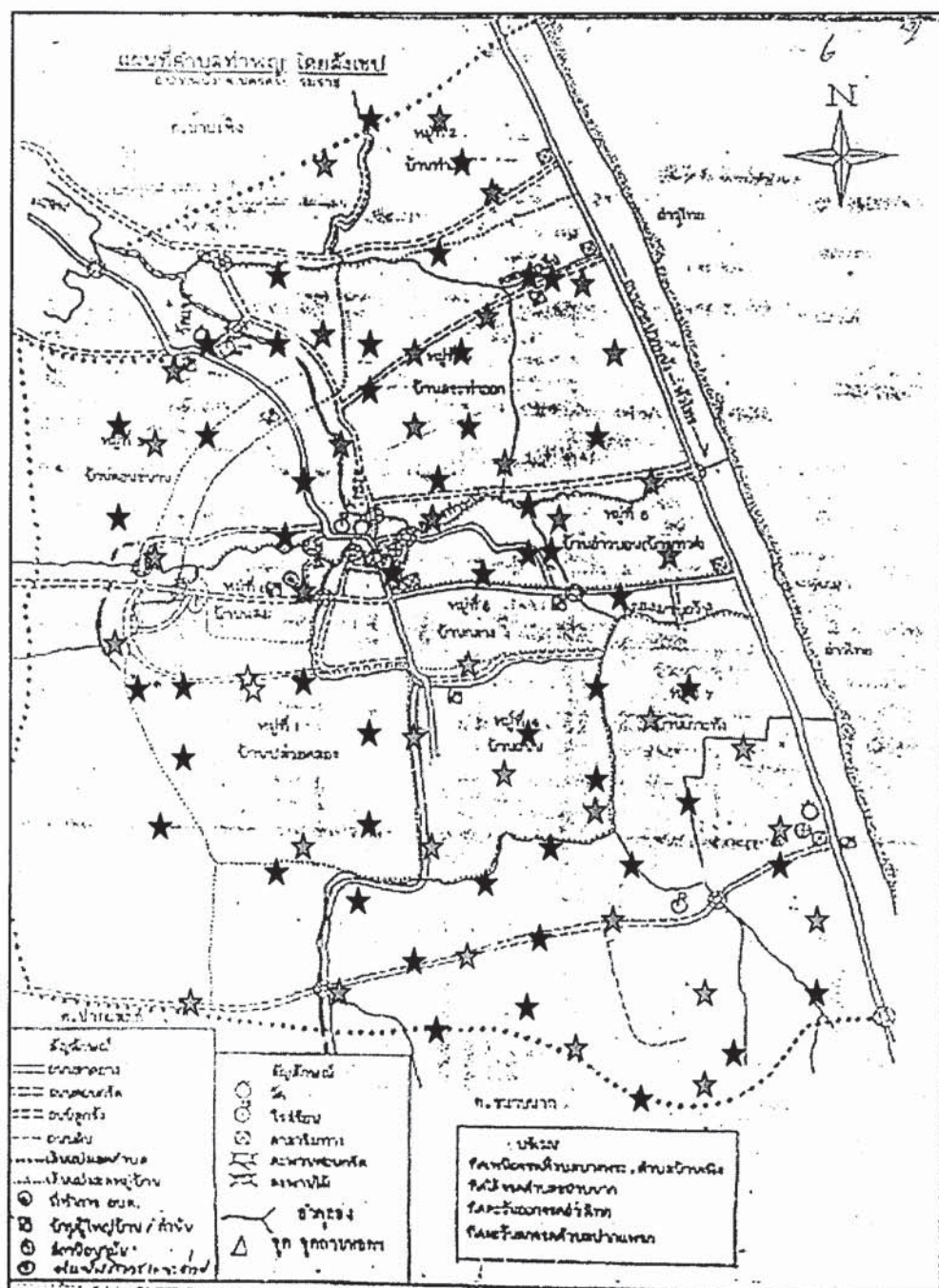
★ พื้นที่นาทุ่ง

ภาพที่ 2-6 นาทุ่งยุคแรกเริ่ม ตำบลปากแพรก ตั้งแต่ปี 2532 เริ่มต้นประมาณ 20% ของพื้นที่ทั้งหมด หมู่ที่ 7,9 เริ่มด้วย
ทุ่งกุลาดำ

★ พื้นที่นาทุ่ง

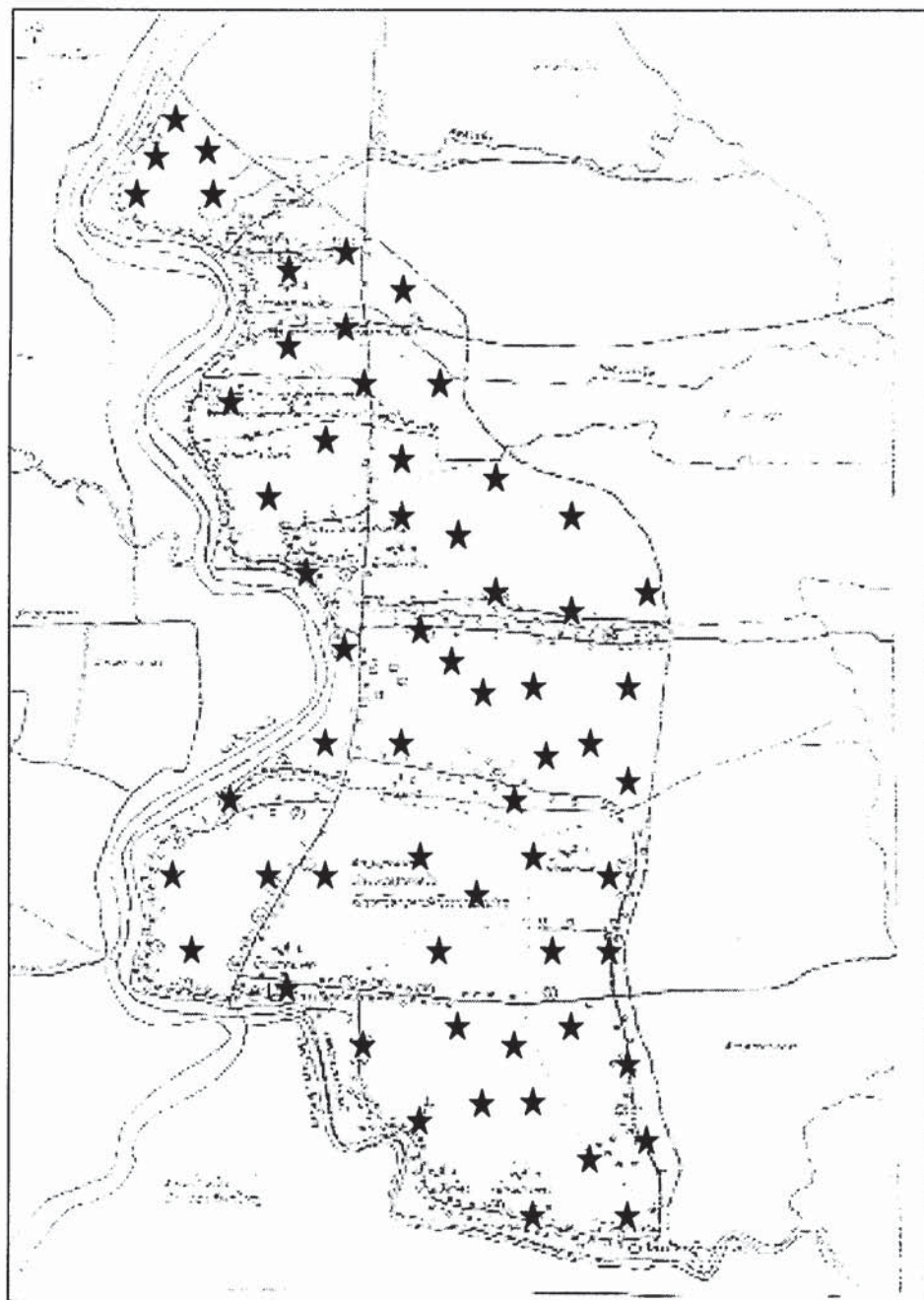
ภาพที่ 2-8 ยุคแรกของนาทุ่งของ พ.ศ.2532 หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 8 ส่วนหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 5 อยู่ในอันดับที่ 2 ในหมู่ที่ 3, 4 และหมู่ที่ 7 ในอันดับ 3 ส่วนพื้นที่ที่เลี้ยงกุ้งน้อยที่สุดคือ หมู่ที่ 2 ของตำบลบ้านเพิง

☆ พื้นที่ทำนาถุ้ง
☆ พื้นที่ทำนาข้าว

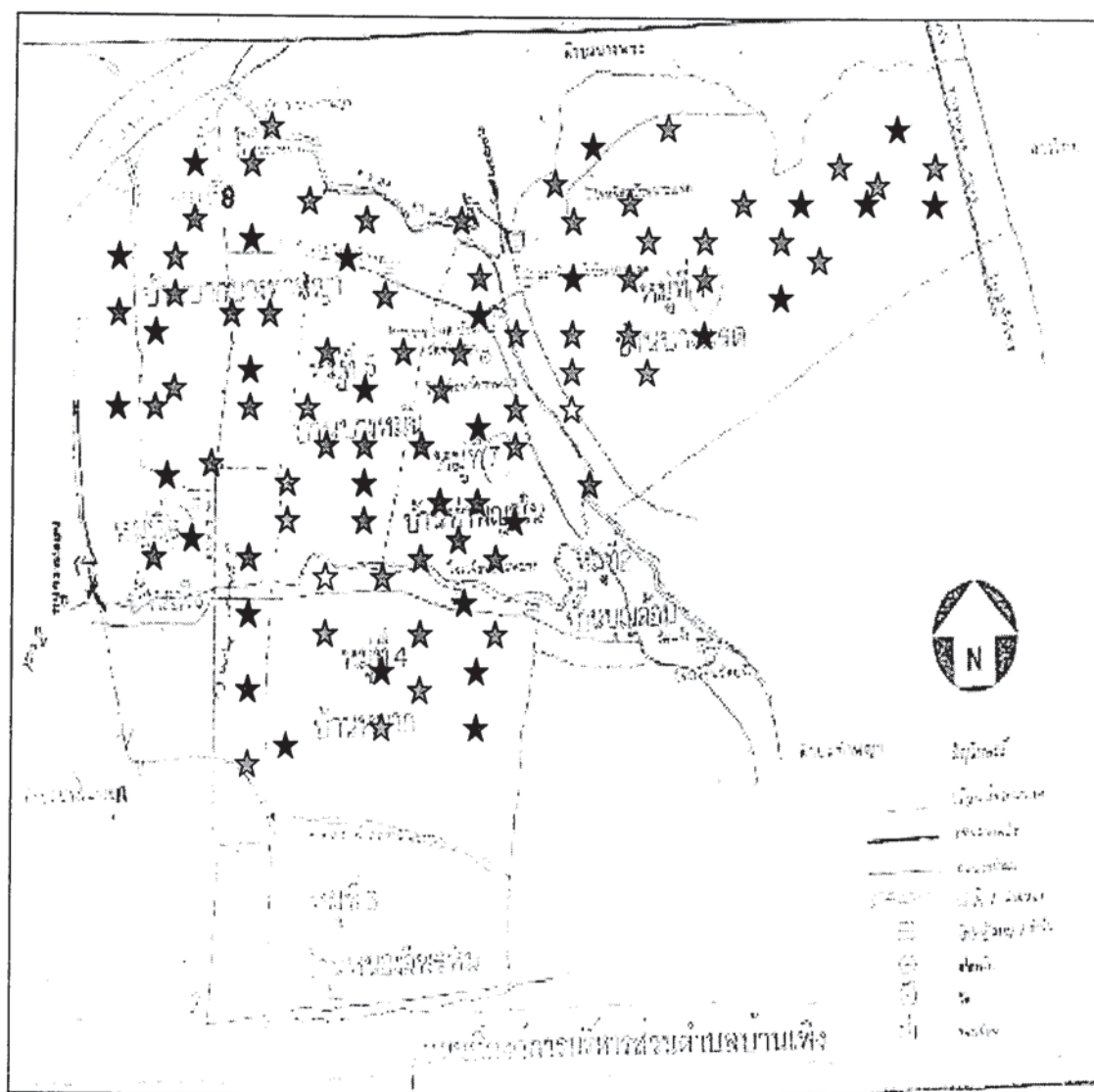
ภาพที่ 2-9 ขยายตัวเต็มที่ทุกพื้นที่ทั้งตำบลท่าพญา พ.ศ. 2536-2540โดยการมีอัตราส่วนระหว่าง นางกับนาข้าว

50/50%

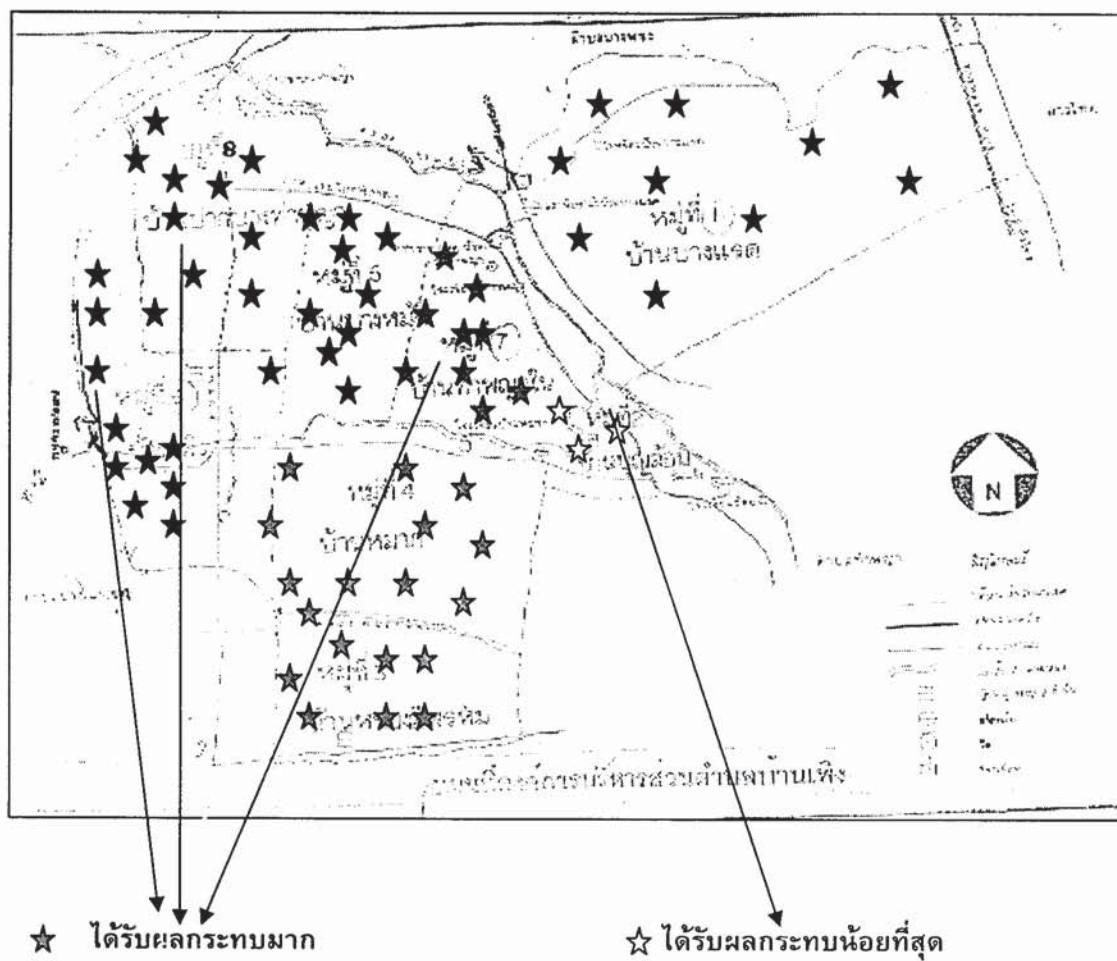
★ พื้นที่นาทุ่ง

ภาพที่ 2-10 ยุครุ่งเรืองสุด ๆ พ.ศ. 2537-2540 ขยายตัวไปทุกหมู่บ้าน ประมาณ 30-40% ของพื้นที่ทั้งหมดของตำบลปากแพรก

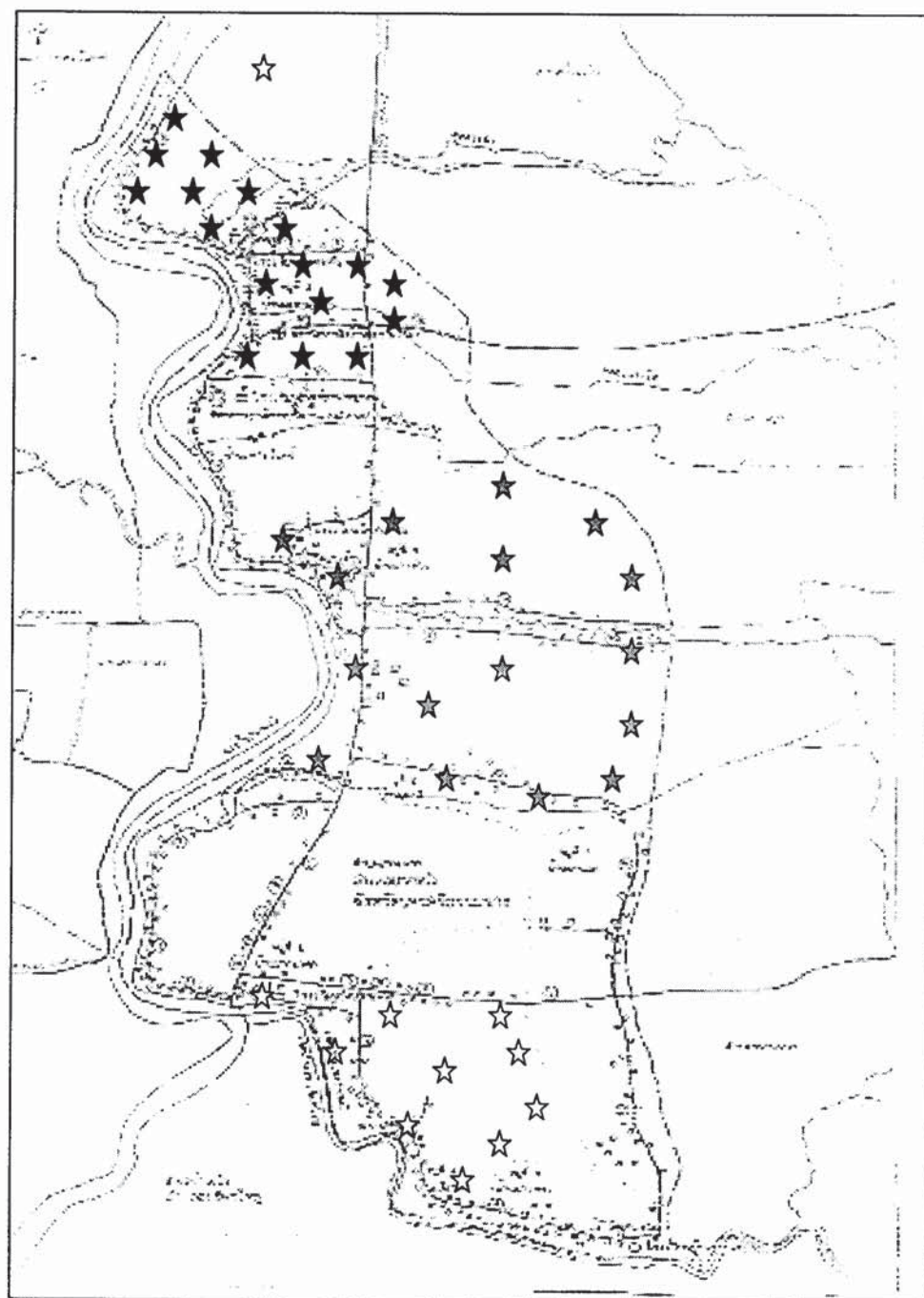

- ★ นากุ้ง
- ☆ นาข้าว

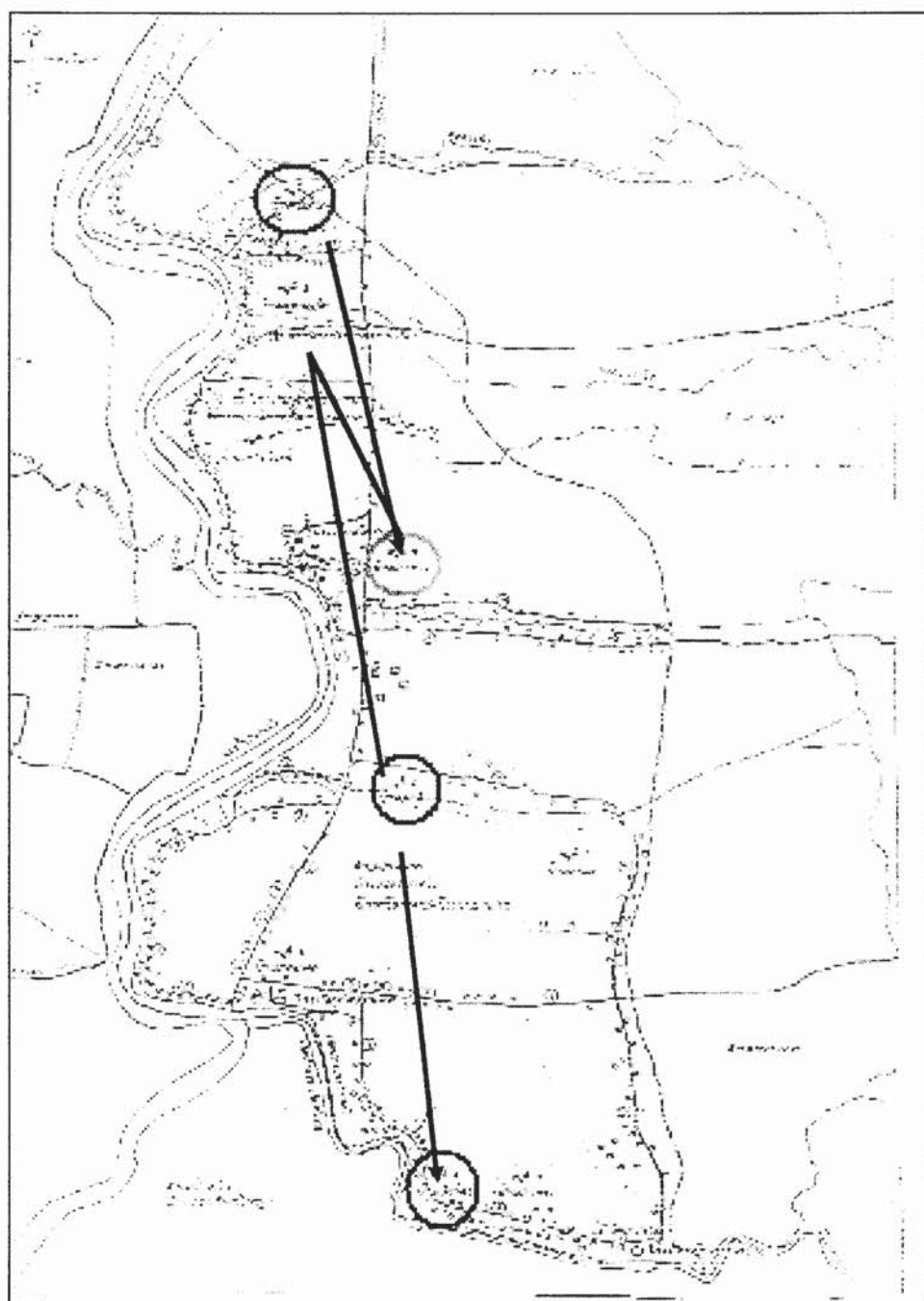
ภาพที่ 1-11 2536 – 2540 ขยายเต็มพื้นที่ตำบลบ้านเพิง อัตราส่วนนาข้าว 60% นากุ้ง 40%

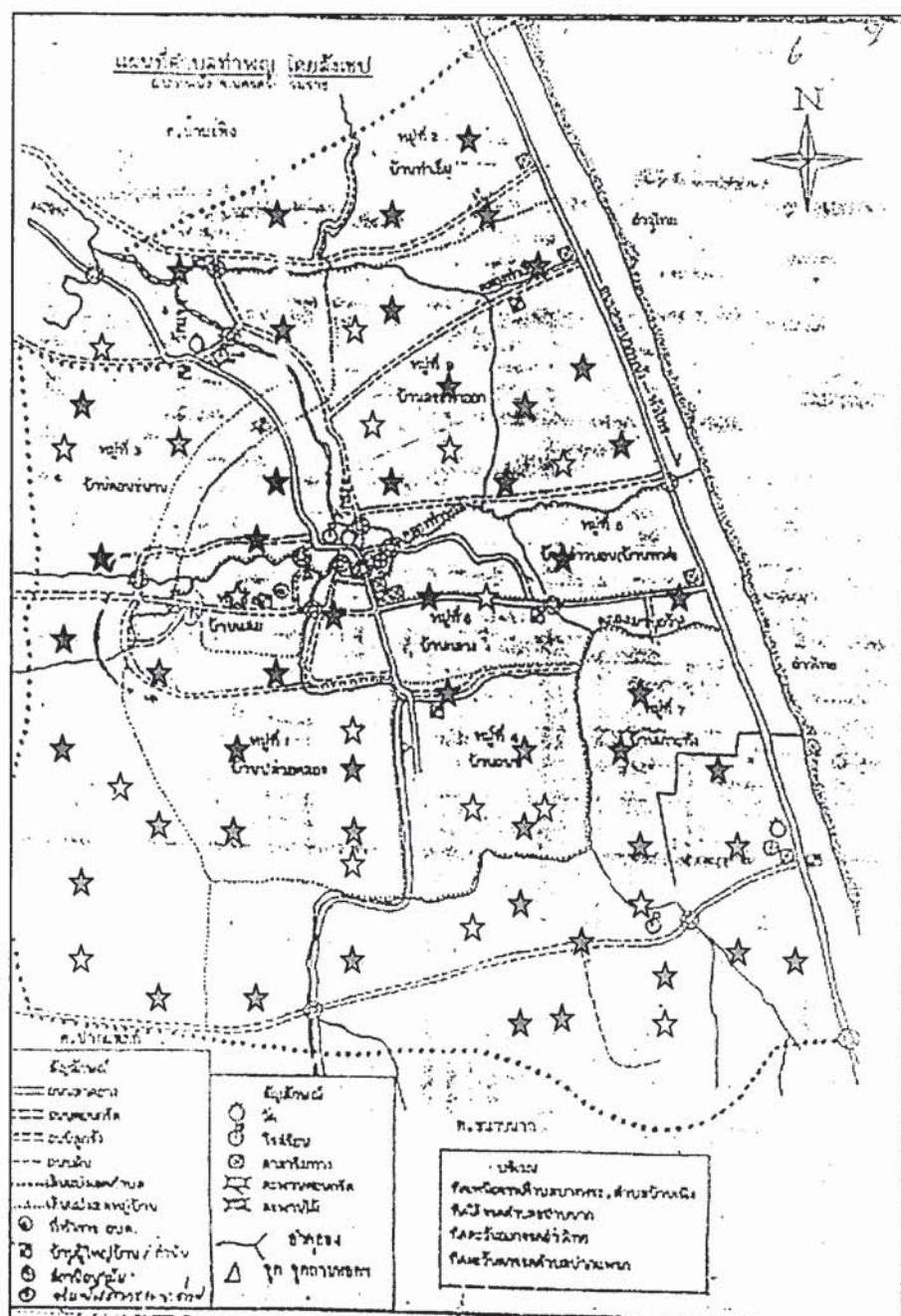
ภาพที่ 2-12 2539-2542 นาทุ่งเริ่มทรุด พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโรคระบาด, ราคาคา, น้ำเน่าเสีย, การก่อตั้งประตูระบายน้ำ

ภาพที่ 2-13 พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบสุดๆ ได้แก่ หมู่ 7,9,8,6 และ หมู่ที่ 4 ตำบลปากแพรกตามลำดับ หลัง พ.ศ. 2541

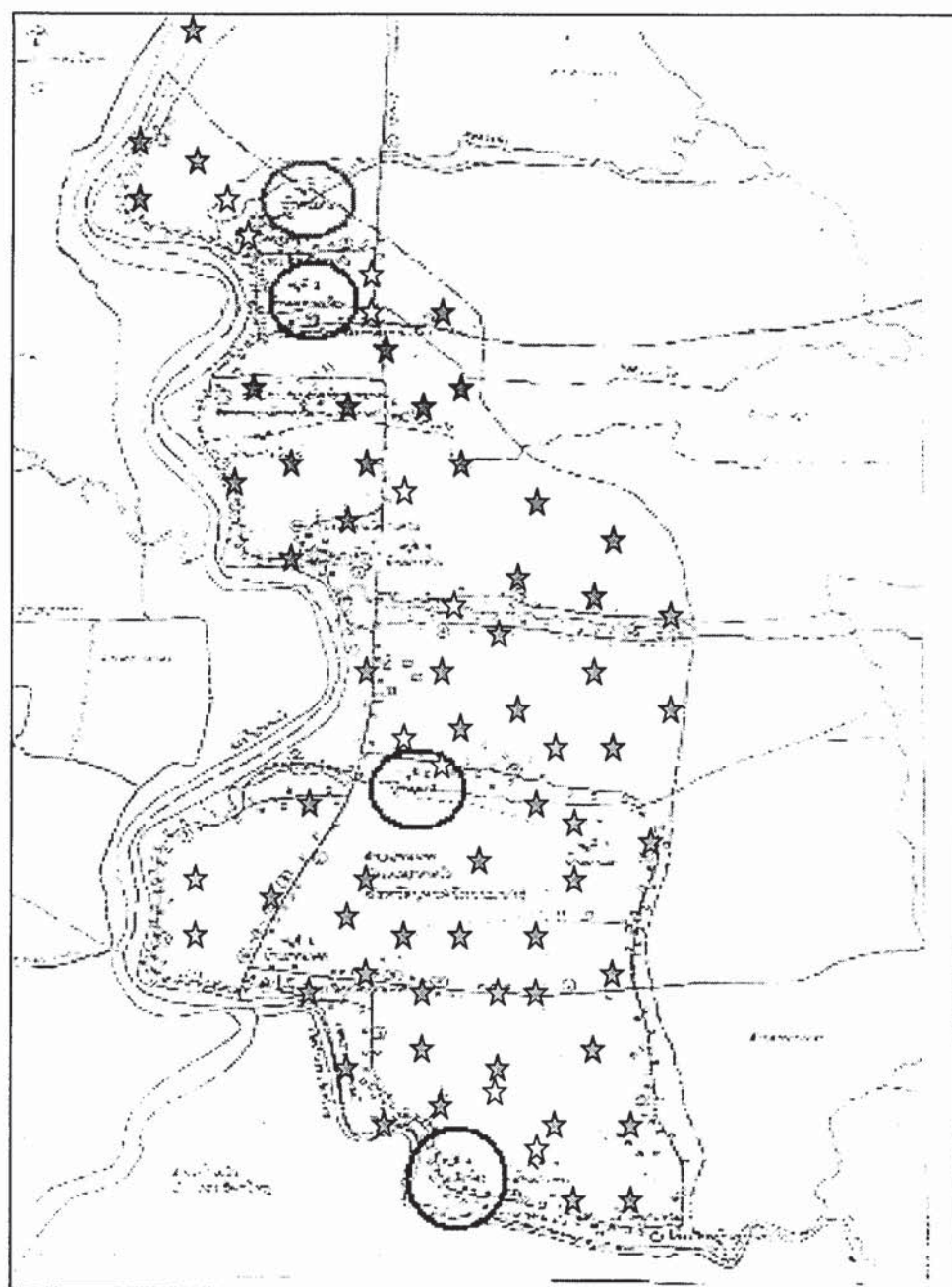

ภาพที่ 2-14 2545 เริ่มรู้จักกุ้งขาวพันธุ์ไวนาไมล์ เข้าในหมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 7 หลังจากนั้นขยายสู่ หมู่ 4,6 และ หมู่ที่ 8
กระจายไปทั่วทั้งตำบลปากแพรก

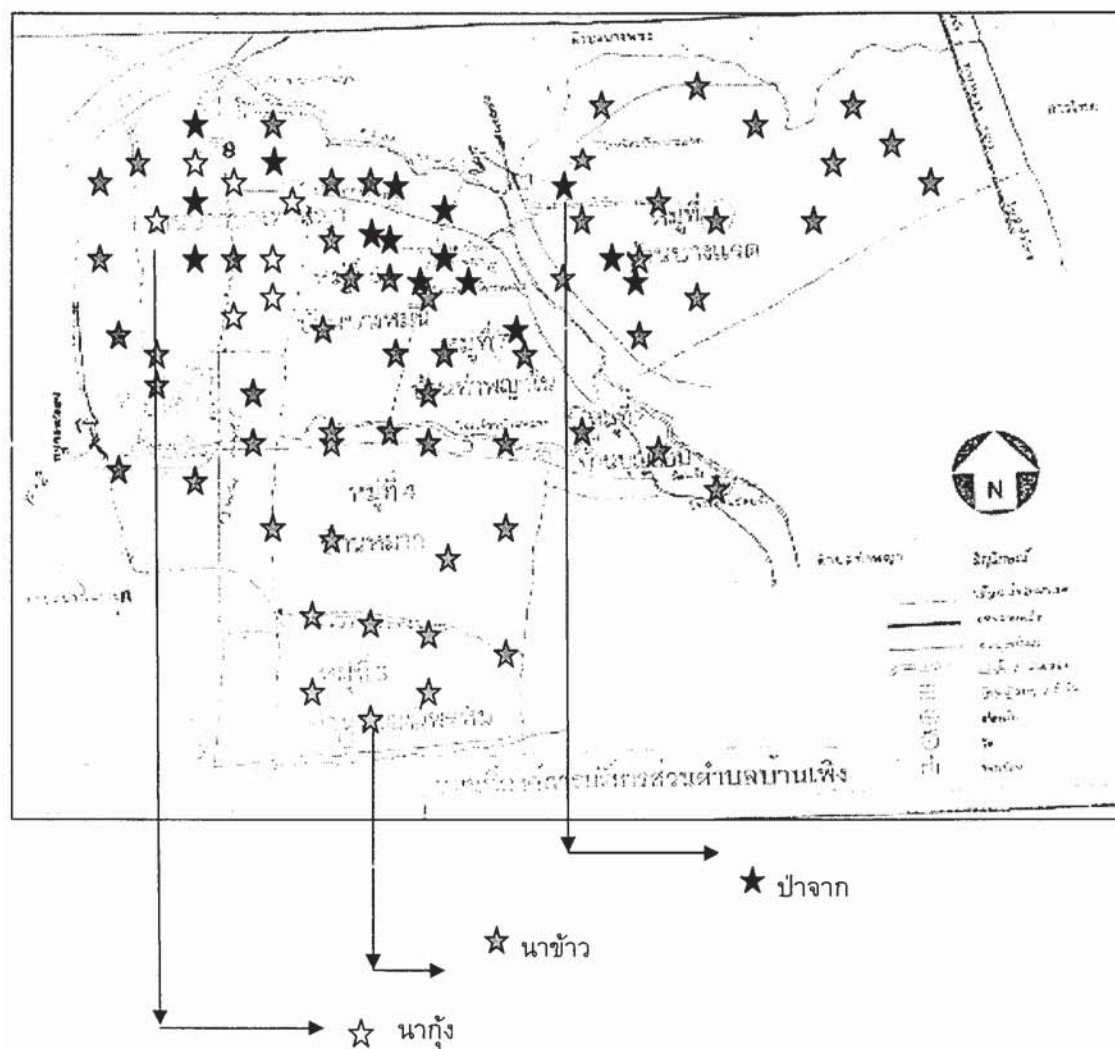
- ☆ พื้นที่นาทุ่ง
☆ พื้นที่นาข้าว

ภาพที่ 2-16 ตำบลท่าพญา พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน นาข้าว 80% นาทุ่งกุลาดำ 20%

- ☆ พื้นที่นาทุ่ง
☆ พื้นที่นาข้าว

ภาพที่ 2-17 ณ ปัจจุบัน 2548-2549 มีการเลี้ยงกุ้งขาวไม่เกิน 5% ของพื้นที่ในหมู่ 4,6,7,8 และ หมู่ที่ 9 ตำบลปากแพรก

ภาพที่ 2-18 พื้นที่นาทุ่งตำบลบ้านเพิง ในปัจจุบัน หมู่ที่ 8 นาข้าวในปัจจุบัน โดดเด่น กระจายทุกพื้นที่ป่าจาก หมู่ 5,8,7,1

ชาวบ้านริมคลองกับ: การจัดการทรัพยากรภายใต้โครงการพระราชดำริ

การจัดการทรัพยากรของคนลุ่มน้ำปากพนัง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันคือ การจัดการวิถีชีวิตและระบบการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากร และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เป็นการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติของน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ซึ่งมีน้ำถึง 4 ลักษณะ คือ น้ำเค็มน้ำกร่อย น้ำจืด และน้ำเปรี้ยว กล่าวคือ การประกอบอาชีพที่สัมพันธ์กับฐานทรัพยากรที่ดำรงอยู่ พื้นที่ๆใช้ในการศึกษาได้แก่ ต.ท่าพญา ต.บ้านเพ็ง และ ต.ปากแพรก ซึ่งเป็นเขตน้ำกร่อยริมคลองและในส่วนของเขตพื้นที่ราบน้ำจืด

อาชีพน้ำกร่อยริมคลองจะมีการทำอาชีพทำน้ำตาล มีการทำประมงพื้นบ้านในแม่น้ำ ลำคลอง เช่น ปลากระบอก ปูดำ กุ้งแม่น้ำ ในส่วนของพื้นที่ราบน้ำจืดก็จะมีการทำนา คนลุ่มน้ำในอดีตจะทำนาปีละครั้งเรียกว่า “ข้าวนาหยาม” หรือข้าวนาปี พันธุ์ยาโค ซึ่งคุณลักษณะใช้น้ำน้อย , หุงขึ้นหม้อกินแล้วवलฟัน (กินได้แรงฟัน) รสชาติหอม เม็ดสั้นๆ อายุสั้น ปลูกในน้ำกร่อย ข้าวยาโค เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ข้าวน้ำ” “ข้าวดิน” (สรุป การประชุมกลุ่มย่อย 3 กุมภาพันธ์ 2549) พันธุ์ข้าวในสภาพน้ำกร่อย ได้แก่ ข้าวเล็บนก ข้าวยาโค ข้าวศรีรัก เป็นต้น ทั้งนี้เพราะชาวนาจะทำนาในช่วงใกล้สูกคือประมาณเดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน ซึ่งไม่จำเป็นที่ข้าวต้องใช้น้ำแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังมีไร่นาสวนผสม ที่มีการขุดคูในรูปแบบที่ต้องเก็บกับไว้ในหน้าแล้ง และในแม่น้ำ ลำคลองที่มีอยู่มากมายหลายสายนั้น น้ำเริ่มเค็มหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำฉิ่ง ” หมายถึง สภาพน้ำที่เกิดจากการผสมระหว่างน้ำจืดกับน้ำเค็มที่เริ่มกลายเป็นน้ำกร่อย ชาวบ้านจะหา กุ้ง หอย ปู ปลาได้เป็นจำนวนมาก เพราะในช่วงที่เป็นน้ำกร่อย สัตว์น้ำเค็มหลายชนิด เช่น กุ้งแม่น้ำ ปลาทะเล และสัตว์น้ำอื่นๆ จะขึ้นมาตามความเค็มของน้ำจนเกือบถึงชะวอด ส่วนปลาน้ำจืดหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ปลาเมาน้ำ (ลอยหัว) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่ชาวบ้านสามารถจับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมาก

รัฐบาลมองว่าปัญหาหลักของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังคือ เรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำ อันสืบเนื่องมาจากปรากฏการณ์ที่น้ำในแม่น้ำปากพนัง เป็นน้ำเค็มปีละ 9 เดือน เป็นน้ำจืดแค่ 3 เดือน และบางช่วงเวลาน้ำเค็มยังรุกพื้นที่น้ำจืดตามแม่น้ำปากพนัง ฉะนั้นการจัดการทรัพยากรน้ำคือ การแยกน้ำเค็มออกจากน้ำจืด โดยวิธีการสร้างประตูระบายน้ำ กันแม่น้ำปากพนัง เพื่อให้ น้ำในแม่น้ำปากพนังกลายเป็นน้ำจืดเพียงอย่างเดียว โดยประตูระบายน้ำที่สร้างขึ้นนี้ใช้ชื่อว่า “ประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์” ซึ่งมีความหมายว่า “ประตูน้ำที่ประสบความสำเร็จในการแยกน้ำ (สุเมธ กลมเกลี้ยง 2544 หน้า 100.) ซึ่งรัฐบาลคิดว่าการจัดการน้ำโดยวิธีการแยกน้ำ สามารถจัดการกับปัญหาเรื่องทรัพยากรน้ำให้หมดไป และสามารถให้ลุ่มน้ำปากพนัง พื้นดินความอุดมสมบูรณ์มาได้อย่างเช่นในอดีต

แผนพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ไม่ได้เป็นแผนงานการพัฒนาที่เพิ่งเกิดขึ้น ความพยายามได้เกิดขึ้นมาก่อน พ.ศ. 2530 ซึ่งเกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างจังหวัดนครศรีธรรมราช กองทัพภาคที่ 4 และสภาพนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

น้ำจืด - น้ำเค็ม - น้ำเปรี้ยว ปัญหา 3 รส ที่ชาวลุ่มน้ำปากพนังต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน เป็นสาเหตุทำให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาได้รับความเสียหาย ผลผลิตตกต่ำ ผู้คนส่วนใหญ่ยากจน ปัญหาเหล่านี้ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี และเริ่มงานมาตั้งแต่วันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 ระยะเวลาในการดำเนินการมี 2538 - 2547 งบประมาณในการดำเนินการ 15,852.35 ล้านบาท โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ได้แก่ การก่อสร้างประตูระบายน้ำปากพนัง การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมด้วยการขุดลอกคลองและสร้างประตูระบายน้ำ การแยกพื้นที่น้ำจืดและพื้นที่น้ำเค็มออกจากกัน และการก่อสร้างอ่างหรือฝายทดน้ำ (เอกสารแผ่นพับ การจัดการด้านระบบชลประทานในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โครงการพัฒนาพื้นที่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง สำนักงานพัฒนาแหล่งน้ำ 5 กรมชลประทาน กระทรวงการเกษตรและสหกรณ์)

โครงการลุ่มน้ำปากพนัง จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากน้ำเป็นรากฐานที่สำคัญทางด้านเกษตรกรรม แนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำของกรมชลประทานแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิม และแหล่งใหม่เพื่อทำให้พื้นที่ที่ได้รับ

ประโยชน์จากแหล่งน้ำมีเพิ่มมากขึ้น ด้วยการปรับปรุงโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาปากพนัง คาดว่ามีพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังประมาณ 400,000 ไร่ และการทำให้การเกษตรในฤดูแล้ง ประมาณ 211,200 ไร่ รวมทั้งป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ไหลเข้าคลองต่างๆ ในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เฉพาะพื้นที่ใกล้แม่น้ำปากพนัง และพื้นที่ลุ่มต่ำกว่าชายทะเล

ท่าทีของชาวบ้านกับการพัฒนา

ชาวบ้านส่วนใหญ่มักคาดหวังกับโครงการลุ่มน้ำปากพนังฯ โดยมองว่า โครงการของรัฐจะนำสิ่งดีๆ มาสู่ชีวิตชาวบ้านสักครั้งหนึ่งในชีวิต และมองว่าโครงการนี้ยังต้องดำเนินต่อไปแม้ว่าในความเป็นจริง แล้วภายในบริเวณพื้นที่ โชนน้ำเค็มการดำเนินงานภายใต้โครงการมีเกือบเสร็จสมบูรณ์แล้ว คงเหลือแต่พื้นที่บริเวณโชนน้ำจืดเป็นส่วนใหญ่

อ.เจริญ “ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสร้างเขื่อนไว้ดังนี้

1. เป็นการแก้ปัญหาเรื่องน้ำ ว่าในหน้าน้ำจะไม่มีน้ำท่วมมากจนเกินไปหรือไม่ จะช่วยระบายน้ำช่วงน้ำท่วม
2. เป็นการช่วยแก้ปัญหาเรื่องน้ำเค็ม เข้าสู่พื้นที่ในช่วงหน้าแล้ง
3. เป็นการแก้ปัญหาน้ำจืดขาดแคลนในช่วงหน้าแล้ง เพื่อเอาน้ำมาปลูกพืชในพื้นที่

สรุปว่า ณ วันนี้โครงการนี้สามารถแก้ปัญหานี้ได้หรือไม่ ผมขอตอบว่าแก้ไม่ได้”

หลัง พ.ศ.2527 มีการปิดคลองท่าพญาในเขตตำบลบ้านเพิง ซึ่งเรียกว่า ประตูคลอง ท่าพญา กันแม่น้ำปากพนังกับคลองท่าพญา ด้วยเหตุผล เพื่อให้มีน้ำจืดไว้สำหรับการทำนา แต่หลังปิดประตูน้ำท่าพญา น้ำกลับไม่เป็นน้ำจืดไปตามที่คาดหวังไว้ ด้วยขาดแหล่งน้ำมาสนับสนุน และประตูระบายน้ำเกิดในพื้นที่ใกล้เคียงกันหลายๆ จุด ได้แก่ ประตูคลองบางไทร อ.เชียรใหญ่ ประตูคลองหอยกัน ประตูคลองบางโค ประตูคลองบางด้วน ประตูคลองบางพระ ประตูคลอง บางไชยปก และประตูคลองขนานนาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อระบบการคมนาคมในพื้นที่ จากเส้นทางน้ำที่เคยใช้ในการสัญจรไปมากลับถูกเปลี่ยนเป็นเส้นทางบก โดยใช้ถนนที่เกิดจากการเปิดคลองเป็นถนนดินใช้แทน มีรถจักรยาน, จักรยานยนต์อยู่บ้าง สำหรับรถยนต์นั้นมีน้อยรายมาก “ตั้งแต่ปิดคลอง”

อ.กระจำจ “ตั้งแต่ปิดคลองท่าพญาในปี 2527 ด้วยเหตุผลเพื่อให้ได้น้ำจืดมาทำนา แต่น้ำไม่ได้จืดกลายเป็นน้ำเค็ม เมื่อปิดคลองเสร็จจึงรู้ปัญหาว่าปิดคลอง ท่าพญาเพื่อแก้ปัญหาน้ำจืด น้ำสกปรก วัชพืชเต็มคลองจนทำการขุดลอก พอเรือถอยออกวัชพืช ก็ออกมาตาม กุ้ง หอย ปู ปลา ทำท่าจะสูญพันธุ์ เพราะปิดกั้นน้ำไม่ให้ไหลในคลองท่าพญา”

“ปลาที่วางไข่ พอมีน้ำมากปลาจะขึ้นมาวางไข่ ณ ปัจจุบันปลาไม่ได้วางไข่แล้ว มีวัชพืชมากขึ้น เช่น ผักตบ จะเต็มลำคลองไปหมด ไม่สามารถทำอะไรได้เลย ไม่มีหน่วยงานใดที่จะชักจูงให้ประชาชนนำผักตบมาแปรสภาพเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่น เช่น ปุ๋ยหมัก การประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ เหมือนภาคอื่นๆ เช่นคลองปากไทร ด.ปากแพรกนั้นผักตบเต็มไปหมด ในอดีตนั้นผักตบมีอยู่จริง แต่พอน้ำเค็มเข้าผักตบจะตายไปหมดมันคือความสมดุล” (อ.เชย คุ่มหอยกัน)

“พวกกรมชลประทานฉีดยาผักตบ ทำให้สารเคมีตกอยู่ในแม่น้ำลำคลอง เกิดการเน่าเสีย ทั้งสารเคมีและผักตบ ทำให้น้ำเน่าเสียลำคลองดินเขิน สัตว์น้ำสูญพันธุ์”(น้ำใส)

“วิธีการแก้ปัญหาผักตบในสมัยก่อน ผมเรียนอยู่ที่ปากพนัง นั่งเรือสายหัวไทร ปากพนัง ในคลองบางไทร พอหน้าน้ำหลาก ผักตบจะออกทะเล พอปิดน้ำไม่ให้ไหล น้ำนิ่ง ผักตบเพิ่มปริมาณมาก การลอกคูคลองเป็นนโยบายของรัฐ พวกปฏิบัติเลือกใช้วิธีการฉีดยาทำให้สิ่งแวดล้อมยิ่งเลวร้ายลงไปอีก หรืออีกอย่างหนึ่งเมื่อมันตายลงส่งผลให้น้ำเสีย ปลาไม่สามารถวางไข่ได้ ทำให้ปลาบางพันธุ์ต้องสูญพันธุ์ไปมีจำนวนน้อยลง”(อ.เจริญ)

การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) การเข้าของน้ำเค็มในอดีต น้ำเค็มจะเข้าไปก็ไม่มาก เข้ามาไม่ถึงตำบลปากแพรก หน้าแล้งสระจะแห้งเค้าจะไปเอาน้ำมาจากคลองไปบนปากแพรก โดยไปทุก (บรรทุก) กับเรือแจว ใส่บิ๊บหรือภาชนะอื่นๆ การเข้าของน้ำเค็มอย่างตึกก็เข้าถึงแค่บางส่วน ไม่ถึงหอยกันปากแพรก สาเหตุเพราะคลองลึกล้ำจืด

ยังอยู่ในคลองมาก น้ำจืดเข้าไปไม่ถึงน้ำพกร่อยๆ ดินในท่าพญาแห้งแต่กระแหว่ง แต่น้ำเค็มในคลองท่าพญายังคงเทียมอก (เสมอหน้าอก) มาปัจจุบัน คลองตื้นเข้า น้ำนองขึ้น น้ำเค็มก็รุกเข้าไปไกล สาเหตุเกิดจากแหล่งน้ำต้นเขิน วิธีการแก้ก็ควรทำเชื่อมกันน้ำเค็มเข้า

ป่าจาก : ผลกระทบของชาวท่าพญา

การขุดลอกคลองเพื่อการระบายน้ำของโครงการตามคลองสายหลัก และลำคลองสายย่อยต่างๆ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการทำลายของระบบนิเวศน์ เพราะวิธีการขุดลอกคลองโดยวิธีคิดสมัยใหม่คือ การใช้เครื่องจักรและวิธีการขุดลอกคลอง โดยการขยายและการทำริมคลองทั้งสองด้านให้เรียบ (Cleas cut) และยังทำคันคลองของริมคลองทั้งสองฝั่ง ทำให้ป่าจากและพืชริมคลองอื่นๆ ถูกทำลายเกือบหมดสิ้น ส่งผลให้ระบบนิเวศน์ ริมคลองสูญหายไป รวมทั้งพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ที่ไม่มีที่หลบซ่อน อาศัย ไม่มีแหล่งอาหารหรือที่ผักไข ทำให้สัตว์น้ำลดน้อยลง และสูญพันธุ์จากพื้นที่ไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังส่งผลถึงการระบายน้ำจากพื้นที่ตอนลงคลอง ก็ยากขึ้นด้วย เนื่องจากมีคันคลองกั้นอยู่เป็นระยะๆ ทั้งสองฝั่ง

บริเวณพื้นที่ ต.ท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรก ในอดีต ซึ่งเป็นปากแม่น้ำและบริเวณใกล้เคียงมีสภาพเป็นน้ำกร่อย ทำให้เหมาะแก่การเจริญเติบโตของต้นจาก ซึ่งเป็นพืชตระกูลปาล์ม ในท้องถิ่น ชาวบ้านได้อาศัยพืชธรรมชาตินี้ในการผลิตน้ำตาลจาก นำใบจากมาใช้ประโยชน์ในการมุงหลังคาบ้าน กันผาบ้าน เป็นต้น แต่เมื่อมีการกั้นน้ำจืดออกจากน้ำเค็ม ทำให้สภาพแวดล้อมเดิมที่เป็นน้ำกร่อยเปลี่ยนแปลงไป ในเขตที่เป็นน้ำจืด เกิดปัญหาน้ำตาลจากให้ผลผลิตน้อยลง รสชาติไม่ดี ซึ่งชาวบ้านคิดว่าน่าจะเกิดจากน้ำกร่อยกลายเป็นน้ำจืด

การพัฒนาของรัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำ จึงมีความคิดที่จะเสนอทางเลือกให้กับประชาชนในพื้นที่ ดังที่ คุณหญิงพรหม เหมจินดา ได้กล่าวไว้ว่า “เราได้เปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพน้ำจากจิตตามธรรมชาติและก็เค็มตามธรรมชาติ เราได้เอาเขื่อนกั้นน้ำเสียแล้ว ไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติ เราได้เปลี่ยนแปลงระบบนิเวศวิทยา ในเมื่อน้ำไม่ขึ้นไม่ลงตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงเพราะว่า ได้ไปทำลายเสียแล้ว เรามามองในระบบนิเวศน์บ้านเรา ถ้าไม่กั้นเขื่อน จากการที่ได้สังเกตชาวบ้านน้ำจืด 2 ครั้ง จะเค็ม 2 ครั้ง เนื่องจากเกิดจากฝนพัดตกแล้วมันจะจืดครั้งหน้า อีกครั้งก็คือ ตอนน้ำท่า (น้ำท่วม) เดือน 12 ฤดูฝนทุ่งปลาที่อาศัยอยู่มันอาศัยอยู่กันตั้งแต่ในอดีต คลองปากพนังเกิดมาก็ร่อยปีมาแล้วไม่มีใครทราบได้ แต่เมื่อเรามากันเขื่อน จังหวะที่น้ำเค็มก็จะไม่เค็ม จังหวะที่น้ำจืดก็จะไม่จืด ทุ่งปลาก็อยู่ไม่ได้

ศาสตราจารย์ สนิท อักษรแก้ว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “เรื่องห่วงโซ่อาหารที่อยู่บริเวณปากแม่น้ำอยู่กันอย่างนี้ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ถ้าเราตัดเรื่องสิ่งแวดล้อมออกไปไม่ให้เกิดความสมดุล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเค็มของน้ำ ซึ่งความเค็มของน้ำค่อนข้างจะเป็นปัจจัยจำกัด เป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการที่จะทำให้เกิดลูกโซ่อาหารสมดุลนั้น ถ้าเพิ่มความเค็มขึ้นอีกนิดเดียวลูกสัตว์น้ำหายหมด ในเรื่องการใช้ประตูประบายน้ำบริเวณตำบลขนานนาที่มี ป่าจากจำนวนมาก หากการบริหารจัดการเรื่องการปิดประตูประบายน้ำไม่ชัดเจนป่าจากแถบนี้อาจหมดไป หากความเค็มเพิ่มขึ้น ป่าชายเลนก็เช่นเดียวกัน หากปรับความเค็มไม่ดีในการเปิดปิด ในอนาคตเราอาจจะสูญเสียทรัพยากรเหล่านี้ไปโดยไม่รู้ตัว

หลังปี พ.ศ.2520 เกิด “หาดินถมหะ” ซึ่งหมายถึง การขุดถนนในพื้นที่ ในหมู่บ้านเริ่มมีการขุดถนน โดยให้ชาวบ้านเป็นคนขุดในอัตราค่าจ้างเมตรละ 3 บาท คนที่ขยันมากๆ ขุดถนนหายไปหลายคน ดายเพราะเพื่อนเชียร์ให้ขุด ดินแข็งมากเพราะก่อนหน้านี้หะแตก (น้ำเค็มไหลเข้าทะเลลึกในพื้นที่) ทำให้คนเลิกทำนา เพราะเกิดปัญหาดินเค็ม คนทั้งบ้านเรือนออกไปทำงานนอกบ้าน เพราะทำนาไม่ได้ ทั้งที่นาอยู่ 2-3 ปี ก็เริ่มทำนาขึ้นใหม่ โดยคนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่นั้นแหละทำนาขึ้นใหม่อีกครั้ง หลังจากสภาพดินกลับคืนสู่ธรรมชาติ ทางอำเภอได้ส่งปิดประตูน้ำในพื้นที่ ต.บ้านเพิง (คลองท่าพญา) และเกณฑ์คนทำถนนดังกล่าวข้างต้น

ทรัพยากรสัตว์น้ำในปัจจุบัน

จากการตรวจสอบความหลากหลายของทรัพยากร ประมงได้ทำการสำรวจจากแม่คำ ตามทำขึ้นต่างๆ ทุกๆ เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2543 – กันยายน 2546 โดยถ้ำถึงชนิดสัตว์น้ำและปริมาณสัตว์น้ำจำนวน 4 แห่ง คือ อำเภอชะอวด อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร และอำเภอ ปากพนัง พบสัตว์น้ำ 76 ชนิด เป็นปลา 64 ชนิด กุ้ง 9 ชนิด ปู 2 ชนิด กั้ง 1 ชนิด มีปริมาณสัตว์น้ำ ดังนี้

ตารางที่ 2-5 ปริมาณสัตว์น้ำในช่วงหลังจากปิดประมงระบายน้ำ

อำเภอ	ปริมาณ / เดือน ปี พ.ศ.		
	2544	2545	2546
1. อำเภอชะอวด	3,714	1,430	1,561
2. อำเภอเชียรใหญ่	274	548	552
3. อำเภอหัวไทร	91	1,430	2,048
4. อำเภอปากพนัง	32,930	23,695	22,263

ที่มา : พลิกฟื้นคืนสู่แผ่นดินทอง “ปากพนัง” ระบบบูรณาการ พ.ศ.2548 หน้า 119.

โดยมีการสำรวจปริมาณสัตว์น้ำในช่วงหลังจากปิดประมงระบายน้ำ พบว่า ยังคงมีสัตว์น้ำถูกจับขึ้นมาเช่นเดิม แต่จำนวนที่ได้ไม่มากนัก เช่น กุ้งก้ามกราม ปลากะบอก กุ้งกุลาดำ และกุ้งแชบ๊วย สัตว์เหล่านี้เป็นสัตว์น้ำกร่อยที่อพยพเข้ามาในช่วงเปิดประมงระบายน้ำใหม่ๆ ในฤดูน้ำหลาก และอีกส่วนหนึ่งเป็นการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำของกรมประมง แต่ปริมาณสัตว์น้ำรวมที่ขึ้นทำขึ้นปลาลดลง จากปี 2545 ซึ่งคาดการณ์ว่ากลุ่มสัตว์น้ำกร่อยที่สำคัญทางเศรษฐกิจในปริมาณที่ลดลงหรือจะหมดไป พ่อค้าคนกลางบางรายที่เคยรับซื้อสัตว์น้ำก็ต้องเลิกกิจการไปประกอบอาชีพอื่นแทน และจากการสำรวจของสภาวะการประมง พบว่า จำนวนครีวเรือนที่ทำการประมงลดลง จากปี 2543 ถึง 2546 ลดลงโดยประมาณ ร้อยละ 57.7 (ที่มา: ประมงจังหวัด)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้รัฐบาล คณะรัฐมนตรีมีมติ 16 กรกฎาคม 2547 เห็นชอบในหลักการ แนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำเสียชุมชน ระยะสั้นในปี 2548 และในระยะยาว โดยอาศัยการจัดการน้ำ ได้ประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบล กำหนดจุดที่มีความเหมาะสมไว้ 4 จุด ได้แก่ เขตเทศบาลปากพนัง 2 จุด เทศบาลหัวไทร 2 จุด

การปรับเปลี่ยนอาชีพ: ทางเลือกที่ถูกกำหนด

พ.ศ. 2546 – 2547 กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่นาทุ่ง นาทุ่งร้าง ปรับปรุงพัฒนาที่ดินเปลี่ยนและส่งเสริมการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ปุ๋ยพืชสด รัฐได้มีนโยบายปรับเปลี่ยนอาชีพและให้การช่วยเหลือ โดยสนับสนุนงบประมาณเฉพาะแปลง เกษตรกรที่มีการเลี้ยงกุ้งในเขตน้ำจืด ซึ่งพิจารณาจากหลักฐานกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยรัฐจะให้การสนับสนุนเป็นค่าใช้จ่ายในการปรับเปลี่ยนอาชีพ ไร่ละ 9,464 บาท โดยคิดจากฐานต้นทุนการผลิตปาล์มน้ำมันใช้งบประมาณการจ่ายเป็นเงินสด หากมีค่าใช้จ่ายเกินทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะจัดหาแหล่งทุนให้ และในส่วนของเกษตรกรมีภาระหนี้สินที่เกิดจากการเลี้ยงกุ้งกับสถาบันการเงินอยู่ จะได้รับการพักหนี้ในส่วน of เงินต้นพร้อมกับดอกเบี้ยเป็นระยะเวลา 3 ปี

ส่วนเกษตรกรที่ไม่ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพ จะต้องปรับปรุงพื้นที่เลี้ยงกุ้งตามรูปแบบการทดลองเลี้ยงกุ้งในระบบปิด โดยจะได้รับการฝึกอบรมก่อนแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่าย ซึ่งในส่วนของการพัฒนาอาชีพรัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณในการดำเนินการ (26 ตุลาคม 2547) เป็นเงินทั้งสิ้น 335,323,392 บาท เพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันวงเงิน 99,856,088 บาท การส่งเสริมการผลิตพืชแก่เกษตรกรวงเงิน 53,838,078 บาท การปรับเปลี่ยนอาชีพการประมงในเขตพื้นที่น้ำจืดวงเงิน 74,447,240 บาท ปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อการปศุสัตว์ ในเขตพื้นที่

น้ำจืดวงเงิน 103,254,486 บาท การฝึกอบรมกิจการฟาร์มให้แก่เกษตรกรวงเงิน 2,327,500 บาท และงบอำนวยการและติดตามประเมินผลวงเงิน 2,000,000 บาท

จากการจัด Focus group เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2549 ณ ต.บ้านเพิง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจในเรื่อง งบประมาณที่จะตกมาถึงตัวเกษตรกรอย่างแท้จริง เพราะงานนี้คนที่มีความสุขที่สุดคือคนของรัฐและกลุ่มทำงานแม็คโค ซึ่งมีความสัมพันธ์กับผู้ว่าจ้าง ทั้งระดับ อบต. และระดับเกษตร ทำให้กลุ่มอื่นๆ เข้ามาทำได้ยาก และอีกส่วนคือการขาดความมั่นใจในส่วนของผลผลิตไม่แน่ใจว่าหลังจากปฏิบัติทุกอย่างที่รัฐกำหนดให้แล้วปาล์มจะเป็นอย่างไร คุณภาพดินเหมาะสมหรือไม่ ตลาดและโรงงานมีที่ใดมาก มั่นใจได้แค่ไหนกลัวจะถูกหลอก เหมือนการยกโคกเพื่อปลูกไร่นาสวนผสม เมื่อ 20 ปีก่อน ประชาชนเหมือนหนูทดลอง ทำให้สูญเสียเวลาอยู่เสมอ

พ.ศ.2548 จากผลจากการสำรวจความต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกร ซึ่งดำเนินการโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า มีเกษตรกรที่ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 3,725 ราย ระบุว่าต้องการปรับสภาพบ่อเลี้ยงกุ้งโดยมีพื้นที่จำนวน 35,628 ไร่ จากทั้งหมด 5,198 ราย โดยเกษตรกรที่ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพได้แสดงความต้องการในพื้นที่รวม 38,210.50 ไร่ ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพมาปลูกปาล์มน้ำมันจำนวน 802 ราย พื้นที่ 10,502 ไร่ ปลูกพืชอื่น ๆ จำนวน 742 ราย พื้นที่ 5,643.25 ไร่ ประมง 1,996 ราย พื้นที่ 7,540 ไร่ และปศุสัตว์ 1,582 ราย พื้นที่ 10,525 ไร่ (ที่มา : เกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช)

โครงการปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อการประมงในพื้นที่น้ำจืดของกรมประมง จากการสำรวจพื้นที่น้ำจืดที่ได้รับผลกระทบจากการเลี้ยงกุ้งทะเลในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ประมาณ 20,000 ไร่ มีจำนวนเกษตรกรที่ต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพ จำนวน 4,000 ราย โดยมีความสนใจด้านประมง จำนวน 1,996 ราย รวมพื้นที่ 7,540 ไร่ แบ่งเป็นกิจกรรมเลี้ยงปลาหมอในบ่อดิน จำนวน 510.75 ไร่ เลี้ยงปลานิลในกระชัง จำนวน 171.50 ไร่ เลี้ยงปลาสดในบ่อดิน จำนวน 176.75 ไร่ เลี้ยงกุ้งก้ามกรามในบ่อดิน จำนวน 639.75 ไร่ เลี้ยงปลากะพงขาวร่วมกับปลานิลในบ่อดิน จำนวน 1,827.75 ไร่ เลี้ยงปลาอุกบึกอยู่ จำนวน 720.75 ไร่ โดยรัฐบาลจ่ายเงินชดเชยการปรับเปลี่ยนอาชีพให้แก่เกษตรกรในอัตราไร่ละ 9,464 บาท

โครงการส่งเสริมอาชีพปศุสัตว์ในพื้นที่เลี้ยงกุ้งเขตน้ำจืด โดยเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำ ปากพนังต้องการปรับเปลี่ยนอาชีพในด้านปศุสัตว์ จำนวน 1,582 ราย พื้นที่รวม 10,525 ไร่ โดยมีความต้องการเลี้ยงโคเนื้อ / โคพื้นเมือง 10,239.50 ไร่ ขุนไคมัน 40.25 ไร่ แพะ 25.75 ไร่ และอื่นๆ 219.75 ไร่ โดยกรมปศุสัตว์ได้จัดตั้งคณะกรรมการทำงานประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานและผู้แทนเกษตรกร ทำหน้าที่บริหาร / จัดอบรม สนับสนุนปัจจัยการผลิตฝึกอบรมให้เกษตรกรมีความรู้ในการเลี้ยงสัตว์ สุขาภิบาลป้องกันโรคสัตว์ การปลูกพืชอาหารสัตว์ และการวางแผนการผลิต พร้อมทั้งจัดบุคลากรแนะนำเรื่องการผลิตผสมเทียม บริการด้านสุขภาพและปัญหาอุปสรรคต่างๆ เกษตรกรต้องปรับพื้นที่นาทุ่งมาเพาะพืชอาหารสัตว์ สร้างคอกสัตว์และเลี้ยงตามคำแนะนำ โดยต้องมีแรงงานในการเลี้ยงสัตว์เพียงพอและจัดหาปัจจัยการผลิต พันธุ์สัตว์ อาหารสัตว์ ดังนี้คือ โคเนื้อ / โคพื้นเมือง / โคขุน 1 ตัว ต่อพื้นที่ 1 ไร่ สุกรไม่น้อยกว่า 5 ตัว ต่อพื้นที่ 1 ไร่ สัตว์ปีกไม่น้อยกว่า 50 ตัวต่อพื้นที่ 1 ไร่ และแพะไม่น้อยกว่า 3 ตัวต่อพื้นที่ 1 ไร่

ปลายปี พ.ศ.2547 - ปลายปี พ.ศ.2548 ตำบลท่าพญาและตำบลบ้านเพิง ได้จัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อคิดเห็นและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยการนำเอาข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดแผนแม่บทชุมชนที่มาจากความต้องการของคนในชุมชน สามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาที่นำไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

1). อาชีพ ด้วยสภาพของบริบทชุมชนในตำบลบ้านเพิง ปากแพรก และท่าพญา ซึ่งมีลักษณะอยู่ติดกับแม่น้ำปากพนังซึ่งเป็นน้ำจืด ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำเกษตร และในส่วนของตำบลท่าพญาซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ติดริมทะเลและริมคลอง จากการศึกษาถึงอาชีพของประชากร พบว่า มีอาชีพหลัก ดังปรากฏในตารางที่ 2-6

ตารางที่ 2-6 แสดงประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพหลักของครอบครัว

อาชีพหลักของครอบครัว	ร้อยละ	อันดับ
1. ทำนาข้าว	47.10	1
2. ทำนาถั่ว	22.13	2
3. ค้าขาย	6.28	4
4. รับจ้าง	13.58	3
5. ปลูกลูก	2.56	7
6. ปลูกลูกไม้	3.71	6
7. อื่นๆ (ป่าจาก)	4.62	5

จากตาราง พบว่า ประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพหลักของครอบครัว เรียงอันดับใน 3 อันดับ ได้ดังนี้ 1. ทำนา ร้อยละ 47.10 ทำนาถั่ว ร้อยละ 22.13 รับจ้าง ร้อยละ 13.58 ตามลำดับ สำหรับการทำนาส่วนใหญ่จะทำในพื้นที่สูงสุดบ้านเพิง ปากแพรก และท่าพญา ในการทำนาถั่ว ถั่วขาว เลี้ยงในพื้นที่ตำบลบ้านเพิงและปากแพรก ส่วนตำบลท่าพญาเลี้ยงถั่วกลาดำ อาชีพรับจ้างมี 2 ลักษณะ คือ รับจ้างภายในพื้นที่และรับจ้างต่างพื้นที่ในอำเภอใกล้เคียง / จังหวัดใกล้เคียง อาชีพค้าขาย ได้แก่ เปิดร้านขายของชำ การเป็นแม่ค้า พ่อค้า ในตลาดปากพนัง ตลาดในตัวเมืองนครและอำเภอใกล้เคียง อาชีพปลูกลูกไม้ ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม เช่น ขนุน มะพร้าว มะม่วง ฝรั่ง ชมพูและกล้วยน้ำว้า (มากที่สุด) พืชผักที่ปลูก ได้แก่ ถั่วพักยาว มะเขือ แตงกวา พริกขี้หนู โหระพา กระเพรา คื่นห้าน้ำ และกวาดำ เป็นต้น ส่วนต้นจากจะเป็นพันธุ์พื้นเมือง

2) การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

สภาพการใช้ที่ดินของประชากรในพื้นที่ พบว่า พื้นที่ทำกินร้อยละ 76.28 พื้นที่สาธารณะ 1.61 และพื้นที่อื่นๆ ร้อยละ 22.10 โดยแบ่งลักษณะการใช้ที่ดินได้ดังตารางที่ 9 ด้านล่างนี้

ตารางที่ 2-7 แสดงสภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ ต.ท่าพญา และ ต.บ้านเพิง

การใช้ที่ดิน	ร้อยละ
1. พื้นที่ปลูกข้าว	54.88
2. พื้นที่ประมง (เลี้ยงกุ้งกุลาดำ / กุ้งขาว / ปลา)	21.83
3. เลี้ยงสัตว์	17.66
4. ปลูกลูกไม้	3.07
5. ปลูกลูก	2.56

ที่มา : แผนแม่บทชุมชน 2548

จากสภาพการใช้ที่ดิน พบว่า ใช้ในการทำนา ร้อยละ 54.88 ทำประมง ได้แก่ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ กุ้งขาว เลี้ยงปลา และจับสัตว์น้ำจืด ร้อยละ 21.83 พื้นที่ที่ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคพื้นเมือง การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงเป็ด ร้อยละ 17.66 การปลูกลูกไม้ ได้แก่ ขนุน กล้วย มะม่วง ฝรั่ง ชมพู เป็นต้น ร้อยละ 3.07 ส่วนพื้นที่ที่ใช้ปลูกลูก ได้แก่ ผักโหระพา ใบกระเพรา พริกขี้หนู แตงกวา ถั่วพักยาว เป็นต้น ร้อยละ 2.56 ตามลำดับ

3) รายได้

ด้วยสภาพพื้นที่ของตำบลบ้านเพิงและตำบลท่าพญา มีความแตกต่างกันเพราะเหตุว่า พื้นที่ตำบลท่าพญา มีหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมทะเล ได้แก่ หมู่ที่ 9, 10, 5, 6, และ 7 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตให้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ ทำให้แหล่งที่มาของรายได้ต่างไปจากตำบลบ้านเพิง ดังตารางที่ปรากฏข้างล่างนี้

ตารางที่ 2-8 แสดงที่มาของรายได้ของครอบครัว จากการประกอบอาชีพของประชากร ตำบลบ้านเพิง

ที่มาของรายได้ในครัวเรือนจากการประกอบอาชีพ / ปี	รายได้เดือน / บาท	ร้อยละ
1. ขายผลผลิตพืชผัก	26,241	2.56
2. ขายผลผลิตจากพืชนา	189,812	18.58
3. ขายผลผลิตสัตว์เลี้ยง	98,723	9.62
4. การรับจ้าง	418,437	40.96
5. จากลูกส่งให้	103,462	10.12
6. จากประมง	185,191	18.13

จากตารางแสดงที่มาของรายได้ในครัวเรือนของประชากรตำบลบ้านเพิง จากการประกอบอาชีพรายได้สูงสุดจากการรับจ้าง ซึ่งเป็นงานรับจ้างทั้งภายในชุมชนเองและต่างชุมชน ในอำเภอปากพนัง อำเภอใกล้เคียงและต่างจังหวัด ร้อยละ 40.96 รายได้จากการขายผลผลิตจากการทำนา ร้อยละ 18.58 รายได้จากการทำประมง ได้แก่ เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา และจับสัตว์น้ำในลำคลอง ร้อยละ 18.13 และการที่ลูกส่งมาให้พ่อแม่ใช้สอย ผู้ปกครองได้ออกไปทำงานนอกบ้าน และจะกลับบ้านในช่วงเทศกาลต่างๆ จะมีส่งเงินมาให้พ่อแม่ของตนเอง ส่งมาให้ลูกร้อยละ 10.12 รายได้จากการขายผลผลิตสัตว์เลี้ยง ได้แก่ โคพื้นเมือง สุกร เป็ด ไก่ ร้อยละ 9.62 ขายผักต่างๆ ร้อยละ 2.56 ตามลำดับ

ด้วยลักษณะทางกายภาพของตำบลท่าพญา ซึ่งมีความแตกต่างจากตำบลบ้านเพิงและตำบลปากแพรก ในลักษณะของพื้นที่ส่วนใหญ่ทางด้านตะวันออกอยู่ติดกับริมฝั่งทะเล ซึ่งถูกกำหนดให้เป็นเขตเลี้ยงกุ้งในเขตนํ้าเค็มและกุ้งที่อนุญาตให้เลี้ยง คือ กุ้งกุลาดำ เท่านั้น ด้วยรัฐได้มีโครงการชลประทานนํ้าเค็ม เพื่อการเลี้ยงกุ้งบ้านท่าพญา จังหวัดนครศรีธรรมราช กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำให้ได้ที่มาของรายได้ของครอบครัว จากการประกอบอาชีพของประชากรตำบลท่าพญาแตกต่างไปจากของตำบลบ้านเพิงไปบ้าง ดังปรากฏข้อมูลในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2-9 แสดงที่มาของรายได้ของครอบครัว จากการประกอบอาชีพของประชากรตำบลท่าพญา

ที่มาของรายได้ในครัวเรือนจากการประกอบอาชีพ / ปี	รายได้เดือน / บาท	ร้อยละ
1. ขายผลผลิตจากการปลูกข้าว	3,194,400	22.63
2. ขายผลผลิตจากพืชผัก	275,000	1.94
3. ขายผลผลิตจากมะพร้าว / จาก	308,848	0.22
4. ขายผลผลิตจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ / เลี้ยงปลา	7,157,885	50.71
5. การรับจ้าง	324,352	2.29
6. อื่นๆ การเลี้ยงสัตว์	390,097	2.76
7. จากลูกส่งให้	2,464,242	17.45

จากตารางแสดงที่มาของรายได้ของครอบครัวจากการประกอบอาชีพของประชากรตำบลท่าพญา เรียงลำดับได้ดังนี้คือ รายได้จากการขายผลผลิตจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เลี้ยงปลา ร้อยละ 50.71 รายได้จากการขายผลผลิตจากการปลูกข้าว ร้อยละ 22.63 รายได้จากการที่ลูกส่งมาให้ ร้อยละ 17.45 รายได้จากการขายสัตว์เลี้ยง ได้แก่ โคพื้นเมือง

บทที่ 3

ปัจจัยและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ของพื้นที่ตำบลบ้านเพิง ท่าพญา และปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

การผลิตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวของชาวนาในพื้นที่ตำบลท่าพญา ปากแพรก และบ้านเพิง ซึ่งแบ่งออกเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน

1. ปัจจัยภายนอก ที่เป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบการผลิตข้าว ได้แก่

1.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลวิถีการผลิตของคนไทย ด้วยระบบโครงสร้างเดิมของคนไทยเป็นระบบผูกขาดทางการค้า ต่อมาหลังจากมีการทำสัญญา เบาว์ริง พ.ศ.2398 ได้เปลี่ยนจากการผูกขาดมาเป็นการค้าแบบเสรี ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสทางการค้า ข้าวของไทยก็เป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ ทำให้มีการขยายตัวการผลิตข้าวมากยิ่งขึ้น เพราะก่อนหน้านี้ชาวนาจะผลิตข้าวแต่พอกิน หากมีผลผลิตเหลือบ้างก็จะใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่เมื่อข้าวกลายเป็นสินค้าที่ขายได้และขายได้ดี จึงทำให้ชาวนาต่างก็เร่งผลิตมากขึ้น ประกอบกับพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์และตั้งอยู่ใกล้เมืองท่าที่สำคัญของภาคใต้ คือ ปากพนัง ที่ปากพนังมีเรือสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาส่งสินค้าอยู่เป็นประจำและเมื่อมีการซื้อขาย จึงมีชาวจีนได้อพยพเข้ามาลงทุนกิจการโรงสีข้าวขึ้นหลายโรง ตั้งเรียงรายอยู่สองฝั่งแม่น้ำปากพนัง ซึ่งยังคงมีซากแห่งความเจริญรุ่งเรืองของลุ่มน้ำแห่งนี้จนตราตาปัจจุบัน แต่การเปลี่ยนแปลงในระยะนี้เป็นเพียงการขยายพื้นที่การผลิตเพิ่มขึ้นเท่านั้น ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตแต่อย่างใด เพราะพื้นที่ยังมีเหลืออยู่อีกมากและจำนวนประชากรก็ยังน้อย แต่การเพิ่มพื้นที่การผลิต ก็นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการผลิตไปจากอดีต ที่มีวิถีการผลิตแบบไม่เร่งร้อน

นอกจากการค้าแบบเสรี ที่ทำให้สามารถส่งผลผลิตข้าวออกไปยังต่างประเทศมากขึ้น แล้วยังทำให้สินค้าต่างชาติเข้ามาค้าขายได้โดยเสรี ทำให้มีโอกาสนำสินค้าเข้ามาขายด้วย เช่น ผ้า ซึ่งแต่เดิมพื้นที่แถบลุ่มน้ำจะปลูกฝ้ายเพื่อเย็บเสื้อผ้าใส่เอง ทุกครัวเรือนจะมีเครื่องมือสำหรับทอผ้าคือ “ทูก” ต่อมาเมื่อมีเรือสินค้านำผ้าเข้ามาขาย ชาวนาจึงเลิกทอทูกแล้วหันไปซื้อผ้าเพราะราคาถูกและสะดวกกว่าการทอใช้เอง ชาวนาต้องการทำนาแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อให้ได้ผลผลิตสำหรับขายและได้เงินสำหรับซื้อสิ่งของจำเป็นอื่นๆ การปลูกข้าวเพื่อขายจึงเพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะชาวนามีความชำนาญและเคยชินมากกว่าการทำอาชีพอื่น

1.2 นโยบายของรัฐ สืบเนื่องจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่เปลี่ยนระบบการค้าแบบเสรี และชาวไทยกลายเป็นสินค้าที่ต้องการของต่างประเทศมาก รัฐจึงมีนโยบายส่งเสริมการผลิตข้าว โดยการส่งเสริมและสนับสนุนด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.2.1 รัฐสนับสนุนให้ชาวนาขยายเนื้อที่นา เพื่อเพิ่มผลผลิตสนองตอบการค้าข้าว โดยการให้ชาวนาหักรางวัลงเพื่อยขยายที่นาให้มากขึ้น และยกเว้นภาษีค่านาใน 3 ปีแรกที่เริ่มเพาะปลูก ริมที่นาที่ถูกจับจองแล้วไม่ทำประโยชน์

1.2.2 การขุดลอกคลองเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำนา ได้มีการขุดคลองเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำนาสองฝั่งคลองให้มีน้ำใช้ทำนาได้สะดวกในการขนส่งสินค้าไปขายและแลกเปลี่ยนกันได้

1.2.3 ด้านการส่งเสริมพันธุ์ข้าว หลังจากข้าวได้กลายเป็นสินค้าออก ที่สำคัญ ทำให้มีการส่งเสริมด้านพันธุ์ข้าว โดยทางภาครัฐจัดให้มีการประกวดพันธุ์ข้าวหลายครั้ง ซึ่งเริ่มครั้งแรกใน พ.ศ.2450 ต่อมาได้มีการ

ตั้งกองการข้าวและสถานีทดลองข้าวขึ้นในเขตภูมิภาคต่างๆ นับว่าเป็นการส่งเสริม เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวในเชิงชีวภาพ เพื่อการเพิ่มผลผลิตข้าว ในระยะนั้นชาวนาก็ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก ยังคงปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองอยู่

1.2.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มุ่งพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย โดยรัฐได้จัดทำเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ.2504 เป็นต้นไป สรุปได้ว่า หากได้ทบทวนนโยบายด้านการส่งเสริมการเกษตรของรัฐ เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนาโดยแท้จริง

1.2.5 ระเบียบและกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการค้าข้าว

1) พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกป้อนอกและนำเข้าในราชอาณาจักร พ.ศ.2482 ส่งผลต่อการผลิตและการค้าข้าวของพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังและพื้นที่ใกล้เคียงที่เคยผลิตข้าวอย่างมาก ชาวนาต้องชะลอตัวลง การค้าที่เคยส่งออกอย่างเสรี โดยเฉพาะกับชาว- มลายู, สิงคโปร์ และจีน ที่เคยเจริญรุ่งเรืองในช่วง ร.5 ค่อยหดตัวลง และการขออนุญาตของภาคเอกชนทำได้ยากขึ้น ต้องเสียค่าพรีเมียมข้าวเพิ่มขึ้น แต่ส่งผลดีก็คือ ทำให้บริษัทข้าวไทยเข้มแข็งและมีรายได้เพิ่มขึ้น

2) พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องอุปโภค บริโภค และสิ่งของอื่นๆ พุทธศักราช 2488 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าข้าว ทำให้พ่อค้าบางรายที่หลบเลี่ยงการส่งข้าวสารไปยังต่างประเทศที่ปีนังและสิงคโปร์ โดยแปรรูปข้าวสารเป็นข้าวหักหรือปลายข้าว ดูเหมือนว่าข้าว พ้อค้าบางรายแปรรูปเป็นข้าวตาก คือ นำข้าวสารมาหุงให้สุกแล้วตามแห้งส่งออก ทำให้พ่อค้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายพยุภกิจการอยู่ไม่ได้หรือหันไปเอาเปรียบชาวนาหรือผู้ขายข้าวเปลือก

3) พระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ.2489 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับกำหนดประเภทของผู้ค้าข้าว กำหนดประเภทของผู้ค้าข้าว กำหนดประเภทผู้ประกอบการข้าวส่งออกต่างประเทศ ส่งผลกระทบต่อการค้าข้าวของภาคเอกชน กำหนดให้ผู้ค้าข้าวต้องจดทะเบียน ต้องเป็นสมาชิกหอการค้าไทย ต้องมีโรงสีเป็นของตนเอง ประกาศฉบับนี้ไม่ได้กล่าวถึงการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศโดยทางบก แต่กล่าวเฉพาะสิทธิการส่งออกต่างประเทศบกไม่ได้ มีสิทธิโดยปริยาย ผู้ค้าข้าวในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ต้องห้ามส่งออกต่างประเทศโดยตรง

4) พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักเก็บข้าว พ.ศ.2489

5) พระราชบัญญัติป้องกันการหากำไรเกินควร พ.ศ.2490

6) พระราชบัญญัติควบคุมการเปลี่ยนแปลงเงินตรา พ.ศ.2498 ส่งผลกระทบ ทำให้เงินตราสกุลเงินต่างประเทศเข้าประเทศเพิ่มมากขึ้น ทำให้การค้าทางภาคใต้ทรุดลงไปอีก

1.3 การขยายตัวทางอำนาจของรัฐด้านโครงสร้างขั้นพื้นฐาน

หลัง พ.ศ.2475 รัฐได้พยายามกำหนดระบบราชการแบบสมัยใหม่ทั้งทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงและการพัฒนา มีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนเพื่อสร้างความมั่นคง เพื่อการปราบปรามคอมมิวนิสต์

2510 มีการตัดถนนหลายสาย เช่น ทางหลวงแผ่นดินสายนครศรีธรรมราช - หัวไทร (สร้างเสร็จ พ.ศ.2518) การก่อดินสายบ่อล้อ - ชะอวด และถนนสายชายทะเลปากพนังฝั่งตะวันตก - เขียวใหญ่ และถนนสายริมทะเลปากพนัง - หน้าโกฏี หัวไทร ทำให้การคมนาคมทางน้ำค่อนข้างลดความสำคัญลงไป แทนการใช้คมนาคมทางน้ำเพียงอย่างเดียว กลับทำให้ประชาชนมีเส้นทางบกเป็นเส้นทางที่สามารถให้ความสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

2518 ได้มีการสร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลาง เช่น โครงการปากพนัง โครงการบ่อคนตี มีการขุดลอกคลองต่างๆ

2520 - 2524 พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่มีความยากจนและกำหนดในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4

2526 มีโครงการพัฒนาในพื้นที่เป้าหมาย 629,700 ไร่ สร้างอาคารบังคับน้ำ ขุดลอกคลองโดยใช้งบประมาณไว้ 302,228,700 บาท การตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ต้นน้ำเป็นสาเหตุทำให้ปริมาณน้ำตามธรรมชาติลดลง ทำให้น้ำเค็มรุกเข้าสู่พื้นที่ จึงขุดลอกคลองสายต่างๆ และสร้างอาคารบังคับน้ำขึ้น

พ.ศ. 2530 การเข้ามาของนาถุ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในพื้นที่ แผนพัฒนานาถุ์น้ำได้ปรับเปลี่ยนภาคใต้ “โครงการพัฒนานาถุ์น้ำ ปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” (พ.ศ.2536 - 2542) แต่ช่วงเริ่มก่อสร้างประตุนายน้ำคือ พ.ศ.2538

ด้วยปัจจัยด้านการขยายตัวของอำนาจรัฐสู่ท้องถิ่น สภาพเศรษฐกิจของปากพนังได้เริ่มเสื่อมลง รวมทั้งข้อจำกัดของทรัพยากร โดยเฉพาะพื้นที่ทำกินมีอยู่อย่างจำกัด เพราะประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการอพยพโยกย้ายออกนอกพื้นที่ มีการปรับปรุงการผลิตข้าว มีการทำอาชีพอื่น นอกเหนือจากการทำนาเพียงอย่างเดียว เช่น การทำงานจ้าง การเลี้ยงเป็ด ชาวบ้านที่มีที่ดินจำนวนมากๆ ได้ให้ชาวบ้านที่มีที่ดินน้อยได้เช่าที่ทำนาในราคา 100 - 200 บาท /ไร่ /ปี ทำกิน เกิดการเปลี่ยนแปลงจาก “วัฒนธรรมการออกปาก” มาสู่การรับจ้างเก็บเกี่ยว รับจ้างเก็บตปีลี (พริกขี้หนู) หรืองานกรรมกรต่าง ๆ ต้นทุนในการผลิตในระยะหลังสูงขึ้น ทั้งจ้างเก็บจ้างเกี่ยว ค่าไถ ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช จึงเกิดการกู่หนี้ยืมสินกันซึ่งเรียกว่า “การหรานา” เป็นการของยืมเงินโดยไปแลกกับที่นา เมื่อนำเงินไปคือที่นาก็จะกลับมาเป็นของตนดั้งเดิม

พ.ศ. 2536-2542 การก่อตั้งประตุนายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ์การก่อสร้างทำในน้ำในแม่น้ำปากพนัง เกิดมีคราบน้ำไปเดิมเกือบทั้งแม่น้ำ ส่งผลต่อการวางไข่ของสัตว์น้ำ ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำค่อย ๆ ลดปริมาณลงและในที่สุดก็สูญพันธุ์ไปหลายชนิด ส่งผลต่อรายได้ของชาวบ้านในแถบนั้นเป็นอย่างมากบางคนถึงกับต้องเปลี่ยนอาชีพรับจ้างหรือไม่กลับมาทำนามากขึ้น ในบางรายออกนอกพื้นที่เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ประกอบกับในช่วงนั้นตอนปลายๆ มีนาถุ์เริ่มจะได้รับผลกระทบจากการใช้ยา (สารเคมี) ในบ่อเลี้ยงกุ้งในปริมาณที่มากทำให้น้ำเน่าเสียไหลลงสู่แม่น้ำส่งผลต่อระบบนิเวศอีกทางหนึ่งด้วย

2542 - 2548 การปิดประตุนายน้ำ หลังก่อตั้งประตุนายน้ำสร้างเสร็จสิ้นลงแล้วประชาชนได้คาดหวังที่จะใช้ น้ำ เพื่อการทำนาให้ได้พื้นที่ในการผลิตให้เพิ่มมากขึ้น น้ำมีสภาพนิ่งไม่มีการไหลเวียนทำให้ผักตบชวามีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ปริมาณสัตว์น้ำต้องตายไปเป็นจำนวนมากเพราะน้ำนิ่ง เน่าเสีย และมีตะกอนจากนาถุ์มาสมทบ

2547 - ต้นปี พ. ศ. 2549โครงการปรับเปลี่ยนอาชีพ รัฐได้เริ่มมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านชัดเจนมากขึ้น กลุ่มนาถุ์ต่างพากันเลิกเลี้ยงกุ้ง เพราะพบกับวิกฤตเรื่องราคา ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น การทำนามีความไม่แน่นอนเรื่องราคา พื้นดินมีสภาพแข็งกระด้าง เพราะบางพื้นที่ปล่อยให้เป็นนาว่างมานาน สภาพพื้นที่นาว่างจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นทำนาเพิ่มขึ้น และพื้นที่นาถุ์ร้างถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกปาล์ม ปลูกสน และอื่น ๆ เป็นต้น

2. ปัจจัยภายใน

สาเหตุอีกสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าว คือ ปัจจัยจากภายในชุมชนเอง ได้แก่

2.1 การเพิ่มและการขยายตัวของประชากร ในอดีตในเขตอำเภอปากพนัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตตำบลท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรก จะมีเนื้อที่ว่างเปล่าอยู่เป็นจำนวนมาก ทุกครอบครัวจะมีอาชีพเกี่ยวกับการทำนาเกือบทั้งหมด ยกเว้นบริเวณตำบลท่าพญาทางด้าน ติดชายฝั่ง จะมีการประกอบอาชีพการจับสัตว์น้ำชายฝั่ง ออกเรือประมงอยู่บ้าง แต่ก็ทำอาชีพหลักคือการทำนา ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ทำนาจำเป็นต้องขยายตัวมากขึ้น โดยการหักร้างทางพงและการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต คือ เมื่อครอบครัวมีพื้นที่ทำนาน้อยลงจึงต้องหาวิธีการที่จะให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น ซึ่งสามารถที่จะกำหนดไว้ล่วงหน้าได้ว่าจะต้องได้รับผลผลิตจำนวนเท่าไร วิธีการแก้ปัญหานี้ก็คือ การทำนาค่า ซึ่งจะทำผลผลิตที่มากกว่าการทำนาหวาน ทั้งการทำนาค่าจะต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก เมื่อมีจำนวนประชากรมากก็ย่อมเอื้ออำนวยต่อการทำนาค่าไปด้วย

2.2 การใช้เทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีประเภทเครื่องจักรที่มีศักยภาพในการทำงานดีกว่าการใช้แรงงานสัตว์และแรงงานคน ทำให้ชาวนามีความพอใจ เพราะไม่ต้องเวลามากนักและไม่ออกแรงมากเหมือนในอดีต การใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตเหล่านี้ ทำให้วงจรชีวิตของข้าวต่างไปจากอดีต กล่าวคือ การใช้ข้าวพันธุ์ที่มีอายุสั้น ทำให้สามารถผลิตข้าวได้เร็วขึ้น สามารถขายผลผลิตได้เร็วขึ้น อันเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้ผลิตได้อย่างดีเยี่ยม เพราะผู้ผลิต

ย่อมต้องการให้ได้รับผลผลิตเร็ว ซึ่งหากเป็นการผลิตแบบดั้งเดิมนั้น กว่าที่ผู้ผลิตจะได้รับผลผลิตก็ต้องใช้เวลาถึง 1 ปี เทคโนโลยีทางการผลิตจึงเป็นเหตุให้กระบวนการผลิตข้าวของพื้นที่ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป

2.3 การเปลี่ยนแปลงของสภาวะธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาวะธรรมชาติ อันได้เกิดวาทภัยและน้ำท่วมหนักในพื้นที่ ใน พ.ศ.2505, 2528, 2538 ทั้งการตัดไม้ทำลายป่าในเขตต้นน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งที่เกิดแม่น้ำปากพอง การเกิดภัยแล้ง 2-3 ครั้ง เกิดน้ำท่วมใหญ่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล โดยตกในช่วงข้าวสุกหรือฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน ภัยธรรมชาติเหล่านี้ส่งผลต่อการผลิตข้าวอย่างรุนแรงอย่างยิ่ง ใน พ.ศ.2530 น้ำท่วมรุนแรงในปีต่อมาเกิดภัยแล้ง ทำให้ผลผลิตของชาวนาได้รับน้อยมากจนชาวนาได้ละทิ้งที่นาให้รกร้าง เกิดมีหนูนาขยายพันธุ์

2.4 การมีบริเวณพื้นที่ที่ติดกับเขตชลประทาน ในอดีตการทำนาในพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรก ต้องอาศัยน้ำฝนเพราะไม่มีระบบชลประทาน มีการขุดลอกคูคลองบางดี คลองบางโค และคลองบางด้วน ซึ่งรับน้ำจากแม่น้ำปากพองไหลเข้าสู่พื้นที่ ทำให้พื้นที่แห่งนี้สามารถมีน้ำจากคลองชลประทานในการทำนาแทน การทำนาก็เปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง ในเวลาต่อมาชาวนาที่อาศัยอยู่ในเขตชลประทานได้รับรู้ถึงผลผลิตที่ได้รับมากกว่าการผลิตข้าวที่ตนเองเคยผลิตอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตต่อไร่และจำนวนที่สามารถทำนาได้ภายในเวลา 1 ปี และต่อมาได้ขุดคลองย่อยเพิ่มเติมขึ้นในพื้นที่ การใช้เครื่องสูบน้ำจากคลองชลประทาน

2.5 การย้ายถิ่น “หนีนาหาสวน” หรือการไปทำงานที่อื่นในช่วงทศวรรษ 2500 มีจำนวนประชากรมากขึ้น การขยายที่นาไม่สามารถทำนาได้อีก ชาวบ้านจึงย้ายไปหาที่ทำกินแหล่งใหม่ตามป่าและริมภูเขา เช่น ร่อนพิบูลย์ สิชล ฉวาง ท่าสูง ท่าใหญ่ หรือในต่างจังหวัด เช่น ชุมพร สุราษฎร์ธานี หรือไม่ก็เป็นการย้ายแบบชั่วคราวหลังฤดูกาลทำนาเสร็จสิ้นลง โดยประอาชีพรับจ้าง กรีดยาง เก็บผลไม้ หรือทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมหรือรับจ้างภาคธุรกิจต่างๆ ใน กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ใน พ.ศ.2520 - 2530

2.6 การปลูกข้าวพันธุ์ กข. การผลิตข้าวแต่เดิมเป็นการผลิตเพื่อยังชีพและกึ่งผลิต เพื่อขาย โดยพึ่งพิงธรรมชาติ ทำให้ได้ผลผลิตไม่แน่นอน โดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง ไม่หนักไม่เบา เช่น พันธุ์ ยกกด กาบดำ ศรีรักษ์ ข้าวเหลือง เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองขึ้นน้ำท่วมไม่มีปัญหา ข้าวพื้นเมืองน้ำจมน้ำถึงจะงาม

2510 รัฐส่งเสริมการทำนาปีละ 2 ครั้ง และให้ใช้พันธุ์ข้าวของทางราชการแทน แต่การส่งเสริมในระยะต้นไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยขาดระบบชลประทานที่ดี ทำให้ไม่มีน้ำเพียงพอในการผลิต ทำให้ชาวนาส่วนใหญ่ยังคงผลิตข้าวแบบพื้นเมือง

หลัง 2525 เกิดแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจอำเภอปากพอง มีการจัดระบบชลประทานขนาดเล็ก ทำคันนาคูน้ำ เปลี่ยนพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเป็นพันธุ์ กข.7 และ กข.14 ลดต้นทุนในการทำนา ใช้ปุ๋ยอินทรีย์และมูลสัตว์มากขึ้น เปลี่ยนกรรมวิธีเก็บเกี่ยวและการรักษาข้าวให้ได้คุณภาพดี ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อหาทุนและอำนาจต่อรองทางการตลาด แต่สำหรับในพื้นที่บ้านเพิง ท่าพญาและปากแพรก ชาวนาหันมายอมรับการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวไม่หนัก ด้วยลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม สภาพน้ำกร่อยยังเหมาะกับการทำนาปีพันธุ์พื้นเมืองอยู่ และเห็นว่าการทำนา 2 ครั้งไม่คุ้มทุน สู้ทำเพียงครั้งเดียวและเวลาที่เหลือออกไปหางานทำนอกพื้นที่จะดีกว่า ประกอบกับพื้นที่ทำนาชาวนาที่มีที่นาที่รกร้างมาจะมีอยู่ประมาณ 50-70 ไร่ ระดับกลางที่นา 20-30 ไร่ และคนที่มียี่นน้อย 4-5 ไร่เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แม้ชาวบ้านจะเปลี่ยนการปลูกข้าวมาเป็นข้าวพันธุ์ กข. แต่ข้าวยังเป็นพืชที่ให้กำไรต่ำ เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายกดราคาข้าวไว้ให้ต่ำด้วยการเก็บค่าพรีเมียม (premium) ในการส่งออก จนกระทั่ง พ.ศ.2529 จึงได้มีการประกาศให้ค่าพรีเมียมเป็นศูนย์ ราคาข้าวต่ำเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นแสวงหาทางเลือกที่ดีกว่า ต่อมาค่าพรีเมียมได้ถูกยกเลิกไป แต่ความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาได้รับ กับข้าวสารที่ผ่านการสีจากโรงสีก็ยังห่างกัน ทำให้ชาวนาไม่ยอมทำนา

2.7 ไร่นาสวนผสม พ.ศ.2520 การเปลี่ยนจากนาข้าวมาเป็นไร่นาสวนผสม เนื่องจากทำนาเพียงอย่างเดียวไม่คุ้มทุน จึงหันมา “ปลูกผักก่ร่อง” ที่นิยมปลูกมากที่สุดคือ ติปสี (พริกชี้หู) นอกจากนี้ก็จะมี ถั่วฝักยาว มะเขือและอื่นๆ

2530 -2540 ทางราชการได้ส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสม เพื่อแก้ปัญหาการค้าข้าวตกต่ำ มีแจกเมล็ดพันธุ์พืช การขุดคูไร่นาสวนผสมให้กับผู้ร่วมโครงการ ต่อมาจึงเกิดความขัดแย้งระหว่างพื้นที่ทำนาและพื้นที่ไร่นาสวนผสม เพราะ

ก่อนฤดูทำนาชาวบ้านมักจุดไฟเผาซังข้าว เพื่อฆ่าเชื้อราและเผาหน้าดินให้แห้งก่อนไถ เนื่องจากดินบริเวณนี้เป็นดินเหนียว ทำให้ชาวบ้านที่ทำนาไม่สามารถจุดไฟเผาซังข้าวได้ เนื่องจากเกรงว่าจะก่อผลกระทบต่อให้กับคนที่ทำไร่นาสวนผสม การเกิดไร่นาสวนผสมจึงสร้างความขัดแย้งและความรำคาญใจให้กับชาวบ้าน ด้วยราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนของพืชไร่นาสวนผสมไม่คุ้มทุนการผลิต ทั้งไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน ทำให้ชาวบ้านเผชิญกับการผลิตที่เป็นเสมือนคลื่นลูกใหม่ที่พัดเข้ามาอีกครั้ง

2.8 การเข้ามาของนาุ้ง พ.ศ.2532 การเลี้ยงกุ้งเริ่มรุ่งเรืองตามสภาพราคา ชาวนาส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนอาชีพของตนเองมาทำนาุ้งมากขึ้น มีอาชีพที่เกี่ยวกับกุ้งในพื้นที่มากขึ้น เช่น รับจ้างเลี้ยงกุ้ง ฝึบ่อกุ้ง คัดแยกกุ้ง จับกุ้ง ขายอาหารและยากุ้ง เป็นต้น

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ราคากุ้งในตลาดประสบความตกต่ำอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต สมัยที่การเลี้ยงกุ้งยังเจริญรุ่งเรือง ตลาดกุ้งเป็นตลาดเพื่อการส่งออกซึ่งต้องพึ่งพิงตลาดภายนอก ทำให้ไม่สามารถควบคุมราคาได้ เมื่อต้องแข่งขันกับผู้ผลิตกุ้งในประเทศเวียดนาม พม่า อินโดนีเซีย ราคากุ้งจึงตกลงมาอีกครั้ง ในช่วง พ.ศ.2543 - ปัจจุบัน ผู้ส่งออกอาหารแปรรูปนำกุ้งราคาถูกจากต่างประเทศมาใช้แปรรูปก่อนส่งออก มีการลักลอบการนำเข้ากุ้งจากอินเดีย พม่า เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซียและอินโดนีเซีย ทำให้กุ้งล้นตลาด ราคาตกต่ำ ในช่วงที่ราคากุ้งตกต่ำ ราคาข้าว น้ำมัน ค่าอาหาร ค่ายาสูงขึ้นเป็นลำดับ ทำให้พื้นดินชีพของกุ้งเหลือน้อยลงเต็มที่ จากผู้ผลิต 5 บ่อ เป็น 1-2 บ่อ และเลิกเสียไปในที่สุด การเลี้ยงกุ้งเป็นการลงทุนที่สูงมาก การทำนาใช้ต้นทุน 2-3 หมื่นบาท การทำนาุ้งจะใช้ต้นทุน 6-8 แสนบาท ทำให้การทำนาุ้งส่งผลของการเป็นหนี้ไม่ต่ำกว่า 90% จากแหล่งกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งจะเห็นได้จากการทำแผนแม่บทชุมชน 2547-2548 พบว่า รายจ่ายอันดับ 1 คือ การชำระหนี้จาก ธกส. สหกรณ์ และแหล่งเงินกู้อื่นๆ

ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าว

การเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตข้าวในพื้นที่ที่เป็นการผลิตข้าวแบบดั้งเดิม จนทำการผลิตข้าวแบบสมัยใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีแทนแรงงานคนและสัตว์ ใช้แทนวิทยาการแทนภูมิปัญญาชาวบ้าน ย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวนาผู้ผลิตในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สังคมในอดีตเป็นสังคมเกษตรและทำการผลิตข้าวเป็นหลัก จึงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับข้าวมาเป็นเวลานาน จนถึงกับเรียกว่า วัฒนธรรมข้าว แต่การปรับเปลี่ยนการผลิตจึงทำให้มีผลต่อสังคม วัฒนธรรม ได้แก่

1.1 ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่สถาบัน.... ซึ่งในระบบเดิม เป็นความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดซุกซิดชีวิตในครอบครัว ล้วนมีบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน เช่น ผู้ชายไถนา หาบข้าว หญิงเตรียมข้าวปลูก หว่านข้าว นวดข้าว ซ้อมข้าว เด็กผู้ชายมีหน้าที่จูงวัวควายกินหญ้า ส่วนเด็กผู้หญิงทำหน้าที่ช่วยเหลือแม่เพื่อเตรียมหุงหาอาหาร เป็นต้น และในขั้นตอนการผลิตข้าวอื่นๆ ได้แก่ การปักดำ การเก็บเกี่ยว ทุกคนในครอบครัวจะช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกสนิทสนม ผูกพัน กลมเกลียวซึ่งกันและกัน ทุกคนจะได้รับการถ่ายทอดในเรื่องของการทำนาตั้งแต่เด็ก เมื่อโตก็จะทำนาเป็น ครอบครัวชาวนาในอดีตเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีลูก ลูกเขย ลูกสะใภ้อยู่บ้านเดียวกัน เมื่อมีลูกมีหลานก็จะแยกครอบครัวออกไป แต่กลับไปสร้างบ้านที่ไม่ไกลโดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีความสัมพันธ์กันในครัวเรือนอย่างเหนียวแน่น มีการเคารพนับถือผู้อาวุโส เพราะได้มีการดูแลกันมาอย่างใกล้ชิด

1.2 ระบบพึ่งพาเป็นระบบพึ่งพิง ด้วยวิธีการทำนาแบบดั้งเดิมต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมาก เพื่อต้องการผลิตข้าว เมื่อการค้ายังมีความต้องการที่ดินและแรงงานเพิ่มมากขึ้น ทำให้ช่วงนั้นเกิดการขาดแคลนแรงงาน ชาวนาได้เลือกใช้วิธีการแบ่งปันแรงงานโดยวิธีการต่างๆ เช่น การออกปาก การขอมือ การทำนาหะ การทำนาดังกล่าวเป็นการทำนาแบบพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน ทั้งยังมีเครือข่ายในต่างพื้นที่หรือต่างถิ่น เพื่อเพิ่มการส่งเสริมพลังในการผลิต ทั้งยังเป็นการเสริมสร้างบารมีในฐานะที่เป็นชาวนา ชาวนาส่วนมาจึงมี "อ้ายเกลอ" หรือ "อีเกลอ" ต่างถิ่นเกือบทุกคน

แต่ในการทำนาในปัจจุบันต้องอาศัยแรงงานจากเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง เช่น รถแทรกเตอร์ รถเกี่ยวข้าว เครื่องนวดข้าว เป็นต้น ทำให้การใช้แรงงานคนลดลงไปมาก ทำให้งานเสร็จในเวลารวดเร็ว การพึ่งพาต่อกันจึงเริ่มหมดความสำคัญลงไป เมื่อเทคโนโลยีการผลิตในรูปแบบของเครื่องจักรกลเข้ามาแทนที่ ทำให้ความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานคนในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งน้อยลง โดยมีการจ่ายค่าแรงเป็นรายวัน ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวมาเป็นการผลิตแบบสมัยใหม่ ทั้งรัฐยังเข้ามาส่งเสริมทั้งในส่วนของงบประมาณและเทคโนโลยี

1.3 ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีที่ถดถอย การทำนาในอดีตพึ่งพิงธรรมชาติเป็นปัจจัยในการผลิต ทำให้ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีหลาย ๆ ลักษณะต้องปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้ผลิตและระลึกถึงคุณค่าของธรรมชาติ ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีดังกล่าว ทำให้คนในสังคมแสดงพฤติกรรมอ่อนโยน เคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และธรรมชาติ ความถดถอยของสิ่งเหล่านี้ เริ่มมีมากขึ้นเมื่อการทำนาแบบสมัยใหม่เข้ามาแทน ความเสื่อมถอยในเรื่องความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีเหล่านี้ ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำมาหากินที่กับชีวิตมาช้านาน

2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงการผลิตแบบดั้งเดิมและการผลิตแบบสมัยใหม่ได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านการเศรษฐกิจของครัวครัวและชุมชน ได้แก่

2.1 ฐานะของครอบครัว ในระยะที่เริ่มใช้เครื่องมือในการผลิต ได้แก่ รถไถ การรถเกี่ยวข้าว การใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ แต่การทำนายังคงต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ (น้ำฝน) ซึ่งชาวนา ก็ทำนาปี เท่ากับมีรายได้ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น แต่เมื่อถึงค่าใช้สอยในครอบครัว พบว่า มีค่าใช้จ่ายได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนของบุตร งานแต่งงาน งานศพ งานบวชนาค แต่หากปีใดเกิด ภัยธรรมชาติ ผลผลิตก็ตกต่ำทำให้ชาวนามีหนี้สินเพิ่มขึ้น จำเป็นจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ เช่น ญาติพี่น้อง นายทุนเงินกู้ หรือแหล่งอื่นๆ

2530 เริ่มมีการส่งเสริมอาชีพ เช่น ไร่นาสวนผสม แต่ขาดปัจจัยในเรื่องน้ำและผลผลิตขาดตลาดรองรับ ประกอบกับในขณะนั้นผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำจากต่างพื้นที่มาประชาสัมพันธ์และเช่าที่ดินเพื่อเลี้ยงกุ้ง ทำให้ชาวบ้านสนใจการเลี้ยงกุ้งมากขึ้น

2.2 ด้านการประกอบอาชีพ ปัญหาในด้านการประกอบอาชีพที่เกิดขึ้น จากการพัฒนาที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยเฉพาะตั้งแต่เมื่อเริ่มปิดประตูระบายน้ำจนถึงปัจจุบันนั้นสามารถจำแนกตามกลุ่มอาชีพได้ดังนี้

2.2.1. กลุ่มชาวนา ชาวนาในพื้นที่มีการทำนาลดลง เหลือเพียงประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ จากเดิมที่ทำนาเกือบเต็มที่ ทั้งนี้มีสาเหตุจากปัจจัยด้านการตลาด ที่ราคาข้าวตกต่ำทำให้การผลิตไม่คุ้มทุน ประกอบกับการส่งเสริมจากภาครัฐให้ผลิตข้าวปีละ 2 ครั้ง โดยใช้ข้าวพันธุ์ที่รัฐส่งเสริม ซึ่งต้องใช้ปัจจัยการผลิตมากกว่าข้าวพื้นเมือง เช่น ปริมาณน้ำที่ใช้ สารเคมีต่างๆ เป็นต้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงและเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการผลิต และเมื่อมีการปิดประตูระบายน้ำ ชาวนาที่ทำนาในพื้นที่ ต.บ้านเพิง ท่าพญา และปากแพรกใกล้แม่น้ำมีปัญหาระง่อนน้ำท่วมขังทำให้ดินขึ้นแฉะ ไม่สามารถลงมือหว่านได้ตามฤดูกาลเดิม เป็นผลทำให้ชาวนาส่วนหนึ่งเลิกทำนา เปลี่ยนอาชีพไปสู่อาชีพรับจ้าง ย้ายออกนอกพื้นที่ทั้งอำเภอใกล้เคียงและในตัวเมือง โดยเฉพาะการก่อสร้างตึกถนนกวางแอนด์ในตลาดปากพนัง อีกทั้งนโยบายส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสมของรัฐ ทำให้เกิดปัญหากับการทำนาข้าว เพราะชาวนาไม่สามารถจุดไฟเผาซึ่งข้าวหรือวัชพืชอื่นๆ ก่อนที่จะทำการไถหว่านได้ เพราะทำให้เกิดปัญหาไหม้ลามไร่นาสวนผสมที่อยู่กระจัดกระจายทั่วไปได้รับความเสียหายและเกิดปัญหาระหว่างนาข้าวกับผู้ที่ทำไร่นาสวนผสมอยู่บ่อยครั้ง

2.2.2 กลุ่มนาุ้ง ปัญหาที่สำคัญต่ออาชีพ ทำนาุ้งคือในพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นเขตน้ำจืด รัฐห้ามไม่ให้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ ทำให้เกิดปัญหาการไม่สามารถสร้างมูลค่าจากพื้นที่ได้เนื่องจากมีการปรับพื้นที่โดยชุดเป็นบ่อกุ้งเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวนาบางส่วนหนึ่งต้องทิ้งไว้เป็นที่รกร้าง แม้ว่าจะมีบางส่วนยังดื้อเลี้ยงอยู่ก็ตาม แต่ในอนาคต เมื่อโครงการแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2547 ผู้ที่ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งกุลาดำในเขตพื้นที่น้ำจืดจะต้องเลิกเลี้ยงทั้งหมดตามนโยบายของรัฐบาลนอกจากนั้น กลุ่มผู้เลี้ยงกุ้งทั้งในเขตน้ำจืด และเขตน้เค็มยังประสบปัญหาขาดทุนเพราะสภาพน้ำเน่าเสีย ทำให้ต้นทุน การเลี้ยงกุ้งสูงขึ้นกล่าวคือ การที่น้ำในแม่น้ำลากล่องเน่าเสีย ไม่สามารถระบายสิ่งสกปรกออกไปสู่ทะเลได้ดังเช่นที่ผ่านมา ทำให้โอกาสการเกิดโรคในกุ้งมีมากขึ้น เกษตรกร จำเป็นต้องใช้ยา และสารเคมีเพิ่มขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้

เลี้ยงกุ้งดังกล่าว ยังส่งผลต่อชาวบ้านที่มีอาชีพต่อเนื่องจากการเลี้ยงกุ้ง เช่น กลุ่มผู้รับจ้างเลี้ยงกุ้ง แรงงานที่รับจ้างจับกุ้ง และธุรกิจต่อเนื่องอื่นๆ ต้องว่างงานหรือมีรายได้น้อยลง ทำให้ต้องอพยพออกนอกพื้นที่เพื่อหางานใหม่ทำมากขึ้น

2.2.3 กลุ่มทำน้ำตาลจาก ในแถบตำบลท่าพญา ซึ่งมีสภาพน้ำเป็น น้ำกร่อยทำให้เหมาะแก่การเจริญเติบโตของต้นจาก ซึ่งเป็นพืชตระกูลปาล์มในท้องถิ่น ชาวบ้านได้อาศัยพืชธรรมชาติชนิดนี้ การผลิตเป็นน้ำตาลจาก การนำใบจากมาใช้ประโยชน์ในการมุงหลังคาบ้านกันฝาบาน เป็นต้น แต่เมื่อมีการกั้นน้ำจืดออกจากน้ำเค็มทำให้สภาพแวดล้อมที่เป็นน้ำกร่อยเปลี่ยนแปลงไป ในเขตที่เป็นน้ำจืดเกิดปัญหาน้ำตาลจากให้ผลผลิตน้อยลง รสชาติไม่หวานเหมือนเดิม และเกิดการระบาดของด้วงที่ทำลายต้นจากมากขึ้น ชาวบ้านตั้งข้อสังเกตว่าน่าจะเกิดจากการที่น้ำในแม่น้ำในแม่น้ำ ลำคลองที่เคยเป็นน้ำกร่อยกลายเป็นน้ำจืด นอกจากนี้การขุดลอกคลองสายต่างๆ ของโครงการทำให้มีการขุดทำลายมาจากตามริมคลองเป็นจำนวนมาก และในส่วนเขตที่เป็นน้ำเค็มต้นจากก็มีเริ่มแคระแกร็น ใบจากเล็กลง ให้ผลผลิตน้ำตาลลดลง และความหวานเปลี่ยนแปลงไป สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพทำน้ำตาลจากมีรายได้ลดลง เนื่องจากพื้นที่ป่าจากน้อยลงและปริมาณน้ำตาลจากที่ลดลงด้วย

2.2.4 กลุ่มประมงพื้นบ้านในคลอง ผู้ที่ประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้านในคลอง ทั้งคลองปากพนัง คลองท่าพญา คลองบางไค คลองบางตัวน คลองวัดสระ ฯลฯ ซึ่งเป็นลำคลองสายใหญ่และคลองสายย่อยในพื้นที่ถึงประจวบประมาณ 2,500 ครัวเรือน ซึ่งสามารถทำรายได้จากการหาสัตว์น้ำริมคลอง ได้ประมาณ วันละ 300 - 1,200 บาท แต่คนกลุ่มนี้ก็ประสบกับปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดลงจำนวนมาก และหลายประเภทที่เริ่มสูญพันธุ์ เช่น กุ้งแฉะ กุ้งก้ามกราม กุ้งแม่น้ำ กุ้งนา ปลาร้าพัน ปลาลอด ปลากักเปา ปลาหมูทอง ปลาหมอช้างเหยี่ยว ปลากดน้ำจืด และปลาชะโด เป็นต้น เนื่องจากสภาพน้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสีย และสัตว์น้ำไม่สามารถที่จะเคลื่อนย้ายระหว่างพื้นที่เหนือประตูระบายน้ำกับใต้ประตูระบายน้ำได้

จากการสัมภาษณ์ อ.กระจำจ่า เล่าว่าในอดีต นอกจากความอุดมสมบูรณ์ของปลาดุก ริมคลองแล้ว การวิดปลาในหนองก็ถือว่าเป็นวิถีของชาวบ้านเรื่องของการทำมาหากิน เดิมชาวบ้านจะวิดปลาในหนองควาย เมื่อวิดเสร็จ หัวปลาเชียด (ตัด) ทั้งเอาแต่ตัวกลับบ้าน การชดบ่อ ล่อปลา ปลาจะได้จำนวนมากจนต้องลากกับเกวียน เพราะแบกขนไม่พอ แต่ปัจจุบันวิธีการแบบนี้เหลืออยู่ทุกที่แล้ว อ.เจริญให้สัมภาษณ์เรื่องการจับปลาว่า เดิมอุดมสมบูรณ์คนไปยื่นปากหนอง (ขอบสระหรือหนองน้ำ) ไปเรียกปลาโดยวิธีการตบมือ ปลาต่างๆก็จะตื๊อขึ้นมา เช่น ปลาหมอ ปลาดี และปลาอื่นๆ อ.กระจำจ่ากล่าวเพิ่มเติมอีกว่าในเดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ปลาจะมากในทุกๆ คลอง แต่ปัจจุบัน คนหาปลาน้อยลง เพราะไม่มีปลาให้หาอีกแล้ว

3. ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์โดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) ณ ที่ทำการ อบต.ปากแพรก พบว่าปี 2537 - 2538 สิ่งแวดล้อม แม่น้ำลำคลองในพื้นที่ปากแพรก บ้านเพิง และท่าพญาได้รับผลกระทบเสียหายอย่างมาก เพราะเป็นช่วงยิงปูน (การก่อสร้างประตูระบายน้ำ) น้ำในลำคลองกลายเป็นสีปูนขุ่นมัว ปูนที่นำมาขังลงในน้ำเขาบอกว่าปูนที่มีคุณภาพดีมาจากสหรัฐอเมริกา ทำให้สัตว์น้ำในลำคลองปากพนัง และคลองชอยย่อยในพื้นที่ ตายกันเป็นเบือ (ตายจำนวนมากลอยเต็มลำคลอง) ในพื้นที่ๆผู้วิจัยได้ทำการศึกษา

ยายตั้งเหนี่ยว ได้บอกเล่าถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตว่า แต่แรก (ในอดีต) ปลามีชุกชุมมาก คนจะใช้วิธีหาปลาในลำคลอง โดยเฉพาะคลองท่าพญาใช้วิธีการผูกสายปอกกับมดแดง ปลา ก็จะมากินมดแดง โดยวิธีตักกับเจีย (อุปกรณ์ที่สานด้วยไม้ไผ่สำหรับช้อนตักสิ่งต่างๆ) เจียใส่เรือ ปลาจะกระโดดใส่เรือ ซึ่งพอได้กินได้แจกจ่ายเพื่อนบ้าน วิธีการอื่นก็ใช้วิธีการใช้บวทงปลา โดยเฉพาะปลาตัวใหญ่ๆ เช่น ปลาดุก ปลาช่อน ปลาชะโด ฯลฯ หรือวิธีการที่นิยมใช้คือวิธีหนึ่งคือ "พายผีหลอก" โดยวิธีการใช้เรือพายโดยที่เรือจะมีคันซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ ทำเป็นซี่เล็กๆ ยาวค่าเรือ (ยาวเท่ากับเรือ) พอเสร็จแล้วก็ตีที่ปีกเรือทาสีขาวประมาณ 3 แผ่นไม้ที่ปีกเรือ เสร็จแล้วนำเรือลงพายในคลองตอนกลางคืน ปลามองเห็นเรือในลักษณะนั้นเป็นเรือสีขาวก็ตกใจกระโดดเข้ามาในเรือเอง

ปลาที่จับได้และยังคงมีหลงเหลืออยู่ในขณะนี้ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลาแขยง ปลาหลด ปลาโชน เมื่อเปิดเขื่อนปลาบางชนิดหมดไปจากคลองเลย เช่น ปลาเทโพ ปลาโพง ปลาพรหม ปลาช่อน ปลาไหลโชน ปลาหวดขาว เป็นต้น

ส่วนของพื้นที่บ้านเพิง ปากแพรก และท่าพญาเป็นพื้นที่ เหนือประตูระบายน้ำได้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย และทำให้แม่น้ำลำคลองตื้นเขินอันเนื่องมาจากการปิดประตูระบายน้ำทำให้การทับถมของตะกอน น้ำไม่ไหลเวียน สัตว์น้ำไม่สามารถขึ้นมาจากทะเลเพื่อจะวางไข่ในน้ำกร่อยได้ ทำให้ปริมาณปลาลดลงกว่าร้อยละ 60 และสัตว์น้ำในลุ่มน้ำปากพนังสูญพันธุ์ประมาณ 96 ชนิด (ยงยุทธ ปรีดาสัมพะบุตร อ้างในรัชฎา คชแสงสันต์และคณะ, 2544 : 3 - 28) การขุดคลองขอยทำให้พันธุ์พืชที่อยู่ตามสองฝั่งคลองถูกทำลาย ส่งผลกระทบถึงที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เกิดน้ำท่วม-ขัง เกิดการตกตะกอนของในท้องคลอง สิ่งปฏิกูลต่างๆ ไม่ถูกชะล้าง และเกิดปัญหาผกตบขาว แพร่ขยายพันธุ์อย่างรวดเร็วจนเต็มแม่น้ำลำคลองเนื่องจากมีน้ำจืดตลอดปี ต้นจากซึ่งเป็นพืชที่มีหนาแน่นในพื้นที่ ให้ผลผลิตน้ำตาลได้น้อยลงเพราะสภาพน้ำเปลี่ยนแปลงจากน้ำกร่อยกลายเป็นน้ำจืด ซึ่งไม่เหมาะกับการเจริญเติบโตของพืชท้องถิ่นชนิดนี้ นอกจากนั้นยังเกิดการเสื่อมโทรมของป่า ทำให้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ หลายชนิดเริ่มสูญพันธุ์ ทั้งยังเผชิญปัญหาเรื่องยุงที่เพิ่มขึ้นจำนวนมากเนื่องจากน้ำนิ่ง และในน้ำมีเชื้อโรคพวกพยาธิต่างๆ เนื่องจากการหมักหมมและสิ่งปฏิกูลในน้ำ

น้ำในคลองเน่าเสียอยู่แล้ว เมื่อมีผกตบมากมาย ชลประทานได้ใช้วิธีการปราบ โดยการไถย่ำพื้นที่ เพื่อให้ผกตบเน่าเปื่อยทำให้น้ำยิ่งทวีความเน่าเสียลงไปอีก (สัมภาษณ์ พี่อุสา)

4. ผลกระทบทางสังคม เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องที่ไม่สามารถประกอบอาชีพที่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต เพราะทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ราคาผลผลิตตกต่ำ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำในเขตน้ำจืด สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้าน เกิดปัญหาด้านสังคมตามมามากมาย เช่น การอพยพออกนอกพื้นที่ไปประกอบอาชีพอื่นที่ทำได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ เด็กนักเรียนถูกออกกลางคัน จากการสัมภาษณ์กลุ่ม ณ อบต.ปากแพรกได้ถามความรู้สึกของชาวบ้านว่าขณะนี้อยู่กันอย่างไร "ลำบากมาก ชาวบ้านมีหนี้สิน คนย้ายออกไปทำงานรับจ้าง แทนนาข้าว นาทุ่งขาดทุนมากยับเยินไม่มีเงินเป็นหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ลูกขอเงินไปโรงเรียน เชื่อไม่ว่าพ่อแม่ร้องไห้เลย เพราะไม่มีเงินให้ลูก แต่ก็ไม่รู้ว่าจะบอกลูกว่าอย่างไร" การเป็นหนี้สินเนื่องจากการประกอบอาชีพการทำนากุ้ง ความขัดแย้งของชาวบ้านระหว่างชุมชน เนื่องจากกากำหนดการพัฒนาโดยรัฐ เช่น ความขัดแย้งเรื่องการทำนาเขตน้ำจืด - น้ำเค็ม การส่งเสริมอาชีพที่ส่งผลกระทบต่อกัน (เช่น กรณีนาข้าวกับไร่นาสวนผสม) การขาดความมั่นใจในการส่งเสริมเรื่องการปลูกปาล์มในพื้นที่โครงการปรับเปลี่ยนอาชีพ 350 ล้านบาท ของนายเนวิน ชิดชอบ สำหรับค่าใช้จ่ายที่รัฐจ่ายให้ในพื้นที่ต่างๆเป็นค่าปรับพื้นที่ไร่ละ 9,000 กว่าบาท ของพื้นที่ ต.ปากแพรก นั้นได้เบิกไปแล้ว แต่ของ ต.บ้านเพิง และ ต.ท่าพญายังเบิกไม่ได้ (20 เมษายน 2549) สัมภาษณ์ อ.กริล ชาวบ้านไม่มั่นใจว่าจะเป็นหนทางต่อไปอีกกี่ปี ชาวบ้านยากจนอยู่แล้วก็ยิ่งยากจนลงไปอีก การเกิดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และการพนันมากขึ้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม ขณะนี้เด็กเป็นคอมฯหมดแล้ว (คอมฯ หมายถึง เด็กกินเหล้า สูบบุหรี่ เล่นเกมส์) ถือเป็นโจร ที่ร้ายที่สุด พ่อแม่ไม่ยอมฟัง เบียดเบียนเรื่องของโทรศัพท์ สรุปว่าสังคมครอบครัวเสื่อมถอย

ผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้น จากการพัฒนาของรัฐตามโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังทั้งทางตรงและทางอ้อม ปรีชา ช่วยจิตต์ ชาวบ้านได้เขียนถึงผลกระทบของชาวบ้าน ต่อการสร้างประตูระบายน้ำไว้ในเอกสารประกอบประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง พื้นฟูลุ่มน้ำปากพนังด้วยพลังชุมชน ว่าการทำประตูระบายน้ำมีผลกระทบอย่างน้อย 5 ประการ คือ 1) เมื่อชาวนาทำนาไม่ได้ ก็จำเป็นต้องเลิกเพราะประตูระบายน้ำ 2) เมื่อชาวเลทำประมงไม่ได้ ต้องย้ายถิ่นฐาน ก็เพราะประตูระบายน้ำ 3) ชาวบ่อกุ้ง บ่อปลา เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลาไม่ได้ ก็เพราะประตูระบายน้ำ 4) ชาวประมงพื้นบ้านจับกุ้ง ปู ปลา ไม่ได้ จึงต้องเปลี่ยนอาชีพใหม่ก็เพราะประตูระบายน้ำ 5) แม่ค้าเลิก ทำการค้า เพราะเศรษฐกิจไม่ดี จะย้ายถิ่นฐานก็มาจากประตูระบายน้ำ (ปรีดา ช่วยจิตต์, 2546: 26) ซึ่งส่วนแสดงให้เห็นถึงผลพวงของการพัฒนา หรือไม่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง ซึ่งได้นำมาสู่การเคลื่อนไหวภาคประชาชน

บทที่ 4

บทวิเคราะห์ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคม

ความสำคัญของตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคม

ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจของชุมชนจากอดีต – ปัจจุบันเช่นรายได้ครัวเรือน ผลผลิตของแรงงาน รายจ่ายของครอบครัว สัดส่วนการใช้ที่ดินสัดส่วนของรายได้ภาคเกษตรต่อรายได้ทั้งหมด ทั้งทรัพยากรการผลิตที่สำคัญในแง่ของการใช้แรงงาน ทุน และเทคโนโลยี ระดับการศึกษาของประชากรและแรงงานตัวชี้วัดทางสังคมอันได้แก่ความเข้มแข็งของชุมชน ลักษณะของความเป็นเครือข่าย กลุ่มทุนทางสังคม หรือ Safety - Net ตัวชี้วัดดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรแถบลุ่มน้ำปากพนัง ให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชนที่ดีในอนาคตต่อไป

จากข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนในตำบลบ้านเพิง ตำบลท่าพญาและตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในหลายๆ ด้าน ทั้งลักษณะทางกายภาพซึ่งมีความแตกต่างกันไปในพื้นที่ย่อย เป็นพื้นที่อยู่ใกล้ขีดโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ในส่วนของการก่อตั้งประตูระบายน้ำอุทกวิภาชประสิทธิ์ ซึ่งได้เริ่มก่อตั้งตั้งแต่ ปี พ.ศ.2538 – 2542 โดยมีจุดประสงค์หลัก เพื่อจัดระบบบริหารจัดการน้ำในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง พัฒนาอาชีพและสร้างศักยภาพของชุมชน โดยให้มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในส่วนของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาได้แบ่งยุคของการศึกษาออกเป็น 2 ยุค ดังนี้คือ

ยุคที่ 1 ยุคอดีต คือ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ซึ่งมีเหตุการณ์เด่นในยุคนี้ ได้แก่ ความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า การขุดลอกคูคลอง เพื่อความสะดวกในการคมนาคม การมีน้ำใช้และการผูกขาดทางการค้า ทั้งด้านความรู้ เครือข่ายและวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนในพื้นที่ตำบลบ้านเพิง ตำบลท่าพญาและตำบลปากแพรก

ยุคที่ 2 ยุคพัฒนา คือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ซึ่งมีเหตุการณ์เด่นในยุคนี้ ได้แก่ การย้ายถิ่นหนีนาหาสวน (พ.ศ.2500) การส่งเสริมข้าวพันธุ์ กข. นาข้าวกลายเป็นนาเกลือ การย้ายถิ่น (พ.ศ.2510 – 2515) การเกิดถนนสายนคร – ปากพนัง, ปากพนัง – เขียวใหญ่, การขุดถนนในหมู่บ้าน (พ.ศ.2510 – 2518) การเปลี่ยนนาข้าวเป็นไร่นาสวนผสม การเข้ามาของนากุ้ง การย้ายถิ่นกลับเพื่อทำนากุ้ง (พ.ศ.2520 -2530) ราคาข้าวตกต่ำ น้ำมันขึ้นราคา ไร่นาสวนผสมหมดความสำคัญลง ยุคทองของการขายที่ดินและรูกกล้าที่สาธารณะ(พ.ศ.2529 – 2530) น้ำท่วมใหญ่ปรับเปลี่ยนอาชีพ เลิกทำนา รัฐส่งเสริมการระบบการเลี้ยงกุ้ง (พ.ศ.2531 – 2535) โครงการพระราชดำริ ความรุ่งเรืองและความปวดร้าวของนากุ้ง มุ่งมั่นทำนา หันเหสู่โครงการปรับเปลี่ยนอาชีพและฟื้นฟูป่าจาก (พ.ศ.2536 – 2539)

เหตุการณ์ที่สำคัญในแต่ละยุค สามารถใช้นำข้อมูลในปรากฏการณ์ต่างๆ ของยุคนั้นๆ มาวิเคราะห์ค้นหาตัวชี้วัด เพื่อพัฒนาประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยกำหนดให้ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญ เพราะ เป็นตัวบ่งชี้ (ตัวชี้วัด) ที่สามารถพัฒนา เมื่อมีงานพัฒนา สิ่งที่จะจัดขึ้นภายหลังโครงการพัฒนา คือ สภาพเศรษฐกิจและชุมชนของชุมชนในทางที่ดี สามารถมองได้จากอะไรบ้าง เพื่อสนับสนุนความสำเร็จของโครงการ อันจะนำข้อมูลการกำหนดตัวชี้วัดและนำไปใช้เพื่อพัฒนาต่อไป

ผู้ศึกษาได้กำหนดตัวชี้วัดดังนี้

1. ตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ

1.1 ปัจจัยการผลิต

1.1.1 ความรู้ / การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.1.2 ที่ดินและการใช้ที่ดิน

1.1.3 แหล่งทุน

1.1.4 แรงงานและเทคโนโลยี

1.1.5 ปริมาณและผลผลิต

1.1.6 เครื่องมือการผลิต

1) กลุ่มผู้ผลิต / กลุ่มนาทุ่ง, นาข้าว อื่นๆ

2) เครื่องมือระหว่างผู้ผลิต - ตลาด

1.2 การผลิต (กระบวนการผลิต)

1.3 ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบการผลิต

2. ตัวชี้วัดทางสังคม

1.1 ระบบการศึกษา

1.2 เครื่องมือทางสังคม / ญาติ / กลุ่มอาชีพ / ศิลปิน

1.3 ความเชื่อและค่านิยมทางสังคม

1.4 ระบบสวัสดิการ

1.5 ปัญหาและความขัดแย้งทางสังคม

ตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ

1. ปัจจัยการผลิต : ปัจจัยการผลิต หมายถึง การใช้และการถือครองที่ดิน การใช้พื้นที่สาธารณะ เช่น วัด โรงเรียน ศาลาต่างๆ ตลาดนัด การนำเทคโนโลยีมาใช้ในแต่ละยุค การใช้แรงงานในแต่ละยุค เช่น แรงงานคน วัว ควาย และเทคโนโลยี ต้นทุนการผลิต (เงิน) ในการผลิต การใช้ทรัพยากรน้ำในการผลิตจากแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่ถูกสร้างขึ้น

1.1 ความรู้ : ความรู้ถือเป็นภูมิปัญญาที่มีการสั่งสมจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อให้วิถีชีวิตของผู้นั้นดำเนินไปด้วยความสุข ทั้งด้านปัจจัยสี่ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งความรู้ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ย่อมที่จะมีความแตกต่างกันออกไปด้วยบริบทของพื้นที่ สังคมและวัฒนธรรมที่ต่างมีส่วนให้ภูมิปัญญาหรือความรู้ที่เกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ

1.1.1 ความรู้: กับการจัดการทรัพยากร

1) น้ำ ในอดีตชาวบ้านได้ใช้ทรัพยากรน้ำธรรมชาติเป็นตัวกำหนดวิถีการดำเนินชีวิต ทั้งความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การดูแลและการอนุรักษ์ ด้วยบริบทของพื้นที่มีลักษณะที่อยู่ในเขตน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ฉะนั้นวิถีการดำเนินชีวิตทรัพยากรประเภทสัตว์น้ำนาชนิด การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการปลูกข้าว การคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่มีความเหมาะสมกับสภาพน้ำ การจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือที่มีความเหมาะสมตามยุคสมัย ตลอดจนถึงการใช้จากแหล่งน้ำที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเช่น สระน้ำโบราณในอดีตชาวบ้านได้ใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อการสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต และเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2) ดิน ด้วยสภาพดินในพื้นที่นั้นในอดีตเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา พื้นที่ชายฝั่งและริมแม่น้ำ เหมาะแก่การทำประมง ชาวบ้านได้รู้จักใช้ภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับสภาพดิน เช่นการเลือกพันธุ์ข้าว การเลี้ยงปลา และการปลูกพืชอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม แต่ด้วยปัจจัยอื่น ๆ ทำให้ในบางครั้งชาวบ้านอาจจะขาดประสบการณ์ในการประกอบอาชีพไปบ้าง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินไปทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้

1.2 ที่ดินและการใช้ดิน

การใช้ที่ดินในอดีตเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการปลูกข้าว ป่าจากและพืชอื่นๆ ที่ขึ้นได้เขตริมคลอง เช่น สวนมะพร้าว และอื่นๆ

2520 พื้นที่ได้ถูกใช้ในการปลูกพืชไร่สวนผสมไปประมาณเกือบ 30% ของพื้นที่ ด้วยในขณะนั้นข้าวมีราคาไม่ดี รัฐได้ส่งเสริมให้ปลูกพืชไร่สวนผสมทดแทน แต่ก็ต้องพบกับปัญหาอีกครั้ง เพราะผลผลิตจากไร่สวนผสมขาดช่องทางในการจำหน่ายที่สม่ำเสมอ ทำให้ผลผลิตเสีย ตกค้าง เช่น พริกและอื่นๆ

หลัง 2530 ที่ดินถูกใช้ในการเลี้ยงกุ้งในยุคแรกๆ ประมาณร้อยละ 20 ทำนาข้าวประมาณร้อยละ 50 นอกนั้นเป็นการเลี้ยงสัตว์ ทำไร่สวนผสม ป่าจาก ปลูกผักและอื่นๆ

พ.ศ. 2536 – พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พื้นที่มีการขยายตัวอย่างเต็มที่ในการทำนาทุ่งพื้นที่เกือบร้อยละ 50 ได้ถูกขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งนอกนั้นก็พื้นที่สำหรับทำนาและการเกษตรอื่น ๆ ตามลำดับ

พ.ศ. 2542 – 2548 พื้นที่นาทุ่งได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นการยกครองเพื่อการปลูกปาล์มและพื้นที่ในส่วนของนาร้างเดิมชาวบ้านได้หันกลับมาทำนาเพิ่มมากขึ้นอันจะเห็นได้จากข้อมูลการทำแผนแม่บทชุมชนพบว่าพื้นที่ในการทำนาร้อยละ 54.88 ทำนาทุ่ง เลี้ยงปลาร้อยละ 21.83 นอกนั้นเป็นการเลี้ยงสัตว์ปลูกไม้ผลและปลูกผักตามลำดับ

การใช้ที่ดินของชุมชนแห่งนี้ถูกปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเดิมไปสู่การทำนาทุ่ง แล้วหันมาสู่การทำนาอีกครั้ง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจจะไม่เหมือนกับในอดีตเพราะจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น การถือครองที่ดินน้อยลงที่ดินมีการเปลี่ยนมือไปสู่ทุนมากขึ้น

1.3 แหล่งทุน

ด้วยสภาพพื้นที่ศึกษาในตำบลท่าพญา ส่วนหนึ่งเป็นริมทะเล อาชีพของชาวบ้านในอดีตเป็นการทำประมงแบบพื้นบ้าน ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีอะไรมากมายนัก ส่วนพื้นที่ทำนาใน ท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรก ในอดีตแหล่งทุนจะมีน้อยมาก เช่น ค่าพันธุ์ข้าว เดิมชาวบ้านจะมีพันธุ์ข้าวโดยการเก็บเมล็ดพันธุ์กันไว้ภายในครัวเรือน มีการแบ่งปันในยามขาดแคลน การไถนาจะใช้แรงงานในครอบครัว วัวควายของครอบครัว หากไม่เพียงพอจะมีการช่วยเหลือกันในกลุ่มเครือญาติ เพื่อนสนิทหรือเกลอ ดองต่างพื้นที่ก็จะถูกนำมาใช้ในฤดูกาลทำนา เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ในปัจจุบันแหล่งต้นทุนในการผลิต ได้แก่ ค่าพันธุ์ข้าว ต้นทุนต่อไร่ 450 บาท ค่าไถนา 2 ครั้ง ต้นทุน 450 บาท ค่าเก็บเกี่ยวโดยรถ 400 บาทต่อไร่ ค่าปุ๋ย 300 บาทต่อไร่ ค่ายาฆ่าแมลง 300 บาทต่อไร่ ค่าน้ำมันในการไถนาเข้านา ไร่ละ 300 บาท สำหรับใช้ในพื้นที่ที่ระบบชลประทานน้ำเข้าไปไม่ถึงในพื้นที่

สำหรับการทำนาทุ่งในปัจจุบัน (2548 – ก.ค. 2549) ต้นทุนในการเลี้ยงกุ้งสูงขึ้นในเรื่องราคาลูกกุ้งจากประมาณ ตัวละ 130 - 180 บาท (พ.ศ.2536 – 2538) ณ ปัจจุบันราคาลูกกุ้ง ตัวละ 40 สตางค์ ราคาอาหารกุ้งจากกระสอบละ 250 – 300 บาท ณ ปัจจุบัน 800 บาท ราคาน้ำมันที่ใช้สำหรับเครื่องยนต์ เพื่อตีโปพัดในนาทุ่ง ลิตรละ 17 บาท และสูงขึ้นเรื่อยๆ เป็น 29 บาท 30 บาท

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจุบันแหล่งทุนในการผลิตทั้งนาข้าวและนาทุ่งสูงกว่าในอดีตหลายเท่าตัว ด้วยปัจจัยต่างๆ ทำให้ผลกำไรตอบแทนไม่สูงตามไปด้วย เพราะพื้นที่ในการผลิตยังคงเท่าเดิมหรือจะเห็นได้ชัดเจน ในส่วนของนาทุ่งที่มีแหล่งต้นทุนในการผลิตในช่วงหลังนี้สูงมาก จนไม่เกิดภาวะคุ้มทุนหรือเรียกว่า ขาดทุน กลับสู่การเปลี่ยนอาชีพเป็นการเลี้ยงปลาแทนในบางบ่อ

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการทำแผนแม่บทชุมชนพบว่า รายจ่ายของประชาชนอันดับที่ 1 เป็นค่าใช้จ่ายในการผ่อนหนี้ร้อยละ 37.43 อันดับที่ 2 เป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาร้อยละ 25.03 อันดับที่ 3 เป็นค่าใช้จ่ายเรื่องเครื่องดื่มและขนมร้อยละ 13.08 อันดับที่ 4 เป็นค่าใช้จ่ายเรื่องค่าอาหารร้อยละ 10.12 อันดับที่ 5 เป็นค่าใช้จ่ายเรื่องยารักษาโรคร้อยละ 3.82

เมื่อพิจารณาเรื่องหนี้สินของประชาชนพบว่าประชาชนมีหนี้สินรวม 7,995,686 บาท (ตำบลท่าพญา และตำบลบ้านเพิง) หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 196,602 บาท และหนี้สินเฉลี่ยต่อคน 27,204 บาท

1.4 แรงงานและเทคโนโลยี

แรงงาน หมายถึง การใช้ในการทำนา ตั้งแต่การเตรียมดินจนถึงการเก็บเกี่ยวและแปรรูป แรงงานที่ใช้ในอดีตมี 2 ส่วน คือ การใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ ส่วนในปัจจุบันมีการใช้แรงงานจากเครื่องจักรเพิ่มมากขึ้น

แรงงาน หมายถึง การใช้แรงงานในการทำนา ซึ่งหมายถึง ตั้งแต่การเตรียมบ่อการเลี้ยงกุ้ง การเลี้ยงกุ้ง แรงงานจากเครื่องจักรคือ เครื่องสูบน้ำ เครื่องตีน้ำ (เครื่องทำออกซิเจนในน้ำ) การใช้แรงงานจากภายในครอบครัวและใช้แรงงานจากนอกครอบครัว และแรงงานต่างถิ่น

เทคโนโลยี หมายถึง เทคนิควิธีการใช้ใหม่ๆ ที่ใช้ในการประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแทนแรงงานคนในอดีต เทคโนโลยีและวิทยาการแบบใหม่เริ่มแพร่หลายเข้ามาแทนแรงงานคน โอกาสของเครื่องจักรเริ่มมีบทบาทมากขึ้น ในการทำนาจะใช้เทคโนโลยีตั้งแต่การไถด้วยคนเป็นการเก็บเกี่ยวด้วยรถ การนวดเดิมใช้คนก็เปลี่ยนเป็นเครื่องนวดข้าว ปัจจุบันเทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าไปมาก ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

การใช้แรงงานและเทคโนโลยีในพื้นที่ตำบลบ้านเพิง ท่าพญาและปากแพรก ในอดีตแรงงานเพื่อประกอบอาชีพการทำนา จะอาศัยแรงงานจากคนในครอบครัวส่วนหนึ่ง และแรงงานจากสัตว์เลี้ยงคือ วัว ควายอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งการใช้แรงงานดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านพบกับปัญหาขาดแคลนแรงงาน เมื่อมีความจำเป็นต้องขยายพื้นที่ในการผลิต จึงเกิดมีวัฒนธรรมบางอย่างเกิดขึ้น เรียกว่า “ขอมือ” ซึ่งเกิดจากการใช้แรงงาน เมื่อชาวนาในอดีตในบางโอกาสไม่สามารถทำกินได้ เช่น ช่วงไถนา ช่วงปักดำ ช่วงเก็บเกี่ยว เป็นต้น ชาวนาจะใช้วิธีการขอแรงงานจากเพื่อนบ้าน เรียกว่า “ออกปาก” หรือใช้วิธีการแลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกัน เรียกว่า “ขอมือ” เป็นต้น ชาวนาจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ต่างพื้นที่ ต้องการความช่วยเหลือเมื่อมีความจำเป็น เช่น การผูกเกลือ การผูกดอง

สำหรับการใช้แรงงานสัตว์ สัตว์เลี้ยงประเภทที่นิยมใช้เพื่อเอาแรงงานในพื้นที่นี้คือ วัวและควาย เนื่องจากชาวนาต้องอาศัยแรงงานจากสัตว์เพื่อไถนา หากมีวัวควายมากพอที่จะเอื้อต่อการทำนาได้มาก แต่หากมีวัวควายไม่พอก็จะส่งผลให้การทำนาในเนื้อที่น้อยลง

หลัง พ.ศ.2510 เริ่มนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำนา โดยมีการใช้รถไถแทนวัวควาย ยุคแรกๆ จะใช้รถไถขนาดใหญ่ เรียกว่า รถแทรกเตอร์ ต่อมาพัฒนามาเป็นรถไถขนาดเล็ก รถไถเดินตาม และการเก็บเกี่ยว เดิมใช้แกะเก็บด้วยมือ ใช้เคียวเกี่ยวสำหรับข้าวเตี้ย และต่อมาหลัง พ.ศ.2530 เริ่มเอาเครื่องนวดข้าวมาขนาดข้าวในทุ่งนา เริ่มมีรถเกี่ยวข้าวออกเก็บเกี่ยวตามหมู่บ้าน

พ.ศ.2538 – 2542 มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง มีการก่อสร้างประตูระบายน้ำ อุทกวิทยา ประสิทธิ์ แรงงานในพื้นที่เริ่มมีความสำคัญขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพราะเป็นการไปทำงานที่ไม่ไกลจากครอบครัวมากนัก ทั้งยังมีรายได้ให้พอควรอีกด้วย ต่อมาเมื่อสร้างเสร็จจึงลงชาวบ้านในพื้นที่

ในปัจจุบันการใช้แรงงานจากการทำนา ถูกเปลี่ยนจากแรงงานคนและสัตว์ไปสู่การใช้เทคโนโลยีประเภทเครื่องจักรมากขึ้น อีกส่วนหนึ่งที่ขาดหายไปในพื้นที่หรือไม่กี่เหมือนน้อยลงไปทุกที คือ วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลเมื่อการทำมาหากิน “การขอมือ” เปลี่ยนแปลงเป็นการจ้างงานทดแทน

การทำนาเริ่มเข้ามาในพื้นที่ตั้งแต่ พ.ศ.2530 เป็นต้นมา ในขณะนั้นชาวบ้านได้มีการคุ้นชินกับเทคโนโลยีอยู่มากพอสมควร ฉะนั้นแรงงานจากเครื่องจักรกลประเภทรถแม็คโค ใช้ปรับพื้นที่ให้เป็นนาทุ่ง การใช้เครื่องตีน้ำ แต่การใช้เรือเพื่อปล่อยอาหารกุ้ง (ยังคงใช้เรือแจว) และเครื่องสูบน้ำที่ใช้ในการสูบน้ำเข้า – ออก การใช้งาน คนในการเฝ้านาทุ่งจากต่างพื้นที่มากขึ้น ในยุคที่นาทุ่งรุ่งเรืองมากๆ พ.ศ.2536 – 2540 แรงงานเลี้ยงกุ้งเริ่มเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก เจ้าของที่นาทุ่งกลายเป็นนายทุนรับเด็กเลี้ยงกุ้งทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ทั้งต่างเชื้อชาติ เช่น

ลาว, กัมพูชาและพม่า หลังไหลเข้าสู่พื้นที่ ระบบทุนนิยมแบบเข้มข้นอยู่ในพื้นที่อยู่ในช่วงระยะหน้า ต่อมาหลัง พ.ศ. 2542 เป็นต้นไป ราคาไม่ดีเท่าที่ควร สภาพนาเริ่มเสื่อม ผลผลิตกึ่งได้น้อยลง แรงงานเริ่มลดไปตามลำดับ

1.5 ปริมาณและผลผลิต

ปริมาณและผลผลิตในอดีต ด้วยความเหมาะสมตามลักษณะทางกายภาพ ของพื้นที่ตำบลบ้านเพ็ง ทำพญาและปากแพรก มีความเหมาะสมในเรื่องของการประกอบอาชีพการประมง การจับสัตว์น้ำริมคลอง การทำนา ใน ส่วนของการจับสัตว์น้ำนั้นปริมาณการจับได้ในปริมาณที่มากพอ สำหรับการเลี้ยงทุกคนในครอบครัว เหลือกินเหลือใช้ นำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆ ที่ไม่มีในพื้นที่ จนเกิดเป็นวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนในเวลาต่อมา

ในปัจจุบัน จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการจับสัตว์น้ำริมคลอง การทำประมงชายฝั่ง ซึ่ง ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมของระบบนิเวศ ด้วยปัจจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้สัตว์น้ำบางชนิดสูญพันธุ์ไป ปริมาณลดลง ปลา, กุ้งซึ่งเดิมมีขนาดใหญ่มาก ตัวก็กลับเล็กลงหาได้ยากมากขึ้น จากไม่เคยต้องใช้เงินซื้ออาหาร ประเภนี้ กลับต้องซื้อจากตลาดภายนอก เพราะมีไม่เพียงพอต่อการบริโภคในชุมชน สำหรับนาข้าว ซึ่งมีอยู่ช่วงหนึ่ง ชาวบ้านได้ให้ความสนใจเรื่องการทำนากุ้ง ทำให้พื้นที่ผลิตข้าวลดลง ปริมาณและผลผลิตน้อยตามไปด้วย เพราะพื้นที่ บางส่วนถูกขุดเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง แต่เมื่อเปรียบเทียบระหว่างอำเภอใกล้เคียงกับอำเภออื่นๆ ผลจากการสำรวจ ตุลาคม 2543 – กันยายน 2546 ยังคงพบว่า ปริมาณสัตว์น้ำของอำเภอปากพนัง ยังสูงกว่าอำเภอชะอวด เขียวใหญ่ และหัวไทร ในอำเภอปากพนังในปี 2544 - 2546 ลดลงเป็นลำดับ ลดลงโดยประมาณ 57.7 % (ที่มา : ประมงจังหวัด)

เมื่อพิจารณาจากการขายผลผลิตข้าวในตำบลบ้านเพ็ง ร้อยละ 18.58 จากการประมง ร้อยละ 18.13 ในตำบลทำพญา ขายผลผลิตจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำและเลี้ยงปลา ร้อยละ 50.71 การทำนา ร้อยละ 22.63 พื้นที่ตำบล ปากแพรก ไม่มีข้อมูลจากการทำแผนแม่บทชุมชน ฉะนั้นจากข้อมูลปริมาณการผลิต ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ข้าว กุ้งและสัตว์น้ำยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำวิถีทางเศรษฐกิจของชุมชน

เมื่อพิจารณาถึงรายได้รวมของประชากร (บ้านเพ็ง และทำพญา) ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน เท่ากับ 385,127 บาทรายได้เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 1106,530 บาท รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนเท่ากับ 5,273 บาท ต่อปีเท่ากับ 63,274 บาท และรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนเท่ากับ 1,813 บาท ต่อปีเท่ากับ 21,756 บาทซึ่งต่ำมาก

ตารางที่ 4-1 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านเศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจ	สภาพปัจจุบัน
1. ปัจจัยการผลิต	- ขาดพันธุ์ข้าวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ในแต่ละลุ่มน้ำชาวนา ยังคงใช้ - ขาดความรู้และประสบการณ์ในการผลิต - วิธีการผลิตแบบเดิมอยู่ - ขาดการจัดการกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีระบบ - ที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากทำนาต่อเนื่องขาดการบำรุง - ระบบชลประทานในพื้นที่ยังไม่เพียงพอ - การใช้ที่ดินไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรมีที่ดินว่างเปล่าอยู่เป็นจำนวนมาก - ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการทำนา - ปริมาณสารเคมีในลำคลองมีปริมาณมาก - แรงงานย้ายถิ่น ขาดแรงงานในครอบครัว

ตารางที่ 4-1 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

ด้านเศรษฐกิจ	สภาพปัจจุบัน
	- เทคโนโลยีไม่เพียงพอและขาดประสิทธิภาพ - สภาพที่ดินเสื่อมโทรมมีโคลนตมจากนาุ้ง - ปริมาณการผลิตน้อยลงต้นทุนการผลิตสูงขึ้น/น้ำมัน/ราคาไถ/พันธุ์ข้าว - ผลผลิตขาดคุณภาพ - สภาพถนนหนทางยังไม่ดีเท่าที่ควร - เครือข่ายการผลิตขาดความเข้มแข็ง - น้ำท่วมบ่อย - ขาดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและนายทุน - ชาวบ้านมีปัญหาเรื่องหนี้สิน เป็นหนี้ ทั้งในระบบและนอกระบบ - แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ
2. กระบวนการผลิต	- ระบบชลประทานไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผลิตได้ความต้องการของผลิตได้ตามเป้าหมาย - ขาดระบบการบำบัดน้ำเสีย - ใช้สารเคมีในการผลิตมากเกินไป - คลองชลประทานน้ำเสีย - กระบวนการผลิตขาดความทันสมัย เพราะขาดเงินทุนในบางพื้นที่ - กระบวนการผลิตไม่ตอบสนองต่อตลาด - มีการใช้เทคโนโลยีสูงกว่าความจำเป็นทำให้ต้นทุนมากเกินไป - มีความเสี่ยงของฤดูกาลทำให้ผลผลิตไม่ได้ผลเท่าที่ควร - เกิดภาวะการขาดทุนซ้ำซาก
3. ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบการผลิต	- ผู้ผลิตจะทำวิธีการผลิตแบบเดิมมากจนเกินไป - การผลิตพึ่งพิงทุนนิยมมากจนเกินไป - ขาดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับแหล่งทุน - ความสัมพันธ์ของแรงงานในครอบครัวลดลง - ขาดการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มผลผลิต - รัฐไม่ได้ดูแลเรื่องของการตลาดและผลิตอย่างจริงจัง - ขาดกฎหมายสาธารณะเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม - ขาดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการรวมกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ - เกิดความขัดแย้งระหว่างนาุ้งกับนาข้าว - ขาดการบริหารจัดการระบบน้ำ - และลุ่มน้ำเมื่อการผลิตการบริโภค - ขาดผู้ดูแลบำรุงรักษาระบบน้ำในท้องถิ่น

ตารางที่ 4-1 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

ด้านเศรษฐกิจ	สภาพปัจจุบัน
	- ขาดการดูแลการจัดสรรการทำนา ทรัพยากรการใช้น้ำ การใช้ป่าและการใช้ที่ดิน - ปัญหาราคาข้าวตกต่ำความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเริ่มหมดความสำคัญลงกลายเป็นแบบทุนนิยมเข้ามาแทนที่ - ราคาผลผลิตต้องพึ่งพาตลาด - คนรุ่นใหม่ละทิ้งการทำนา - การส่งเสริมไม่ถูกต้อง

ตารางที่ 4-2 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านสังคม

ด้านสังคม	สภาพปัจจุบัน
1. ระบบการศึกษา	- ขาดเงินทุนในการที่จะส่งบุตรหลาน เข้ารับการศึกษา - สถานศึกษาในท้องถิ่นไม่ค่อยได้มาตรฐาน - บุตรหลานเข้ารับการศึกษานอกพื้นที่ - ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา - การศึกษายังเน้นเพื่อการทำงานในหน่วยงานไม่ได้ มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาท้องถิ่น หรือส่งเสริมอาชีพของท้องถิ่น - นักเรียนออกกลางคัน - ผู้ปกครองต้องรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาสูงขึ้น - การจัดการศึกษาไม่ได้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นโดยแท้จริง - บุคลากรของสถานศึกษาไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร - ดันทุนในการศึกษาสูงขึ้น - ขาดการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา - ขาดการนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพ
2. เครือข่ายทางสังคม ,ญาติกลุ่มอาชีพ, ศิลปิน	- ขาดการสืบทอดทางการศิลป /มโนราห์ /เพลงบอก - ขาดการสืบทอดทางด้านการประกอบอาชีพ เช่น การทำน้ำตาลจาก อื่น ๆ - ระบบเครือญาติมีความสัมพันธ์กันน้อยลง - หลังจากจบการศึกษาแล้วไม่กลับถิ่นเดิม - ขาดการรวมกลุ่มเพื่อพยุงราคาข้าวและสินค้าอื่น ๆ จากพ่อค้าคนกลาง - ขาดการรวมกลุ่มเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อม - พ่อแม่ลูกอยู่คนละที่กัน - รายได้ไม่พอเลี้ยงครอบครัวจำเป็นต้องทิ้งลูกไปทำงานนอกบ้าน - ขาดความรักและความอบอุ่นในครอบครัว - ผู้สูงอายุและเด็กถูกทอดทิ้ง

ตารางที่ 4-2 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านสังคม(ต่อ)

ด้านสังคม	สภาพปัจจุบัน
	- ระบบความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม เช่น เกลือเขาเกลือเรลด ความสัมพันธ์ลง - องค์กรและเครือข่ายในชุมชนอ่อนแอลง - ขาดการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งตนเองและรักษาผลประโยชน์ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
3. ความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมและจิตใจ	- คนในชุมชนอยู่กันอย่างเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น - การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันลดน้อยลง - ขาดความสงบสุขในชุมชน - มีปัญหาเรื่องยาเสพติดมากขึ้น - ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุยังคงนิยมใช้สารเสพติดประเภทใบต้อมมากยิ่งขึ้น - มีคนดื่มสุรามากขึ้น - มีการเล่นการพนันทั้งเป็นอาชีพหลักและในยามว่าง - เยาวชนให้ความสำคัญในเรื่องของการบวชเรียนน้อยลง - มีความศรัทธาในศาสนาลดลง - ผู้นำ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม - ขาดการรักษาภูมิปัญญาและประเพณีพื้นบ้าน - มุ่งเน้นวัตถุนิยมมีการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย - การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะและศาสนา - มีการซื้อเสียงขายสิทธิ์ - องค์กรชุมชนไม่สามารถตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานได้อย่างเต็มที่ - องค์กรบริหารท้องถิ่นขาดกลไกเพื่อตรวจสอบกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามา - ขาดการดำรงคงไว้ซึ่งประเพณีท้องถิ่น - ขาดการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น การรักษาโรคและอื่น ๆ - มีการทำลายและเบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ขาดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ - มีปัญหาเรื่องการพนันและยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น
4. ระบบสวัสดิการ	- ชุมชนขาดแหล่งข้อมูลทางราชการที่น่าเชื่อถือ - ชุมชนขาดแหล่งข้อมูลในเรื่องการประกอบอาชีพ - ผู้ด้อยโอกาสไม่ได้รับการคุ้มครองและดูแลเท่าที่ควร - ขาดการประกันสังคมในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ - การให้บริการด้านน้ำประปาและน้ำดื่มยังไม่ทั่วถึงทุก หมู่บ้าน - การไม่เข้าถึงหรือรับบริการ ความไม่เท่ากันเทียมกันในการให้บริการสาธารณะ

ตารางที่ 4-2 แสดงสภาพปัจจุบันทางด้านสังคม(ต่อ)

ด้านสังคม	สภาพปัจจุบัน
5. ปัญหาและความขัดแย้งทางสังคม	- ผู้นำในท้องถิ่นยังคงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการพัฒนา - ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจในการจัดการการพัฒนาในด้านต่าง ๆ - ผู้นำท้องถิ่นเป็นตัวอย่างที่ดีต่อคนในชุมชน - ขาดสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกันในสังคม - ปัญหาการแย่งชิงการใช้ที่ดินในพื้นที่ทำนา

ปัจจัยการผลิต

ในสภาพปัจจุบันพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพ็งและปากแพรก ชาวบ้านประกอบอาชีพหลัก คือ การทำนาโดยอาศัยน้ำจากธรรมชาติและน้ำจากคลองชลประทาน จากคลองย่อยในพื้นที่ ๆ และในส่วนของระบบน้ำชลประทานที่ไหลสู่คลองย่อยนั้นไม่สามารถรองรับพื้นที่ได้ทั้งหมดยังคงขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งเพราะคลองย่อยยังมีไม่เพียงพอ สภาพน้ำในลำคลองปากพนัง เน่าเสียสีตะกอนของการทำนาทุ่งอยู่ในปริมาณมากประกอบกับผักตบชวาอยู่อย่างหนาแน่น ที่ดินที่ทำนามานานมีลักษณะแข็งแห้งขาดความอุดมสมบูรณ์ และในส่วนของนาทุ่งร้างก็ไม่สามารถทำนาได้อีกต่อไปมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ดินจากนาทุ่งมาเป็นปลูกสน และปลูกปาล์ม ปริมาณการปลูกสนในพื้นที่นี้จะมากกว่าปาล์มเพราะชาวบ้านไม่เชื่อมั่นว่าผลผลิตของปาล์มจะดีได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด ในขณะเดียวกันในกลุ่มของการทำนาข้าวในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากราคาดันทุนในการผลิตที่สูงขึ้นต่ำเมล็ดพันธุ์ ราคาค่าไถการจ้างรถสำหรับเก็บเกี่ยว ทุกขั้นตอนต้องจ้างทั้งสิ้น เพราะแรงงานที่ทำนาอยู่ในขณะนี้โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และผู้ใหญ่ซึ่งมีไม่มากนักด้วยหนุ่มสาวออกนอกพื้นที่ไปประกอบอาชีพอื่น เพราะเห็นว่าการทำนาไม่คุ้มค่า ชาวนามีหนี้สินโดยเฉพาะหนี้สินจาก ธกส. และกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ในปริมาณดีมาก

กระบวนการผลิต (สภาพปัจจุบัน)

กระบวนการผลิตในพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพ็งและปากแพรกในปัจจุบันวิถีการผลิตพึ่งระบบทุนนิยมชาวนาต้องเสียค่าเช่าที่นา ค่าไถ ค่าปุ๋ย ค่าเก็บเกี่ยว ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ผลกำไรไม่คุ้มทุนในรายที่ทำนาในพื้นที่จำนวนน้อย ๆ ระบบชลประทานในพื้นที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวนาได้ ทั้งน้ำในแม่น้ำยังไม่มีเครื่องสูดตะกอน ทำให้สัตว์น้ำในลำคลองมีปริมาณลดลง ส่งผลต่อผู้ประกอบการอาชีพจับสัตว์น้ำในลำคลองเป็นอย่างมากทั้งกระบวนการผลิตในเรื่องของการคัดเลือกพันธุ์การใช้ปุ๋ยบางครั้งชาวบ้านยังใช้แบบเดิมเพราะขาดเงินทุนในจำนวนมากเกินกำลังที่ทำได้ ในส่วนของชาวนาที่ผลิตข้าว ๆ จะมีคุณภาพต่ำรสชาติไม่ดี ไม่สามารถนำมาจำหน่ายเพื่อบริโภคได้แต่นำมาจำหน่ายเพื่อทำเส้นขนมจีน หรือ ข้าวสำหรับนกและไก่ ส่วนของข้าวที่ชาวบ้านบริโภคนั้นยังซื้อจากตลาดภายนอกพื้นที่ เช่น ข้าวพันธุ์ชาวนาสวนใหญ่ประสบกับภาวะขาดทุนซ้ำแล้วซ้ำอีก มีความเสี่ยงในเรื่องของฤดูกาลการผลิตเพราะฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบการผลิต (สภาพปัจจุบัน)

ในเรื่องระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบการผลิตในปัจจุบันในพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพ็ง และปากแพรก ในเรื่องภาคการผลิตต้องพึ่งตลาดชาวนาไม่มีอำนาจการต่อรองราคาผลผลิตของตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่าง

ชาวนา กับเจ้าของโรงสีในอดีตเริ่มลดน้อยลงสำหรับความสัมพันธ์ของแรงงานในครอบครัวลดลงเพราะพึ่งพาเทคโนโลยีจากภายนอกในการผลิต ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับนายทุนไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน แรงงานส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นเก่า แรงงานในกลุ่มรุ่นใหม่ ๆ ละทั้งที่นำไปสู่การประกอบอาชีพอย่างอื่น การดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันในอดีตลดน้อยลงแต่กลับให้ความสำคัญกับโครงการเพื่อบริหารจัดการน้ำโดยองค์กรในท้องถิ่นมากขึ้น เช่น ในเรื่องของการขุดลอกคูคลอง โดย อบต. การจัดวางพอน้ำเพื่อไหลเข้าสู่พื้นที่นาในบางครั้งชาวบ้านก็ไม่ได้ได้รับความธรรมเท่าที่ควร ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับรัฐมีมากขึ้นโดยผ่านกระบวนการจัดการขององค์กรขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ก็ดูเหมือนว่ารัฐจะห่างเหินไปชาวบ้านไม่ได้พบกับหน่วยงานโดยตรงอย่างสม่ำเสมอแต่ใช้วิธีการประสานงานผ่านองค์กรแทน

ระบบการผลิต (สภาพปัจจุบัน)

ระบบการศึกษาของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพิงและปากแพรกชาวบ้านได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมากมาตั้งแต่สมัยอดีตมาแล้ว โดยการศึกษาที่ไม่เรียนรู้แบ่งออกเป็นสองระบบ คือ การศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น การทำประมง การทำนา การดูแลรักษาทรัพยากรป่าจาก สัตว์น้ำ และการดูแลสระน้ำ เมื่อการบริโภค-อุปโภคในอดีต เป็นต้น และส่วนของการศึกษาในระบบศึกษาสถานศึกษาที่ก่อตั้งโดยบุคคลสำคัญในอดีต เช่น พระในพื้นที่เล็งเห็นถึงความสำคัญและตามมาได้โดยมาให้รัฐเป็นผู้ดำเนินการปัจจุบัน มีโรงเรียนประถมศึกษาเกือบทุกหมู่บ้าน มีโรงเรียนมัธยมที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับ ม.1-ม.6 จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนอินทนิลวิทยาคม แต่นักเรียนส่วนใหญ่เข้าเรียนในโรงเรียนประจำอำเภอ เช่น โรงเรียนปากพนังวิทยา โรงเรียนสตรีปากพนัง และโรงเรียนในจังหวัด เช่น โรงเรียนกัลยาณีศรีธรรมราช โรงเรียนเบญจมราชูทิศ โรงเรียนเตรียมอุดม โรงเรียนจุฬาภรณ และโรงเรียนอื่น ๆ คนในพื้นที่แถบนี้ให้ความสำคัญต่อระบบการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากการดำรงตำแหน่งหน้าที่สูง ๆ ทั้งหน่วยงานของรัฐและตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง และตำแหน่งอื่น ๆ ที่สำคัญ ๆ อีกมากมาย

เครือข่ายทางสังคม/ญาติ/กลุ่มอาชีพ และศิลปิน (สภาพปัจจุบัน)

เครือข่ายทางสังคมในเครือญาติของคนในพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพิง และปากแพรก ในปัจจุบันมีความสัมพันธ์กันไม่แนบแน่นเหมือนในอดีตที่ในแต่ละบ้าน หรือหย่อมบ้านมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในงานต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้คนมีความผูกพันยิ่งขึ้น เครือข่ายความสัมพันธ์ในเครือญาติมิได้ถูกตัดขาดไปเสียทั้งหมด ยังคงมีเครือข่ายที่เครือญาติยังแน่นแฟ้นในเรื่องของการเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลผ่านมากลุ่มพรรคพวก เครือญาติได้กลับบ้านเมื่อมาช่วยกันลงคะแนนกันมากมายทั้งงานบุญ เช่น งานเดือนสิบ งานวันสงกรานต์ (รดน้ำคนแก่) ก็ยังกลับมาสู่บ้านเกิดของตนเองอยู่มาก

กลุ่มอาชีพมีความสัมพันธ์กันในส่วนของการทำธุรกรรมทางการเงินร่วมกัน เช่น การร่วมเครือข่ายทางสังคมในการรวมลงหุ้นเงินออมทรัพย์ กลุ่มชาวนา กลุ่มผู้เลี้ยงโค และกลุ่มอื่น ๆ กลุ่มอาชีพพัฒนามาจากกลุ่มเครือญาติ ในส่วนของกลุ่มศิลปินในพื้นที่แถบนี้ในปัจจุบันค่อนข้างมีน้อยมากจะมีพอให้เห็นอยู่บ้างก็ได้แก่ กลุ่มโนราห์ บ้านมะขามเรียง ตำบลปากแพรกที่พัฒนามาจากกลุ่มเครือญาติ เช่นกัน

ความเชื่อ /ค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมและจิตใจ

ความเชื่อของชาวบ้านในพื้นที่ท่าพญา บ้านเพิง และปากแพรกในปัจจุบันยังมีความเชื่อในเรื่องเวรกรรมอยู่บ้างเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ เชื่อในเรื่องการทำบุญให้แก่ญาติพี่น้องในวันทำบุญเดือนสิบวัฒนธรรมความเชื่อเหล่านี้

ยังคงมีอยู่ โดยเห็นได้จากการเข้าร่วมทำบุญที่วัดในวันสำคัญ ๆ ทางศาสนา การกลับมาสู่มาตุภูมิในวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ และวันสารทเดือนสิบ

ในส่วนของค่านิยมของชาวบ้าน ๆ มีค่านิยมใหม่ ๆ เกิดขึ้นภายหลังการยอมรับระบบทุนนิยมซึ่งในช่วงของความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนในยุคของการทำนาทุ่งชาวบ้านได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างรวดเร็ว เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แพร่ระบาดเข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ในช่วงนั้นกลุ่มวัยรุ่นได้รับสิ่งใหม่ ๆ เข้าสู่หมู่บ้านทั้งในเรื่องอบายมุขต่าง ๆ และเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น การนำยาเสพติดเข้ามาสู่ชุมชนในยุคนั้นยายังมีระบายจำนวนมาก การพนันการดื่มสุรา การกินท่อม(ใบท่อม) เป็นที่นิยมเล่นในกลุ่มผู้ใหญ่มากกว่าวัยรุ่น ซึ่งเป็นสารเสพติดที่มีมานานแล้ว และยังคงมีอยู่ปัจจุบันกับใบท่อมคู่กับการดื่มกาแฟในขณะดื่มน้ำ

แต่ค่านิยมที่ยังคงโดดเด่นในชุมชนของชาวลุ่มน้ำที่คงสืบทอดมาตลอดที่สำคัญ คือ การใฝ่เรียนรู้ นิยมสูงบุตรหลานให้เรียนหนังสือสูง ๆ และทำงานดี ๆ มีการกลับถิ่นเดิมหลังจากการเรียนจบไม่มากนัก ค่านิยมในการประกอบอาชีพของผู้ได้รับการศึกษาคือการรับราชการ ทำงานดี ๆ ในบริษัท/รัฐวิสาหกิจ มากกว่าพ่อค้า

ระบบสวัสดิการชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนตำบลท่าพญา บ้านเพ็ง และปากแพรก ระบบสวัสดิการของชุมชนในปัจจุบันนี้มี 2 ส่วน ได้แก่ ระบบสวัสดิการที่รัฐได้หยิบยื่นให้ เช่น การรักษาพยาบาลด้อยนโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรค การดูแลผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนผ่านโครงการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สวัสดิการเงินกู้ SML กองทุนหมู่บ้าน และอื่น ๆ ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่รัฐกำหนดให้เมื่อการบรรเทาทุกข์ให้แก่ชาวบ้าน แต่ไม่ใช่ป้องกันเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนและอีกส่วนหนึ่งเป็นระบบสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบขององค์กรหรือเครือข่ายของชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกลุ่มเพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การจัดตั้งกลุ่มเพื่อส่งเสริม และพัฒนาอาชีพ การจัดตั้งกลุ่มเมื่อส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มและองค์กรเหล่านี้ พอใจให้เห็นอยู่บ้างในชุมชน แต่จากการศึกษาก็พบว่ากลุ่มต่าง ๆ มีข้อจำกัดในเรื่องของการขาดบุคลากรในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ และขาดกันประกันสังคมในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในเรื่องของการดูแลสุขภาพของประชาชนการให้บริการเรื่องน้ำประปาดื่ม-น้ำใช้ยังมีไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ การเข้าถึงบริการสาธารณะมีความไม่เท่าเทียมกันในบทชุมชน

ด้านข้อมูลข่าวสารที่ทางราชการได้จัดขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และเมื่อการส่งเสริมการแก่ชุมชน ชุมชนยังขาดแหล่งข้อมูล

ปัญหาและความขัดแย้งทางสังคม

สภาพปัญหาและความขัดแย้งทางสังคมในพื้นที่ตำบลท่าพญา บ้านเพ็งและปากแพรก สภาพปัญหาที่ค่อนข้างชัดเจนเกิดจากกลุ่มผู้ที่มีอิทธิพลในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มตระกูลที่ทำหน้าผู้นำท้องถิ่น บุคคลกลุ่มนี้ยังเป็นผู้มีอิทธิพลครอบครองวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนอยู่ ยังคงมีบทบาทในเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์การทำธุรกิจที่เกี่ยวกับงานพัฒนาท้องถิ่น ความขัดแย้งทางสังคมที่เกิดขึ้นจึงเป็นปัญหาระหว่างกลุ่มผู้มีอิทธิพลกับกลุ่มผู้บริหารกลุ่มใหม่ในสังคมซึ่งทำให้ในพื้นที่แห่งนี้ยากต่อการพัฒนาเพราะต้องคอยระวังว่าจะไปกระทบต่อกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือไม่ สำหรับความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มย่อยภายในชุมชนในช่วงที่นาทุ่งรุ่งเรือง เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มนาทุ่งและนาข้าว ทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงการใช้พื้นที่ทำนา และชาวนาทุ่งได้ปลี่ยนน้ำเสียลงในนาข้าวทำให้สภาพดินเสื่อมโทรม น้ำเน่าเสียในแม่น้ำลำคลอง

ตารางที่ 4-3 แสดงตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดย่อย	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2
1.ด้านการผลิต			
1.1 ที่ดิน	- พื้นที่การผลิต	- ขยายพื้นที่ในการผลิตเพื่อการค้า	- การถือครองที่ดินขนาดเล็กลงเพราะจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นได้ถูกแบ่งให้กับลูกหลาน
	- กรรมสิทธิ์ในที่ดิน	- มีการจับจองที่ดินผู้มีอำนาจมีพลังในการขยายพื้นที่ทำกินและมีสิทธิในการครอบครองเมื่อมีการจับจองมักได้โอกาสมากกว่าคนกลุ่มอื่น	- สิทธิของการจับจองได้ถ่ายทอดสู่ลูกหลาน - เริ่มมีการจำนองที่ดิน - สิทธิการถือครองถ่ายทอดไปยังกลุ่มนายทุน
	- คุณสมบัติของที่ดิน	- สภาพที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุอาหารส่งผลต่อปริมาณในการผลิตข้าวเพื่อการส่งออก	- สภาพดินเสื่อมลงไปเพราะการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์จาก การทำนา - การใช้ยาในการทำนา
1.2. รูปแบบการผลิต	- เป้าหมายในการผลิต	- ผลผลิตใช้บริโภคภายในชุมชน - ต่อมาขยายพื้นที่ในการผลิตมากพอที่จะส่งข้าวออกขายต่างประเทศ	- พึ่งพาเทคโนโลยีมีเป้าหมายของการผลิตเพื่อการค้า
	- ชนิดของผลผลิต	- ข้าว - ประมงน้ำกร่อย - ประมงชายฝั่ง - จาก	- ข้าว - ประมง - นากุ้ง - ไร่นาสวนผสม - ไม้สน - ปาล์ม - เลี้ยงสัตว์น้ำ

ตารางที่ 4-3 แสดงตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ(ต่อ)

ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดย่อย	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2
	- กำลังการผลิต	- ใช้แรงงานคนและสัตว์ - เครื่องจักรขนาดใหญ่นำเข้าจากต่างประเทศ	- เทคโนโลยีในการผลิตมีขนาดเล็กลง
	- ปัจจัยการผลิต	- อาศัยปัจจัยการผลิตจากภายนอกเช่นการนำเข้าเครื่องจักรจากต่างประเทศและมีการระดมแรงงานภายในครอบครัว	- พึ่งพาเทคโนโลยีจากภายนอก - แรงงานจากภายในลดลง
1.3 แหล่งทุน	- ที่มาของแหล่งทุน	- มีการลงทุนจากแหล่งทุนรายใหญ่จากภายนอกท้องถิ่นและจากต่างประเทศ	- รัฐให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ
1.4 แรงงาน	- การใช้แรงงานในครัวเรือน - การใช้แรงงานต่างพื้นที่เช่นในโรงสีขนาดใหญ่ มีชาวจีน	- มีการใช้แรงงานในท้องถิ่นและแรงงานต่างชาติ	- แรงงานในท้องถิ่นเริ่มอพยพออกเพื่อแสวงหาอาชีพใหม่ - แรงงานต่างชาติเช่นชาวจีนได้เปลี่ยนเป็นกลุ่มคหบดีที่มีฐานะดีในเวลาต่อมา - ในปลายยุคมีแรงงานต่างถิ่นเช่นแรงงานจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวและการดูแลนาทุ่ง
1.5 เทคโนโลยีและภูมิปัญญา	- ความสามารถในการใช้ภูมิปัญญา	- มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำรงชีวิต	- รับเทคโนโลยีและรับภูมิปัญญาท้องถิ่น - ได้รับการสนับสนุนเทคโนโลยีจากภาครัฐ

ตารางที่ 4-3 แสดงตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ(ต่อ)

ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดย่อย	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2
1.6 บทบาทของรัฐ	- บทบาทในการส่งเสริมและควบคุมการผลิต	- รัฐกำหนดนโยบายสนับสนุนเพื่อการค้าข้าวกับต่างชาติและชาวต่างชาติ ชาวต่างประเทศและยกเลิกนโยบายการค้าในเวลาต่อมา	- รัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างถนนหนทางเพื่อสะดวกในการคมนาคม
2. ด้านการตลาด			
2.1 รูปแบบการตลาด	- โครงสร้างรูปแบบของตลาด	- การค้าแบบเสรีทั้งภายในและภายนอกประเทศ - การแลกเปลี่ยนสินค้าในท้องถิ่นกับสินค้าต่างชาติ	- ตลาดต่างประเทศสูญหายไป - ตลาดภายในมีขนาดเล็กลง - การค้ากึ่งมีความจำเป็นต้องพึ่งตลาดจากต่างประเทศ - เงินมีบทบาทมากขึ้น - การแลกเปลี่ยนสินค้าสูญหายไป
	- รัฐกับบทบาทด้านการตลาด	- พ่อค้าต่างชาติมีบทบาทต่อตลาดอย่างมากในขณะที่รัฐเป็นเพียงผู้กำหนดนโยบายและควบคุมด้านการค้า	- รัฐเข้าส่งเสริมระบบตลาดในท้องถิ่น
	- ขนาดของตลาด	- ตลาดมีขนาดใหญ่และตลาดใหญ่ ๆ เหล่านั้นถูกปิดลงในเวลาต่อมา	- ตลาดมีขนาดเล็กลง
2.2 เครือข่ายของตลาด	- ความเข้มแข็งของเครือข่ายภายในท้องถิ่น	- เกลือเขา เกลือเล เกลือนา	- ค่อย ๆ เริ่มหมดไป
	- เครือข่ายภายในประเทศ	- ต่างประเทศ - ต่างจังหวัด - ต่างอำเภอ	- ต่างประเทศหมดไป - เครือข่ายในประเทศเริ่มเล็กลงไปสู่เครือข่ายในอำเภอใกล้เคียง

ตารางที่ 4-3 แสดงตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ(ต่อ)

ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดย่อย	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2
2.3 ศูนย์กลางการตลาด	- ตำแหน่งที่ตั้งโรงสีเพื่อการผลิตข้าว	- อำเภอปากพนัง	- อำเภอเมือง
2.4 บทบาทของรัฐ	- บทบาทของรัฐในการกำกับดูแลการตลาด	- การเรียกเก็บภาษี - การควบคุมการค้าข้าว	- รัฐเข้าส่งเสริมการค้าและการเพิ่มผลผลิต ข้าว , ถั่ว และอื่น ๆ
3. การอุปโภค – บริโภค			
3.1 รูปแบบการอุปโภค - บริโภค	- ประเภทของสินค้า	- เครื่องอุปโภค – บริโภคในท้องถิ่นยังขาดแคลน - การบริโภคสินค้าภายในท้องถิ่น - บริโภคจากผลของการแลกเปลี่ยน	- บริโภคภายในท้องถิ่นและต่างถิ่น - เครื่องอุปโภคมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น
	- วิธีการได้มาและแหล่งที่มา	- เน้นการผลิตเองในครัวเรือน - การแลกเปลี่ยนระหว่างระหว่างสินค้าภายในท้องถิ่นกับสินค้าต่างถิ่น	- ใช้เงินซื้อสินค้า
3.2 การคมนาคม	- รูปแบบของการคมนาคม	- การคมนาคมทางน้ำ	- การคมนาคมทางบก
4. หนี้สิน			
4.1 ประเภทของหนี้สิน	- เวลาในการกู้ - ความจำเป็นในการกู้	-	- เพื่อการอุปโภค – บริโภค - เพื่อการศึกษา
4.2 แหล่งเงินกู้	- เงินกู้ในระบบและนอกระบบ	-	- เงินกู้ในระบบและนอกระบบ
5. การออม	- แหล่งเงินออม - ประเภทของทรัพย์สิน	- เก็บไว้กับตัวเองเป็นเงินสด	- ฝากธนาคาร - แปลงเงินเป็นที่ดินและทรัพย์สินอื่น ๆ

ตารางที่ 4-4 แสดงตัวชี้วัดทางด้านสังคม

ตัวชี้วัด	- ตัวชี้วัดย่อย	- ยุคที่ 1	- ยุคที่ 2
1. เครือข่ายทางสังคม			
	- การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	- มีความสัมพันธ์ในครอบครัว และระบบเครือญาติเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น	- ความสัมพันธ์เริ่มลดลง
	- เครือข่ายของชุมชน	- มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกซึ่งเป็นเครือข่ายตามธรรมชาติ	- เครือข่ายถูกสร้างขึ้นโดยการกำกับของรัฐ
	- การรวมกลุ่มเพื่อรักษาผลประโยชน์	- มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการแต่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในระบบครอบครัวและญาติ	- มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ
2. วัฒนธรรม			
	- วัฒนธรรมชุมชน	- ชาวบ้านให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมชุมชน - มีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมชุมชนในกิจกรรมทางสังคม	- วัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทต่อการดำรงชีพและเริ่มลดลงในปลายยุค
	- ความผสมผสานทางวัฒนธรรม	- เกิดกลุ่มศิลปินและการแสดงพื้นบ้านมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม	- กลุ่มศิลปินยังมีบทบาทต่อชุมชนและในปลายยุคที่ 2 เริ่มลดบทบาทลง
	- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	- มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างช้าๆ หรือค่อย ๆ เปลี่ยนแปลง	- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น
	- ความสงบสุขในชุมชน	- มีความสงบสุขในชุมชนเป็นอย่างมาก	- ความสงบสุขในชุมชนเริ่มลดลงจนกลายเป็นของสังคมปัจจัยต่าง ๆ ในเวลาต่อมา

ตารางที่ 4-4 แสดงตัวชี้วัดทางด้านสังคม(ต่อ)

ตัวชี้วัด	- ตัวชี้วัดย่อย	- ยุคที่ 1	- ยุคที่ 2
	- ระบบกฎหมายและการควบคุมสังคม	- ควบคุมสังคมไทย กฎระเบียบของ สังคม	- โดยกฎหมาย
3. อบายมุขและสารเสพติด			
	- ประเภทของอบายมุขและสารเสพติด	- มีบ่อนการพนัน - โรงฝิ่น - สุราพื้นบ้าน	- มีการเล่นการพนัน - มีสิ่งเสพติดเกิดขึ้น ภายในชุมชนมาก ยิ่งขึ้น - มีระบบกฎหมาย คอยควบคุมแต่ยังม ีการลักลอบ
	- กฎหมาย	- อนุญาตให้ตั้งโรง ฝิ่นและบ่อนการ พนัน	- มีกฎหมายควบคุม แต่ไม่ทั่วถึง
4. ด้านการศึกษา			
	- ค่านิยมทางการศึกษา	- นิยมส่งบุตรหลาน เข้าศึกษาให้สูงขึ้น โดยการบวชเรียน - วัดมีบทบาทต่อการ จัดการศึกษา	- ขยายโรงเรียนทั้งรัฐ และเอกชน
5. ด้านสาธารณสุข			
	- การรักษาพยาบาล	- การใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการดูแล รักษาสุขภาพของ คนในชุมชน - หมอพื้นบ้าน และ พืชสมุนไพรมี ความสำคัญในการ ดำเนินชีวิต	- รูปแบบของการ รักษาพยาบาลโดย แพทย์แผนปัจจุบัน - แพทย์แผนโบราณ ยังคงมีอยู่บ้าง
	- บทบาทของรัฐ	-	- รัฐมีบทบาทในการ ส่งเสริมทางด้าน การแพทย์เพื่อให้มี ความใกล้ชิดกับ ชุมชนมากขึ้น

ตารางที่ 4-4 แสดงตัวชี้วัดทางด้านสังคม(ต่อ)

ตัวชี้วัด	- ตัวชี้วัดย่อย	- ยุคที่ 1	- ยุคที่ 2
6. นโยบายของรัฐ			
	- นโยบายของรัฐเพื่อพัฒนาประเทศ	- รัฐยังขาดบทบาทเพื่อการส่งเสริมการพัฒนา	- มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเรื่องระบบพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคและระบบการผลิต - ส่งเสริมเงินทุนในการพัฒนาผ่านหน่วยงานและองค์กรของรัฐสู่ท้องถิ่นมากขึ้น
	- นโยบายในการกำกับควบคุม	-	- มีบทบาทไม่มากนักในระยะแรก ๆ และค่อย ๆ สูงขึ้น
7. ความเข้มแข็งของชุมชน			
	- ความเข้มแข็งของกลุ่ม	- มีการรวมกลุ่มด้วยระบบเครือข่ายเป็นกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ	- กลุ่มเครือข่ายยังคงมีความเข้มแข็ง - ระบบเครือข่ายเริ่มหายไป - เกิดเครือข่ายอย่างเป็นทางการโดยการกำกับของรัฐมากขึ้น
	- วัตถุประสงค์ของกลุ่ม	- ช่วยเหลือเกื้อกูล - ร่วมกับอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	- แย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ - เกิดเครือข่ายโดยรัฐ
	- รูปแบบของกิจกรรมกลุ่ม	- สมาคม	- กลุ่มประมงพื้นบ้าน - กลุ่มนาถุ้ง - กลุ่มชาวนา - กลุ่มออมทรัพย์ - สหกรณ์ - ฯลฯ

บทที่ 5

สรุปข้อเสนอแนะสำหรับทำตัวชี้วัด

จากการศึกษาภาพประวัติศาสตร์ของชุมชนในพื้นที่ตำบลท่าพญา ตำบลบ้านเพ็ง และตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้ศึกษาได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากปัจจัยหลายประการดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 ซึ่งสามารถนำข้อสรุปที่เป็นประเด็นสำคัญไปสู่การจัดทำตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในเบื้องต้นสำหรับการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนังดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ความสำเร็จในการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนังอาจพิจารณาได้จากตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจในเบื้องต้นดังนี้

1.1 ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนซึ่งมีประเด็นในการพิจารณาดังต่อไปนี้

- 1) ความสามารถในการประกอบอาชีพของครอบครัวมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย
- 2) ความสามารถในการสะสมเงินออม
- 3) ความสามารถในการผลิตตามความต้องการของครอบครัวชุมชนและตลาด
- 4) ความสามารถในการจัดเก็บผลผลิตเพื่อการแสวงหาผลกำไรอันเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว
- 5) ความสามารถในการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้สอดคล้องกับรายได้ของครอบครัว
- 6) ความสามารถในการต่อรองราคาของผลผลิตเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ของครอบครัว
- 7) ความสามารถในการใช้ทรัพยากรของครอบครัวชุมชนและท้องถิ่น เช่น น้ำ ที่ดิน และอื่น ๆ
- 8) ความสามารถในการแสวงหาอาชีพเสริมที่มีความเหมาะสมเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้
- 9) ความสามารถในการปรับตัวด้านอาชีพให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน
- 10) ความสามารถในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาอาชีพอันเป็นการส่งเสริมรายได้
- 11) ความสามารถในการแสวงหาแหล่งทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต

1.2 ความสมดุลของกระบวนการผลิตกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- 1) ความสามารถในการผลิตเพื่อให้เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมเพื่อให้เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมและความต้องการของตลาด
- 2) ความสามารถในการจัดสรรปัจจัยการผลิตให้เกิดความสมดุลต่อสภาพแวดล้อมไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ
- 3) ความสามารถในการใช้แรงงานเพื่อให้เกิดผลที่คุ้มค่าทางการผลิต
- 4) ความสามารถในการลดปัจจัยเสี่ยงด้านการผลิตอันจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- 5) ความสามารถในการดูแลระบบของเสียออกจากชุมชน เช่น น้ำ สารเคมี
- 6) ความสามารถในการส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 7) ความสามารถในการปรับใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการผลิตโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- 8) ความสามารถในการวางแผนการผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกชุมชน

9) ความสามารถในการปรับใช้เทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต

10) ความสามารถในการเพิ่มปริมาณการผลิต

1.3 รายรับและรายจ่ายของครอบครัวมีประเด็นในการพิจารณาดังต่อไปนี้

- 1) ความสามารถในการหารายได้ให้เพียงพอกับรายจ่ายของครอบครัว
- 2) ความสามารถในการหารายได้จากอาชีพหลักและอาชีพเสริม
- 3) ความสามารถในการบริหารการเงินของครอบครัว
- 4) ความสามารถในการควบคุมรายจ่ายที่ไม่พึงประสงค์
- 5) ความสามารถในการลดภาระหนี้สิน
- 6) ความสามารถในการชำระหนี้

ดังนี้

2. ด้านสังคม ความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่มน้ำปากพองอาจพิจารณาจากตัวชี้วัดทางสังคมในเบื้องต้นได้

2.1 ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม

- 1) ความสามารถในการสร้างเครือข่ายทางสังคมเช่นเครือข่ายงานบุญ มีการรวมกลุ่มเครือญาติ กลุ่มอาชีพ และอื่น ๆ
- 1) ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต และฝ่ายการตลาด
- 2) ความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่นในชุมชนสังคม โดยใช้กิจกรรมของชุมชนเป็นสื่อกลาง

2.2 ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

- 1) ความสามารถในการปรับปรุงประยุคดีวัฒนธรรม และประเพณี ท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
- 2) ความสามารถในการสืบทอดประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของท้องถิ่น
- 3) ความสามารถส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม ประเพณี โดยให้ทรงไว้มาเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
- 4) ความสามารถในการปลูกจิตสำนึก เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักในวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

2.3 การศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

- 1) ความสามารถในการเข้าท่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 2) ความสามารถในการศึกษาเมื่อให้ชุมชน และท้องถิ่น ได้รับความเจริญ
- 3) ความสามารถในการสืบค้นภูมิปัญญาของท้องถิ่น และประยุกต์ให้ความสอดคล้องกับยุคสมัย
- 4) ความสามารถในการค้นหาความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและท้องถิ่น
- 5) ความสามารถในการรวมกลุ่มเพื่อแสวงหาความรู้

ตารางที่ 5-1 การสร้างตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ

ประเด็น	ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดประเด็นย่อย
1. การจัดการด้านความรู้	1.1 การมีความรู้แสวงหาความรู้ และถ่ายทอดความรู้ในการทำนา	1.1.1 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความรู้ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปลูกข้าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
		1.1.2 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความรู้ในการจัดทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดต้นทุนในการผลิต
		1.1.3 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความรู้ในการลดต้นทุนในการปราบศัตรูของการทำนา
		1.1.4 ร้อยละของครัวเรือนที่มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆในการทำนา
		1.1.5 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆในการทำนา
		1.1.6 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาด้านการผลิตโดยไม่ต้องพึ่งรัฐ
		1.1.7 มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อดำเนินการสมาชิกได้รับความรู้ใหม่ๆ
	1.2 การมีความรู้แสวงหาความรู้ และถ่ายทอดความรู้ในการปรับเปลี่ยนอาชีพ	1.2.1 ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำนาเป็นอาชีพอื่นเมื่อการทำนาไม่ได้ผล
		1.2.2 ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพนอกเหนือจากการทำนา
		1.2.3 ร้อยละของครัวเรือนที่เข้าร่วมในการประชุมเมื่อมีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ
		1.2.4 ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพเสริมจากการทำนา
2. แหล่งน้ำ	2.1 ความเพียงพอของการมีน้ำใช้ในการทำนา	2.1.1 ร้อยละของครัวเรือนที่มีน้ำใช้อย่างเพียงพอในการทำนา
		2.1.2 ร้อยละของครัวเรือนที่ได้ใช้น้ำจากระบบชลประทาน
		2.1.3 ร้อยละของครัวเรือนที่ได้ใช้น้ำจากโครงการพระราชดำริ คลองชะอวด-แพรกเมือง
		2.1.4 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความเป็นอยู่ดีขึ้นเมื่อได้ใช้น้ำจากโครงการพระราชดำริ คลองชะอวด-แพรกเมือง
	2.2 ความขัดแย้งในการใช้น้ำ	2.2.1 ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่มีปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างเกษตรกรด้วยกัน
		2.2.2 ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่มีปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน
		2.2.3 ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถยุติปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำโดยไม่ต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่ของรัฐ(เฉพาะกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้ง)

ตารางที่ 5-1 การสร้างตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดประเด็นย่อย
3. ทุน	3.1 ความเพียงพอของทุนและรายได้	3.1.1 ร้อยละของครัวเรือนที่มีเงินทุนเพียงพอในการทำนา
		3.1.2 ร้อยละของครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง
		3.1.3 ร้อยละของครัวเรือนที่มีข้าวเหลือจากการบริโภคและสามารถจำหน่ายได้
		3.1.4 ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่า 1 แหล่ง
		3.1.5 มีกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ส่งเสริมให้สมาชิกได้มีปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย การกำจัดศัตรูพืช ขึ้นมาใช้เอง
	3.2 ความเป็นหนี้สิน	3.2.1 ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่เป็นหนี้สิน
		3.2.2 ร้อยละของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์
		3.2.3 ร้อยละของครัวเรือนที่กู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนในระบบ
		3.2.4 ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถชำระหนี้ได้ภายในกำหนดเวลา
		3.2.5 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความเป็นอยู่ดีขึ้นหลังจากมีการนำเทคโนโลยีมาใช้
		3.2.6 ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถลดจำนวนหนี้ลงได้เรื่อยๆ
4. ที่ดิน	4.1 การครอบครองที่ดิน	4.1.1 ร้อยละของครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง
		4.1.2 ร้อยละของครัวเรือนที่มีที่ดินจำนวนมากและให้เช่า
		4.1.3 ร้อยละของครัวเรือนที่บุกรุกที่สาธารณะ
		4.1.4 ร้อยละของครัวเรือนที่จ่ายค่าเช่าที่ดินในอัตราที่เป็นธรรม
	4.2 ประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน	4.2.1 ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่ประสบปัญหาด้านคุณภาพของดินที่ใช้ในการประกอบอาชีพ
		4.2.2 ร้อยละของครัวเรือนที่รู้และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของดิน
		4.2.3 ร้อยละของครัวเรือนที่สามารถปรับปรุงและแก้ปัญหาคุณภาพของดินเพื่อนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
5. แรงงาน	5.1 การมีอยู่ของแรงงาน	5.1.1 ร้อยละของครัวเรือนที่มีแรงงานในวัยทำงานประกอบอาชีพทำนา
		5.1.2 ร้อยละของครัวเรือนที่มีแรงงานเพียงพอในการทำนา
	5.2 การอพยพของแรงงาน	5.2.1 ร้อยละของประชากรที่อพยพไปทำงานแบบชั่วคราว
		5.2.2 ร้อยละของประชากรที่อพยพไปทำงานแบบถาวร
		5.2.3 ร้อยละของประชากรที่กลับภูมิลำเนาเมื่อสำเร็จการศึกษา

ตารางที่ 5-1 การสร้างตัวชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดประเด็นย่อย
6. การสร้าง เครือข่าย	6.1 การสร้างเครือข่ายการผลิต	6.1.1 จำนวนกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพทำนา
		6.1.2 จำนวนกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพปลูกผัก
		6.1.3 จำนวนกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์
		6.1.4 จำนวนกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรม
		6.1.5 มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้สินค้า
		6.1.6 มีการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตกับผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต
	6.2 การสร้างเครือข่ายการตลาด	6.2.1 มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชาวนากับโรงสีในท้องถิ่น
		6.2.2 มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชาวนากับโรงสีในต่างถิ่น
		6.2.3 ร้อยละของชาวนาที่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ด้วยตนเอง
		6.2.4 ร้อยละของเกษตรกรที่ปลูกผักที่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ด้วยตนเอง
		6.2.5 ร้อยละของเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ที่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ด้วยตนเอง
		6.2.6 ร้อยละของเกษตรกรที่งานหัตถกรรมที่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ด้วยตนเอง

ตารางที่ 5-2 การสร้างตัวชี้วัดทางสังคม

ประเด็น	ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดประเด็นย่อย
1. วัฒนธรรมและ จิตใจ	1.1 ประเพณีที่ปฏิบัติ	1.1.1 ชุมชนมีประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณและยังถือปฏิบัติ
		1.1.2 ร้อยละของชุมชนที่เข้าร่วมประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดมาแต่โบราณ
	1.2 ศูนย์รวมจิตใจ	1.2.1 ร้อยละของพระที่เป็นที่พึ่งและศูนย์รวมจิตใจ
		1.2.2 ร้อยละของผู้สูงอายุที่เป็นที่พึ่งและศูนย์รวมจิตใจ
		1.2.3 มีสถานที่ที่เป็นที่สักการบูชาหรือศูนย์จิตใจ
		1.2.4 มีศิลปินที่มีความสามารถในการละเล่นเมื่อมีการจัดกิจกรรมของชุมชน
2. การช่วยเหลือ เกื้อกูลทางสังคม	2.1 เครือข่ายการช่วยเหลือ เกื้อกูลทางสังคม	2.1.1 ร้อยละของผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่อ่อนแอในสังคม
		2.1.2 มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่อ่อนแอในสังคม
		2.1.3 มีเครือข่ายในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่อ่อนแอในสังคม
		2.1.4 มีประเพณีลงขันเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่อ่อนแอในสังคม

ตารางที่ 5-2 การสร้างตัวชี้วัดทางสังคม (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัด	ตัวชี้วัดประเด็นย่อย
	2.2 การไม่ละเลยต่อปัญหาทางสังคม	2.2.1 ร้อยละของผู้ที่เป็นหูเป็นตาด้านปัญหาทางสังคมและ แจ้งให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ 2.2.2 มีองค์กรในการรณรงค์ด้านยาเสพติด
3. ครอบครัว	3.1 สถานภาพของครัวเรือน	3.1.1 ร้อยละของครัวเรือนยากจนและด้อยโอกาส
		3.1.2 ร้อยละของครัวเรือนที่ย่ำแย่และแยกทางกัน
		3.1.3 ร้อยละของครัวเรือนที่มีพ่อแม่ชราภาพอาศัยอยู่ด้วย
		3.1.4 ร้อยละของครัวเรือนที่มีพ่อหรือแม่เพียงผู้เดียวดูแลลูก ในวัยเรียน
		3.1.5 ร้อยละของผู้ติดยาเสพติด
		3.1.6 ร้อยละของผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี
		3.1.7 มีองค์กร หน่วยงานดูแลเด็กเล็กก่อนเข้าอนุบาล
	3.2 สายใยของครอบครัว	3.2.1 ร้อยละของครอบครัวที่ลูกหลานส่งเงินมาให้ใช้จ่ายใน ยามชราภาพ
		3.2.2 ร้อยละของครอบครัวที่ลูกหลานกลับมาเยี่ยมบ้านในวัน ครอบครัวหรือวันสงกรานต์
4. ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล	4.1 ความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลระดับเดียวกัน	4.1.1 มีการจัดกิจกรรมที่เพื่อนบ้านมาช่วยเหลือด้านแรงงาน โดยไม่คิดค่า
		4.1.2 มีการจัดกิจกรรมที่เพื่อนบ้านมีสิ่งของติดมือมาเพื่อมา ช่วยงาน
	4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ชุมชนกับชุมชน	4.2.1 ผู้นำชุมชนกับชุมชนมีการพบปะกันอยู่เสมอเพื่อ ปรึกษาและร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน
		4.2.2 ร้อยละของชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ชุมชน
		4.2.3 ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญในการทำแผนชุมชน
	4.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง อบต.กับชุมชน	4.3.1 อบต. มีการพบปะชุมชนอยู่เสมอเพื่อปรึกษาและ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน
		4.3.2 อบต. ให้ความสำคัญในการแจ้งข่าวสารให้ชุมชนทราบ
5. กลุ่มทางสังคม	5.1 การเกิดกลุ่ม	5.1.1 มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการส่งเสริมอาชีพโดยชาวบ้านเอง
		5.1.2 มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการส่งเสริมอาชีพโดยหน่วยงาน ของรัฐ
	5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม	5.2.1 มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม อาชีพเดียวกัน
		5.2.2 มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างต่าง กลุ่มอาชีพ
	5.3 การหาอยู่และพัฒนาของ กลุ่ม	5.3.1 กลุ่มมีความยาวนานและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
		5.3.2 เมื่อเกิดปัญหาขึ้นภายในกลุ่มจะได้รับการแก้ไขจาก สมาชิกภายในกลุ่มก่อน

บรรณานุกรม

- ขจรจบ กุสุมาวะ. ความขัดแย้งระหว่างรัฐ ทูนและท้องถิ่น ศึกษาจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณ
ตำบลเกาะเพชร และตำบลท่าซอม อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. งานวิจัยในชุดโครงการ “ภูมิ
ปัญญาทักษิณ จากวรรณกรรมและพฤติกรรม” โครงการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.). 2547.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัย. การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม. สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
- ชาวลิต อังวิทยาธร. “กิจการโรงสีข้าวในลุ่มปากพ่อง” สารนครศรีธรรมราช. 26(6) : 45-54 : มิถุนายน 2539.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. ขบวนการปฏิบัติการประชาสัมพันธ์สังคมกับการใช้อำนาจรัฐในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพ่อง
จังหวัดนครศรีธรรมราช. ดุษฎีนิพนธ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2548.
- ตฤณ สุขมวล. วาทกรรมการพัฒนา : ศึกษากรณี การพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพ่อง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา. มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. 2546
- พระปกเกล้า, สถาบัน. ธรรมนูญที่วัดได้ ตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม. พิมพ์
ครั้งที่ 2. ไทยกราฟิกแอนด์พริ้นท์. 2545.
- พอดา แก่นแก้ว. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพ่อง พ.ศ.2439-2525.วิทยานิพนธ์อักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพรินทร์ สุยแก้ว. ศึกษาพลวัตการผลิตและการค้าข้าวในอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช.วิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา, 2542. ถ่ายเอกสาร 2528
- ภัยริบ ศักดิ์เกิด และคณะ. รายงาน เรื่องศึกษาข้อมูลชุมชน ตำบลปากแพรก อำเภอปากพ่อง จังหวัด
นครศรีธรรมราช. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. 2546.
- มหาดไทย, กระทรวง. สถาบันดำรงราชานุภาพ โครงการ “การพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการพัฒนาใน
ระดับจังหวัด”. โดยสำนักวิทยบริการ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540.
- อภิสิทธิ์ ชำรงวรังกูร และคณะ. รายงานวิจัย เรื่อง กระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย.
งานวิจัยจากการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.). 2545

บุคลากรกรม

กรี จันทณี. 40 ม.1	ด.ชนาบนาก
จิระศักดิ์ เอียดแก้ว	ด.ท่าพญา
ฉัตรชัย แก้วเมือง.	ด.ท่าพญา
ดุสิต ทองแผ่น.	ด.ท่าพญา
บรรจง แก้วมณี.	ด.ท่าพญา
โผน เรืองศรี.	ด.ท่าพญา
สมศักดิ์ ถือกอง.	ด.ท่าพญา
ไสว ขาวเกตุ. 66 ม.10	ด.ท่าพญา
กระจำนง หมกกอง. 24 ม.9	ด.ท่าพญา อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช. 17 เม.ย. 2549
สมบูรณ์ เอียดแก้ว. 25 ม.5	ด.ท่าพญา อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช. 17 เม.ย. 2549
เจริญ เรืองดิษฐ์. 31 ม.9	ด.ท่าพญา อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช. 17 เม.ย. 2549
ทวีล กำเนินมณี. 6 ม.5	ด.ท่าพญา อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช. 17 เม.ย. 2549
รัชณี กาลา. 25/3 ม.3	ด.ท่าพญา อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช. 17 เม.ย. 2549
เจียร คงสวัสดิ์. 28	ด.ท่าพญา อายุ 79 ปี
กัลยา คู่เมือง. 20 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ด.บ้านเพิง
เจริญ สุขคำ. 14 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ด.บ้านเพิง
เจริญ สูงคตะ. 18 ม.8	ด.บ้านเพิง
ชุม นุ่นช่วย. 49 ม.6 บ้านเพิงนอก	ด.บ้านเพิง
ซัว เขียวย้อย.	ด.บ้านเพิง
ณรงค์ ปานเกลี้ยง. บ้านเพิง	ด.บ้านเพิง
ประถม จันทราสุ. 13 ม.8	ด.บ้านเพิง
ลอบ สงสยาม. 14 ม.8	ด.บ้านเพิง
วิสาน รักษาม. 56 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ด.บ้านเพิง
เสนอ เพชรงาม. 58 ม.6 บ้านเพิงนอก	ด.บ้านเพิง
หนูจันทร์ บรรจุสุวรรณ.	ด.บ้านเพิง
เพียง นาคเป้า. 34 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ด.บ้านเพิง
อุบล นาคเป้า. 26 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ด.บ้านเพิง
เอกสำพา รัตนะ. 36 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ด.บ้านเพิง
จำเนียร ช่อผูก. 28 ม.1 บ้านบางแรด	ด.บ้านเพิง
จำเริญ นาคเป้า. 8 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ด.บ้านเพิง
เจริญ พวงสุวรรณ.	ด.บ้านเพิง
นิรัตน์ มุสีกแก้ว. 145/1 ม.1 บ้านบางแรด	ด.บ้านเพิง

ประไพ นาคเป้า. 14 ม.8	ต.บ้านเพิง
ประเสริฐ นาคนิคม. 22 ม.1	ต.บ้านเพิง
พีระพงศ์ ปานหมิง. ม.7	ต.บ้านเพิง
ย่อง ขวัญชู.	ต.บ้านเพิง
เยื่อน จันทรแก้ว. 71 ม.8	ต.บ้านเพิง
วิโรจน์ ช่อผูก. 43 ม.7	ต.บ้านเพิง
วิโรจน์ พูลพงศ์. 17 ม.2	ต.บ้านเพิง
สมใจ เพ็งรัตน์.	ต.บ้านเพิง
อวบ สงสมม.	ต.บ้านเพิง
อำไพ เพ็งรัตน์. 67 ม.1 บ้านบางแรด	ต.บ้านเพิง
อำมร อยู่คง. 19 ม.7 บ้านท่าพญาใน	ต.บ้านเพิง
เอียด นุ่นช่วย. 7 ม.4	ต.บ้านเพิง
อุส่าห์ ดวงจันทร์. 71/2 ม.8	ต.บ้านเพิง อ.ปากพนัง จ.นครศรีธรรมราช. 17 เม.ย. 2549
กิมเหียง เรืองอ่อน. 31 ม.6 บ้านบางไทยปกใต้	ต.ปากแพรก
จิว เกศโรจน์. 30/1 ม.6 บ้านบางคี่	ต.ปากแพรก
เจ้ง ถือแก้ว. 16 ม.7 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก
เจียง ทองอ่อน. 106 ม.5 บ้านปากแพรก	ต.ปากแพรก
ฉะอ้อน เดชดี. 23 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
ชาติชาย บุญส่ง. 79/2 ม.5 บ้านปากแพรก	ต.ปากแพรก
บุญยืน แข็งสุข. 16/1 ม.7 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก
บุญศรี แก้วสระ. 47 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
ประโชติ แทมทับ. 40 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
ปราณี คงศาลา. 30 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
พล้อย เสือเมฆ. 19 ม.7 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก
มงคล สิงห์พันธ์. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก
มานะ เพชรทับ. 8 ม.1 บ้านจันทร์	ต.ปากแพรก
วาสนา คุรุจจัน. 34 ม.7 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก
สมปอย ชุมพล. 49 ม.2 บ้านบางคี่	ต.ปากแพรก
สมศักดิ์ ฉิมปากแพรก. ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
สายจื่อ แพรกทอง. 21 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
สำรวม ถือนั่น. 53 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
สำรวย เพชรศรี. 15/1 ม.9 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก
สุธรรม นิยมแก้ว. 29 ม.7 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก
หทัยกาญจน์ ถึงแก้ว. 79/1 ม.7 บ้านหอยกัน	ต.ปากแพรก

(ญ)

อุทัย เกิดสุวรรณ. 32 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ด.ปากแพรก
อุสา อ่อนภูผา. 41/1 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ด.ปากแพรก
กัลยา ตามเงิน. 64/1 ม.6	ด.ปากแพรก
จารึก ชูช่วย. 13 ม.9 บ้านมะขามเรียง	ด.ปากแพรก
จำนง รักบ้านเพิง. 23 ม.8 บ้านบางด้วน	ด.ปากแพรก
จินตนา พรหมจรรย์. ม.4	ด.ปากแพรก
จิรวรรณ รอดรัตน์. 7 ม.6	ด.ปากแพรก
จิรวัดน์ แซ่ด่าน.	ด.ปากแพรก
เจียร ภิญโญ. บ้านบางด้วน	ด.ปากแพรก
เชย คุ่มหอยกัน. 13 ม.2	ด.ปากแพรก
ณรงค์ ธัญญลักษณ์. 28/1 ม.2 บ้านนาออก	ด.ปากแพรก
ณรงค์ เหมทานนท์. 17 ม.2 บ้านขนานนาค	ด.ปากแพรก
แดง ชูสุข. 34 ม.2 บ้านขนานนาค	ด.ปากแพรก
แนม นวลศรี. 26 ม.8 บ้านบางด้วน	ด.ปากแพรก
บุญ ชูช่วย. 17 ม.9 บ้านมะขามเรียง	ด.ปากแพรก
บุมผา ชื่นสระ. 15/1 ม.2 บ้านขนานนาค	ด.ปากแพรก
ปราโมทย์ ถูกต้อง. 69 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ด.ปากแพรก
เผื่อน นวลขาว. 77 ม.5 บ้านนาออก	ด.ปากแพรก
ฟุ้ง สังข์แก้ว. 48 ม.5 บ้านปากแพรก	ด.ปากแพรก
ภัยริบ ศักดิ์เกิด. ม.7	ด.ปากแพรก
เรื้อย เพชรศรี. 15 ม.8 บ้านมะขามเรียง	ด.ปากแพรก
ลอบ มีสุข. 15 ม.8 บ้านบางด้วน	ด.ปากแพรก
ลำไย ช่วยพาศักดิ์. 5 ม.5 บ้านนาออก	ด.ปากแพรก
เลข ศักดิ์จ่าย. 16 ม.9 บ้านมะขามเรียง	ด.ปากแพรก
วิน รื่นยาว. 71 ม.7 บ้านบางหมู	ด.ปากแพรก
วิลาศ พุ่มสุวรรณ. 7 ม.9 บ้านมะขามเรียง	ด.ปากแพรก
สติ หมี่เถื่อน. 82/1 ม.6	ด.ปากแพรก
สมพันธ์ เดชทุน. 35 ม.6 บ้านบางไทรมกใต้	ด.ปากแพรก
สาคร สังข์แก้ว. 48/1 ม.5 บ้านปากแพรก	ด.ปากแพรก
สายชล ศักดิ์เกิด. ม.7	ด.ปากแพรก
สุคนธ์ ชูสุข. 40 ม.2 บ้านขนานนาค	ด.ปากแพรก
สุรัส ช่วยคงมา. 7 ม.8 บ้านบางด้วน	ด.ปากแพรก
สุวรรณษา ศักดิ์เกิด. ม.7	ด.ปากแพรก
โสภณ กาฬสุวรรณ. ม.2	ด.ปากแพรก

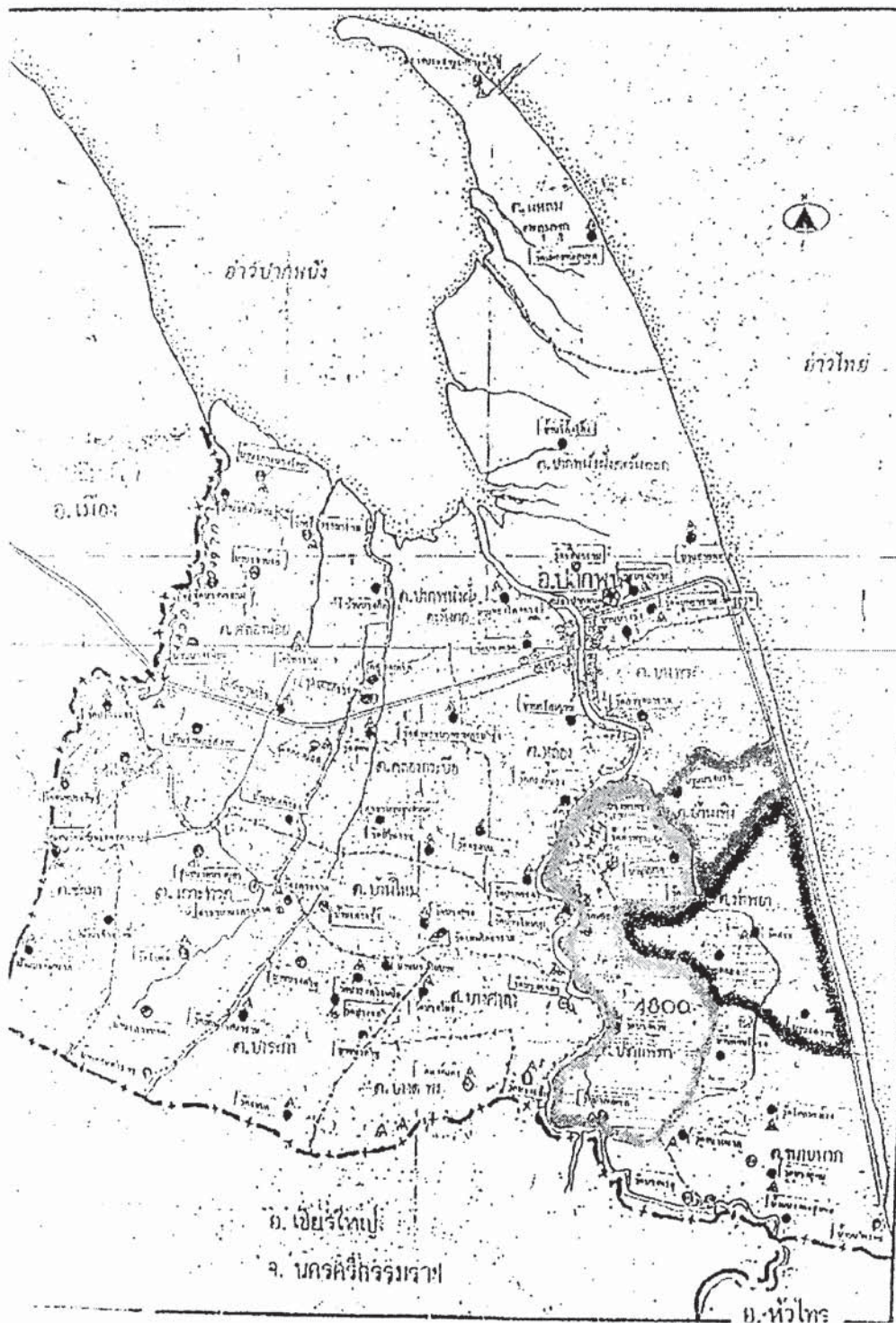
(๘)

โสภา แก้วจีน. ม.7	ต.ปากแพรก
นาย เวชพิทักษ์. 93 ม.5 บ้านปากแพรก	ต.ปากแพรก
อุทัย ศักดิ์จ่าย. 29 ม.1 บ้านเกาะจันทร์	ต.ปากแพรก
ไพฑูรย์ ชนะทุ. สหกรณ์การเกษตร จ.นครศรีธรรมราช	
ยงยุทธ พุทธรัตน์.	
วิธร ปักเข็ม. เกษตรอำเภอปากพนัง	

ภาคผนวก

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. พื้นที่ศึกษาตำบลบ้านเพ็ง ตำบลท่าพญา และตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

เป็นเส้นทางลงสู่แม่น้ำปากพนัง พื้นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนามีน้ำมากในฤดูฝน หน้าแล้งน้ำแห้ง มีต้นจากเป็นจำนวนมาก ประชาชนทำน้ำตาลจากเป็นอาชีพรองจากการทำนา มีลำคลองท่าพญา เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับตลาดปากพนัง วัดในพระพุทธศาสนาชื่อ วัดสระ ผู้ก่อตั้งไม่ปรากฏ แต่คำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่สืบต่อกันมาว่า คนในบ้านสระร่วมกันขุดลอกสระล้อมรอบวัด จึงเรียกว่า วัดสระ วัดสระมีเจ้าอาวาส 2 องค์ คือ พี่กับน้อง ต่อมามีการขัดแย้งกันองค์น้องจึงตั้งวัดใหม่ริมวัดสระทางทิศเหนือ เรียกว่า “วัดนอก”

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลท่าพญา อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอปากพนัง ประมาณ 18 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 12,160 ไร่ ดินชายทะเล ชายฝั่งทะเลเป็นที่ราบลุ่ม ฝนตกชุก ในฤดูฝนมีน้ำท่วมขัง เหมาะแก่การทำ การเกษตรประมง

ตำบลท่าพญา มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่บ้าน

- หมู่ที่ 1 บ้านปลายคลอง
- หมู่ที่ 2 บ้านท่าเขิน
- หมู่ที่ 3 บ้านดอนขนาน
- หมู่ที่ 4 บ้านถนน
- หมู่ที่ 5 บ้านอ่าวบอน
- หมู่ที่ 6 บ้านกลาง
- หมู่ที่ 7 บ้านเกาะพัง
- หมู่ที่ 8 บ้านแสม
- หมู่ที่ 9 บ้านสระท่านอก

อาณาเขตของตำบล

- ทิศเหนือ ติดต่อ ตำบลท่าพระ , ตำบลบ้านเพิง
- ทิศใต้ ติดต่อ ตำบลขนานนก
- ทิศตะวันออก ติดต่อ อ่าวไทย
- ทิศตะวันตก ติดต่อ ตำบลบ้านเพิง

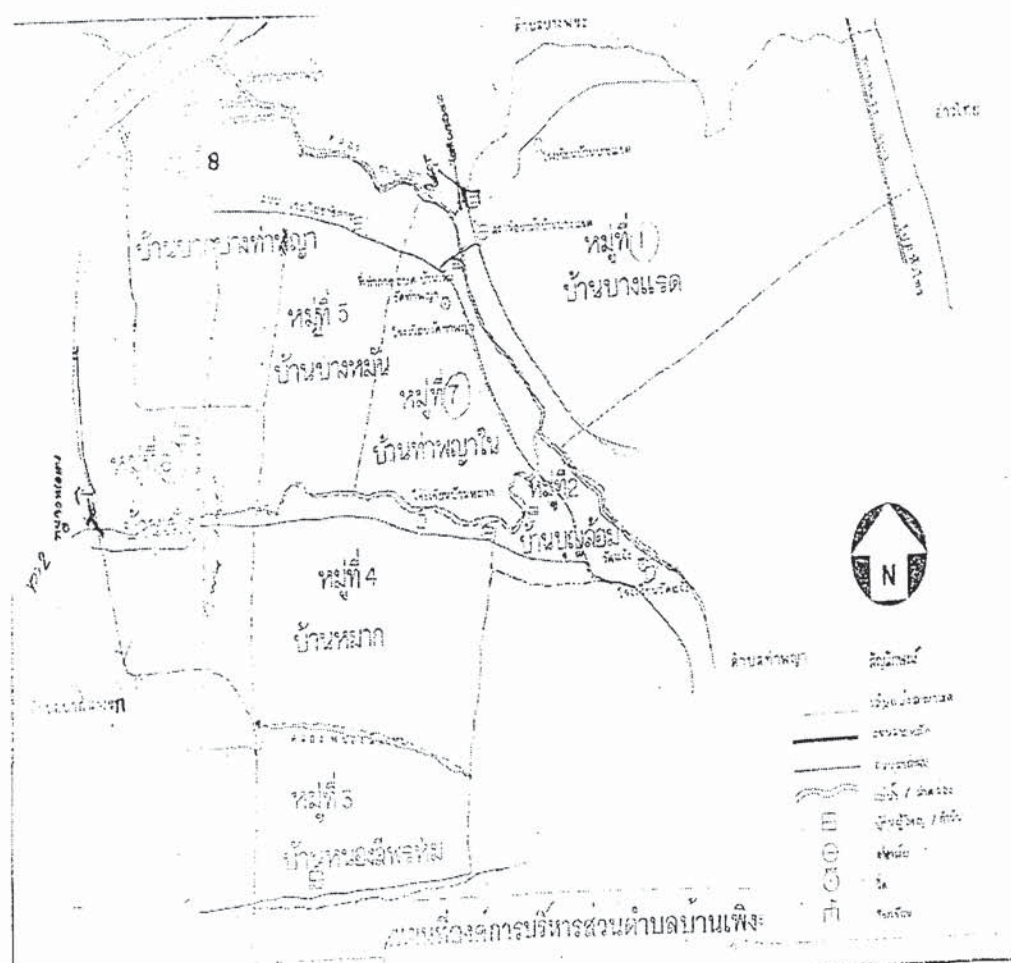
จำนวนประชากรของตำบล

- ตำบลท่าพญามีครัวเรือนทั้งหมดจำนวน 867 ครัวเรือน
- ประชากรทั้งตำบลจำนวน 5,431 คน
 - ประชากรชายจำนวน 2,717 คน
 - ประชากรหญิงจำนวน 2,714 คน

ข้อมูลอาชีพของตำบล

- ประชากรในตำบลท่าพญา ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา รองลงมาคือ การทำประมง เลี้ยงสัตว์และอื่นๆ ดังนี้
 - ทำนา 9,115 ไร่
 - เลี้ยงสัตว์ 160 ไร่

ภาคผนวก ค. พื้นที่ตำบลบ้านเพิง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

ตำบลบ้านเพิง เป็นตำบล 1 ใน 17 ตำบล ของอำเภอปากพนัง ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 7 ก.ม. ห่างจากโครงการลมน้ำปากพนัง ประมาณ 1 ก.ม. มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 11,792 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนาข้าว อาณาเขตแต่เดิม คนตั้งบ้านที่อยู่อาศัยอยู่ไรรู้ มีลักษณะเป็นเพิงข้าวเล็กๆ ต่อมาการทำนาได้ผลดีขึ้น จึงตั้งเป็นบ้านเรือนถาวรและได้ชื่อว่า "บ้านเพิง"

ประมาณปี พ.ศ.2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จ พระราชดำเนินถึงปากพนัง โดยเรือพระที่นั่งเสด็จเข้าลำน้ำปากพนัง ข้าราชการบริหารตามเสด็จ เมื่อว่างจะพลัดเปลี่ยนเวรยามรักษาพระองค์ต่างเที่ยวชมบ้านเมือง ปากพนัง โดยทางเรือเล่นเข้าคลอง ซึ่งแยกจากแม่น้ำใหญ่ปากพนัง ราษฎรละแวกนั้นตื่นเต้นมาก ชาววังหลวงซึ่งตามเสด็จ พระราชดำเนินจากกรุงเทพฯ ต่างเฝ้าชมพระบารมีในคณะบริหารตามเสด็จ มีราชการฝ่ายหน้า ฝ่ายในตามเสด็จมากมาย ชนิดขึ้นเจ้าพระยา นับตั้งแต่นั้นมาคลองนั้นได้เรียกชื่อว่า "คลองท่าพญา"

ทิศเหนือ	ติดต่อ ตำบลบางพระ อ.ปากพนัง
ทิศใต้	ติดต่อ ตำบลขนานาค ตำบลปากแพรก อ.ปากพนัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อ อำเภอไทย และตำบลท่าพญา อ.ปากพนัง
ทิศตะวันตก	ติดต่อ ตำบลปากแพรกและแม่น้ำปากพนัง

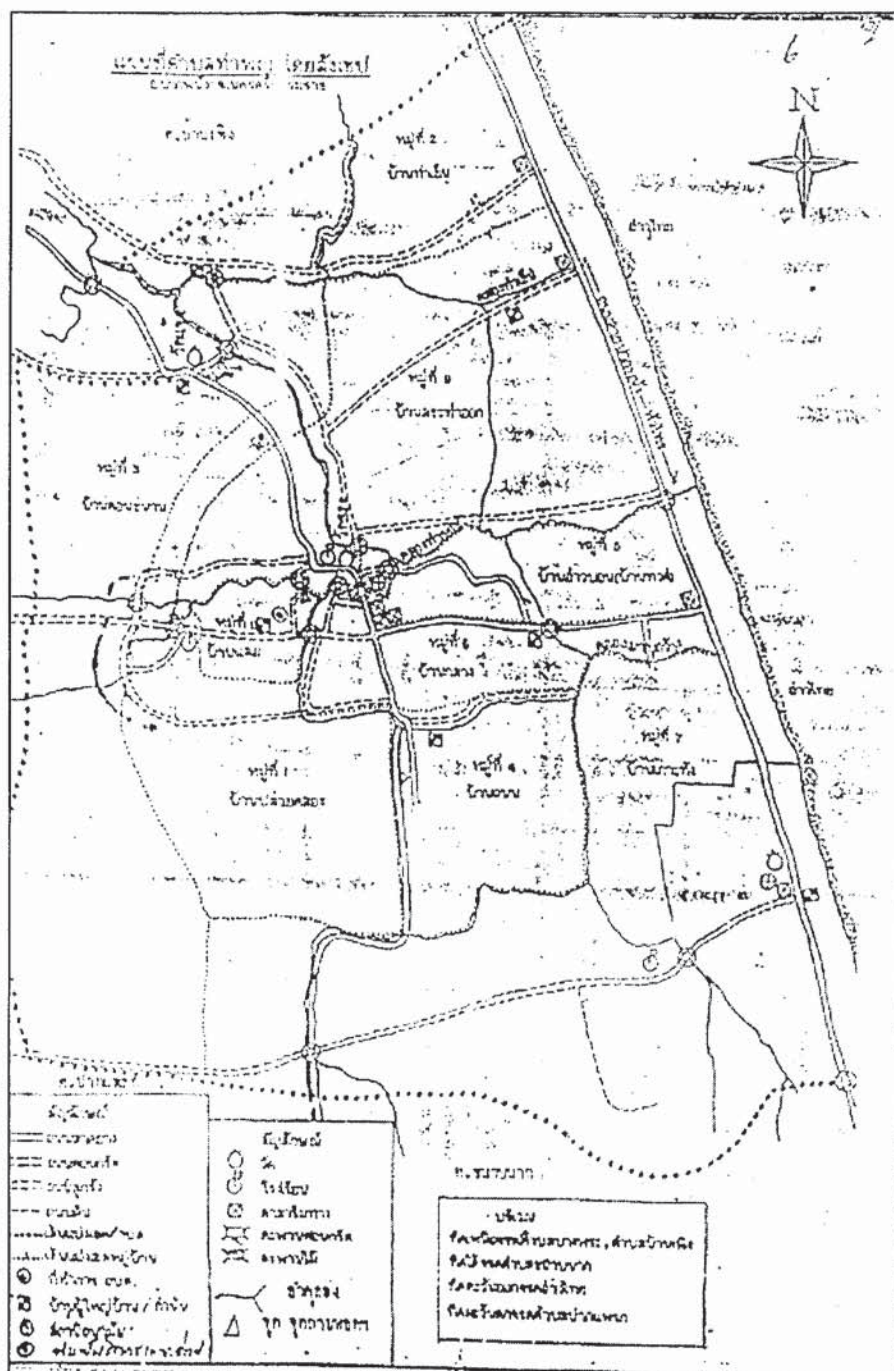
แหล่งน้ำธรรมชาติ มีดังนี้

- คลองท่าพญา
- คลองบ้านหมาก
- คลองบ้านเพิง
- คลองบางแรด

ราษฎรมาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ริมคลองดังกล่าวนี้**การประกอบอาชีพของราษฎร**

- ทำนาหว่าน เพื่อจำหน่ายและบริโภค
- จับสัตว์น้ำในแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เพื่อเลี้ยงชีพและจำหน่าย มีการแปรรูปสัตว์น้ำไว้บริโภคในยามขาดแคลน เช่น ทำปลาแห้ง ทำกะปิปลา กะปิกุ้ง และเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อใช้งานและบริโภค

ภาคผนวก ง. พื้นที่ตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

ตำบลปากแพรก ได้จัดตั้งตาม พ.ร.บ.การจัดตั้งตาม พ.ร.บ. การจัดตั้งตำบลเมื่อ พ.ศ. 2457 ก่อนการจัดตั้งตำบล ในสมัยนั้นมีการคมนาคมทางน้ำ โดยใช้เรือ เช่น เรือสำเภา เรือแจวและเรือพาย ซึ่งติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้า โดยมีชาวจีนเป็นส่วนหนึ่งที่เข้ามาทำการค้าขาย ตำบลปากแพรกมีแม่น้ำ 3 สาย ไหลมาบรรจบกัน ณ บ้านปากแพรก

1. แม่น้ำหัวไทร, คลองแดนระโนด
2. แม่น้ำสายเชียรใหญ่, ชะอวด
3. แม่น้ำปากพนัง, บ้านเพิง

แม่น้ำ 3 สายนี้ ไหลมาบรรจบกันเลยตั้งชื่อตำบลว่า “ปากแพรก” ในอดีตเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้า ข้าวขาย และเป็นแหล่งที่มีการมั่วสุมยาเสพติด เช่น มีโรงดูดฝิ่น โรงสีไฟขนาดใหญ่ ปัจจุบันเหลือแต่ร่องรอย ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและความรุ่งเรืองในอดีต

สภาพทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลปากแพรกเป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 17 ตำบล ของอำเภอปากพนัง ห่างไปทางทิศใต้ของอำเภอประมาณ 15 กิโลเมตร โดยใช้ถนนสายบางยาเกาะฝ้าย (ถนน รพช. นศ. 11034) และห่างจากศาลากลางไปทางทิศตะวันออกประมาณ 44 กิโลเมตร โดยใช้ถนนสายนครศรีฯ-ปากพนัง โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จดตำบลบ้านเพิง โดยมีลำเหมืองสาธารณะ บางหมู่-บ้านเพิง กั้นแนวเขต มีความยาวประมาณ 3.75 กิโลเมตร
ทิศใต้	จดแม่น้ำปากพนัง-หัวไทร มีความยาวประมาณ 8.5 กิโลเมตร
ทิศตะวันออก	จดตำบลท่าพญาและตำบลขนานบาศ โดยมียู่งน้ำสาธารณะ บ้านบางไชยปก-หนองโพรง กั้นแนวเขตมีความยาวประมาณ 7.2 กิโลเมตร
ทิศตะวันตก	จดแม่น้ำปากพนังมีความยาวประมาณ 18.5 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1-3 เมตร น้ำทะเลท่วมถึงมาก่อน พื้นที่ลาดจากทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออก ลักษณะดินเค็มและเป็นกรดจึง ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ คลองบางดี น้ำไหลจากตำบลท่าพญา ตำบลขนานบาศ ผ่านหมู่ที่ 6 บ้านบางดี ลงสู่มแม่น้ำปากพนัง มีความยาวประมาณ 3.2 กิโลเมตร คลองบางไชยปก น้ำไหลจากตำบลท่าพญา ผ่านหมู่ที่ 6,8 บ้านบางด้วนไหลลงสู่มแม่น้ำปากพนัง มีความยาวประมาณ 4.3 กิโลเมตร คลองบางโค น้ำไหลจากตำบลท่าพญา ผ่านหมู่ที่ 7,9 บ้านมะขามเรียงไหลลงสู่มแม่น้ำปากพนัง มีความยาวประมาณ 2.8 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศตำบลปากแพรก อยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน มี 2 ฤดู

- ฤดูร้อน จะเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน อากาศค่อนข้างร้อนชื้น
- ฤดูฝน แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงแรก เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ช่วงนี้ฝนจะตกปานกลาง ได้รับ

อิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ หรือลมพัดมีปริมาณน้ำฝนเปลี่ยน 1,800 มม.

ช่วงที่สอง เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ช่วงนี้ฝนตกมากที่สุด เพราะได้รับอิทธิพลจากลมว่าว หรือลมมรสุมตะวันตกเฉียงเหนือ จะได้รับความเดือนร้อนจะได้รับความเดือนร้อนจากปริมาณน้ำฝนที่ตกหนัก ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,300 มม.

การปกครอง

ตำบลปากแพรกเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช การปกครองของประชาชนในตำบลใช้รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือประชาชนในตำบลมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง ในการเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ของตำบลปากแพรก

ตำบลปากแพรก แบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1,2,3,4,5,6,7,8 และหมู่ที่ 9 ดังตาราง ต่อไปนี้

ตารางผนวกที่ ผ-1 แสดงรายชื่อหมู่บ้านและชื่อผู้ใหญ่บ้านของตำบลปากแพรก

ลำดับที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่	หมายเหตุ
1	บ้านเกาะจันทร์	นายประโชติ แทบทับ	1	นายเจริญ ชินวงศ์
2	บ้านนานอก	นายจิต ศรีรักษ์	2	ดำรงตำแหน่งกำนัน
3	บ้านบางพระ	นายชिरารุช ฝอยทอง	3	
4	บ้านเสีอร้อง	นายประนอม เหมทานนท์	4	
5	บ้านปากแพรก	นายเจริญ ชินวงศ์	5	
6	บ้านบางดี	นายถาวร รอดศรี	6	
7	บ้านหอยกัน	นายมงคล สิงห์พันธ์	7	
8	บ้านบางด้วง	นายเชย แทบทับ	8	
9	บ้านมะขามเรียง	นายองอาจ ศักดิ์เกิด	9	

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากตารางผนวกที่ ผ-1 แสดงถึงรายชื่อหมู่บ้านและชื่อผู้ใหญ่บ้านในตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อไปนี้ นายประโชติ แทบทับ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านเกาะจันทร์ นายจิต ศรีรักษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านนานอก นายชिरารุช ฝอยทอง เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านบางพระ นายประนอม เหมทานนท์ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านเสีอร้อง นายเจริญ ชินวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านปากแพรก นายถาวร รอดศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านบางดี นายมงคล สิงห์พันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านหอยกัน นายเชย แทบทับ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 บ้านบางด้วง นายองอาจ ศักดิ์เกิด เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 บ้านมะขามเรียง

ประชากร

ประชากรตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ้น 4,144 คน แยกเป็นชาย 2,077 คน หญิง 2,067 คน

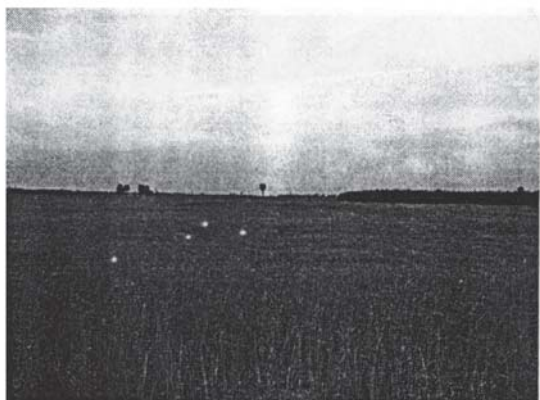
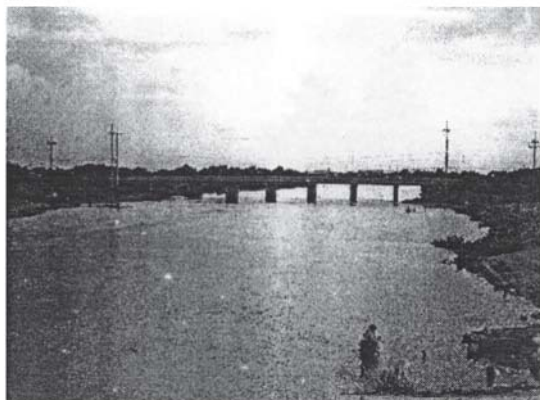
ตารางผนวกที่ ผ-2 แสดงจำนวนประชากรแยกตามหมู่บ้าน

ชื่อบ้าน	หมู่ที่	จำนวน ครัวเรือน	ประชากร	รวม	คิดเป็น ร้อยละ	
บ้านเกาะจันทร์	1	59	180	174	254	8.52
บ้านนานอก	2	49	135	137	272	6.58
บ้านบางพระ	3	54	164	165	329	7.94
บ้านเสีอร้อง	4	52	160	137	297	7.17
บ้านปากแพรก	5	113	369	383	752	18.15
บ้านบางดี	6	74	302	333	635	15.32
บ้านหอยกัน	7	93	307	300	607	14.65
บ้านบางด้วง	8	75	288	281	569	13.73
บ้านมะขามเรียง	9	54	172	157	329	7.94
รวม		623	2,077	2,067	4,144	100

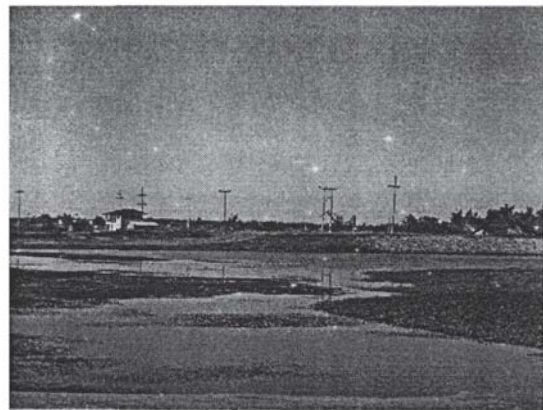
จากตารางผนวกที่ ผ-2 พบว่าประชากรตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวน 4,144 คน มากที่สุด คือ บ้านปากแพรก 752 คน คิดเป็นร้อยละ 18.15 รองลงมาคือ บ้านบางดี มีจำนวน 635 คน คิดเป็นร้อยละ 15.32 และมีประชากรน้อยที่สุดคือ บ้านบางเสือร้อง มีจำนวน 297 คน คิดเป็นร้อยละ 7.17

ภาคผนวก จ. สภาพปัจจุบันและลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษาดำบลบ้านเพิง ตำบลท่าพญา และ
ตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเป็นสองฝั่งคลองและพื้นที่ราบลุ่ม

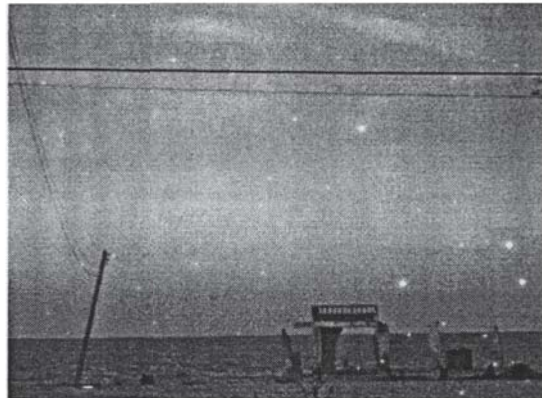
สภาพการคมนาคมของท้องถิ่นภายในหมู่บ้าน

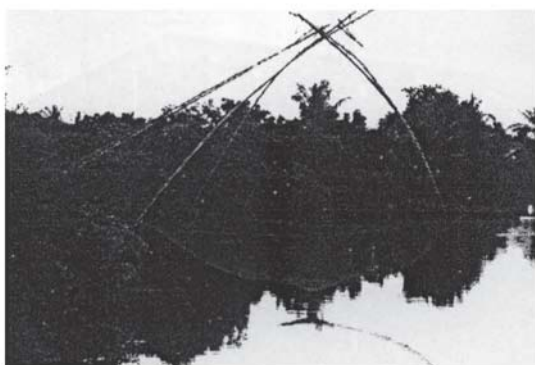
ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนในอดีตยังคงมีให้เห็นอยู่

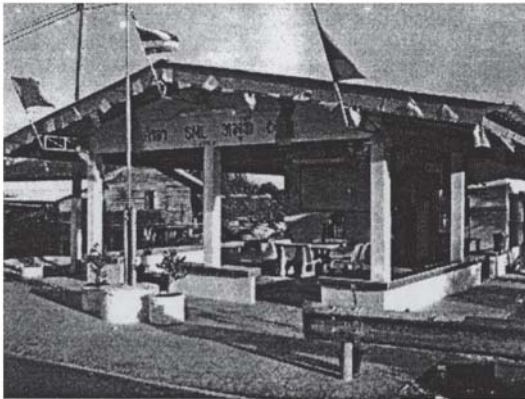
สภาพบ้านเรือนที่เสียหายเกิดจากการถูกก๊ัดเซาะของชายฝั่งและพายุ

อาชีพประมงสองฝั่งคลอง

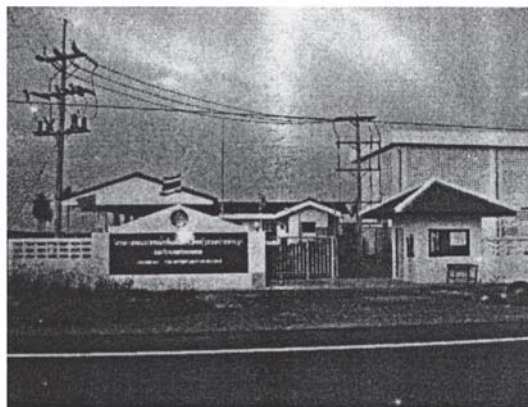
ศาลาอเนกประสงค์ในอดีตและปัจจุบัน

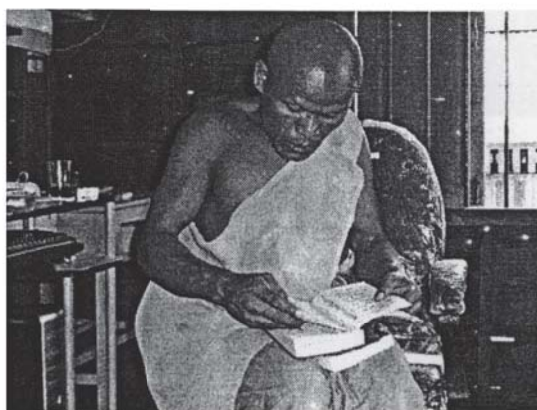
อาชีพเย็บจากและประโยชน์ของจาก

โครงการชลประทานน้ำเค็มเพื่อการเลี้ยงกุ้ง

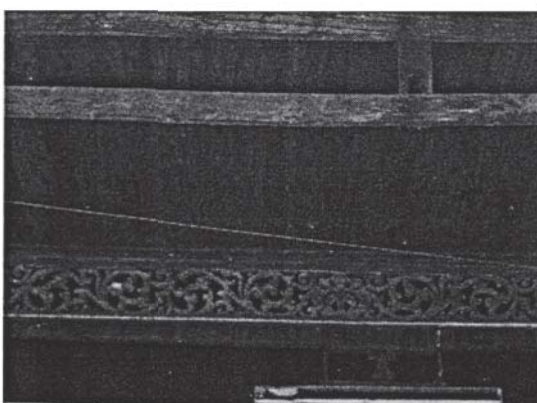
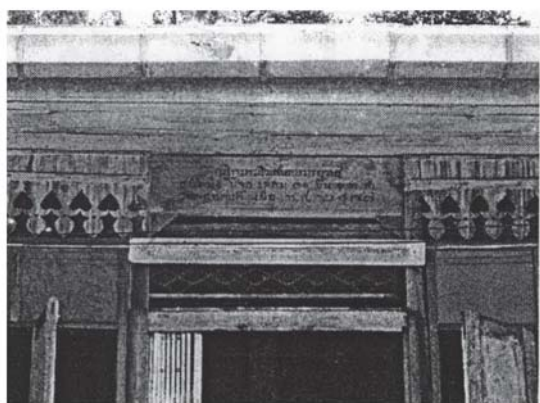
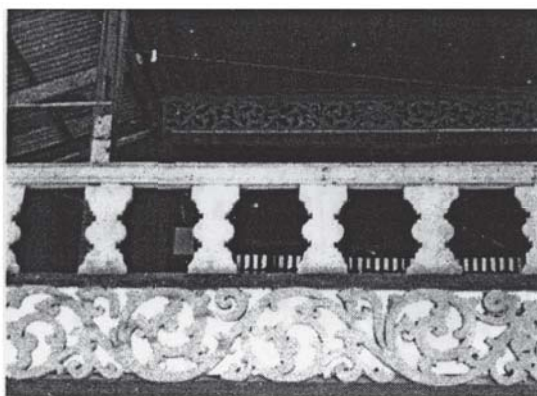
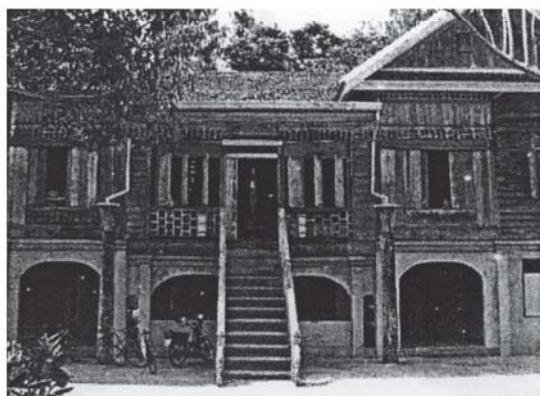
ผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่

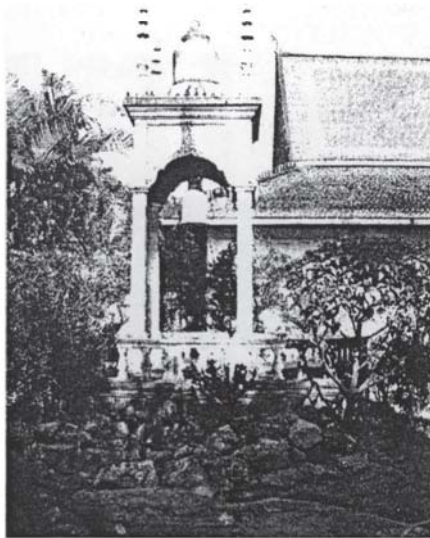
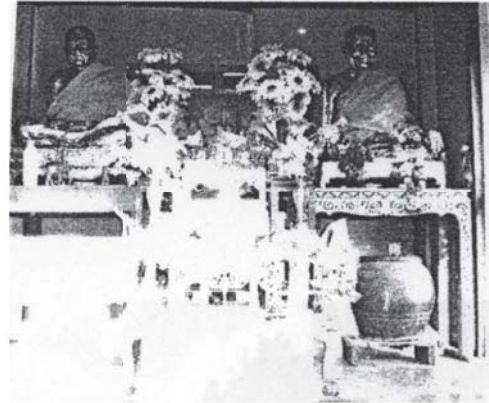
จัดประชุมสัมมากลุ่มย่อย

ลักษณะสถาปัตยกรรมของกุฏิวัดหอยกัน ตำบลปากแพรก

วัดหอยกัน ตำบลปากแพรก

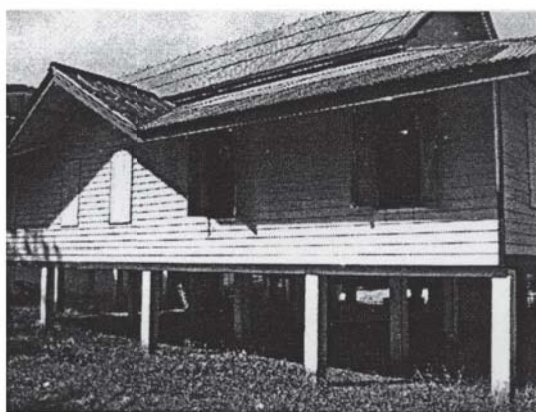
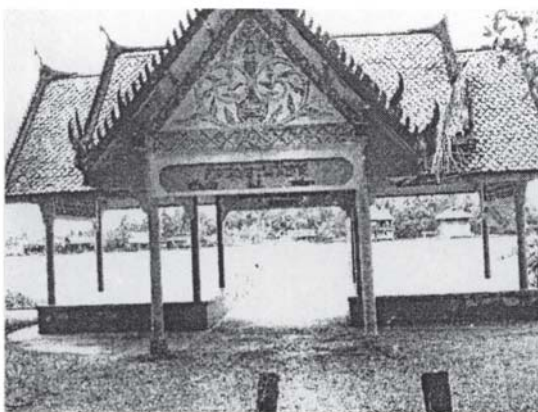
สภาพแม่น้ำริมคลองปากพั้ง

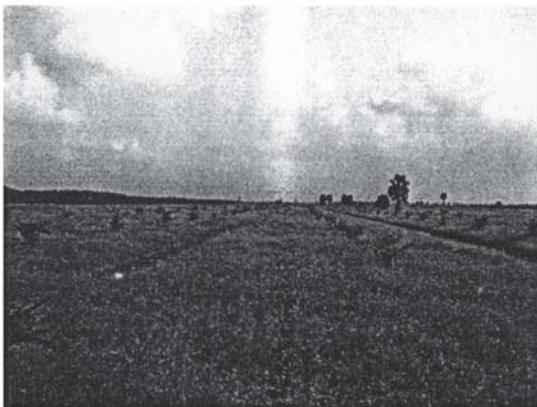
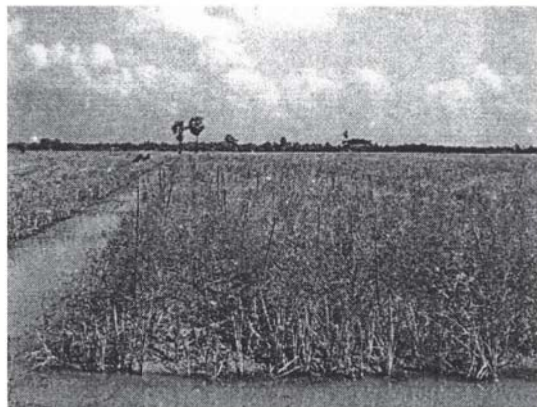
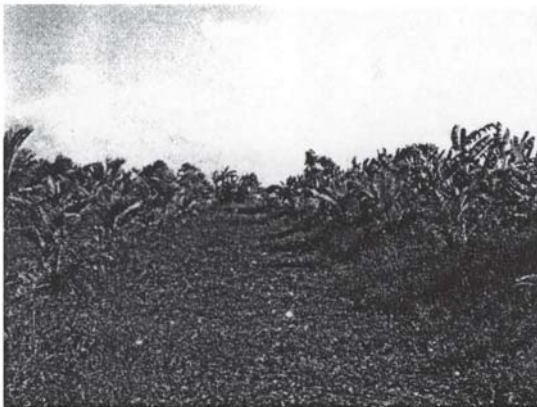
เส้นทางเข้าสู่พื้นที่

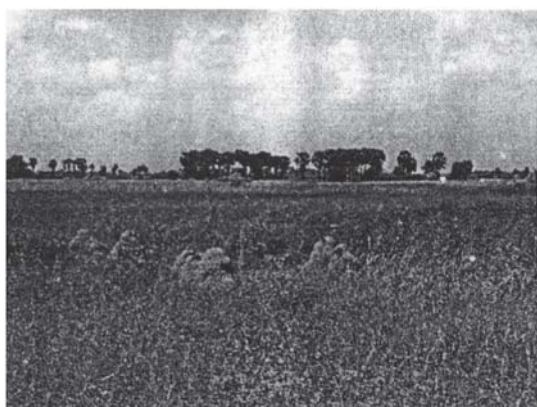
วัดยังคงมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน

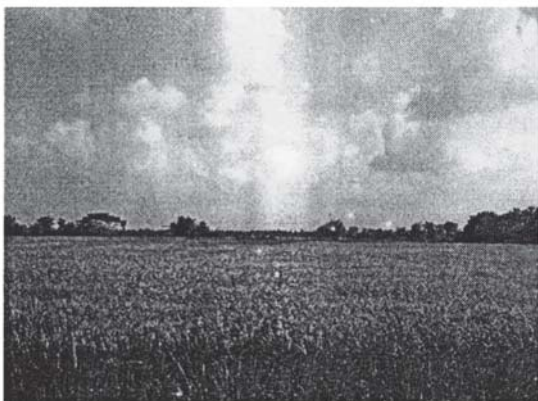
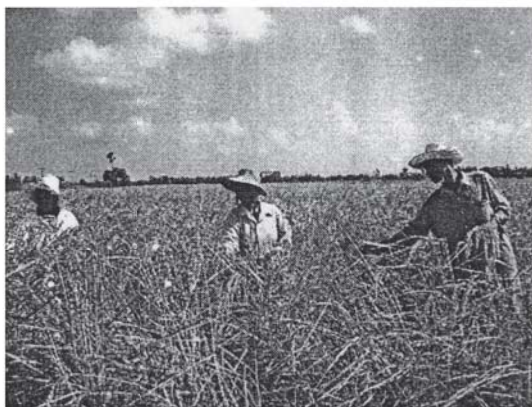
อาชีพทดแทนนาข้าวและนาถั่ว ได้แก่ ไร่นาสวนผสม การปลูกสนและการ
ปลูกปาล์ม

อาชีพทำนาบางพื้นที่ยังใช้การเก็บเกี่ยวแบบเดิม

เทคโนโลยีมีบทบาทที่สำคัญต่อการผลิตข้าว

อาชีพในหมู่บ้านมีอย่างหลากหลาย เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์และทำ
สวนผลไม้ ได้แก่ส้มโอ กล้วย เป็นต้น

สภาพบ้านเรือนในปัจจุบันจะก่อสร้างอยู่ริมถนน

